

Adriana Trigiani

Ljubav na talijanski način

Valentine je žena sa srcem i snovima većim od New Yorka. O čemu sanja? O stvaranju najsavršenijeg para cipela na svijetu...

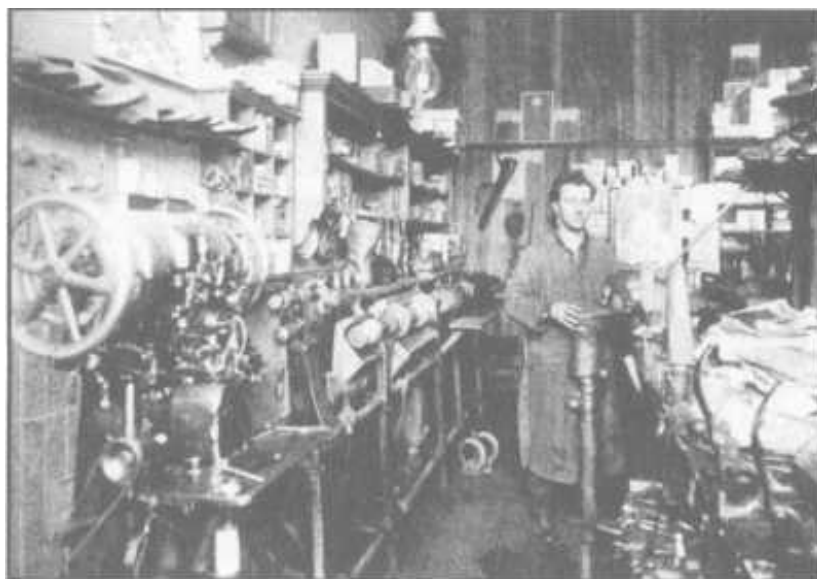


biblioteka
cappuccino





Naslov izvornika: True Valentine
© 2009 by The Glory of Everything of Company



*U sjećanje na mog djeda,
Carla Bonicellija,
postolara*



Leonard's iz Great Necka

JA NISAM LIJEPA SESTRA.

Nisam ni ona pametna sestra. Ja sam ona zabavna. Zovu me tako već toliko dugo, zapravo toliko mnogo godina, da sam čitav život mislila da je to jedna riječ: *onazabavna*.

Da moram umrijeti, a vjerujte mi, ne želim, ali da moram odabrati mjesto, voljela bih umrijeti upravo ovdje u foajeu za žene u Leonard'su u Great Necku. To je zbog zrcala. Izgledam senzacionalno vitka, čak i u 3-D. Nisam znanstvenica, ali postoji nešto u kosini zrcala u prirodnoj veličini, svjetlucanju modrih mramornih pultova i zlaćanom odsjaju lusteru od komadića blještavih kamenčića, što stvara optičku iluziju i pretvara moj odraz u dugi, tanki, svijetloružičasti štapić za miješanje koktela.

Ovo je moj osmi prijam (treći kao djeveruše) u Leonard's La Dolce Vita, što je službeno ime za našu obiteljsku omiljenu salu za proslavu vjenčanja na Long Islandu. Svi koje poznajem vjenčali su se ovdje, ili barem svi s kojima sam u rodu.

Moje sestre i ja debitirale smo 1984. godine kao nositeljice cvijeća svojoj rođakinji Mary Theresi, koja je imala više djeveruša no što je bilo uzvanika za stolovima. Vjenčanje naše rođakinje možda jest bilo sveta razmjena zavjeta između jednog muškarca i jedne žene, ali istodobno je bilo i predstava, s kostimima, koreografijom i posebnom rasvjetom, koji su od mladenke činili zvijezdu, a od mladoženje postavljачa kulisa.

Mary T. smatra se članicom talijansko-američke kraljevske obitelji pa je tražila da Vitezovi Columbusa stanu u počasnu stražu pri našem ulasku u Zvezdanu venecijansku salu.

Vitezovi su izgledali kraljevski u svojim smokinzima s crvenim pojasevima, crnim ogrtačima i trorogim šeširima s marabuovim perima. Zauzela sam svoje mjesto iza ostalih djevojčica u povorci dok je orkestar svirao "Nobody Does It Better"¹, ali okrenula sam se ne bih li pobjegla kad su vitezovi podigli mačeve da bi načinili kupolu. Teta Feen me je zgrabila i gurnula. Zatvorila sam oči, čvrsto stisnula buketić u ruci i projurila ispod oštrica mačeva kao da trčim za zdravim razumom.

Usprkos mom strahu od oštrih i zveketavih predmeta, tog sam se dana zaljubila u Leonard's. Bio je to moj prvi službeni izlazak na talijanski način. Jedva sam čekala da narastem i natječem se s mojom majkom i njezinim prijateljicama koje su od glave do pete prekrivene srebrnim šljokicama pijuckale Harvey Wallbangers iz kristalnih čaša. Kad sam imala devet godina, mislila sam da je Leonard's visoka klasa. Nema veze što s usputne uličice na Northern Boulevardu izgleda kao bijelo ožbukana Long Island inačica kazina na

¹ Balada koju izvodi Carly Simon, poznata iz filma „Špijun koji me volio“



Francuskoj rivijeri. Za mene je Leonard's bio kuća čarolija. La Dolce Vita iskustvo započinje kad se dovezeš do ulaza. Široki kružni prilaz pljunuti je Pemberley Jane Austen i ujedno nalikuje parkiralištu kod Neiman Marcusa, ispred trgovine Short Hill. Evo što volim kod Leonard'sa: kuda god pogledaš, podsjeća te na otmjena mjesta na kojima si već bio. Oslikani prozori te dvokatnice podsjećaju na operu Metropolitan, dok je fontana pljunuta Trevi. Gotovo da vjeruješ da si u središtu Rima dok ne shvatiš da voda koja se spušta zapravo prigušuje buku prometa na cesti 1-495.

Krajobraz je pravo čudo botaničke njege, sa šimiširovinom savijenom u duge četverokute, niskim živicama tise, kalinom u potkresanim ovalima i grmljem bobica isklesanim u vijugave oblike sladolednih korneta. Manikirano grmlje raste u gredicama od blistavog riječnog kamenja, što je prikladan uvod sladolednim skulpturama koje se nadvijaju nad barom sa svježim voćem i povrćem u unutrašnjosti.

Vanjska rasvjeta podsjeća na ulicu u Las Vegasu, ali ovdje je mnogo ukusnije, budući da su žarulje uvučene, što prostoru daje neki blagi, svjetlucavi sjaj. Skulpturirano grmlje u obliku polumjeseca stoji s obje strane ulaznih vrata. Ispod njega, niski žbunovi mesnatih okruglica služe kao podloga za rajske ptice, koje iskaču iz žbunja kao koktel kišobrančići.

Orkestar svira "Burning Down the House" dok ja nakratko hvatam dah u ženskom foajeu. Po prvi put sam sama na dan vjenčanja moje sestre Jaclyn i uživam u tome. Vjenčanje je bilo dugo. U vratnim kralješcima čuvam napetost čitave obitelji. Kad se udam, pobjeći ću u gradsku vijećnicu jer moje kosti ne mogu podnijeti pritisak još jednog ekstravagantnog vjenčanja Roncallijevih. Propustit ću račiće u pivu i pileću paštetu, ali preživjet ću. Od mjeseci planiranja ovoga braka umalo sam dobila čir, a njegova provedba u djelo podarila je mom desnom oku tik koji se može umiriti samo pritiskanjem zamrznutog prstena za dječje desni kojeg sam nakon mise maznula djetetu rođakinje Kitty Calzetti. Usprkos uzbuđenju, dan je divan jer sam sretna zbog svoje mlađe sestre za koju se sjećam da sam je, onoga dana kad se rodila, nosila kao porculansku ružu.

Primičem zrcalu svoju šljokicama prekrivenu torbicu (dar od mladenke za proslavu vjenčanja) i kažem: - Voljela bih zahvaliti Kleinfeldu iz Brooklyna koji je do savršenstva kopirao haljinu Vere Wang bez naramenica. I voljela bih zahvaliti Spanxu, genijalcu steznika, koji je moj oblik kruške pretvorio u dasku za jedrenje. - Približavam se zrcalu i provjeram zube. Nije talijansko vjenčanje bez čančica sa nasjeckanim peršinom, a znate gdje on završi.

Profesionalna šminka koju sam (u pola cijene) dobila od šogorice najbolje mladenkine prijateljice, Nancy DeNoia, doista se dobro drži. Našminkala me je oko osam sati danas ujutro, a sad je vrijeme večere, a ja još uvijek izgledam svježije. - To je puder. LeClercova Banane - rekla je moja starija sestra Tess. A ona zna: bila je mat tijekom dva poroda. Imamo fotografije koje to dokazuju.

Jutros smo moje sestre, naša majka i ja sjedile na rasklopnim stolcima ispred maminog zrcala Zlatno doba Hollywooda u spavaćoj sobi njihove tudorske palače u Forest Hillsu, zgodne (gotovo) djeveruše poredane jedna kraj druge.

- Pogledaj nas - rekla je moja majka izvijajući lice iz vrata, kao kornjača. - Izgledamo kao sestre.

- Mi jesmo sestre - podsjetila sam je pogledavši u staklu moje stvarne sestre. Majka je izgledala povrijeđeno. - ...a ti... ti si naša majka tinejdžerica.

- Nemojmo ići tako daleko. - Moja šezdesetjednogodišnja majka, nazvana Michelina po



svom ocu, Michaelu (moju mamu svi zovu "Mike"), sa svojim srcolikim licem, duboko usađenim smeđim očima i punim usnama ocakljenim u boji lončanice od pečene cigle samodopadno se pogledala u zrcalo. Moja je majka jedina žena koju znam da na šminkanje dolazi posve našminkana.

Sestre Roncalli, minus naš najstariji i jedini brat, Alfred (poznat i kao Tableta), i tata (zvan Dutch), ženski su klub samo za dame koji radi cijelu noć. Mi smo najbolje prijateljice koje sve dijele, uz dvije iznimke: nikad ne raspravljamo o svojim seksualnim životima i bankovnim računima. Veže nas tradicija, tajne i majčina pegla za kosu.

Ta je povezanost osigurana kad smo bile malene. Mama je smišljala izlete "samo za nas cure"; odšlepala nas je na retrospektivu filmova Nettie Rosenstein u FIT-u, ili na našu prvu brodvejsku predstavu, *Laku noć, majko*. Dok nas je mama žurno gurala iz kazališta, rekla je: - Tko je znao da će se ona na kraju ubiti? - zabrinuta da nas je preplašila za čitav život. Svijet smo vidjele kroz mamine otmjene naočale za operu. Svake godine, tjedan prije Božića, vodila nas je u Plaza Hotel u Palm Courtu na blagdansku užinu. Nakon što bi se natrpale prhkih pogačica premazanih zgrušanim vrhnjem i pekmezom od malina, fotografirale bi se, sve u jednakim opravama, uključujući naravno i mamu, ispod portreta Eloise.

Kad je Rosalie Signorelli Ciardulo počela po kućama prodavati mineralni puder za lice, pogodite koga je mama predložila za putujuće modele? Tess (suha koža), mene (masna koža) i Jaclyn (osjetljiva koža). Mama je bila model za dobnu skupinu od trideset do trideset i devet godina, bez obzira što je tad bila pedesettrogodišnjakinja.

- Svi veliki artisti počinju s praznim platnom - objavila je Nancy DeNoia stavljajući na moje čelo poput palačinke debeo sloj šminke u boji Cheerios pahuljica. Umalo sam rekla: - Svatko tko koristi riječ "artist" vjerojatno to nije - ali čemu se svađati sa ženom koja te alatima u svojoj ruci može preobraziti u Cher na povratničkoj turneji?

Šutjela sam dok je ona tapkala spužvicom po mojim obrazima. - Gubimo kljuku... - rekla je Nancy, ispuhujući svoj spearmintski dah dok je kratkim, hotimičnim pokretima mazala hrbat mogega nosa. Osjećaj je bio posve jednak čvrstom pritisku vrećice s ledom koju je sestra Mary Joseph iz MASH odjela bolnice Holy Agony držala na mojoj glavi kad sam u sedmom razredu u dvorani za tjelesni dobila bejzbolskom loptom. Samo da se zna, sestra Mary J. rekla je da nikad u životu nije vidjela da toliko krvi istječe iz glave neke osobe, a ona bi trebala znati, budući da je jedno razdoblje života provela kao bolničarka u Vijetnamu.

Nancy Dosadnjakovička se poput arhitekta odmaknula i promotrila moje lice. - Nosa više nema. Sad mogu spasiti što se može.

Zatvorila sam oči i pravila se da meditiram tako da Nancy možda shvati i prestane secirati jednu po jednu sve moje usrane crte lica. Uzela je malu četkicu, umočila je u ledenohladnu vodu i okrenula je na četverokutu kestenjastog tonera. Osjetila sam kako me obrve peckaju dok je bojala sitne dlačice. Odrasla sam na Madonni i kad je ona čupala, i ja sam čupala. Sad plaćam zbog toga.

Lice mi je bilo ličilački bezizražajno dok Nancy nije umočila profesionalnu četku u puder i ulaštila moju kožu u malim krugovima, kao što u Andrettijevoj autopraonici na kraju lašte onim voskom. Kad je završila, nalikovala sam netom rođenom štenetu, sva u krupnim, vlažnim očima i bez nosa.

U foajeu za dame uzimam jedan od brojnih predaha za popravljjanje šminke na usnama jer ja na vjenčanjima doista *jedem*. Nakon tjedana izgladnjivanja kako bih stala u haljinu,



valjda zaslužujem rundu koktela koje uspijem progutati i dovoljno nasred venecijanskog stola. Nisam zabrinuta. Svu ću ovu hranu otopiti dugim plesom u "vlakiću". Iščeprkam ruž za usne iz torbice. Ništa nije gore od golih usana koje izgledaju kao da ih je netko isisao i na rubovima ostavio olovku u boji šljive. Ispunjavam praznine na kojima je boja izbljijedjela.

Sestre i ja još od djetinjstva igramo jednu igru; kad se nismo odijevale kao mladenke, igrale smo se planiranja našeg pogreba. Nije to zbog toga što su moji roditelji morbidni ili zato što nam se dogodilo išta naročito strašnog, nego zato što smo Talijani i stoga je milo za drago zakon svemira Roncallijevih: na svaku sretnu stvar mora biti jedna tužna. Vjenčanja su za mlade ljude, a pogrebi su vjenčanja staraca. I jedni i drugi, spoznala sam, zahtijevaju dugo planiranje.

U našoj obitelji postoje dva neprekršiva pravila. Jedno je ići na pogrebe svih poznatih ljudi s kojima smo ikad došli u doticaj. Taj nalog podrazumijeva ljude s kojima smo u rodu (krvni rođaci, obitelj po ženidbi/udaji, i rođaci obitelji po ženidbi/udaji), ali se ujedno širi onkraj bliskih prijatelja kako bi obuhvatio i nastavnike, frizere i liječnike. Svaki profesionalac koji je dao svoje mišljenje ili postavio dijagnozu osobne prirode spada u tu kategoriju. Postoji i posebna kategorija za dostavljače, uključujući "strica Larryja", našeg dostavljača koji je naglo otišao jednog subotnjeg jutra godine 1983. Mama nas je narednog ponedjeljka izvukla iz škole kako bi nas odvezla na njegov pogreb u Manhasset. - Poštovanje - rekla nam je tad, ali znale smo pravi razlog. Ona se jednostavno voli dotjerati.

Drugo pravilo obitelji Roncalli jest ići na sva vjenčanja i plesati sa svakim tko te pozove, uključujući i gnjusnog rođaka Paulieja koji je bio izbačen iz plesne škole Arthura Murraya jer je pipkao nastavnika (slučaj je riješen izvansudskom nagodbom).

Postoji i treće pravilo: Nikad ne priznaj da je mama 1966. godine imala operaciju nosa. Nema veze što je njezin prepravljani pljunuti Annette Funicello, dok mi, njezina biološka djeca, imamo profile Martyja Feldmana. - Nitko neće nikad pogoditi, ako im vi ne kažete - upozorila nas je majka. - A ako vas netko pita, jednostavno recite da je prevladao nosni gen vašeg oca.

- Tu si! - Majka je nahrupila u foaje kao frape od mandarine, sva u šifonu i perju, kao da je netko gurnuo njezin komplet u mikser i stisnuo gumb. - Nisu li ova zrcala čudesna? - Mama se okrene od zrcala i zatim pogleda preko ramena provjeravajući stražnji dio svoje haljine. Zadovoljna, kaže: - Ja sam vitka i graciozna žena. Ne dopusti da ti itko kaže suprotno, program za mršavljenje Jenny Craig funkcionira. Kakav je tvoj stol?

- Najgori.

- Oh, ma daj. Ti si za stolom prijatelja. Trebala bi... - mrzim kad ona to čini, ali ona to svejedno čini, stisne šake i lupne jednom o drugu kao jajima - unijeti malo živosti.

- Mama, molim te.

- Sprečava te taj tvoj otrovni stav. Razlijeva se iz tebe kao ulje iz naftne bušotine. - Majka me promatra dok nanosi ruž na usne ne gledajući u zrcalo. Naglim pokretom zatvori srebrnu tubicu. - Trebala si dovesti pratioca ako nisi željela da ti svaki par koji znamo nudi svoje sinove neženje kao ražnjiće.

- Delbocciovi me žele namjestiti Franku. - Naslanjam se na zid i prekrížim ruke jer sam Bog zna mogu li doista sjesti u ovoj haljini. Steznik će mi zdrobiti slezenu.

² Cannoli je talijanski desert koji se radi od pečenog tijesta punjenog slatkom kremom od svježeg sira



- Sjajne novosti! Vidiš, bila je sudbina posjesti te za stol prijatelja.

- Mama, Frank je homoseksualac.

- Oh, vi cure. Koristite tu kartu homoseksualnosti svakom prilikom koja vam se pruži. Pa što onda ako muškarac ima četrdeset i tri godine i nikad se nije ženio i svakog proljeća vodi majčin čitav mah-jong klub na otoke? To ne znači automatski da je homoseksualac. Možda je samo heteroseksualac koji slučajno lijepo miriši, zna se odjenuti i obraća se starim ljudima kao da su važni. Učini mi uslugu. Izadi s Frankom. Odite plesati! Odite u muzeje! Restorane! Bit ćeš dotjerana i u gradu i zabavljat se sa zgodnim momkom koji zna kako se odnositi prema jednoj ženi. Muškarac koji zna što je zabava - eto, to je pravo značenje riječi *homoseksualac*.

Mama me pogleda i izraz koji vidi na mome licu otopi joj srce, i uvijek jest, otkad pamtim. Na mojoj je strani i ja sam toga uvijek svjesna. - Ti imaš toliko mnogo toga ponuditi, Valentine. Ne želim da doživiš neuspjeh. Ti si pobjednica! Ti si zabavna! - Majka me srdačno zagrlila. - A sad daj da te vidim. - Mama stavi ruke na moje lice. - Ti si posvemašniji original. Tvoje velike, prekrasne smeđe oči razmaknute su baš koliko treba. Usne si, hvala Bogu, naslijedila od moje strane obitelji. Roncallijevi imaju tako tanke usne da im treba čičak traka da bi žvakali. A tvoj nos, unatoč onome što je danas rekla Nancy...

- Mama, dobro sam.

- Bila je nepristojna. Ali ugriš ću se za jezik jer postoje dvije vrste ljudi s kojima se nikad ne smiješ prepirati: vizažisti i vodoinstalateri. I jedni i drugi mogu te upropastiti. A tvoj nos je savršen. Imaš tanki hrbat, koji je dražestan u profilu, i ravan, dok je moj imao kvrgu.

Zapanjena sam da majka spominje Operaciju. - Je li? - Nikad nisam ni vidjela njezin stari nos. Postoji samo jedna fotografija majčinog lica sa starim nosom, ali riječ je o skupnoj fotografiji njezinog srednjoškolskog francuskog kluba i glava joj je toliko malena da je teško razabrati.

- O, da, imala sam odvratnu kvrgu. Ali znaš, doživljavala sam tu kvrgu točno onime što je bila. Smetnjom koju mogu popraviti. Postoje stvari u životu koje možeš srediti. Zato ih sredi i kreni dalje.

- Govoriš li da bih trebala operirati nos?

- Ja ga ne bih dirala. Osim toga, visoka osoba može nositi oveći nos. Stoga budi zahvalna da si dobila svu visinu u obitelji.

- Hvala, mama. - U općoj populaciji sto sedamdeset i tri centimetra teško da se smatra visokim, ali u mojoj obitelji, ja sam divovska sekvoja.

Mama otvara svoju šljokičastu martini torbicu i vadi iz nje Dolce & Gabbana raspršivač sa crvenim čepom pa se popraska po potiljku. - Hoćeš malo? - nudi mi.

- Ne. Mislim da ću za stol prijatelja otići sa svojim prirodnim mošusom.

Mama podiže ruku i prska se iznad kose, instalacije u obliku kroasana načičkanog koraljnim šljokicama, koja bi te, ovisno o tvojoj zemljopisnoj širini i dužini pod svjetlima plesnog podija mogla doživotno oslijepiti.

Kad sam bila mala, gledala sam kako se preobražava ispred zrcala prije izlaska s tatom. Učinkovita i organizirana, stajala je za toaletnim stolićem i promatrala svoje alatke. Naglo bi otvorila pudere u kamenu, skinula čep sa tubica i protresla bočice. Zatim bi razmislila okrećući olovku za oči u šiljilu. Nakon nekog vremena, voštano čokoladnosmeđe S palo bi u koš za smeće. Uzela bi olovku i razmazala je ispod oka u pripremi za široke poteze. Odabrala bi četkicu i umočila je u paletu pudera, a zatim, kao da je Michelangelo koji crta



trepavicu nekog sveca na stropu
prešla četkicom po svom

Sikstinske kapele, majušnim bi potezima
vlastitom čelu.

- Zar nešto nije u redu, Valentine?

- Ne. Samo te volim. To je sve.

- Jedva čekam... - zausti moja majka, a onda zašuti kako bi malo razmislila. - Znaš što, budeš li ti jedino moje dijete koje do starosti ostane neudato, ja ću ponosno stajati uz tebe svih dana tvojega života. Ako je to ono što ti želiš.

Ovo je možda ono što na njoj najviše volim. Mama vjeruje da je biti samac neka bolest, jednaka manjku jedne ruke, ali nikad u meni ne pokušava izazvati osjećaj da se moram suglasiti s njom. - Mama, ja sam sretna.

- Mogla bi biti sretnija.

- To je, valjda, istina.

- Aha! - Uperi prst u mene. - Možeš iznova smisliti svoj život pod svojim vlastitim uvjetima. Ne moraš živjeti s mojom majkom i proizvoditi cipele.

- Ja volim svoj posao i volim gdje živim.

- Ja to nikad neću shvatiti. Ja sam jedva čekala otići odande. I nikad nisam željela biti postolarka.

Mama i ja vraćamo se ruku pod ruku na prijam, kao dva asteroida, jedan ružičasti, drugi jarkonarančasti, dok klize po nebu Tiepolo modre boje. Tad shvaćam da to nije razlog iz kojega nas uzvanici promatraju. Njima vjerojatno izgleda kao da pridržavam majku - stoga je ona ili popila malo previše ili je, Bože sačuvaj, dovoljno stara da joj treba mala pomoć. Praktički čujem kako se zupčanici u mozgu moje majke okreću kad ta pomisao i njoj padne na pamet. Mama zamahne i pusti moju ruku, a zatim napravi piruetu od punih tristo i šezdeset stupnjeva nasred praznog plesnog podija. Ja se naginjem u struku kao da smo planirale taj pokret. Mama mi mladenački domahne dok leluja prema roditeljskom stolu i ostavlja me povratku tiraniji stola *prijatelja*.

Nova novcata svekrva moje sestre, gospođa McAdoo, stavila je nezgrapni buketić grimiznih ruža, koji joj visi s ljubičaste haljine od krepa kao rubinski crvena guma. Blijeda koža gospođe McAdoo stapa se s njezinom kosom, odrezanom do brade u jednostavnoj bob frizuri. Moja majka nikad ne bi dopustila nijednu sijedu vlas na svojoj glavi. Jedina siva koju ćeš ikad pronaći u neposrednoj blizini osobe moje majke jest pod od taraca u predvorju naše obiteljske kuće. - Matronama je mjesto u zatvoru! Osim toga, ja ne vjerujem u sijedu kosu - rekla bi majka. - To je reklama za smrt. Posijedi i kao da si rekao - dok ona domahuje u daljini - "dođi po mene, Sivi košče!" - Ne, mama je bogate "sable" smeđe boje, sad i zauvijek (ili barem dok god je L'Oreal proizvodi).

Osvrnem se po prostoriji s tristo i dvanaest gostiju. Sinoć je na pultu u maminoj kuhinji bila gomila samoljepljivih papirića, a danas su za stolom za kojim su zavrijedili biti u našoj inačici talijansko-američke hijerarhije. Prvi red: Roditelji, Bliski prijatelji, Profesionalci, Suradnici, Rođaci, Klinci. Drugi red: Rodbina po ženidbi. I treća: Otok (rođaci s kojima ne razgovaramo jer se dogodilo nešto loše, nema veze što se ne sjećamo što); Drznici (oni koji su kasno odgovorili) i Dementni (ne pitajte).

Mora da izgledam usamljeno na plesnom podiju. Zašto nisam pvela pratioca? Gabriel se ponudio, ali ja nisam željela da se na ovoj vrućini osjeća obveznim lamatati rukama u pilećem plesu s rođakinjom Violet Ruggiero. Kako je moguće da sam od svih ljudi u ovoj prostoriji ja jedina mlađa od četrdeset koja se još nije udala? Osjetivši inertan stid, moj me brat Albert hvata za ruku kad glazba krene. Malo je čudno plesati valcer sa svojim jedinim



bratom, s kojim imaš napet odnos, na pjesmu "Can You Feel the Love Tonight³", ali dajem sve od sebe. Na kraju krajeva, on jest plesni partner, makar je krvni rod. Uzimamo što nam se ponudi. - Hvala, Alfrede.

- Plešem sa svim svojim sestrama - kaže on kao da križa s popisa poslova mehaničara u Midasovom postrojenju za proizvodnju ispušnih lonaca.

Nekoliko trenutaka se njišemo. Teško mi uspijeva voditi razgovor s bratom. - Znaš zašto je Bog izmislio braću u talijanskim obiteljima?

On zagriže mamac. - Zašto?

- Zato što je znao da neudate sestre trebaju nekoga s kime će plesati na vjenčanjima.

- Bilo bi ti bolje da smišliš bolju šalu za svoju zdravicu.

On je u pravu, a ja nisam sretna zbog toga. Moj brat ima trideset i devet godina, ali ja ne vidim sredovječnog oca dvoje djece, vidim samo dječaka cjepidlaku koji je nizao same petice i nije imao prijatelja u školi. Njegovo zagrižljivo raspoloženje malo bi se razvedrilo jedino kad bi četvrtkom dolazila čistačica pa bi joj on pomagao oribati pločice. Tad je Alfred bio najsretniji - kad je imao četku u ruci i amonijak u kanti.

Alfred je još uvijek imao onaj isti čuperak na tjemenu i onaj isti ozbiljan izraz lica kakav je imao i u mladosti. Ima i mamin stari nos i tanku gornju usnicu s tatine strane obitelji. Nikome ne vjeruje, uključujući svoju obitelj, i satima može govoriti o zlima medija i vlade. Alfred svakoga dana u tjednu ima spremno izvješće o Sudnjemu danu. On je prvi koji zove kad na televizijskoj postaji New York 1 gori neka kuća i prvi koji šalje masovne elektronske poruke kad najave pošast stjenica na Istočnoj obali. Ujedno je stručnjak za sve bolesti koje se pojavljuju u obiteljima sredozemnog podrijetla (autoimune bolesti njegova su specijalnost). Prošli smo božićni objed proveli slušajući njegovo predavanje o predijabetesu, od kojega su kolačići s rumom doista glatko klizili.

- Kako je baka? - pita on.

Ja pogledam našu baku, majku naše majke, Teodoru Angelini, koja je zapela za stolom Dementnih kako bi mogla sjediti sa svojim rođacima i zadnjom živućom sestrom, mojom pratetom Feen. Dok bakini vršnjaci pogrbljeni iznad svojih tanjura prebiru po orasima na salati, ona sjedi uspravno, vojničkog držanja. Moja baka je samotna crvena ruža u vrtu sivih kupina.

S jarkocrvenim ružem na usnama, u dvodijelnom ljetnom kostimu od crvenog lana, s isfriziranom bijelom kosom i velikim naočalama s osmerokutnim okvirima od poput ugljena crne kornjačevine, izgleda kao neka otmjena dama s Upper East Sidea koja u životu nije radila ni dana. Međutim, jedino što je njoj i tim društvenim matronama zajedničko je kostim po mjeri. Baka je zaposlena žena koja ima vlastiti posao. Od 1903. godine u Greenwich Villageu izrađujemo vjenčane cipele po mjeri. - Baka je sjajno - odgovaram mu.

- Jedva može hodati - kaže Albert.

- Trebala bi promijeniti koljena - kažem mu.

- Trebala bi više od toga.

- Alfrede, osim koljena, u odličnom je stanju.

- Kod tebe je sve uvijek ružičasto - uzdahne Alfred. - Ti poričeš istinu. Baka ima skoro osamdeset godina i sve je sporija.

- To je smiješno. Ja živim s njom. Ona je neusporedivo brža od mene.

³ Osjećaš li ljubav večeras



- To ne bi bilo teško.

I eto, tu je. Ubod. Ne želim se svađati na sestrinom vjenčanju pa ga puštam, ali on nastavlja.

- Baka neće zauvijek živjeti. Trebala bi se povući u mirovinu i uživati u klincima. U našoj blizini je jedno krasno mjesto za skrb o starijim ljudima.

- Ona voli grad. U predgrađu bi umrla.

- Ja sam jedina osoba u ovoj obitelji koja se može suočiti s istinom. Mora se povući u mirovinu. Voljan sam kupiti joj stančić.

- Kako si ti velikodušan!

- Ne razmišljam o sebi.

- Tad bi to bio prvi put, Alfred.

Zakon džungle braće i sestara počinje djelovati. Alfredov ton, izraz na mom licu i činjenica da smo prestali plesati šalju mojim sestrama nijemo upozorenje na opasnost. Tess, predosjećajući svađu, prišla je rubu plesnog podija i gleda me ravno u oči. Njezin pogled pita: Trebaš me?

- Hvala ti na plesu. - Okrećem leđa Alfredu kako bih se vratila natrag do stola Prijatelja, koji je sad prazan jer svi stariji od šezdeset u stampedu trčkaraju plesnim podijem uz ubrzanu inačicu pjesme Engelberta Humperdincka "After the Lovin'".

Proguram se pokraj mame i tate u krdu. - To je naša pjesma! - zacvrkuće mama, držeći tatinu ruku visoko u zraku, kao vrpcu za dan pobjede. Priljube se jedno uz drugo i mama pritisne obraz o tatin. Izgledaju kao sijamski blizanci spojeni na mjestu za rumenilo. Engelbert Humperdinck nekoć je bio omiljeni pjevač moje majke, dok joj Andrea Bocelli nije pružio prvu emotivnu katarzu u životu. Bocellija sluša u automobilu, vozika se Queensom i plače. Kroz suze kaže: - Ne treba mi terapija jer Andrea otvori slavinu svog mog jada.

Sjednem za prazan stol Prijatelja, podignem vilicu i napiknem salatu. Izgubila sam tek. Odložim vilicu i promotrim natrpani plesni podij koji, kad zaškiljim, izgleda kao pointilistička slika škljokica, crnih perlica i kristala Swarovski na platnu od lamea.

- Što ti je Alfred rekao? - pita Tess, spuštajući se na stolac pokraj mene. Tess, moja godinu i pol dana starija sestra prsata je brineta bez bokova. U haljini djeveruše izgleda kao čaša za šampanjac. Usprkos tjelesnom izgledu seks bombe, najpametnija je od tri sestre, možda zato što ju je Alfred koristio za provjeru svog znanja od dobi kad je imala četiri godine. Tess ima mamino srololiko lice i drugi najbolji nos u obitelji. Njezina valovita crna kosa u skladu je s trepavicama koje su tako guste da nikad ne mora stavljati maskaru.

- Dao je zaključiti da sam gubitnica. - Podižem prednji dio haljine kao da izvlačim punu plastičnu vreću iz kante za smeće.

- Meni je rekao da sam loša majka. Misli da dopuštam da Charisma i Chiara divljaju.

Okrenem se prema stolu za kojim sedmogodišnja Charisma buši rupu u kanoli i pruža kolač petogodišnjoj Chiari, koja ispuhuje punjenje. Tess zakoluta očima. - Na zabavi smo. Neka se malo zabave.

- Alfred želi da se baka povuče u mirovinu.

- Dao se u pohod. - Tess na nožu za maslac provjerava svoj ruž za usne. - Znaš, ona mjesta za skrb o starijima mogu uistinu biti zgodna.

- Nemoj mi reći da se slažeš s njim!

- Hej, na tvojoj sam strani - nježno odgovara Tess.

- Svaki put kad Alfred to spomene, kao da me probode.



- To je zato što ti mariš za baku. - Tess umoči nož u rozetu od maslaca i zatim razmaže maslac po ostatku peciva Boba Silversteina. - A izrada cipela tvoj je život. - Moja sestra djeluje klonulo, što mi kazuje da je isti ovaj razgovor vodila s Alfredom i nije nikamo dospjela.

Ne želim upropastiti proslavu pa mijenjam temu. - Kako je za tvojim stolom?

- Zašto nas je mama raštrkala kao UN-ove čuvare mira? Zar ona ne shvaća da mi doista volimo jedni druge i želimo sjediti zajedno? U redu, možda da je stavila Alfreda i Škljocavicu za stol za Zapele...

- Zovi je Pamela. Zar želiš rat među svojtom? - Osvrnem se kako bih bila sigurna da nikoga nema u blizini. Alfred je već trinaest godina u braku s Pamelom. Ona je visoka metar i šezdeset i nosi potpetice od dvanaest centimetara, čak i na plažu, a govorka se da ih je imala i dok je rađala. Nazvali smo je Škljocavica jer je to zvuk koji proizvode njezine pete kad hoda brzim koraćicama. - Maleni baštine svijet. Muškarcu ništa nije privlačnije od žene koja mu stane u novčarku.

- Voljela bih biti visoka kao ti - s razumijevanjem kaže Tess. - Ti barem imaš užitka. Pam nema užitka. U svakom slučaju, njih dvoje savršeno odgovaraju jedno drugome. Alfred je sav skopčan, a Škljocavica je apsolutno beskrvna. Ova žlica - Tess je podigne - ima više osobnosti od nje.

Tess pogleda Charismu i Chiaru koje su izvadile crne masline iz pladnja sa sirovim povrćem i stavile ih preko svojih očiju. Djevojčice se smiju dok se masline kotrljaju niz njihova lica na pod. Tess im pokazuje da prestanu. Djevojčice odbrzaju. Tess domahne svom suprugu, Charlieju, da pripazi na cure. On je zapeo za stolom Drznika gdje sluša kako se uzvanici tuže na svoja šugava mjesta u blizini kuhinje.

- Pogledaj Alfredove sinove - kažem Tessi.

Naši nećaci, Alfred Ml. i Rocco izgledaju kao minijturni bankari s leptir mašnjama i uštirkanim ubrusima na krilima.

- Čula sam da ih je Pamela poslala na satove uljudnog ponašanja u crkvu Naše Gospe od milosti. Tako su pristojni. - Tess uzdahne.

- Imaju li izbora? - ponovno naglo podignem prednji dio haljine. Provjerim sat. Imam osjećaj kao da je između juhe i salate proteklo petnaest sati. - Gospodin Delboccio stavio je ruku na moju guzicu.

- Odvratno - kaže Tess.

- Iskreno govoreći, s ovim steznikom, nisam ni osjetila. Mogla sam sjediti na vrelin gradelama i ne bih ni znala.

- Kako onda znaš da te je zašlatario?

- Po izrazu na licu gospođe Delboccio. Mislila sam da će podići svječnjak i prebiti ga.

- Vjerojatno je previše popio. A vani je tako vruće. Alkohol jednostavno ode ravno do mozga i ukiseli ga. Obećaj mi da ćeš se udati u snježnoj oluji.

- Obećajem. Obećajem i da ću se udati u gradskoj vijećnici jednog utorka.

- Daj, propustila bi sve ovo. - Tess se okrene na svom stolcu i pogleda more naših rođaka. Ponovno se okrene prema meni. - U redu, gradska vijećnica zvuči dobro. Sve ćemo odjenuti kostime. Kostime za dan i cvijet oko zapešća.

Konobari u smokinzima izlijevaju se iz kuhinje i kroz vrata kao komadići čokolade u smjesu za kolač. Jednom rukom nose ogromne srebrne pladnjeve natovarene tanjurima s metalnim poklopcima. Drugom rukom otvaraju metalne držače i na njih stavljaju pladnjeve. U brzom slijedu, tanjuri napunjeni sočnom goveđom pečenicom, istančanim



daškom pire krumpira i vlatima svježih šparoga stavljaju se na stol. Na prizor dostave hrane, plesni podij odmah se prazni. Uzvanici se vraćaju do svojih stolova kao nogometna ekipa koja je u poluvremenu krenula prema svlačionici. Tess ustaje. - Moram ići. Stiglo je glavno jelo.

Prijatelji zauzimaju svoja mjesta i s odobravanjem kimaju tanjurima. Pečenica je skupa i time pokazuje razinu bogatstva, koju talijanski Amerikanci cijene više od prestanka hladnog rata i pašete od incuna kad god poželiš.

- Onda, kako ide u radionici cipela? - upita Ed Delboccio. Njegova ćelava glava izgleda kao poklopci za pladnjeve od čistoga srebra koje su konobari upravo naslagali u kut. - Reci mi nešto. Želi li više itko rukom izrađene cipele?

- Apsolutno. - Pokušavam ne prasnuti, ali mora da jesam kad su me svi za stolom pogledali.

- Nemoj se vrijeđati - kaže gospodin Delboccio i nasmiješi se. - To je pitanje razgovora radi. Zašto bi itko naručio cipele po mjeri kad ih možeš kupiti za jeftine novce u onim outletima? Ovdje nazočna Shirley redovito posjećuje rasprodaje po skladištima. KGB...

- DSW - ispravlja ga njegova supruga.

- Kako god. Činjenica je, uštedjeo sam gomilu love na tim rasprodajama, vjeruj mi.

Gospođa Delboccio ga gurne laktom. - Za ime Božje, Ed, pa to je nešto posvema drukčije. Od Valentine ne kupuješ cipele kakve kupuješ od Paylessa. Njezine su deluks.

A Valentine radi s Teodorom, ona je... - Maše vilicom prema meni, tražeći pravu riječ.

- Ona je majstorica, a ja sam njezin šegrt.

- Ti se i brineš za baku, zar ne? - kaže gospodin Delboccio.

- Ona se sama brine za sebe.

- Ali ti živiš s njom, što je jako lijepo. Odričeš se svoje slobode da bi brinula o Teodori. To je jako velikodušno. - Gospođa Delboccio se smiješi, čvrsto stisnutih usnica, nalik zatvaraču na novčarkama za kovanice. Njezina kosa grimiznoljubičaste boje skupljena je visoko na glavi i nalakirana do visokog sjaja. Ona namjesti svoju napadnu zlatnu ogrlicu. Njezini ljubičasti nokti u skladu su s haljinom, koja je u skladu s cipelama.

- U ovo doba i vrijeme, rijetko je pronaći dijete koje će se brinuti za staru osobu - kaže gospodin Delboccio, naginjući se prema meni i dahćući. Njegov dah mješavina je cimeta i tlačenice. Ne grozne, samo ohlađene. - Zato ja štedim. Otići ću u jedan od onih stanova za starije. Morat ću platiti za ono što su moji roditelji i Shirleyeni dobili besplatno. Kad dođe to vrijeme, Bože sačuvaj, mislim da nas naša djeca neće uzeti k sebi.

Gospođa Delboccio uputi mu prijekoran pogled.

- Pa neće, Shirl. Priznaj da je tako. - Gospodin Delboccio uzima svoj nož i gura malo krumpira na meso koje je već navrh njegove vilice, a zatim to sve ubaci u usta. - Oni imaju svoje živote. Nisu kao naša generacija. Mi smo primali sve članove obitelji, bez obzira na njihovo mentalno stanje. Ne mogu zamisliti da naša djeca učine isto.

- Zašto si postala postolarka? - upita gospođa La Vaglio. Ona je mršava plavuša s frizurom Linde Evans iz Dinastije.

Još uvijek. La Vagliovi žive u Ohiju, pa pretpostavljam da se moja priča nije proširila do Srednjeg zapada.

- Poučavala sam engleski u jednoj srednjoj školi u Queensu... - započela sam.

- A onda si imala gadan prekid s dečkom. Koliko si godina hodala s njim? - prekine me ona. Izgleda da je moja priča ipak procurila do Ohija.

- Na fakultetu i malo nakon. - Neću dati ovim ljudima vremensku odrednicu. Utisnuli



bi mi G za 'gubitnica' na čelo pastom od maslina.

- Tvoja prva ljubav - kaže gospođa Delboccio i pogleda svog supruga. - Ed i ja imamo istu priču, samo što je naš svršetak drukčiji. Upoznala sam ga kad mi je bilo osamnaest godina. S dvadeset i četiri smo se vjenčali. I evo nas ovdje.

- Vi ste nadahnuće svima nama - kažem, presoljujući salatu.

- Hvala ti - samodopadno odgovori Shirley.

- Tvoja je majka tad bila strašno zabrinuta za tebe. - Sue Silverstein pruža ruku i potapša me po dlanu.

- Nema razloga za brigu. Ja volim obrate i okrete kojim je moj život krenuo. - Ovo je krasno. Kad prijatelji mojih roditelja popiju previše, kažu mi stvari koje mi majka neće reći.

- Pozitivan stav je sve - suglašava se Max Silverstein, mašući vilicom prema meni.

- Znaš, naš sin Frank posve je dostupan. - Gospođa Delboccio otpije gutljaj svog vina. - On nije homoseksualac - brzo doda. - Samo je izbirljiv.

- Da, ja baš tražim izbirljivog. - Primoram se na osmijeh.

Gospođa Delboccio stisne bedro svog supruga ispod stola tako da se sjeti kako sam rekla nešto pozitivno o Franku.

- Koliko je prošlo otkad si dobila nogu? - pita gospodin Delboccio.

- Ede! - vrisne njegova supruga.

- Tri godine - promrmljam.

Gospodin Delboccio tiho zazviždi. - Tri godine tvojih najboljih godina.

- Viđaš li se sad s kime? - pita gospođa La Vaglio.

- Da se viđa, dovela bi ga na vjenčanje. - Gospođa Delboccio govori o meni kao da je vino koje gutam čarobni napitak koji me je učinio nevidljivom.

- Mogla si je naći pratioca. Pogledajte je. - Gospodin Delboccio zuri u moje dojke kao da su one dvije egzotične ribe koje u akvariju plivaju svaka u svojem smjeru. - Zacijelo želi biti solo.

- Nemojte vi brinuti o meni - kažem, stržući zubima. - Meni je savršeno dobro.

- Nitko nije rekao da nije. - Gospodin Delboccio iskapi svoj bourbon i ledeni čaj i uz zveket spusti čašu na stol kao sjekiru. Osvrnem se prema konobarima. Neka netko prekine ovog tipa, molim vas? Konobar shvati moj mig i donosi zdjelicu s umakom od pečenja. Gospodin Delboccio je uzima i prelijeva ostatke svog mesa. - Valentine, evo što je na stvari. Kao žena, ti imaš prozor. Prozor mogućnosti kad imaš i lice i stas i energiju da privučeš muškarca. Dakle, moraš zgrabiti tipa dok je taj prozor otvoren, jer jednom kad se zatvori, bum, propustila si svoju priliku i nalaziš se u zagušljivom ormaru. Sama. Dobro? Dotok kisika je prekinut. Nitko ondje unutra ne može preživjeti. Jesi li shvatila? Kuc. Kuc. Muškarac uvijek može pronaći ženu, ali žena ne može uvijek pronaći muškarca.

- Ede, za tebe više nema bourbona. - Gospođa Delboccio odmiče njegovu čašu. Pogleda me ispričavajući se. - Pred Valentine je još mnogo života.

- Nikad nisam rekao da nije. Ali sjećaš se moje sestre Madeline, koja se doselila k mami kad je mama dobila tumor na mozgu? Mojoj sirotoj majci pogođenoj tenzijskom glavoboljom koja se preko noći pretvorila u tumorsku masu. U svakom slučaju, koliko je godina tad imala Mad? Trideset najviše. Doselila se i brinula o mami dok mama nije umrla, počivala u miru, a onda je Madeline ostala, kamo će drugamo otići? Bila je teta usidjelica. - Ed potraži svoje pecivo da ga namaže maslacom. Već ga je pojeo pa sad ispruži ruku i uzima pecivo svoje supruge. - Svaka talijanska obitelj ima jednu takvu.

Zaustim ne bih li prosvjedovala, ali iz mene ne izlazi nijedna riječ. Možda je on u



pravu. Zamišljam svoju budućnost u staračkom domu za neudate žene. Dnevni boravak u Roncalli staračkom domu za usidjelice imao bi glave Phillis Diller, Joan Rivers i Susie Essman na polici iznad kamina. Krupna divljač za cure koje nasmijavaju sve oko sebe. Kako je krenula ova večer, možda ću svoju sobu morati rezervirati ranije nego što sam mislila.

- Madeline je bila svetica. Skinula je teret s nas ostalih. Naravno, mi smo podizali djecu i imali svoje vlastite živote - kaže gospođa Delboccio, zaglađujući ubrus u krilu.

- Biti neudata *jest* život - oglasi se gospođa La Vaglio.

Svi za stolom ušutjeli su kao u grobu kad su Prijatelji vidjeli meso na svojim tanjurima. Svatko tko vjeruje da vrijeme leti trebao bi doći i sjesti za stol Prijatelja za kojim je glavno jelo trajalo duže od Peloponeškog rata. Učinila bih gotovo sve na svijetu samo da sam sad za stolom Drznika.

Gospodin Delboccio nagne se prema meni, praktički mi virka u haljinu. - Bog je nakanio da se muškarac i žena spoje. - Naslanjam se na naslon stolca i navlačim ubrus preko gornjeg dijela haljine i oko vrata kao partikl.

- Koliko cipela napravite godišnje? - želi znati gospodin Silverstein, Bog ga blagoslovio.

Prošle godine smo napravile skoro tri tisuće pari.

- Koliko je veliko osoblje?

- Tri stalno zaposlena i četiri na pola radnog vremena.

- Opa, pa to je prilično solidan posao. - Gospodin Silverstein smješka se s odobravanjem.

Orkestar zasvira uvodni solo "Good Vibrations"; Prijatelji odlože vilice i noževe. - Hej, pa to su Beach Boys! - objavljuje gospodin Silverstein. Ustaju; žene namjeste pojaseve, kukove i stražnjice svojih haljina, a zatim krenu ka plesnom podiju s muževima iza leđa.

Ispružim se za praznim stolom i podignem noge. Tess klizne na stolac pokraj mene u trenutku dok tata ostavlja tetu Feen za stolom Dementnih. Tata pretražuje pogledom prostoriju, a zatim nam prilazi velikom brzinom. Visok je samo sto šezdeset i sedam centimetara, ali je skladne građe pa djeluje viši. Ima gustu prosijedu kosu, istaknut nos Roncallijevih i napete usnice svojih predaka.

- Isuse Bože, kuham se. - Tata namješta svoju leptir mašnu kao da je brojčanik na rashladnom uređaju. - Upravo sam izveo tetu Feen van na cigaretu i pomislio da će dobiti moždani udar. - Tata sjedne pokraj Tess. - Znete da još uvijek dimi kutiju dnevno? Pluća joj zacijelo izgledaju kao cjedilo za špagete. Kako se vi cure držite?

- Sjajno - lažemo.

- Vaša majka želi da vašoj sestri otpjevam "Butterfly Kisses", ali ja uopće ne znam tu pjesmu.

- Ne daj joj da više pije. Ili će u protivnome ona pjevati "You Gotta Get a Gimmick" iz *Gypsyja* kao što je pjevala na vašoj dvadeset i petoj godišnjici - kaže Tess.

- Mjesecima nakon toga imala je išijas - kaže otac i kimne glavom, prisjećajući se.

- Nemoj pokušavati pjevati, tata. Reci im da puste CD, a ti možeš plesati s Jaclyn umjesto da pjevaš - predložim.

- To sam i ja rekao, ali znate vi vašu majku, ona misli da su vjenčanja prigoda za audicije za *Američkog idola*. Ja radim za službu održavanja parkova, ne za Simona Cowella. Svaki Roncalli, Angelini ili tkogod s ulice trebao bi se popeti onamo i pjevati. Moj brat samo što nije ustao i izveo prvi čin *Čovjeka iz la Manche*. Vjeruj mi. Samo ga jedan džin i tonik razdvaja od "Nemogućeg sna".



Naša sestra Jaclyn oduzima dah u jednostavnoj vjenčanici bez naramenica s lepršavom suknjom od tila. Njezin majušni strukić okreće se dok se provlači među stolovima kao štapovi električnog miksera s kojih kapa bijela glazura.

Mama je predložila da Jaclynin bijeli gornji dio haljine od finog satena bude opšiven metvica zelenom vrpcom koja se prelijeva u duginim bojama, a koja će joj istaknuti zelene oči. Bio je to sjajan potez. Baka je napravila Jaclyn krasan par kožnih cipela boje zelenih latica. Laštila sam kožu dok gotovo nisam posve sastrugala zelenu, ostavljajući samo naznaku starinske patine. Od glave do pete, moja mlađa sestra svjetluca kao citrin.

Jaclyn se spušta na stolac gospođe La Vaglio. Prava je ljepotica, savršeno proporcionalnih finih crta lica uokvirenih sjajno crnim kovrčama. - Je li vaše meso bilo žilavo?

- Ne, ne, ne - uglas odgovaramo tata, Tess i ja.

- Meni je za moju pečenku trebala motorna pila. - Jaclyn se hladi graviranim jelovnikom. - Valentine, morat ćeš održati savršenu svadbenu zdravicu.

- Nema frke - odgovara Tess promatrajući uzvanike.

- Učini mi uslugu. Pobrini se da svi za bakinim stolom uključe svoje čudotvorne slušne aparate. - Osjećam kako mi grašci znoja izbijaju na čelu.

- Neka te to ne smeta, ali moja svekrva sve mrzi. - Jaclyn otpije gutljaj moje ledene vode, a zatim prisloni čašu uz svoj obraz. - Uvijek ima neki komentar. Kao da Irci znaju održati duhovitu zdravicu. Ma molim te.

Tess i ja se pogledamo. Irci su izmislili zdravicu, da ne spominjemo dobro ispričanu priču, i slučajno su u tome veoma dobri.

- Pazi se, Jac. Gospođa McAdoo je sad obitelj - kaže tata. - Budi ljubazna. Najvažnija stvar u životu jest dobro se slagati s drugim ljudima. Bez drugih ljudi čovjek je sam. A kad si sam, sam si. - Otac mahne kažiprstom po unutrašnjosti okovratnika svoje košulje, kao da izvlači zadnji komadić kreme za lice iz bočice.

- Sve će ispasti dobro. Obično ispadne - kažem ja, glas optimizma. U međuvremenu, tako žestoko grizem usnicu da me hvata glavobolja.

- Valerie! Vi ste na redu! - Vođa sastava pokazuje na mene.

- Valentine! - poviču Tess i Jaclyn kako bi ga ispravile.

- Kako god! - Maše mikrofonom prema meni kao bubnjarskom palicom.

Pogledam preko plesnog podija. Kum je uz bubnjeve i sa skupinom momaka iz bratstva cucla jedan od onih koktela neobičnog imena, Kovrčavi pupak.

- Sredi ih! - vedro kaže tata. Jaclyn i Tess podignu palčeve uvis u znak ohrabrenja, s toliko širokim osmijesima da izgledaju kao da su došle na izbjeljivanje zubiju. Bacim pogled na Alfreda, koji za stolom Rođaka izlaže dizertaciju o alergijama na gluten.

- Dobra večer, obitelji i prijatelji. - Gurnem mikrofon na stalak i namjestim visinu. Na ovim potpeticama od sedam i pol centimetara visoka sam sto osamdeset centimetara. Nisam sigurna, ali možda sam viša od mladoženje. Posve sigurno znam da sam viša od sviju za stolom Prijatelja, zahvaljujući kolapsu spinalnog diska i degenerativnim promjenama kostiju kukova, o kojima su nesmetano raspravljali kad se jela juha.

Razgovor u prostoriji jenjava do nekoliko usamljenih glasova, a zatim se naglo pretvori u tišinu. Jedini zvuk koji čujem je zviždanje između zubne proteze i desni tete Feen dok diše. - Ja sam Valentine Roncalli, mladenkina sestra.

- Znamo tko si! - poviče Lorraine Pinuccia s udaljenog stola Otoka, toliko daleko da njezino mahanje nalikuje pozivu u pomoć.



Tess lagano ustane sa svog stolca i uputi gadan pogled Pinoochovoj. Ja pogledam majku, kojoj je na lice zaljepljen osmijeh podrške jednak onome kakav je imala kad sam uprskala svoju repliku kao anđeo u "Gloria in Excelsis Deo" na božićnoj predstavi u vrtiću 1980. godine. - Sad mi ne možeš pomoći, mama - želim joj doviknuti, ali ona izgleda balzamirana.

- Hvala ti, rođakinjo Pinooch. Znaš da smo sad Roncalli- McAdoo obitelj i možda nas McAdoovi nisu još sve upoznali - objašnjavam. Možda je to od znoja u mojim očima, ali čini mi se da Boyd McAdoo, trostruko razvedeni brat električar mog novog šogora značajno zuri u mene, što je još jedan razlog da ovo skratim. - Bog je bio u svom raju - započinjem - i odlučio je da je vrijeme da stvori zemlju... želio je stvoriti sjajnu zemlju, s božanstvenim vinogradima i sočnim poljima i divnim zalascima sunca...

- Prvu zemlju! - zatuli moj otac, kažiprstom pokazujući broj jedan u zraku.

- Tata. Molim te. Možda bi želio sačuvati gornji registar za "Butterfly Kisses". - Zaranjam natrag u priču. - Bog je znao da je želi nazvati Italija. - Tatin brat, vječito neumjestan stric Sal, istrigne ružu sa sredine stola Roditelja i ustane, mašući njome kao zastavom. "Viva Italia sempre"⁴ vikne.

Gospodin McAdoo ustane i istrigne drugu ružu sa sredine stola. - Za Irsku! - uzvrća udarac.

- I pluribus pizze! - upadne moja majka.

- Za svijet! - Visoko podižem ruku kako bih uključila cjelokupni ljudski rod.

Tess zaplješće. Sama. - U svakom slučaju... - nastavljam - Bog je morao napuniti Italiju ljudima i zapitao se, "Da najprije stvorim ženu? Ili muškarca?" Rasprava je trajala nekoliko mjeseci dok nije odlučio. "Prvo ću stvoriti žene kako bi muškarci imali spremnu večeru."

Baka, Tess, Jaclyn, mama i tata čekaju jedan trenutak, a zatim se ogledaju oko sebe, da bi se na kraju, iz solidarnosti, usiljeno nasmijali. Ostali uzvanici sjede u modrom jezeru tišine osvijetljenom niskim zavjetnim svijećama, od čega izgledaju kao nezaposleni cirkusanti u nekom Fellinijevom filmu.

- U redu. - Pregrupiram se. - Zna li zašto je Bog stvorio braću u talijanskim obiteljima? Zato što je znao da njihove neudate sestre trebaju nekoga s kime će plesati na vjenčanjima. - Autoironičan humor prolazi gore od otvorene šale. Umirem na pozornici. U prostoriji je tako tiho da čujem kako se led topi u rum-koli Lena Scatizzija.

Gospodin Delboccio, šlatač stražnjica, poviče: - Ja sam te pozvao na ples, Valentine.

- Rekla je da je bole noge - dometne njegova supruga. - Naravno, zašto bi postolarku boljele noge? To nema smisla.

- Bez obzira, neću forsirati - odvrća gospodin Delboccio.

- Nikada ne bi smio forsirati - poput puške ispali gospođa Delboccio.

- U redu, vas dvoje. Dajte da dovršim ovo tako da se možete vratiti na plesni podij i pokazati nama mlađariji kako se to radi. Vjerujem da je sljedeći na redu potpuri Neila Diamonda. - Zatim učinim upravo ono što najviše mrzim, skupim prste u šake i lupnem njima kao jajima. Baš kao mama.

- Mlađariji? Gdje je mlađarija? S trideset i tri godine nisi baš u cvijetu mladosti - poviče teta Feen sa stola Dementnih. Zatim zasikta gornjim dijelom zubala kako bi naglasila značenje svojih riječi. Osvrne se oko sebe, oči joj kolutaju u dupljama kao pomahnitale golf loptice. A onda poviče: - Trideset i tri! Madonna! Pa toliko je godina Isus imao kad je umro

⁴ Zauvijek živjela Italija!



na križu!

- U ono su doba ljudi živjeli samo četrdeset godina - zadere se Tess u odgovor.

- Kakvog to vruga ima s bilo čime? - Guste bijele obrve tete Feen izviju se u jednu cijevastu čarapu preko čela. - To je još gore. To znači da je s trideset i tri doista s jednom nogom u grobu, a drugom na otiraču.

- Dosta. Prekini. Ili ćemo ti zabraniti koktele. Ovo je najbolje što imam. Prije nekoliko tjedana, moj je tata otišao liječniku. Sa sobom je poveo mamu da govori umjesto njega...

Sa stolova se začuo slabašan hihot.

- ... i liječnik kaže: "Dutch, imaš burzitis. E sad, mogu učiniti dvije stvari. Mogu ti dati injekciju kortizola. Ali ne treba ti. Tvoje ga tijelo prirodno proizvodi." "Stvarno?" Tata je bio zapanjen. Liječnik je rekao: "Samo se moraš seksati." Tata i liječnik pogledali su moju majku, a ona kaže: "Doktore, nisam ja ta koja ima burzitis."

Prostorijom se razlegne pljesak. - Molim vas, podignite svoje čaše. - Shvaćam da nemam piće. Kum mi gurne svoj napola prazan, znojni koktel u ruku.

Visoko podignem čašu. - Tome, dobrodošao u našu obitelj. Jaclyn, lijepa si i mi te volimo i ovdje smo za tebe. *Salute! Cent'anni!*⁵ - Otpijem gutljaj, prkoseći zdravom razumu i stalnom poslovniku odbora za zdravlje. - I, ljudi, ne zaboravite vrećice s darovima. Aramis kolonjska voda za dečke i Li-Lac čokoladice za cure!

- Čokoladice? Po ovoj vrućini? - obrecne se Monica Spadoni sa stola Drznika. - Trebali bi nam dati minijature navijačke lepeze. Naravno, mi smo ovdje straga uz kuhinju gdje peku meso!

Ne obazirem se na nju, izvučem mikrofona sa stalka i dodajem ga kumu, koji gleda kroz mene kao što to čine dječaci kad usidjelica nadzire srednjoškolski ples. Nakon još nekoliko zdravica i rezanja torte, prilazim stolu Dementnih za kojim baka umaće piškotu u svoju espresso kavu. Naginjem se preko naslona njezinog stolca i šapnem joj u uho.

- Zabavljaš li se?

- Spremna sam kad si ti spremna. Samo da djeci poželim laku noć.

Baka odloži svoju perlicama obloženu torbicu na stol i odgurne stolac.

Odlazim do kolica s tortom i stanem uz majku. Stavljam ruku na njezino rame. - Mama.

Moja majka, čitačica misli, se namršti. - Zar odlaziš?

- Moram odvesti baku kući.

- Zar tako brzo?

- Mama. Propustit ćemo samo pratete u vrsti kao vestalske djevice u nekom filmu Charltona Hestona, kako se bore oko ukrasa na stolovima. - Sutra će svaki grob mojih predaka od Bayshorea do Sunnysidea biti urešen vjenčanim aranžmanima. Talijani nikad ne potrate cvjetni aranžman. To je grijeh.

- Hvala ti. - Mama me zagrlji. - Volim te, Valentine. Hvala ti što tako dobro brineš o mojoj majci.

- Učini mi jednu uslugu - zamolim je.

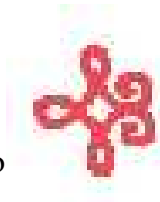
- Što god želiš.

- Nemoj tjerati tatu da pjeva "Butterfly Kisses".

Mama zabaci ramena. - Vi uopće niste zabavni.

Baka prilazi i brzo poljubi mamu. Mama gurne u moju torbicu komad svadbene torte zamotan u ubrus. Alfred, Jaclyn i Tess okupe se oko nas i jedno za drugim oprostite od

⁵ Živjeli! Sto godina!



bake. Na kraju, nakon što smo poljubile i zadnjeg rođaka u trećem koljenu, možemo otići.

Baka i ja izlazimo iz Zvezdane venecijanske sale u predvorje, kroz veličanstveni foaje s nadsvođenim stropom, pokraj zidova prekrivenih tapetama boje brusnica i zlata, pokraj ugrađenog mramornog kamina i na kraju, na svjetlu treperavih lusterata stižemo do ulaza.

Baka uzima sa stola jednu vrećicu s darovima za mene i drugu za sebe. Čujemo seksi uvodne akorde pjesme "Oh, Marie" dok nas orkestar svirkom ispraća u blagu noć. Ulazimo u automobil i smještamo se na stražnje sjedalo. Vozač se okrene i pogleda nas. - Rano odlazite, je li, cure?

Baka odgovara: - Na Manhattan, molim vas.



Pogledamo se i nasmiješimo. Napokon idemo kući.



166 ulica Perry

Limuzina zavija oko rupa na cesti dok se približavamo ulazu u tunel Queens Midtown. Baka i ja podijelimo Li-Lac čokoladicu dok se neboderi Manhattana uzdižu pred nama kao divovske tipke glasovira, crni i bijeli na srebrnkastom nebu.

Izišavši iz tunela na gradskoj strani, skrećemo niz Drugu aveniju. East Village izgleda kao stari Greenwich Village kakvog se sjećam iz djetinjstva. Večeras je kasnoljetni karneval natiskanog mnoštva osvijetljenog blijedoružičastim svjetlima i modrim neonom. Dok se probijamo zapadno u samo središte Greenwich Villagea, za sobom ostavljamo visoke građevine i noćni život i ulazimo u mirno utočište vijugavih ulica optočenih dražesnim starinskim kamenim kućama, s lončanicama geranija na prozorima osvijetljenim antiknim uličnim svjetiljkama.

S prozora svoje spavaće sobe u Queensu, dok se Madonnina "La Isla Bonita" uzastopce vrtjela na CD-playeru, zamišljala bih glamur i profinjenost Manhattana samo nekoliko postaja dalje vlakom. Jedva sam čekala nedjeljne ručkove u Villageu s bakom i djedom. Kad bi tata skrenuo u ulicu Perry i vozio preko kaldrme, mi bismo poskakivali na stražnjem sjedalu kao teniske loptice. Ulice popločane kaldrmom označavale su da smo gotovo stigli do onog mjesta gdje stanuje čarolija: do Angelinijeve tvornice cipela.

- Gdje je? - pita naš vozač.

- Ona zgrada na uglu. Vidite onaj prugasti modro-bijeli baldahin? To smo mi - odgovaram mu.

Vozač zaustavlja automobil uz pločnik. - Zar živite ovako daleko?

- Od dana kad sam se udala - kaže mu baka.

- Sjajan kvart - kaže on.

- Sad jest. - Baka se smiješi.

Pomažem baki da iziđe iz automobila. Na svjetlu ulične svjetiljke traži ključeve u torbici. Pogledam izvorni natpis iznad vrata. Nekoć je pisalo:

Cipele Angelini

GREENWICH VILLAGE

od 1903.

Ali godine kiše otprale su zadnja tri slova. Sad piše:

Cipele Angel

GREENWICH VILLAGE

od 1903.



L u riječi Angel ima oblik starinske čizmice do gležnja, žućkastobijele boje s modrozelenkastim gumbima. Kad sam bila djevojčica, čeznula sam za upravo takvim cipelama kakve su bile na tom natpisu. Baka bi se nasmijala i rekla:

- Te gamaše nisu u modi od Millard Fillmore.

Pikantan miris nove kože, limunskog voska i ulja iz stroja za rezanje pozdravlja nas na ulazu. Zaobilazim vrata od mliječnog brušenog stakla na kojima je italikom urezano slovo A, a koja vode u radionicu, podižem skute i uspinjem se uskim stubama. Stižem do prvog kata, jedne velike prostorije koja sjedinjuje kuhinju i dnevni boravak.

- Idi i upali svjetla - kaže baka iz prizemlja. - S ovim mojim koljenima, penjat ću se do utorka.

- Samo ti polako - kažem joj.

Pritišćem prekidače za svjetla iznad kuhinjskog pulta. Otvorena brodska kuhinja proteže se čitavom dužinom stražnjeg zida. Dugački crno-bijeli granitni šank odvaja kuhinju od blagovaoničkog prostora. Četiri barska stolca presvučena crvenom kožom s brončanim čavlicima gurnuta su ispod pulta. Sjećam se kako me je baka podizala na takav stolac kad sam bila dijete. Kako je čudno da sam sad, u svojim tridesetim godinama života, ovdje i palim svjetla i brinem da sve bude sigurno za nju, baš kao što je ona uvijek činila za mene.

U središtu prostorije je dugačak rustikalni stol za dvanaest osoba. Stolci ravnih naslona imaju sjedala s cvjetnim uzorkom koji je izvezla moja majka. Za tim stolom jedemo, nalazimo se s kupcima i radimo poslovne planove; on je središte našeg obiteljskog života.

Iznad stola visi raskošan luster od muranskog stakla, s kojega cure hrpe kristalnih grozdova ovijenih perlicama ponoćno modre boje. Svakoga dana u godini, na sredini stola je vaza sa svježim cvijećem. Baka je redovita posjetiteljica korejske tržnice u ulici Charles. Svježe cvijeće dolazi svakog utorka i baka se pobrine otići onamo i odabrati najbolje u gomili. Ovaj tjedan su u starinski ćup zagurani narančasti ljiljani.

Iza pulta, u prostoru dnevnog boravka, dugačka, udobna sofa prekrivena bež baršunom s mekim jastucima zelene i crvene boje vatrogasnih kola, smještena je ispod prozora. Baka ima naslonjač od crne kože s odgovarajućim otomanom u kutu. Podna svjetiljka uz otoman ima stalak od prozirnog, uglačanog stakla, sa svilenim crno-bijelim sjenilom. Televizor je smješten na stolić ispred sofe. Prozirni zastori boje ljske jajeta vise s prozora i propuštaju svjetlo, istodobno nudeći ponešto privatnosti od prometne ulice ispred kuće.

Baka stane na ulazu u dnevni boravak i stavi ruke na bokove. - Baš bi mi dobro došlo piće prije spavanja. A tebi?

- Naravno. - Izuvam cipele. - Jesi li zalila rajčice prije nego što smo izišle?

- Posve sam zaboravila! A danas je bilo tako vruće.

- Nema problema. Idem ja gore. - Podižem skute haljine i penjem se stubama na drugi kat.

Zaustavljam se u bakinoj sobi na vrhu stuba kako bih upalila malu svjetiljku na njezinom noćnom ormariću i zamjećujem hrpu knjiga uz njezin krevet. Baka guta knjige. Jednom mjesečno ode do javne knjižnice na Šestoj aveniji i napuni punu platnenu vreću knjiga. Ova hrpa uključuje: *Desetogodišnji drijemež* Meg Wolitzer, *Što se dogodilo na brodu Angele Thirkell*, *Ne puštaj me* Harlana Cobena, *Žene i novac* Suse Orman i *Pametne žene završe bogate* Davida Bacha.

Negdašnja djevojačka soba moje majke, nasuprot bakinoj, urešena je za kćerku jedinicu



odgojenu u pedesetim godinama prošlog stoljeća. Djeluje pedantno, s uštogljenim tapetama s kiticama ljubičica povezanim zlatnim vrpčama, malenim pisaćim stolom i stolcem obojanim u bijelo kako bi bili u skladu s krevetom prekrivenim namreškanom organzom boje lavande, s odgovarajućim okruglim jastucima postavljenim uzduž izrezbarenog uzglavlja.

Moja soba, koja je nekoć bila gostinjska, nalazi se uz maminu. Kad je baka bila usamljena nakon djedove smrti, teta Feen je neko vrijeme živjela ovdje. Deset godina je prošlo, ali njezina gotovo prazna bočica Bonne Nuit i nadalje ostaje na toaletnom ormariću, s plitkom mlakom parfema boje jantara na dnu. Jednostavan krevet za dvije osobe s uzglavljem i bijelim prekrivačem smješten je između dva prozora s rimskim zavjesama.

Uza zid na jednoj strani sobe nalazi se stari pisaći stol, a na drugoj naslonjač s visokim naslonom, s navlakom od bijelog samta. Ova soba ima najbolji ormar u kući, garderobu s policama svuda naokolo. Kad smo bili djeca, običavali smo se igrati u njoj. Tess i ja bile smo tajnice, a Alfred predsjednik odbora.

Uključujem rashladni uređaj. Baka ne može spavati na hladnoći, a ja ne mogu spavati bez nje. Zatvaram vrata svoje sobe kako bi hladnoća ostala u njoj. Prolazim pokraj kupaonice koja ima izvornu kadu na četiri nogara i karirane šumsko zelene i bijele pločice koje je postavio moj djed kad je kupio kuću.

Ispred kupaonice, na samom dnu hodnika, nalazi se primitivan niz stuba načinjenih od grubo istesane hrastovine, koji vodi na krov. Djed je napravio te stube nakon što je godinama koristio ljestve kako bi došao do vratašca na krovu. O tim se stubama vode beskonačne rasprave i majka šalje radnike da ih poprave ili zamijene podesnim ljestvama s gazištima, ali baka ih uvijek otpravi. Odbija ih promijeniti. Baka je odlučna iscijediti i zadnju kap iz svake spravice u ovoj kući, bile to ove stube, budilica iz 1940-ih na njezinom noćnom ormariću ili tijelo u kojemu živi.

Otključavam vrata s mrežicom koja vode na krovni vrt i otvaram ih. Nekoć na tim vratima nije bilo zasuna, ali sad zaključavamo sve prozore i vrata.

Stojim i zatvaram vrata iza svojih leđa, promatrajući najljepši vrt na svijetu. Svjetla od ulične svjetiljke na Perryju upravo je dovoljno da krov prekrije plavetnilom. Ovo je naš službeni vanjski prostor, kako se na Manhattanu naziva sve što oko sebe ima otvoreni zrak. Ljeti se nedjeljni ručak seli na krov, gdje pokušstvo gurnemo uz bočne zidove kako bi se unuci do mila natrčali.

Kroz jesen i zimu, baka i ja često ovdje provodimo stanke za kavu, zamotane u kapute i rukavice. Neke od svojih najboljih razgovora vodile smo pod ovim gradskim nebom, samo ona i ja. Iako smo provele mnogo vremena zajedno dok sam odrastala, nikad nismo razgovarale u četiri oka. Kad smo na krovu, radionica, pritisak posla i naši obiteljski problemi kao da su miljama daleko.

Ukrasi u vrtu nisu se promijenili otkad sam bila djevojčica. U južnome kutu nalazi se veliki, okrugli, bijelo obojeni stol od kovanog željeza, s odgovarajućim stolcima. Uza stol su tri minijature vazdazelene biljke u posudama od pečene gline. U fontani je brončana statua Svetog Franje s vrčem za vodu u ruci i pticom na ramenu.

Uz ogradu, svuda naokolo, nalazi se naš službeni vrt, niz običnih drvenih kutija dubokih četiri stope i zasađenih gustim, zelenim viticama rajčice. Izmjenjujemo pouzdane krupne rajčice s onima u obiteljskom nasljeđu, koje su se pokazale težima za uzgoj. Naše



su vitice posađene u onim istim njihovim grančice povezane kolcima koje je on koristio.

drvenim kutijama koje je napravio moj djed, ostacima vrpce iz radionice, na istim

Uzgajamo tridesetak biljaka godišnje, koje urode s dovoljno plodova za umak od rajčice za čitavu obitelj, s mnoštvom preostalih rajčica koje čitavo ljeto jedemo kao jabuke.

Uz ogradu krova iznad biljaka pričvršćena je dvije stope visoka žičana ograda. Ona je tu djelomice iz sigurnosti, ali ujedno i kako bi usmjerila vitice rajčice da rastu ravno prema suncu. Gusti, mirisni listovi tvore pikantne zelene tapete koje traju do svršetka ljeta.

U uzgajanju rajčica najvažnije je strpljenje i proces. Biljke brižno stavimo u bogati kompost u kasno proljeće. Ubrzo se nježne vitice ispune bijelim cvjetovima. Nekoliko tjedana kasnije ti cvjetovi postanu voštani grozdovi koji se potom svojevolumeno pretvore u malene zelene kugle koje narastu veće prije no što postanu narančaste, da bi na kraju dozrele u kršnu crvenu prije no što ih uberemo. U jeku dozrelosti, debele crvene rajčice koje vise sa zelenih vitica izgledaju kao rubini na narukvici s privjescima.

Naslanjam se na prednji zid i gledam preko ceste West Side rijeku Hudson. Ulične svjetiljke bacaju jasno žuto svjetlo boje leptirovih krila na šetnicu uz rub rijeke.

Svih godina koliko s ovoga krova promatram rijeku Hudson, nijednom nije dvaput bila iste boje, niti je takvo bilo nebo iznad moje glave. Jedan dan nebo je pjegastosivog leopard uzorka, zatim goruće trake bjeline na vreloj narančastoj, zatim blijedomodro prostranstvo s nešto malo oblačaka boje dima. Baš kao i nebo, i raspoloženje rijeke promijeni se u času, kao kod temperamentnog ljubavnika kratkog pamćenja. Ponekad su na njoj divlji valovi, a ponekad je mirna, s valićima nalik namreškanim žljebićima na šalici za čaj. Večeras se rijeka kotrlja kao bala srebrne organze, uz Kip slobode i ispod mosta Verrazano Narrows, gdje upada u ponoćno plavi bezdan oceana. Čini se kao da se proteže unedogled i to me ohrabruje.

Noć je spora, ljetna, sa samo pokojim automobilom na cesti West Side. Nema uobičajenih zvukova kamionskih kočnica, automobilskih truba i sirena; večeras je mirno, kao da je cijeli Manhattan umočen u med. Nebo iznad glave postalo je modro poput divlje patke, s rubom od blijedog svjetla nalik čipki iznad gomile zgrada s druge strane rijeke Hudson, u Jerseyu. Ne mogu pronaći mjesec, ali Circle Line jedri prema obali Manhattana, svjetlucajući u tamnoj noći kao zadimljeni topaz.

- Žao mi je, dečki - kažem jarkocrvenim rajčicama dok ih pritišćem, čvrstih, svjetlucavih ovojnica željnih jutarnjeg sunca kako bi posve dozrijele. Zemlja ispod vitica suha je kao piljevina. Odmatam sa stalka staro zeleno crijevo za zalijevanje i okrenem ručicu za otvaranje vode. Topli mlazovi vode postaju hladni kad navre punom snagom. Okrenem se kako bih zalila biljke. Moja haljina djeveruše toliko je uska da se ne želi okrenuti sa mnom, tako da spuštam crijevo, potežem patentni zatvarač na leđima i izlazim iz haljine. Instinkt mi govori da sačuvam haljinu, ali za što? Izgledam bolesno u karamelastim bojama i ne mogu zamisliti nikakav scenarij u kojemu bih ovu stvar ponovno odjenula.

Haljina stoji ispred mene kao kruti ružičasti duh. Okrećem crijevo prema njoj. Namočen vodom, saten postaje boje pjenušavog koktela od brusnice, upravo one nijanse kojom je oličen Palazzo Chupi, kreacija Juliana Schnabela u Zapadnoj jedanaestoj ulici, koja se izdiže iza naše kuće kao neka toskanska vila. E ta bi nijansa crvene na meni dobro izgledala.

Sve što ostaje na mom tijelu je steznik koji izgleda kao kupaći kostim boje lososa s izbora za miss Amerike 1927. Uske nogavice pritišću mi bedra kao zavoji. Trbuh mi je



toliko čvrsto pritisnut da biste pomislili kako tkanina namješta slomljeno rebro. Dojke mi izgledaju kao dvije bijele grude snijega čvrsto stisnute plastičnim ovojem. Na meni se ništa ne mreška dok zalijevam vitice uz prednji dio kuće, slobodna od haljine, cipela i uloge djeveruše.

Dok stojim proizvodeći kišu iznad vitica rajčice, zrak se ispunjava mirisom crnice i tek zamjetnim mirisom kave. Oko korijena stavimo zrna kave, što je stari vrtlarski trik mojega djeda. Razmišljam o njemu, i kako baka ima posve drukčiji pogled na muškarca kojega se sjećam i kojega sam voljela. Izgleda da je ispod onog uštirkanog bijelog stolnjaka koji je zahtijevao da se prebaci preko stola za svaki obrok bilo nekih neriješenih pitanja. Možda će mi se baka jednog dana otvoriti i ispričati mi priču o njihovom braku, koja je ujedno povijest Obućarske radnje Angelini.

Obućarska radnja moje bake i djeda, i ova kuća, jedan je od zadnjih nepopustljivih ostataka starih dana u ovome kraju. U proteklih deset godina prostor uz rijeku preobrazio se iz mase tvornica i garaža u otmjene restorane i prostrane potkrovne stanove. Obala rijeke Hudson promijenila se iz glatkog, odbojnog kamenog zida u svjetlucavi niz modernih građevina od stakla i čelika. Nestali su opasni dokovi, crni stupovi uz koje su bile usidrene barke, i lukobrani prepravljeni blatnim kamionima. Njih su zamijenili zeleni parkovi, penjalice jarkih boja na sigurnim dječjim igralištima i njegovane šetnice načičkane modrim svjetlima za orijentaciju koja se pale na prvi znak sumraka.

Baka je podnosila te promjene sasvim dobro dok velike face nisu odlučile zauvijek promijeniti naš pogled. Kad su u susjedstvu sagrađene tri visoke staklene kutije, koje je projektirao čuveni arhitekt Richard Meier, baka je zaprijetila da će opasati naš krovni vrt visokom drvenom ogradom prekrivenom otpornim bršljanom kako bi zapriječila pogled nametljivim očima. Međutim, još to nije učinila jer se čini da u te kristalne tornjeve nitko ne useljava. Mjesecima sam dolazila na krov zazirući od susjeda. Ali zasad naš vrtni krov gleda ravno u jedan prazan stan.

Približavam štrcalo cijevi licu, moćim se hladnom vodom, osjećam bockanje LeClerc pudera dok se ispire s moga lica. Ubrzo rukotvorina Nancy Dosadnjakovičke nestaje i ostaje samo čista koža. Moja kosa se pod silinom vode rasipa iz šinjona. Mokar, steznik mi guši tijelo kao vitica. Osvrnem se oko sebe. Odlažem crijevo na pod. Zatim potežem vrpцу steznika i spustim likru preko struka i bokova, sve do bedara i listova na nogama. Izlazim iz steznika. Dok leži na krovu od crnoga katrana, izgleda kao kredom nacrtan obris tijela na nekom poprištu zločina.

Zatvaram oči i visoko podignem štrcalo, zalijevajući čitavo svoje tijelo kao biljku. Hladna voda božanstvena je mojoj goloj koži. Zatvaram oči; ponovno proživljavam sličnu vruću ljetnu noć prije mnogo godina, kad smo moje sestre i ja stajale u modrom plastičnom bazenu dok nas je baka polijevala crijevom.

Najednom, mlaz svjetla obasja krov. Isprva sam zbunjena. Zar mi je iznad glave policijski helikopter koji koristi divovske reflektore kako bi ušao u trag preprodavačima droge? Već vidim naslov: NAGA ŽENA IZVODI LUDORIJE S PRSKALICOM ZA VODU TIJEKOM UHIĆENJA TRGOVACA KOKAINOM. Ali nebo je čisto! Pogledam na desno. S druge strane ulice Perry ništa se ne miče. Pogledam na lijevo. O ne! Svjetla u obično praznome stanu na četvrtom katu kristalnog tornja Richarda Meiera blješte.

Gledam ravno u oči žene u ljetnom kostimu koja mi uzvraća pogled. Iznenađena je što me vidi, ali nije sama. S njom je jedan muškarac, visok, nekako božanstven muškarac prodornih crnih očiju, u kratkim hlačicama i majici s natpisom CAMPARI. Pogledi nam se



susreću, ali onda se njegove oči dolazne letove na zaslonu u zaronim iza visokog reda rajčica.

spuste niže, jurcajući amo-tamo kao da čita zračnoj luci. Tad se sjetim da sam naga i

Puzim prema vratima, ali dok to činim, crijevo podivlja kao lukava zmija što izbacuje mlaz vode hoćeš-nećeš visoko u zrak i po čitavom krovu. Puzim natrag do njega i usput proklinjem. Zgrabim štrcalo i zatim se, još uvijek pognuta, primičem slavini gdje iz veoma nepraktičnog kuta potežem ručicu za vodu dok najzad ne prestane teći. Dok puzim prema vratima i natrag u sigurnost, svjetla u onome stanu se gase, ostavljajući naš krov i naizgled većinu Manhattana u mraku. Polako podižem glavu. Stan je sad prazan, kristalna kutija u tami.

Dolje, baka sjedi u svom naslonjaču podignutih nogu. Njezine cipele od lakirane kože počivaju izvrnutih potplata uz stol, dok je sako njezinog kostima obješen preko naslona stolca. Čašica hladnog likera limoncello čeka me na pultu. - Istuširala si se.

- Aha. - Zavežem pojas kućnog ogrtača u čvor. Poštedjet ću baku pojedinosti svog javnog obnaživanja na krovu.

- Tvoj koktel. Napravila sam ti dupli. I sebi. - Nazdravlja mi. - Pereci su na stolu. - Pokazuje na svoju omiljenu slasticu, prhku talijansku inačicu američkih *popovera*. Uzimam jedan i prelamam ga napola.

- Razgovarala sam s tvojim bratom na vjenčanju. Želi da odem u mirovinu.

Čitav sam dan susprezala bijes. Ova je kap prelila čašu. Prasnula sam. - Nadam se da si rekla Alfredu da brine svoja posla.

- Valentine, napunit ću osamdeset godina. Koliko još duže mogu... - Ušuti i razmisli o tome što pokušava reći. - Ti činiš većinu onoga što je potrebno učiniti u trgovini, u kući, čak i u vrtu.

- I toliko to volim da ću ti biti na teret čitavog tvog života - šalim se. - Posljednja neudata žena u obitelji koja spava u tvojoj gostinjskoj sobi.

- Ne zadugo i ne zauvijek. Ponovno ćeš se zaljubiti. - Podiže čašu prema meni.

Baka me zna ohrabriti na tako nježan način, da se samo kad sam sama i sklona razmišljanju uspijevam sjetiti njezinih izraza koji mi na kraju daju snage i pomognu mi da nastavim dalje. Kad ona kaže, *Ponovno ćeš se zaljubiti*, ona to ozbiljno misli i ujedno priznaje da sam nekoć bila zaljubljena u dobrog muškarca, Breta Fitzpatricka, i da je to bilo stvarno. S njim sam planirala budućnost i kad se to nije ostvarilo, ona je bila jedina osoba u mom životu koja je rekla da to nije bilo suđeno. Svi ostali (moje sestre, moja majka i moji prijatelji) pretpostavili su da on nije bio dovoljan, ili je možda bio previše, ili je možda naša bila prva ljubav koja nije trebala dugo trajati, ali nitko drugi to nije znao predložiti tako da ja to shvatim kao jedno poglavlje u priči svog života, a ne kao konačni rasplet moje ljubavne povijesti. Uzdahem se u baku da će mi reći istinu i dati svoje neuljepšano mišljenje. Također mi je potrebna njezina mudrost. I odobrenje? No dobro, to je sve.

- Brinem da te kočim. Trebala bi biti mlada dok si mlada.

- Prema teti Feen, ja sam prastara ruševina.

- Slušaj me. Samo stara dama može ovo reći. Nitko drugi neće imati petlje reći ti istinu.

Vrijeme nije tvoj prijatelj i ono je, no... - Baka pogleda svoje ruke.

- Što?

- Vrijeme je kao led u tvojim rukama.

Odlazem svoje piće. - Dobro, sad sam posve u panici.

- Prekasno. Ja paničarim za nas obje.



- O čemu je riječ?

- Oh, Val...

Ton njezinoga glasa me plaši.

Ona me pogleda. - Sve sam zabrljala.

- Kako to misliš?

- Kad je tvoj djed umro, imao je nekoliko zajmova na kuću. Znala sam za njih, ali kad sam otišla u banku kako bih ih podmirila, zajmovi su bili veći no što sam mislila. I zato sam, umjesto da ih otplatim, posudila još novca kako bi naša radionica nastavila poslovati. Prije deset godina, imala sam osjećaj da mogu promijeniti stvari tako da počnemo zarađivati, ali istina je da smo se samo provlačili.

- A sad?

- A sad smo u nevolji.

Mozak mi posrće. Razmišljam o nama, koje radimo iz dana u dan i često vikendom. Ne mogu zamisliti da ništa ne zarađujemo. Otpijem gutljaj limoncella u nadi da će me on osnažiti. Baka i ja nikad ne razgovaramo o poslovnoj strani izrade cipela, zaradi ili gubicima, troškovima izrade cipela. Ona je zadužena za sve vezano uz poslovanje. Ona barata određivanjem cijena, brojem narudžbi koje uzimamo i poslovnim knjigama. Koristi usluge izvanjske tvrtke za isplatu plaća zaposlenicima. U jednom trenutku, pomislila sam ponuditi da ja preuzmem poslovne knjige, ali imala sam dovoljno posla u radionici. Protekle četiri godine posvetila sam tome da naučim kako izraditi cipele, ne kako ih prodavati. Za svoj posao dobivam skromnu plaću, ali dalje od toga baka i ja nikad ne raspravljamo o novcu. - Kako... kako se to dogodilo?

- Ja sam najgora vrsta poslovnjaka. Živim u nadi.

- Što to točno znači?

- To znači da sam stavila kuću pod hipoteku kako bih sačuvala posao na životu. Banka je nazvala kad su prilagodili hipoteku i pokušala sam ishoditi drukčiji raspored otplate, ali nisam mogla. Nakon Nove godine, naša se rata hipoteke udvostručuje i ne znam kako ću je plaćati. Tvoj je djed bio veliki žongler. Ja nisam. Ja svu svoju energiju ulažem u izradu cipela, misleći da će se financije pobrinuti same za sebe. Kad si došla raditi za mene, mislila sam da imam pomoć koja mi je potrebna da se izvučem iz škripca u koji sam nas dovela. Ali mi smo malen pogon.

- Možda bismo trebale razmišljati o proširenju, proizvodnji više cipela i angažiranju ljudi koji će nam pomoći da se proširimo.

- S čime? - Ona me pogleda.

- Sjetila sam se! - Pljesnem rukama. - Snimit ću seksi vrpce! Prodat ću je na Internetu! Starletama to pali. Možda će nam donijeti samo nekoliko dolara i kartu za metro, ali vrijedi pokušati.

- Klonimo se očajničkih mjera - smije se baka.

Ustajem i grlim baku. - Postoji rješenje za svaki problem.

- Tko ti je to rekao?

- Norman Vincent Peale u našoj obitelji, moja draga majka.

- Mike je izmislila optimizam.

- Da, dobro, ovaj put bismo trebale slijediti njezin primjer.

- U redu, u redu - kaže baka i pušta me.

- Bako?

- Da?



- To je samo novac.
- To je mnogo novca.
- Smislit ćemo mi nešto - obećajem joj.

Bakine oči pune se suzama. Podiže naočale i briše oči. Baka nije od onih koji plaču, rijetko je ikad vidim u suzama.

- Bako, nisi sama. Ja sam ovdje.

Baka se penje u svoju sobu dok ja zaključavam kuću, ispirem naše čaše, navlačim zastore i gasim svjetla. Dok obavljam svoje poslove, razmatram sva poslovna pitanja koja imam za baku. Uspinjem se stubama kako bih saznala više o tome što se točno događa.

Baka sjedi u postelji, po svom običaju čitajući novine. *New York Times* je presavijen u četverokut veličine knjige. Jednim se laktom oslanja na jastuk, podižući novine prema stolnoj svjetiljci dok čita.

Bakino lice je ovalno, glatkog čela i orlovskog nosa. Na njezinim ravnim usnicama tek je natruha koraljnocrvenog ruža koji je stavila za vjenčanje. Tamnosmeđim očima pomno proučava novine. Namješta naočale i šmrcne. Izvuče papirnatu maramicu iz rukava svoje spavaćice, obriše nos, vrati maramicu na svoje mjesto i nastavi čitati. To su valjda stvari koje ću o njoj pamtit i kad je više ne bude. Sjećat ću se njezinih navika i hirova, načina na koji čita novine, načina na koji stoji nad stolom s uzorcima u radionici, načina na koji koristi čitavo tijelo dok stavlja ruku na poklopac staklenke da je čvrsto zatvori kad konzerviramo rajčice. Sad toj hrpi imam dodati jednu novu sliku: izraz njezinog lica večeras dok mi je govorila da je Obućarska radnja Angelini založena do vrta na krovu. Odigrala sam smirenost i hladnokrvnost, ali istina je da se osjećam kao na aparatima za održavanje na životu i nemam petlje upitni liječnika koliko mi je još preostalo.

- Zuriš u mene - kaže baka pogledavajući me preko naočala. - Što je?

- Zašto mi nisi rekla za kredite? - pitam je.

- Nisam te željela zabrinjavati.

- Ali ja sam tvoja naučnica. Prevedeno, to znači "pomoćnica".

- Je li?

- Ne baš. Poanta je, ovdje sam kako bih ti pomogla. Od trenutka kad sam postala tvoja naučnica, tvoji problemi postali su moji problemi. Naši problemi.

Baka počinje prosvjedovati. Ja je zaustavljam.

- Nemoj se prepirati sa mnom. Želim svladati izradu cipela jer ih jednog dana želim sama dizajnirati, a to ne mogu bez tebe.

- Nadarena si za to. - Baka me gleda. - Definitivno si nadarena.

Sjednem na rub kreveta i okrenem se licem prema njoj. - Tad mi povjeri svoju ostavštinu.

- To i činim. Ali, Valentine, više od uspjeha ovoga posla, zapravo, više od ičega na svijetu, želim mir u svojoj obitelji. Želim da se slažeš s bratom. Želim da ga pokušaš shvatiti.

- Možda bi on trebao pokušati shvatiti nas. Ovo nije 1652. godina na nekoj toskanskoj farmi gdje prvorodeni sin nadzire sve, a cure peru posuđe. On nije naš gazda, iako se ponaša kao da jest.

- On je pametan. Možda nam može pomoći.

- Dobro, sutra ujutro ću najprije popušiti lulu mira s Alfredom - lažem. Neću učiniti više nijednu stvar koja će me staviti u dublje ugovorom vezano ropstvo mom bratu, emocionalno ili financijsko. - Trebaš li išta prije no što legnem?



- Ne.

Telefon zazvoni na bakinom noćnom ormariću. Ona posegne za slušalicom. - Halo? - kaže. - Ciao, ciao! - Uspravi se u postelji i mahne mi zbogom. - Il matrimonio è stato bellissimo. Jaclyn era una sposa straordinaria. Troppa gente, troppo cibo, la musica era troppo forte, ed erano tutti anziani⁶ - Smije se.

Ustajem i prilazim vratima. Mogu shvatiti poneku rečenicu. Lijepo vjenčanje. Lijepa mladenka. Glasna glazba. Bakina boja glasa se promijenila, njezine brze talijanske riječi kotrljaju se jedna preko druge dok jedva uzima dah, kao tračava učenica sedmog razreda nakon prvog plesa. Kad govori talijanski, bezbrižnija je, prava djevojčica. S kime razgovara? Osvrnem se prema njoj, ali baka prekriva slušalicu rukom.

Mahne mi da odem. - Međugradski je. Moj štavilac iz Italije. - Zatim se nasmiješi i vrati pozivu.

Na putu do moje sobe, gasim svjetla u hodniku. U posljednje su vrijeme ti pozivi iz Italije postali učestaliji. Koža mora da je vesela tema između proizvođača cipela i štavioca, sudeći po načinu na koji se baka šali telefonom. Ma tko bio taj s kime razgovara, ima mnogo energije za pet sati jutro po talijanskom vremenu. Ali kako se ona može smijati kad je vuk pred vratima s pravom zapljene i preuzimanja posla? Odlazim u svoju sobu, koja je otprilike dvadeset stupnjeva hladnija od hodnika. Zatvaram vrata iza svojih leđa kako hladan zrak ne bi odstrujio niz hodnik i prozebao baku.

Toliko sam uzrujana da ne mogu leći, pa hodam po sobi. Kakav dan. Na vjenčanju je bilo tako vruće da je Jaclynin svekar, kad sam plesala s njim, ostavio vlažan otisak ruke na mojoj haljini. Poniženje za stolom Prijatelja, za kojim sam objašnjavala sebe, svoj život, gomili ljudi koje vidim samo na vjenčanjima i pogrebima, što bi mi trebalo nešto govoriti o njihovom mjestu u mom svemiru. Zatim sam se vratila kući lošim vijestima koje me, duboko u nutrini, ne iznenađuju onoliko koliko bi trebale, ako želim biti posve iskrena prema samoj sebi. Zamijetila sam promjenu u bakinom ponašanju u radionici. Bilo mi je draže ne obazirati se na to, i to je bila pogreška koju neću ponoviti. Odsad nadalje, neću se pretvarati da je sve u redu, kad nije. Ljuta sam na baku jer je pogrešno vodila posao. Ljuta sam jer je preuzela djedove dugove bez restrukturiranja ili angažiranja profesionalaca da je savjetuju. Pokrenula je kotače za zatvaranje radnje, ili je možda ovo njezin način da odluka o umirovljenju bude donesena za nju. Sad sve shvaćam: Alfred će zatvoriti radnju, prodati kuću, ja ću biti na cesti, a baka će otići živjeti u jedan od onih hladnih, bezličnih stančića i jednoga dana, njezini će praunuci promatrati fotografije cipela koje je izradila kao relikte ispod stakla u muzeju.

Trebala sam sjesti s njom kad sam došla raditi ovamo i natjerati je da mi objasni sve, ne samo povijest našeg obiteljskog posla, ili mehaniku zanata, nego nemile činjenice, brojke, istinu o onome što je potrebno kako bi jedna malena, neovisna tvrtka bila uspješna u ovoj eri masovne trgovačke robe i jeftine strane radne snage. Zaobišla sam sve to jer sam joj bila zahvalna što me je učinila svojom naučnicom i dopustila mi naučiti izrađivati cipele. Dugovala sam joj i sad ću platiti cijenu.

Drukčije bih bila postupila da moja mentorica nije bila moja baka. Nikad nisam smatrala da smijem postavljati pitanja, jer tko sam ja da ih postavim? Ali sad, znam. Trebala sam pitati. Trebala sam se nametnuti! Potratila sam toliko mnogo vremena. I eto,

⁶ Bok, bok! Vjenčanje je bilo predivno. Jaclyn je bila krasna mladenka. Previše ljudi, previše hrane, glazba je bila previše glasna i svi su bili stari.



korijen mog bijesa i frustracije razmišljati ranije. Nisam žurila do tako je očit da sam o njemu trebala tridesetih godina života kako bih pronašla svoj poziv, a zatim sam samo uplesala u njega pretpostavljajući da će se pojedinosti pobrinuti same za sebe. Trebala sam doći raditi ovamo puno radno vrijeme kad sam bila mlada i kad je djed bio živ. Trebala sam postati njihova naučnica odmah nakon koledža, umjesto što sam dopustila da me Brett i karijera učiteljice, kojoj nikad nisam bila posve predana, skrenu s puta. Tad možda ne bismo bile u ovom škripcu.

Ja sam kasna cvjetnica, a znajući pomalo o biljkama kao što znam, ponekad kasne cvjetnice uopće ne procvjetaju.

Možda nikad ne postanem majstorica kakva se nadam postati jer neće biti majstora koji će me podučiti, ili mjesta za mene na kojemu ću usavršiti svoju vještinu. Obučarska radnja Angelini će se zatvoriti i s njom će otići moja budućnost.

Ugacala sam u obučarstvo kad sam trebala uskočiti u njega. Pojavljivala bih se vikendom i pomagala precrtavati šablone, laštiti kožu, bojiti svilu ili stavljati kopče; ali za mene to isprva nije bio poziv, nisam se osjećala prisiljenom postati postolarka. Samo sam željela izliku kako bih provodila vrijeme s bakom.

A onda sam, kako to već ide, doživjela prosvjetljenje.

Jednog subotnjeg jutra, dok sam još poučavala engleski u srednjoj školi Forest Hills, došla sam ovamo pomoći. Prebacila sam božanstven komad izvezenog baršuna preko stola za rezanje. Uzela sam olovku u ruku i skicirala uz rubove označavajući gdje će biti šavovi cipela. Instinktivno sam skicirala uzorak, ne prekidajući liniju, kao da nešto ili netko vodi moju ruku. Bila sam bez ikakvog napora povezana s tim zadatkom, radila prirodno kao što dišem. Pronašla sam svoj poziv. Znala sam da je to to, nema više poučavanja. Iza sebe ću ostaviti tu karijeru i moj život u Queensu, i nažalost, Brett, koji je već imao razrađen životni plan, a on nije uključivao umjetnicu koja se probija sa studentskim zajmovima, već tradicionalan život, središte kojega bi bila majka kućanica koja će odgajati djecu dok se on hrva s Wall Streetom. Nisam se uklapala u tu sliku, a on se nije uklapao u moju. Tad sam zaključila da ljubav mora pričekati dok ne krenem ispočetka.

Izvlačim svoj crtaći blok s noćnog ormarića i otpetljavam olovku iz žice. Otvaram blok i prelistavam crteže naglavaka, tabanica, potpetica i gornjih dijelova cipela, isprva nacrtanih nesigurno, zatim sigurnijom rukom. Približavam se, pomislim promatrajući te skice. Postajem sve bolja, samo mi treba još vremena.

Dok prelistavam te stranice, ponovno čitam bilješke koje sam načrkala na marginama: ovdje isprobati jareću kožu? Možda elastična? Baršun? Iz stranice u stranicu, znanje koje mi je prenijela baka nudi mi upute i činjenice koje su mi svakodnevno potrebne, ideje kojima se mogu vratiti i na koje se mogu pozvati u svakodnevnom radu naše radionice. Na kraju otvorim jednu praznu, bijelu stranicu.

Napišem:

Kako spasiti Obučarsku radnju Angelin

Posve sam shrvana. Dodajem:

Od 1903.

Stotinu i četiri godine došlo je i prošlo. Angelinijevi su bili obrazovani i odjeveni i s



krovom nad glavom od zarade njihove obućarske radnje, života stvorenog i financiranog radom njihovih vlastitih ruku. Ne mogu dopustiti da taj posao umre, ali što danas znači ta radnja, u svijetu u kojemu su ručno izrađene cipele luksuz? Mi izrađujemo vjenčane cipele po narudžbi, u svijetu gdje se cipele izrađuju i masovno proizvode za nekoliko minuta, a spaja ih jeftina radna snaga u tvornicama u zakutcima svijeta za koje nitko nije čuo, ili još gore, za koje se pretvaramo da ne postoje. Ručna izrada cipela zastarjelo je umijeće kao puhanje stakla ili izrada pokrivača ili konzerviranje rajčica. Kako da preživimo u suvremenom svijetu, a da ne izgubimo sve što je moj djed stvorio? Pišem:

Izvori prihoda

Zurim u te riječi dok mi se ne zamuti pred očima. Jedini ljudi koje ja znam, a koji doista nešto znaju o novcu i o tome kako doći do njega, su Brett i Alfred, dvojica muškaraca koje radije ne bih zamolila za pomoć. Zatvaram blok, guram olovku natrag u žicu i spuštam blok na pod. Gasim svjetlo. Okrećem se na bok i navlačim deku. Ostvarit ću ja to, obećajem samoj sebi. Moram.





Greenwich Village

BuonItalia je talijanska trgovina živežnim namirnicama na Chelsea Marketu, jedno staro, preuređeno skladište na Petnaestoj ulici prepuno specijaliziranih trgovina koje prodaju sve, od torti koje izgledaju kao Scarlett O'Hara (pri čemu su predratne krinoline načinjene od glazure), do živih jastoga.

Rustična, jarko osvijetljena zgrada je mini trgovački centar sjajne hrane, ali ništa ne može nadmašiti BuonItaliju, budući da oni nude obilje moje najdraže uvozne hrane iz Italije. U njoj možete pronaći sve od jumbo staklenki Nutelle, čokoladnog namaza s lješnjacima (nema ničeg boljeg od nje namazane na svježi kroasan); Bonomellijevog čaja od cvijeta kamilice; *farine* Molino Spadoni (jedine koju će baka staviti u juhu; jedem je otkad sam se rodila); do velikih konzervi *acciuغه salate*, incuna ravno sa Sicilije, kojima punimo vruće paprike i jedemo ih s vrućim kruhom.

U stražnjem dijelu trgovine, niz otvorenih hladnjaka prepun je svježih, ručno izrađene tjestenine. Jedni od bakinih najdražih rezanaca su na popustu, *spaghetti al nero seppia*, tanki *linguini* sa crnilom sipe. U pakiranju izgledaju kao rezanci sladića pobrašneni grubo mljevenim kukuruznim brašnom. Pripremit ću ih sa svježim limunom, maslacom i češnjakom.

Uzimam paket rikule, malo čvrstih šampinjona i pečenih crvenih paprika za salatu. Baka voli listiće crne čokolade Zia Tonia na sladoledu od vanilije, što je njezina vlastita inačica sladoleda od stracciatelle, tako da uzimam i njega. Na izlazu se zaustavim u Wine Vaultu i kupim bocu krepkog sicilijanskog chiantija.

Dok hodam ulicom Greenwich, na povratku u našu radnju, sjećam se kako nam majka kad sam bila mala nije dopuštala ići sjeverno od Janea, gdje se stari predio za pakiranje mesa stapao sa stambenim West Villageom. Mama je vjerovala da, ne ubiju li te brzi kamioni s mesom, tad će to učiniti izloženost raspačavačima droge.

Početkom 1980-ih bilo je nekih rasprava o tome da će baka i djed prodati radnju i iseliti iz tog kraja. Na dokovima rijeke Hudson bilo je neriješenih umorstava, a na West Side Highwayu održavale su se cjelonoćne terevenke u klubovima nazvanim po mjestima za koja čuješ samo na kolonoskopiji. Mnogi susjedi i suvremenici moje bake i djeda pobojavali su se najgorega, prodali svoje kuće po najnižim cijenama i otišli na Long Island, u Connecticut ili na obalu Jerseyja. Baka je još uvijek u kontaktu s Kirshenbaumovima koji su nekoć imali tiskaru u ulici Jane, a danas žive u Connecticutu. Prijatelji koji su se zadržali do gentrifikacije⁷ u 1990-ima, mnogo su bolje prošli. Moji baka i djed su izdržali i sad će baka požnjati koristi. Ovaj dio uz rijeku Hudson postao je jedna od najpoželjnijih i

⁷ Gentrifikacija je proces u kojem se stare, jeftine zgrade ili čitavi dijelovi grada, najčešće radnička naselja, pretvaraju u skupe stanove za dobrostojeće pripadnike srednjeg sloja, koji se doseljavaju umjesto izvornog stanovništva koje si ne može priuštiti povećanje troškova života.



najskupljih nekretnina na Manhattanu.

Sjećam se priprostijeg Villagea iz svog djetinjstva, radničkog kvarta s ozračjem provincijskog gradića. Vrtovi nisu bili njegovani. Bila je prava sreća ako ti je nešto zeleno raslo na trijemu. Zgrade su se održavale, ne renovirale. Zidovi od cigle bili su napukli i okrhnuti, išibani vjetrom i kišom do blijedoružičaste boje, a na betonskim stubama nedostajali su rubovi kao što na drevnim starogrčkim kipovima nedostaju uši.

Nekoć su u dvorištima ispred kuća bile velike sive bačve za smeće privezane lancima, a uz žičane ograde naslonjeni bicikli. Sad su u tim istim dvorištima urne iz kojih se razlijevaju egzotične biljke, a bicikli su zamijenjeni ukrasnim viticama narančastih bobica prepunih cvata u proljeće i plodova ujesen. Ljepota iz časopisa zamijenila je stvarni život.

Pjesnike i glazbenike koji su tumarali ovim ulicama otjerale su imućne dame iz Upper East Sidea, koje u crnim gradskim automobilima kupuju europsku odjeću visoke mode. Još nisu asfaltirali kaldrmu, ali imaš osjećaj da i to slijedi. Koliko će mnogo limuzina morati poskakivati preko njih, drmusajući bogataše na stražnjem sjedalu, prije nego što netko prigovori? Dok god postoji kaldrma, imat ću dokaz svog djetinjstva. Jednom kad nje ne bude, neću biti toliko sigurna odakle potječem.

Otvaram vrata. Brzo pogledam u radionicu. Koža koju je baka jutros izrezala položena je na stol za šivanje. Stražnji prozori su odškrinuti; blagi povjetarac puše preko papira s uzorkom koji lagano šuška. - Bako? - zazovem je.

Vrata toaleta su otvorena, ali njoj ondje nema traga. Na stolu za rezanje je poruka od June Lawton, naše krojačice. "Gotovo. Vidimo se ujutro."

Uspinjem se stubama s vrećicama namirnica. U stanu čujem muški glas. Govori o hrani.

- *Quando preparo i peperoni da mettere in conserva, uso i vecchi barattoli di Foggia*⁸.

Kaže da konzervira papriku.

- *Prendo i pepperoni verdi, gli taglio via le cime, li pulisco, dopodichè li riempio con le acciughe*⁹.

Sad govori nešto o punjenju paprika incunima.

- *Faccio bollire i barattoli e poi li riempio con i pepperoni ed acciughe*¹⁰.

Taj mi glas još uvijek nije poznat.

On nastavlja: - *Aggiungo aceto e spicchi di aglio fresco. All'incirca sei spicchi per barattolo*¹¹.

- *Così tanti?*¹² - *pita ga baka.*

Ulazim u stan s vrećicama.

Baka sjedi za kuhinjskim stolom. Muškarac sjedi na čelu stola, leđima okrenut prema meni. Baka me pogleda i nasmiješi se. - Valentine, želim da nekoga upoznaš.

Odnosim vrećice u kuhinju i odlažem ih na pult. Okrenem se i ispružim ruku. - Bog... - Muškarac ustane. Odmah mi je poznat. Odnekud ga znam. Pretražujem banku sjećanja, sva sam se pretvorila u osmijeh, ali moj mentalni hard disk ništa ne pronalazi. Zgodan je, čak i seksi. Je li neki dobavljač? Trgovac? Nije odjeven u smeđe pa definitivno nije dostavljač. Nema ni vjenčani prsten, pa je velika vjerojatnost da nije oženjen.

- Ja sam Roman Falconi - kaže on. Način na koji se predstavlja kazuje mi da bih trebala znati njegovo ime, ali ne znam.

⁸ Kad pripremam papriku za konzerviranje, koristim stare limenke iz Foggie.

⁹ Uzmem zelene paprike, odrežem im vrhove, očistim ih i nakon toga ih napunim incunima.

¹⁰ Prokuham limenke i napunim ih paprikama s incunima.

¹¹ Dodam ocat i svježi češnjak. Oko šest češna po limenki.

¹² Tako puno?



- Valentine Roncalli. - Pružam mu ruku. On je prihvaća. Popuštam stisak. On ne. Stoji i smješka se s izrazom upućenosti. Možda je išao u istu srednju školu sa mnom? Toga bih se sjećala. Ne bih li?

- Lijepo je vidjeti te ponovno - kaže Roman.

Ponovno? Lijepo je vidjeti te ponovno? Kotrljam njegove riječi po glavi i najednom se sjetim. O, ne.

Ovo je tip iz onog stana. U Meierovoj zgradi. Sinoć. Tip u Campari majici. Ovo je muškarac koji me je vidio nagu. Prelazim rukama po odjeći, sretna što je na meni.

Roman Falconi nadvija se nada mnom. Izbliza je definitivno viši no što se činio u stanu. Naravno, u staklenoj građevini, kad je vani mrak, s udaljenošću i kutom promatranja, meni je izgledao nizak kao jedna od onih buba zarobljenih u smoli na satovima biologije.

U usporedbi s njegovim nosom, kljuge u mojoj obitelji djeluju čedno, ali sve na njegovome licu izbliza izgleda veće. Ima gustu crnu kosu, ošišanu na oduže slojeve, ali ne izgleda isfrizirana. Bilo bi divno da je homoseksualac. Homoseksualac bi na moju golotinju gledao kao na studiju svjetla, kontrasta i oblika. Ovaj me je tip gledao čeznutljivo, kao sendvič od šunke i hladan sok slučajno pronađen u pretincu za rukavice na dugom putovanju automobilom na kojemu miljama nema nijednog mjesta gdje bi se čovjek zaustavio i nešto pojeo. Nije homoseksualac.

Oči su mu tamnosmeđe, bjeloočnice blijedo modre - izvorna talijanska roba. Ima širok osmijeh, sjajne zube. Izmigoljim ruku iz njegovog stiska. Na licu mu se pojavi iznenađen izraz, kao da želi reći, *Koja žena ima smjelosti ikad ispustiti moju ruku?* Veliki ego ide s velikim rukama.

- Valentine je moja unuka i moja naučnica u radnji?

- Brinete li vi o vrtu na krovu? - Ovaj put njegov osmijeh je, no dobro, razvratnički.

- Ponekad.

Baka se umiješa. - Valentine je gore čitavo ljeto. Svaki dan. Prava je vrtlarica u obitelji. Ne znam što bih bez nje. Ove mi stube postaju prevelika poteškoća.

- Dobra si ti, bako.

- Reci to mojim koljenima. Valentine mi spašava život.

Voljela bih da se baka prestane hvalisati mnome. Sa svakom riječi koju ona kaže, on dobiva na vremenu sjetiti se one žene na krovu u usporedbi s ovom koja stoji ispred njega. Ovaj me je muškarac vidio nagu i vjerujte mi, postoje države u koje ne bih ušla da znam kako je to istina za ijednog njihovog stanovnika. Volim malo kontrole na odjelu golotinje; radije sam naga pod svojim vlastitim uvjetima, i u okolnostima kad imam pravo odlučivanja o svjetlu.

- Sinoć sam u susjedstvu razgledavao neke nekretnine u prizemlju za potencijalni prostor za restoran. Agentica me pitala želim li za zabavu pogledati jedan stan na katu. Uporno mi je pokušavala prodati pogled na rijeku. I iako je rijeka bila prava bomba, na ovom sam krovu vidio ženu koja je definitivno nadmašila pogled na rijeku.

- Koga? - Baka me pogleda. - Tebe?

Dobacim joj prijekoran pogled.

- Tko bi drugi mogao biti? - kaže ona i slegne ramenima.

Prekrižim ruke na prsima, zatim ih ponovno spustim uz tijelo i stavim na bokove. Ovaj je tip ionako već sve vidio, i ne trebaju mu rendgenske naočale da bi kroz moje ruke vidio moje grudi. - Ispričajte me, Rolande...

- Roman.



- Točno, točno. Oprostite. Imam... imam nekog posla.
- Kakvog? Za danas smo gotove - kaže baka.
- Bako. - Sad sam ljuta. Upućujem joj onaj isti "suraduj sa mnom" izraz, kakav jedna drugoj upućujemo kad smo zarobljene dosadnim kupcima. - Imam drugih stvari za obaviti.

- Kakvih? - Baka je uporna.
Roman kao da uživa u ovome. - *Mnogih*, bako - odgovaram joj.
- Volio bih vidjeti krov - ne baš nedužno kaže Roman.
- Valentine te može odvesti. Odvedi ga gore - naredi mi baka. Ustane i krene prema stubama na kat. - Ja moram nazvati Feen. Obećala sam da ću je nazvati prije večere. Romane, bilo mi je zadovoljstvo.

- Ne toliko kao meni, Teodora.
Što se dogodilo s bakom koja ne želi društvo iznad ovog kata? Što se dogodilo sa ženom koja čuva svoju privatnost kao obveznice sakrivene u hrđavoj metalnoj kutiji ispod podnih dasaka u kuhinji? Strašno je brzo odbacila svoja kućna pravila pred ovim *paisanom*¹³. Na ovom joj se tipu nešto sviđa.

- Ispričajte me - kažem Romanu. Krenem za bakom prema stubištu i šapnem: - Bako, koji se to vrag događa? Poznaješ li ti ovu osobu? Mi smo dvije žene koje ovdje žive same.
- Daj, molim te. On je u redu. Daj se saberi. - Uhvati se za rukohvat i uspne jednu stubu.
- Predugo ti je vremena prošlo, mlada damo. Više nemaš instinkte.

- O tome ćemo kasnije - odvracam šaptom. Vraćam se u dnevni boravak.
Roman je okrenuo svoj stolac od stola, prekrižio noge i sklopio ruke u krilu. Čeka me. - Spreman sam za obilazak.

- Ne mislite li da ste ovdje već dovoljno vidjeli? - pitam.
- Ti misliš? - odgovara uz cerek.
- Slušajte ja vas ne poznajem. Možda ste samo neki čudak koji naokolo šarmira stare gospođe, govori loš talijanski...

- Hej, to boli. - On stavi ruku na srce.
To me nasmije. - U redu, ne baš tako loš. Zapravo, mislim da vi veoma dobro govorite talijanski. A to znam zato što ga ja ne govorim dobro.

- Mogao bih te naučiti.
- U redu. Dobro. Ako ikad odlučim... - Gdje su mi nestale riječi? Tip me ovdje mami, a ja pokušavam odoljeti. - ... naučiti bolje govoriti talijanski. - Eto. Rekla sam. Zašto me tako promatra, gotovo škiljeći? Što on hoće?

- Slušaj - kaže on - volio bih ti pripremiti objed.
- Hvala vam, ali nisam gladna.
- Možda ne sad. Ali, prije ili kasnije, ogladnjet ćeš. - Roman ustane. - A kad ogladniš, ja sam čovjek za tebe.

Roman pročeprka po stražnjem džepu i izvadi novčarku. Iz novčarke izvuče posjetnicu i stavi je na stol. - Ako se predomisliš glede tog objeda, nazovi me. - Roman se okrene kako bi otišao. - Doista se ne bi smjela stidjeti svog tijela. Dražesno je. - Čujem kako zviždi silazeći niz stube. Ulazna vrata se uz škljocaj zatvore kad on izađe. Znatiželjna glede visokog neznanca, prilazim stolu i uzimam njegovu posjetnicu. Na njoj piše:

¹³ Paisano - zemljak



ROMAN FALCONI

Glavni kuhar/Vlasnik

Ca' d'Oro

18 Ulica Mott

Evo što se događa s posjetnicom s telefonskim brojem nekog muškarca. Ako to dopustite, prolazi kroz život s vama. Najprije sam stavila Romanovu posjetnicu na hladnjak, kao da ćemo jedne večeri doista naručiti hranu iz njegovog restorana. Zatim sam je prebacila u svoju novčarku, gdje je ležala nekoliko dana uz kupone za Bloomie koje sam sačuvala s reklamnog letka. Sad je u mom džepu, na putu do moje sobe, gdje ću je gurnuti u okvir zrcala iznad toaletnog stolića, da radi društvo školskim fotografijama mojih nećakinja i nećaka i kuponu za popust na tretman duboke regeneracije kose u frizerskom salonu Eve Scrivo.

Baka me je uvjerila da moramo upoznati Alfreda s našom opasnom financijskom situacijom. Pozvala ga je danas poslijepodne da pregleda naše poslovne knjige. A budući da smo nas dvije ponajprije i ponajviše Talijanke, spremićemo njegovo omiljeno jelo, pogaču s rajčicom i bosiljkom, kako bi ga omekšale i apelirale na njegov osjećaj dužnosti prema obitelji dok pokušavamo navesti vodu na svoj mlin.

Alfred guli naranču sjedeći na djedovom stolcu na čelu stola. Koru uredno odlaže na platneni ubrus. Bakine rukom ispisane poslovne knjige, njezina poslovna čekovna knjižica, njegovo prijenosno računalo i kalkulator raspoređeni su ispred njega. Odjeven je u odijelo s kravatom; njegove Berluti cipele boje volovske krvi ulaštene su do boje sjajnog burgundca. Proučava brojke na zaslonu računala i odsutno lupka prstima.

Baka i ja smo raščistile granitni pult i koristimo ga kao dasku za rezanje. Ja sam prosijala brašno u koje sad razlupam jedno jaje. Baka dodaje drugo. Dodajem kvasac i počinjem mijesiti brašno i jaja u tijesto. Baka rasipa brašno po pultu dok ja mijesim smjesu u glatku loptu. Baka uzima tu loptu i rukama je odlaže na masni papir za pečenje, nakon čega palčevima radi mala udubljenja u tijestu. Razvlači rubove tijesta u četverokut koji na kraju ispuni pleh za pečenje. Izvlačim svježe narezane rajčice iz zdjele i slažem ih u nabore tijesta. Baka nasjecka svježi bosiljak na rajčice, zatim ih poprskama maslinovim uljem boje zlata. Guram pogaču u vruću pećnicu.

- U redu, bako, Valentine, sjednite.

Baka i ja zauzimamo sjedala svaka sa svoje strane stola, sučelice jedna drugoj. Okrećemo stolce prema njemu. Baka vrti prugastu kuhinjsku krpu oko ruke i odlaže je na krilo.

- Bako - započinje Alfred - odlično si sačuvala radionicu na životu. Ono što nisi učinila jest zaradila novac.

- Kako možemo... - zaustim, ali Alfred podiže ruku kako bi me ušutkao.

- Najprije moramo pogledati dug. - Nastavlja: - Kad je djed umro, umjesto da pronađeš partnera koji će pomoći financirati poslovanje, što bi u to doba bilo mudro, ti si uzela



kredit na kuću kako bi radnja ostala na životu i nastavila poslovati. E sad, djed je imao kredite u iznosu oko tristo tisuća dolara. Ti si zadržala taj kredit, ali nažalost, platila si samo kamate, tako da deset godina kasnije još uvijek banci duguješ tristo tisuća dolara.

- Iako plaća sve ovo vrijeme?

- Iako plaća. Banke znaju kako zaraditi novac i tako to rade. E sad, bako, evo gdje si upala u problem - kaže on.

- Iskoristila si jedini kapital koji si imala kako bi posudila novac. Založila si ovu kuću. Pravi je problem u tome što su ti dali balonsku hipoteku - na početku jeftinu za plaćanje, ali nakon toga, baš kao što joj ime kaže, napuše se kao balon. A sad je zadužnica došla na naplatu. Sljedeće godine će se tvoja otplata udvostručiti. Banka je ponovno bila pametna. Znaju da je vrijednost tvoje nekretnine samo narasla na ovom području i zarađuju na činjenici da ćeš ti zaraditi kad prodaš kuću.

- Ona ne želi prodati kuću - umiješam se.

- Znam. Ali baka je upotrijebila kuću kao svoju prednost. Jednom kad djeda više nije bilo, baka nije mogla otplatiti nijedan dug. Bila je opterećena starim dugom. A posao svake godine može proizvesti koliko može.

- Pokušala sam proizvoditi više - uzdahne baka.

- Ali ne možeš. To nije u prirodi ručno izrađenih proizvoda. Oni bi trebali biti unikatni, zar ne? - Alfred me pogleda.

- To je ono što mi prodajemo. Prekrasne cipele. Ručno izrađene. Jedinstvene. - Glas me izdaje.

Alfred me pogleda sa svim suosjećanjem za koje je sposoban. - U redu, evo što preporučujem. Krajnje je nevjerojatno, s troškovima robe u radionici i vašom sposobnošću da udovoljite narudžbama, da ćete zaraditi novac. Stoga je obučarska radnja u osnovi pozitivna nula.

- Ali, ne bismo li mogli dokučiti način da proizvodimo više cipela? - pitam.

- To je nemoguće, Valentine. Morale biste proizvoditi deset puta više no što sad proizvodite.

- To ne možemo - tiho kaže baka.

- Postoji jedan način na koji ćete riješiti sve vaše probleme. Mogle biste prodati kuću i preseliti na jeftinije mjesto. Ili ne. Možda je vrijeme da u cijelosti zatvorite tvrtku.

Želudac mi se okreće. Evo ga, to je jasnim jezikom izrečen scenarij koji će okončati moje partnerstvo s bakom i uništiti sve nade koje gajim o preuzimanju naše obučarske radnje u budućnosti. Baka to zna i zato kaže: - Alfrede, nisam spremna prodati kuću.

- Dobro, ali shvaćaš da je ova kuća tvoj najveći kapital. Može te osloboditi duga i dati ti dovoljno novca do kraja života. Dopusti mi barem da dovedem posrednike za prodaju nekretnina kako bismo utvrdili njezinu vrijednost...

- Nisam je spremna prodati, Alfrede - ponavlja baka.

- Shvaćam. Ali moramo znati koliko kuća vrijedi tako da barem mogu otići u banku refinancirati tvoju hipoteku i restrukturirati dug.

Pogledam baku, koja je umorna od ovog razgovora. Obično mi izgleda mladenački, ali danas, priznavši svoje greške iz prošlosti uz oštro svjetlo bilance na Alfredovom računalu, izgleda iscrpljeno. Miris pikantnog bosiljka ispunjava zrak. Skačem sa stolca. - Pogača! - Trčim do pećnice, pogledam kroz prozorčić, grabim rukavice i spašavam zlatno tijesto, kojemu su rubovi već počeli dobivati tamnosmeđu boju od vrućine; izvlačim pleh i stavljam ga na pult.



- U zadnji čas - kažem, hladeći ga rukavicom.
- Ne brini, bako - čujem kako govori Alfred. - Ja ću se za sve pobrinuti.

Na Alfredovo tiho obećanje baki kralježnicom mi prolaze hladni srsi. Jednog dana, sjetit ću se toga kao trenutka kad je Alfred upotrijebio svoj šarm kako bi preuzeo nadzor nad Obučarskom radnjom Angelini. Ono što nikad neće saznati jest da, ma kako on bio odlučan prodati, ja sam jednako odlučna ostati i boriti se. Moj brat nema pojma od čega sam sazdana, ali saznat će.

Jutros me je probudila hladna kiša koja u New York City donosi prvu hladnoću jeseni. Bojler se uključio kad je temperatura pala ispod trinaest stupnjeva. Miris svježije boje na radijatorima, pomiješan s parom, označava dolazak zime. Dok prolazim pokraj bakine sobe, ona još uvijek spava. Kako su se stvari promijenile. Baka je nekoć ustajala i bila u radionici prije zore. Ja nikad nisam bila rana ptica, ali sad, s misijom na umu, ustajem sa suncem.

Otvaram staklena vrata radionice, podupirem ih starim drvenim klinom i zatim odlazem šalicu s vrućim mlijekom i espresso na staru potpeticu u obliku mačje šape i krenem u obilazak, pritiskajući prekidače kako bih uključila radna svjetla. Od našeg sastanka s Alfredom, uživala sam u svakom trenutku u ovoj kući. Svaki par cipela koji dovršimo, spakiramo i pošaljemo naelektrizira me da pokušam zadržati ovu radionicu. Ne mogu zamisliti svijet u kojem je broj 166 u Ulici Perry išta drugo osim Obučarske radnje Angelini, i išta drugo osim doma. Ali postoje trenuci kad me obuzme očaj glede sudbine moje budućnosti i kad se osjećam kao da mi snovi klize, nošeni rijekom Hudson sve do oceana kao brod od papira.

Naša radionica je jedna ogromna prostorija, s određenim područjima za pojedine zadatke. U stražnjem dijelu nalazi se WC s umivaonikom, koji je nekoć bio ostava. Radionica je prostrana jer je zapravo visoka dva kata. Na sva četiri zida su prozori, što je veoma rijetko na jednoj gradskoj građevini, a zahvaljujući čemu čitav dan imamo dovoljno svjetla. Kad su olujni oblaci niski i tamni, kao jutros, kao da smo obavljene sivim šifonom. Svjetlo je prigušeno, ali još uvijek se probija.

Visoki prozori koji gledaju na West Side Highway sačinjavaju starinski izlog radnje, pretvarajući nas u svojevrсни akvarij za prolaznike koji nas promatraju dok radimo. Neznanci često bivaju hipnotizirani dok nas gledaju kako laštimo, šivamo i tučemo čekićem. Toliko smo fascinantne da nas PS 3 smatra obvezatnim školskim izletom svakog proljeća. Djeca mogu iz prve ruke pogledati obrtničku vještinu staroga svijeta, manualni rad otprije nekoliko stoljeća. Smatraju nas jednako hipnotizirajućima kao tuljane u zoološkom vrtu Central Park.

Skidam ključeve s kuke u niši uz vrata. Počinjem sprijeda i otključavam rasklopna metalna vrata koja štite prozore. Guram ih na jednu stranu i preko njih prebacujem veliku patentnu bravu kako bi ostala na mjestu. Prije nekih dvadeset godina, djed je postavio ta vrata jer mu je osiguravajuća tvrtka rekla da će mu povicati ratu ako to ne učini. Djed je prosvjedovao da je kuća bila sigurna otkad ju je njegov otac kupio 1903. godine, i zašto bi on sad išta mijenjao? Agent osiguravajuće tvrtke je na to odgovorio: - Gospodine Angelini, vaša se kuća nije promijenila od 1903., ali ljudi jesu. Trebaju vam ta vrata.

Kad je moj pradjed došao ovamo, po cijeloj je prostoriji ugradio drvene ormare za pohranu. Drvo od kojega su načinjeni mješavina je svega što je mogao pronaći - hrastovih dasaka, okrajaka mahagonija i komada žutog javora. Raznolikost boja i texture tog drveta



podsjetnik je da je moj djed sagradio radnju od ostataka skladišta građevnog drva Passavoy, koje je nekoć poslovalo na uglu ulice Christopher. Ormari se uzdižu do stropa. Kad smo bili djeca, u njima smo se igrali skrivača.

U tim ormarima čuvamo svoje alatke, tkanine, kožu i zalihe. Organizacija dobara nije se promijenila otkad se radnja otvorila. Pradjed je u ormare ugradio kose police na kojima čuvamo izrezbarene drvene modele raznih veličina stopala, koji se zovu *la forma*. Oko njih, donesenih iz Italije kad je moj pradjed emigrirao, gradimo strukturu cipele.

U drugom ormaru nalazi se niz drvenih klinova koji vise vodoravno od stropa do poda. Koristimo ljestve kako bismo dosegli široku balu običnog muslina, nakon kojeg slijedi raskošan izbor tkanina koje se mijenjaju kako se mijenjaju godišnja doba. Tu je dvostrani bijeli satenski žakard prošiven harlekinskim rombovima; izvezena bež svila s reljefnim uzorkom cvjetnih latica; baršun boje ljuske jajeta koji na određenom svjetlu ima blijedozlatni odsjaj; prozirna bež organza kruta kao fondant glazura; i mliječnobijelo pamučno platno s ispupčenim nitima zbog kojih izgleda kao grubo izvezeno. Na kraju, u samome dnu ormara, na jednoj su prečki na malim kolutima satenske vrpce u svim nijansama od najbljeđe ružičaste do najtamnije ljubičaste.

Sjećam se kad bismo sestre i ja opsjedale baku da nam da komadiće tih vrpce za odjeću za lutke. Naše Barbike nosile su prvoklasnu, rukom skrojenu talijansku robu. A njihovi modni dodaci? S bakinom zalihom crnih kuglica, resa u klupku i perja marabua, naše lutke bile su obavijene visokom modom.

Koža, naslagana u plahtama, pohranjena je u najvećem ormaru. Između komada lakirane kože držimo četverokute čistog flanela, a između teleće nape tanke slojeve papira za krojenje. Police u ovom ormaru dobro su nauljene limunskim laštikom kako bi oko koža bilo vlažno. Bogati miris kože i limuna prostruji radnjom svaki put kad otvorimo vrata tog ormara.

Uz ulaz držimo mali stol i stolac s ravnim naslonom koji funkcioniraju kao radni stol. Telefon, staromodni crni model s brojčanikom na okretanje, nalazi se pokraj knjige dogovorenih termina uvezane u crvenu kožu. Iznad stola je ploča prekrivena fotografijama unuka i kolaž naših kupaca obuvenih u naše cipele u cjelokupnom vjenčanom izdanju. Klasična fotografija mladenke pojavljuje se u dvije inačice. Ili je fotografija cijele mladenke na kojoj ona podiže rub haljine kako bi pokazala cipele, ili je bosa i cipele nosi u ruci na kraju dana.

Mali drveni kipić Svetog Krispina, sveca zaštitnika obućara, drži fakture na stolu. Taj je kipić blagoslovio bakin svećenik 1952. godine. Nedugo nakon toga, Crkva se odrekla Krispina kao sveca i kipić je degradiran iz vitrine na katu na držač papira u radnji.

Uz perilicu i sušilicu jednu na drugoj u stražnjem dijelu radionice, nalaze se tri velika stroja. Valjak je duga naprava s velikim, glatkim metalnim valjcima koji rastežu i ravčaju kožu. Odbojnik je veličine perilice i ima velike četke od konoplje, koje lašte kožu, razbijajući joj zrnatost kako bi dobila sjaj. *La Cucitrice* je industrijski šivaći stroj za šivanje potplata i šavova.

Tu je i stara daska za glačanje s modrom navlakom kašmirskog uzorka i na njoj je i više no dovoljno mrlja boje kave, od kojih su mnoge moje djelo. Samo glačalo je maleno i teško, trokutastog oblika s metalnom drškom prekrivenom ratanom. I ono je došlo iz Italije s mojim pradjedom. Glačalu je potrebno dobrih deset minuta da se zagrije, ali ne pada nam na pamet kupiti novo. Moj pradjed ga je prilagodio za struju kad je bio mladić. Prije toga, jednostavno su stavljali glačalo na rešetku u kaminu kako bi se zagrijalo.



Glačanje je prvi posao koji naučnik treba svladati. Iznenadili biste se koliko mi je dugo trebalo da izglačam tkaninu, a da se rubovi ne savinu. Mislila sam da znam glačati, ali i kao svaka druga vještina uključena u izradu cipela, ono što si mislio da znaš treba biti iznova naučeno i usavršeno. Sve što mi radimo vezano je uz spajanje elemenata tako da je svaka cipela savršeno izrađena prema stopalu pojedinog kupca. Ne smije biti grubih rubova, nabora, kvrga ili smežuravanja. To je onaj luksuzni vid nošenja po mjeri rađenih cipela. Nitko drugi ne može nositi vaše.

Pogledam svoj popis današnjih zadataka. Moram zašiti ukrase u obliku kuglica na satenske cipele za jesensko vjenčanje; baka je dovršila samu cipelu, sad je na meni da je nakitim. Odlazim u toalet oprati ruke.

Moj djed započeo je tradiciju oblaganja ove prostorije naslovima iz dnevnih novina u New Yorku koji su ga nasmijavali. Njegov omiljeni? Iz 1958.: DIJETE ROĐENO SA SVIM ZUBIMA. Ja sam priljepila VEZANJE ČUDAKA kad se neka hirovita filmska zvijezda prije dva ljeta treći put udala. Baka je dodala VARALICA ASTOR kad je sin filantropkinje Brook Astor bio optužen za uzimanje novca iz majčine ostavštine prije njezine smrti.

Odlazim do stola za rezanje kako bih organizirala svoj dan. Uživam u kišnim danima, a posebice volim raditi kad je oluja. Ritam lupkanja kišnih kapi dok udaraju o prozore radionice prirodna je pratnja osjetljivom ručnom radu.

- Isuse, vani je pravi monsun - s ulaza zaviče June Lawton. Otrese svoj crni kišobran i nasloni ga otvoren uz vrata. Zatim otkopča svoju vojničku kišnu kabanicu kaki boje i objesi je na kuku iznad radijatora u hodniku. - Šteta što ne padaju muškarci, jer bi bile bogate, sestro.

June, bakina najstara i najdraža prijateljica, sad je u ranim sedamdesetima. Ona je prava irska ljepotica, nebeski modrih očiju i labuđeg vrata, koji naglašava dubokim V izrezima, zamršenim niskama perli i dugim lancima s omčama. June je izvorna boemka iz West Villagea i ponosna je na to. Ponekad mi se u ljetno poslijepodne pridruži na krovu dok zalijevam rajčice. Ne dolazi gore samo zbog sunca; s vremena na vrijeme voli popušiti malo trave u stankama za kavu. June bi podigla rukom smotanu cigaretu i rekla, "rizik posla", misleći na dane kad je pjevala s malim jazz sastavom po imenu Whiskey Jam. Baka je običavala ići na njezine nastupe u klubovima po Villageu u pedesetim i šezdesetim godinama prošlog stoljeća.

June ima vatreno crvenu kosu iz mladosti i glatku kožu nekoga upola mlađeg od sebe. Jednom sam je upitala za njezinu tajnu ljepote (nije trava) i rekla mi je da od svoje osamnaeste godine nasapuna lice i vrat sapunom i vodom i zatim ga nježno istrlja vlažnim plovućcem. Nakon toga opere lice i stavi tanki sloj biljne masti Crisco. Toliko o skupim kremama za lice!

Greenwich Village prepun je žena kao June koje su doselile u grad kad su bile mlade kako bi radile kao umjetnice, postigle određeni uspjeh i uspjele zaraditi za život. Sad umirovljene i nastanjene u stanovima sa stabilnom najamninom i malim režijskim troškovima, traže nešto zanimljivo čime će si ispuniti vrijeme. June voli raditi i ima sjajan ukus pa ju je baka nagovorila da dođe raditi u postolarskoj radnji. Djed je obučio June prije petnaest godina i u međuvremenu je postala sjajna rezačica šablona.

- Gdje je Teodora? - pita June.

- Nije još ustala - kažem joj.

- Hmm. - June otvara ormarić, izvlači crvenu samtastu radnu kutu i odjene je. - Misliš da je dobro?



- Da, sigurno. - Pogledam June. - Zašto pitaš?
- Ne znam. U zadnje mi vrijeme djeluje umorna.
- Dugo smo ostale budne, gledale smo DVD-ove Clarka Gablea.
- To je valjda od toga.
- Sinoć je na rasporedu bio *Zov divljine*.

June tiho zazviždi. - Gable je u tom filmu seks na štapiću.

- I Loretta Young je bila sjajna.

- Oh, ona je bila prava ljepotica. I sve je to bilo prirodno. To su bile njezine usne i njezine kosti. Znaš, zaljubila se Gablea kad su snimali taj film. Zatrudnila je, tajila to, rodila dijete i dala ga na posvajanje. Pogodi što je onda učinila? Posvojila je svoju vlastitu kćerku, nazvala je Judy i godinama se pravila da mala nije njezino biološko dijete.

- Ozbiljno?

- Tad nisi mogao imati vanbračno dijete. To bi je bilo uništilo. A današnje zvijezde? Njih ni loša gluma ne može uništiti. - June si natoči šalicu kave. - U ovakvim trenucima mi nedostaje pušenje. Kad se sva uzrujam. - June ubacuje žličicu šećera u kavu. - Kako si ti?

- Treba mi šest milijuna dolara.

- Mislim da ti mogu pomoći.

Smijemo se, a zatim se June uozbilji. - Što će ti toliki novac?

Nisam rekla ni živioj duši da sam na internetu istraživala usporedive nekretnine u susjedstvu. Otkad je baka dala Alfredu dopuštenje da pozove posrednika za prodaju, odlučila sam da su mi potrebne vlastite brojke kako bih mogla smisliti neku strategiju drukčiju od bratove. Rezultati moje istrage zapinju. June mogu vjerovati pa joj se povjeravam.

- Voljela bih kupiti radnju. Kuću i radnju.

June sjedne na jedan od stolaca bez naslona s kotačićima. - Kako ćeš to učiniti?

- Nemam pojma.

June se nasmiješi. - Oh, kako zabavno.

- Šališ li se?

- Valentine, to je divno kod mladosti. Sve isprobaj. Pruži ruku. Doista pruži ruku. Šest milijuna ili šest dolara, kakva je razlika kad si mlad i možda ih doista dobiješ? Volim dane mladosti sa svim njihovim idealizmom, entuzijazmom i neiskustvom! Ma kakve dane, godine! Ti to sad ne možeš znati, ali borba je uzbudljiva.

- Ne mogu spavati noću.

- Dobro. To je najbolje vrijeme da smisliš strategiju.

- Da, dobro, ne pronalazim nijedan odgovor.

- Pronaći ćeš ga. - June odloži svoju šalicu i ustane. Izvuče papir za šablone s koluta i stavlja ga na fini saten na svom stolu. Pribadačama pričvrsti papir uz tkaninu. - Što misli tvoja baka?

- Ne kaže.

- Zašto je ne pitaš?

- June, ovo je sve silno osjetljivo. Ti je dugo poznaješ. Što misliš da misli?

- Tvoja baka je moja najbolja prijateljica, ali za mene je na mnogo načina enigma. Ja sam veoma otvorena glede onoga što želim, ali ona nikad nije bila takva. Ona je, znaš, sjajna žena. Ali puno toga čuva za sebe.

- Ona je jedina osoba u našoj obitelji koja je takva.

June zagladi papir za šablone rukom. - Mislim da je bolje otkad ti radiš ovdje.



- Stvarno?

- Vas dvije ste dobar tim. Ona uživa u tebi. To pomaže.

- Je li ikad išta rekla o umirovljenju?

- Nikad - odgovori June i ja to smatram veoma dobrim znakom.

Baka otvara vrata radnje. - Jutro, moje dame.

- Kava je svježja - kažem joj.

- Trebala si me probuditi, Valentine. - Baka prilazi stolu, podiže svoje bilješke, pročita ih i uzdahne. U zadnje vrijeme, baka je kao obučar u bajci. Mislim da napola očekuje da će se jednog jutra probuditi, sići stubama i nekim čudom, patuljci su obavili sav posao za nas dok smo mi sanjale; veličanstvene nove rukom izrađene cipele bit će sastavljene i spremne za nošenje. - Dobro bi mi došlo rano ustajanje.

- Imamo sve pod kontrolom - kažem joj.

- Osim toga, ti tamo gore nisi tratala vrijeme. Nisi li sanjala o Gableu? - s osmijehom kaže June.

- Otkud znaš? - pita baka.

- Tko ne sanja o Gableu? - June sliježe ramenima.

Skidam dovršene cipele s police. Baka ih je omotala u čistu, bijelu pamučnu tkaninu. Nježno odmatam cipele, kao da mičem dečicu s novorođenčeta.

Stavljam lijevu cipelu na radni stalak, pomno zaglađujući saten. Divim se bakinim šavovima uz rub naglavka cipele. Tako su majušni da su praktički nevidljivi.

Začuje se glasno lupanje na vratima. Pogledam June, koja je u času rezanja kad ne smije biti prekinuta. Baka zapisuje zabilješke na svoj popis. - Ja ću - kažem im.

Otvaram ulazna vrata. Neka mlada žena, oko dvadesetak godina, stoji ispod tankog crnog kišobrana. Mokra je do kože i u ruci nosi blok. Na leđima joj je naprtnjača, a oko vrata slušalice koje vode do walkie-talkieja pričvršćenog uz pojas.

- Da li vi popravljate cipele? - Skida s glave mokru kapuljaču svog zakopčanog gornjeg dijela trenirke. Duga crvena kosa privezana joj je modrobijelom maramom zavezanom u mašnu. Na hrbatu nosa razasute su joj pjegice na svijetloj koži, ali nijedna nigdje drugdje.

- Žao mi je. Ne popravljamo cipele.

- Ovo je hitan slučaj. - Djevojka izgleda kao da bi se mogla rasplakati.

Podboči kišobran u kutu predvorja i pođe za mnom u radionicu.

- Tko si ti? - pristojno pita baka.

- Moje ime je Megan Donovan.

- Irkinja si - kaže June ne dižući pogled. - I sama sam irska cura. Ovdje smo brojčano nadmašene. Možeš ostati.

- Što trebaš? - pita je baka.

- Ja sam pomoćnica na snimanju filma kod crkve Naše Gospe od Pompeja... - Glas joj se povisi na kraju račenice, kao pitanje, ali ne postavlja ga.

- To je moja župa. - Baka zvuči iznenađeno što se film snima na mjestu na koje ona ide na misu, gdje se udala i krstila svoju majku.

- Zar nisu najprije provjerili s tobom? - June nastavlja pričvršćivati papir uz tkaninu, ali ovaj put podigne pogled.

- Nazovi Vatikan - kaže s vragolastim osmijehom.

- O čemu je film? - pitam Megan.

- Pa, zove se *Lucia, Lucia*. I govori o jednoj ženi u 1950-ima u Greenwich Villageu. U svakom slučaju, snimamo scenu njezinog vjenčanja, a pukla je peta. A ja sam izguglala



vjenčane cipele u Greenwich Villageu i pronašla vas. Mislila sam da je vi možda možete popraviti.

- Gdje je cipela?

Megan spušta mokru naprtnjaču s ramena, otvara je i izvlači cipelu, koju pruži baki.

Pridružujem se baki iza stola da procijenim štetu. Potpetica se posve otkinula od stražnjeg dijela cipele.

- Ovo se ne može popraviti - kažem joj. - Ali veličina je trideset sedam i pol, a naši su uzorci te veličine.

- U redu, reći ću im. - Megan izvlači crni BlackBerry i brzo tipka s oba palca po tipkovnici. Čeka odgovor. Čita.

- Stižu.

- Tko? - pita baka.

- Moje šefice. Kostimografinja i producentica.

- Ne možemo popraviti ovu cipelu - odlučno kaže baka.

Megan izgleda smeteno. - Ovo je moj prvi film, a ti su ljudi pravi perfekcionista. Kad se potpetica slomila, svi su počeli vrištati. Dali su je meni i rekli, "Odnesi je popraviti", kao da će me ubiti ako to ne učinim. Ozbiljni su glede svake vražje stvari. Mislim, totalno su izbirljivi. Mladenka nije mogla samo nositi bijele ruže; morala je biti određena vrsta bijelih ruža. Danas sam u tri sata ujutro bila na cvjetnoj tržnici kako bih dobila neku ekvadorsku ružu koja cvjeta, ono, jednom godišnje. - Megan otare oči rukavom; ne znam briše li suze očaja ili kišu.

Baka joj natoči šalicu kave. Megan ubacuje vrhnje i šećer u šalicu dok kava ne postane boje pijeska. Uhvati šalicu objema rukama i otpije gutljaj.

- Eto, sad znamo gdje je obrtnička vještina nestala u Americi. U filmovima je. - Baka se smiješi.

- Daj mi svoju trenirku. Ubacit ću je u sušilicu - kažem Megan. Ona je skine i pruži mi je. Njezina crna majica, s debelim bijelim slovima kojima piše OVISNICA, začudilo je suha.

- Ovo je mjesto doista staro. - Megan se osvrće oko sebe i pritom pije kavu.

- Da, staro je. - Baka kimne glavom. - Kako ti se sviđa snimanje filmova?

- Ja sam toliko nisko na ljestvici da se ne trebate ni uspinjati da dođete do mene. - Megan uzdahne.

Ponovno se začuje glasno kucanje na vratima. - To su one! - Megan se uspaničari, odloži kavu i prilazi vratima.

Vraća se u pratnji dvije žene koje brzo govore jedna drugoj i istodobno djeluju zabrinute. - Ovo je Debra McGuire, naša kostimografinja. - Megan se umalo nakloni.

Debrina duga, tamnosmeđa kosa spletena je u labavu pletenicu do struka. Na usnama ima jarkocrveni ruž, a smeđim bademastim očima zirkira naokolo promatrajući naš pogon. Skine svoju kabanicu od lakirane kože. Ispod nje, nosi tirkizne sari hlače zagurane u žute Wellington čizme od lakirane kože, s kratkom suknjom od ružičaste svile preko hlača. Na to, odjenula je prugastu žuto-bijelu vojničku jaknu koja izgleda kao da ju je ukrala s narednika Peppera. Teško je reći koliko joj je godina. Mogla bi biti u tridesetima, ali ima pojavu i držanje žene od pedeset. - Jesi li popravila cipelu? - obrecne se na Megan.

- Nije - umiješa se baka. - A tko ste vi? - baka se obrati ženi koja stoji pokraj Debre.

- Ja sam Julie Durk, producentica.

Julie je u tridesetim godinama života, blijede puti, modrih očiju. Za razliku od zahtjevnog Debre, odijeva se kao ja, u izbljedjele traperice, crnu dolčevitu i crne čizme od



antilop kože. Julie na sebi ima i crvenim slovima piše LUCIA, logotip momčadi.

mornarski modru bejzbolsku jaknu na kojoj LUCIA, na mjestu gdje bi inače bio otisnut

- Gdje smo? - Debra se osvrće po radionici i zatim pogleda Megan, više razdražena nego znatiželjna. Prije no što Megan uspije odgovoriti, umiješa se baka:

- U Obućarskoj radnji Angelini - kaže. - Mi izrađujemo cipele po narudžbi za vjenčanja.

- Nikad nisam čula za vas. - Debra kruži oko stola za rezanje kako bi promotrila šablonu na kojoj radi June. - Poznajete li Barbaru Schaum?

- Izrađivačicu sandala u East Villageu? Divna je - odgovara baka. - Ovdje je od ranih šezdesetih.

- Ova je radionica ovdje od 1903. - kažem ja, u nadi da će ova žena shvatiti mig i odnositi se prema baki s poštovanjem.

- Nije vas mnogo ostalo. - Debra mi prilazi kako bi proučila cipelu na kojoj sam radila. - Što ste ono rekli da radite?

- Izrađujemo cipele za vjenčanje. - Sad sam već zlovoljna.

- Gospođa McGuire ima mnogo toga o čemu mora brinuti - ispričava se Megan za svoju šeficu.

- Molim te. - Debra mahne rukom ka Megan, dajući joj znak da zašuti. - Zašto ne možete popraviti moju cipelu?

- Nema joj spasa - kažem.

- Tad ćemo morati iznova snimati - kaže Julie, grickajući usnicu.

- To je modni film - obrecne se Debra. - Moramo ga snimiti kako treba.

- Tko je napravio ovu cipelu? - Baka podiže slomljeni model.

- Fougeray. On je Francuz.

- Ako budete razgovarali s njim, recite mu da je u potpetitci bolje koristiti titan.

- On je mrtav, ali reći ću njegovom predstavniku - sarkastično odgovara Debra.

- Mlada damo, ja imam posla. Ne treba mi vaša drskost - nastavlja baka, nepomućena. - Obućar je zalijepio potpeticu. - Podiže je. - To je znak slabe zanatske vještine.

- Bile su jako skupe. - Julie zvuči kao da se ispričava, ali nisam sigurna je li ta isprika upućena baki ili Debi.

- Sigurna sam da jesu. Ali loše su načinjene, bez obzira koliko koštaju. - Baka podiže obrve. - Onda, koliko se cipele vidi u sceni?

- Cipela jest u sceni. U krupnom kadru, snimljena s platforme... - Debra spušta ruke na stol za rezanje i poginje glavu kako bi razmislila.

- Možda... - zausti Julie.

Debra je zaustavi. - Ako je ne mogu popraviti, ne mogu je popraviti. Morat ćemo snimiti ponovno s drugom cipelom.

- Biste li voljeli vidjeti našu zbirku? - pita baka. Debra ne odgovara. - Nismo Francuskinje, ali smo stručnjaci.

- U redu, u redu, da vidimo što imate. - Debra sjedne na radni stolac i odgura se do stola. - Dovukle ste me ovamo. - Pogleda Megan. Sklopi ruke na papiru za šablone.

- Dakle, ošamutite me. - Pogleda nas.

- Ovo je mjesto vilinska zemlja mogućnosti - kaže Megan, s nadom gledajući baku i mene.

- Ovo je radionica cipela po narudžbi - ispravlja je baka. - Valentine, donesi, molim te, uzorke.



- Što točno tražite? - upita June Debru.

- Riječ je svojevrsnom Pepeljuga trenutku. - Debra ustane i dramatično opiše scenu. - Mladenka trči iz crkve i spadne joj cipela.

- Loša sreća - kaže baka.

- Kako znate? - upita Debra.

- To je stara priča talijanskih žena. Je li film o nekoj Talijanki?

- Da. O kćerki trgovca mješovitom robom iz Villagea.

- Megan je rekla da se radnja zbiva 1950. - Baka pogleda Megan, koja joj se zahvalno nasmiješi jer ju je uključila u profesionalni razgovor. - Jedne od naših cipela dizajnirao je moj suprug 1950.

- Voljela bih ih vidjeti - kaže Debra, smiješeći se s hinjenim oduševljenjem.

Poredam kutije iz ormara s uzorcima na stol. Baka uzima meku flanelsku krpu i obriše kutije izvana prije no što ih otvori. To je običaj, budući da radimo sa svijetlim nijansama tkanine koje se od dodira mogu zamrljati i oguliti.

- Nudimo šest modela vjenčanih cipela. Moj svekar je svoje dizajne imenovao prema svojim omiljenim opernim likovima. Lola, nadahnuta operom *Cavalleria Rusticana*, daleko je najpopularnija - započinje baka. - To je sandala s razmjerno robusnom potpeticom od nekoliko slojeva materijala, koja daje dojam drveta. Remenčice često uljepšavamo sitnim privjescima i vrpčama. Obično se izrađuje od teleće kože, ali ja sam je napravila od dvostranog satena.

Debra pogleda cipelu. - Dražesna je. - Odloži je na stol. - Ali previše je lagana i prozirna. Trebam nešto konkretno.

Baka otvori sljedeću kutiju. - Ovo je Ines iz *Trubadura*.

Debra prouči klasičnu dječju cipelu s glatkom potpeticom. - Bliže smo, ali to još uvijek nije upravo ono što tražim.

- Mimi iz *La Boheme* je čizmica do gležnja, koja se najčešće naručuje od satenskog *faconnea* ili reljefnog baršuna. Ja dodajem fine očice i rebraste svilene vezice. - Baka stavi čizmicu na stol.

- Božanstvena je - kaže Julie. - Ali čizmica nikad ne bi spala s noge.

- Gilda iz *Rigoletta* je izvezena cipela s otvorenom petom i stiletto potpeticom, iako je često izrađujemo bez visoke potpetice.

- Ta je meni najdraža - ubaci se June.

- Osmina iz *Sestre Angelice* je klasična cipela s remenčićem i gumbima. Mladenka odabire hoće li jedan ili dva remena, ili T-remen.

Debra zaškilji na cipelu. - Ne.

- Flora iz *Traviate* relativno je nova. Nju sam ja dizajnirala 1989. - Baka im pokazuje balerinku s vrpčama koje se ukrštaju preko gležnja i dopiru do pola lista. - Dojadio mi je slati mladenke Capeziju pa sam odlučila uzeti dio tog tržišta ovom cipelom. To je uistinu bio jedini model koji nam je nedostajao u izvornoj kolekciji.

- Da se ja ponovno udajem, odmah bih obula ove. - Debra pokazuje na Floru. - Ali nije riječ o tome što se meni sviđa. Riječ je o našem filmskom liku. - Debra podigne Gildu. - Mislim da je ovo ono što trebamo. Oduzima dah. A ovakva cipela može pasti s noge.

- Nju je moj suprug dizajnirao 1950., tako da ste povijesno točni.

- A vi ste, gospođo Angelini, najbolje čuvana tajna u svijetu cipela. - Debra se prvi put nasmiješi. Ne znam je li to od olakšanja ili zbog cipela, ali zadovoljna je.

Baki je na licu izraz posvemašnjeg zadovoljstva. Nitko se ne šali s bakom kad je riječ o



cipelama. Ona je stručnjak.

- Ove su broj trideset i sedam - kaže Debra, gledajući unutarnji dio cipele. - Koliko vam dugujemo?

- Bojim se da uzorke nikad ne prodajemo.

- Morat ćete. - Debrin osmijeh nestaje. - Ovo je hitan slučaj.

- Zapravo, možda biste nam ih mogli samo posuditi? Zahvalit ćemo vam na susretljivosti na odjavnoj špici filma - predloži Julie.

- To će biti u redu. - Baka se rukuje s Julie.

- Megan, zamotaj ih i vidimo se kod prikolice s kostimima - naređuje Debra. - Gospođo Angelini, i vi ćete nam, naravno, trebati na setu.

- Ja? Zašto? - baka je zbunjena.

- Sad snimamo tu scenu. Bude li ikakvih problema, trebat ćete biti ondje da ih riješite. Ne mogu riskirati da se to - pokazuje na Fougerayovu cipelu - ponovno dogodi.

Baka me pogleda. - Smijem li povesti...

- Povedite, povedite - nestrpljivo odgovori Debra. - Megan će vam pokazati put. - Debra navlači svoj kaput hodajući prema vratima. Odlaze jednako brzo kao što su došle, kao munja s neba koja u trenutku probode prostor i nestane. Vadim Meganin gornji dio trenirke iz sušilice. Ona ga odjene.

- Našu Gospu od Pompeja mogla bih naći i zatovrenih očiju. - Baka podiže ruke. - Valentine, uzmi moj pribor. Idemo.

Na ulicama Greenwich Villagea uvijek se snima neka televizijska emisija ili film. Četrdeset i sedam nastavaka *Zakona i reda* snimljeno je na Manhattanu, tako da rijetko kad neka ekipa negdje nešto ne snima. Navikli smo čekati na uglovima dok se kamere ne ugase, zatim na vrhovima prstiju prolaziti pokraj prikolica preko zavijutaka žica i kablova, dok članovi ekipe govore u slušalice i provjeravaju raspored.

Kad je baka bila mlada, postojalo je čarobno mjesto po imenu Hollywood, u kojem su se snimali filmovi. Danas filmske zvijezde šeću našim kvartom kao obični ljudi. Prestaje biti čarobno kad vidim Kate Winslet ispred sebe u redu za Starbucks na Četrnaestoj aveniji, tako blizu da mogu zamijetiti da na noktima ima Essijev lak nazvan "baletne papučice". Nisu ikone kad možeš naletjeti na njih dok obavljaju poslice u gradu. Baka nikad nije vidjela Bette Davis u svojoj trgovini ili Heddy Lamarr kod frizera.

- Za mnom - kaže Megan, domahujući nam dok baka i ja ulazimo u crkvu Naše Gospe od Pompeja. Okrene se i stidljivo nasmiješi. - Zaboravila sam. Vi ovo mjesto poznajete bolje od mene.

Miris pikantnog tamjana zadržao se u zraku od nedjeljne velike mise. Uglaçani mramorni pod prekriven je kutijama rasvjetne opreme i kolutima kablova. Stol na kojemu su rasprostrti nedjeljni bilteni prepun je peciva, plastičnih čaša za kavu i hrpa grickalica. Kako je čudno vidjeti tu staru gotičku crkvu tako izvan konteksta. Njezine bogato izrezbarene klupe, prozori s vitrajima i barokni oltar u čas posla pretvorili su se iz kuće Gospodnje u filmsku kulisu.

- Ne mogu vjerovati da im je prior dopustio koristiti crkvu - šapne baka.

- I katolička Crkva voli dobru reklamu - odvratim joj šaptom. - I visoki iznos najma.

Odmah uočavam zvijezdu filma jer je odjevena u vjenčanicu.

- To je Anna Christina - kaže nam Megan. - Bit će nepoznata dok ovaj film ne izađe, a nakon toga će biti Reese Witherspoon nakon *Plavuše s Harvarda*.



Anna Christina izgleda kao da joj jedva dvadeset godina. Majušna je, tijela u obliku pješčanog sata. Ovalno lice uokvireno joj je voštanim crnim kovčama koje su u zapanjujućoj opreci s njezinom besprijekornom kožom. Njezine usne su trešnje na snijegu, crvene kao što su crvene bile 1950. Debra je na koljenima pokraj nje, petlja s cipelom.

– Prevelike su. - Debra se uspravi, izgleda kao da će eksplodirati. Praktički osjećam kako se Meganin tlak uzdiže nebu pod oblake dok stoji pokraj mene.

– Da vidim. - Baka jedri kroz kaos prema glumici, ali mora se uhvatiti za Debrinu ruku kako bi kleknula. - Prokleta koljena - čujem je kako govori dok se probijam kroz gomilu i spuštam na koljena pokraj nje. Baka pritisne vrh i naglavak satenske cipele, a zatim je oprezno skine s Anna Christininog stopala. Pogleda Debru. - Koja cipela spada u sceni?

– Desna.

– Daj mi pamučne vate - kaže mi baka. - Ušit ćemo je.

Baka odmota vatu i malim zlatnim škarama nježno odreže jedan četverokut. Uvučem konac u iglu i brzo napravim čvor. Baka stavi vatu u vrh cipele i natakne je natrag na Annino stopalo. Još uvijek je prevelika. Baka uzme još jedan četverokut vate i napravi luk u naglavku cipele. Nakon još jedne brze probe, baka mi doda cipelu i vatu. - Zašij to.

Guram tanku iglu kroz tkaninu u vatu od naglavka do prsta. Majušnim šavovima pričvrstim vatu uz tkaninu. Jednako učinim i na drugoj strani cipele, u osnovi radeći cipelu u cipeli. Baka uzima cipelu i ponovno je stavlja na glumičino stopalo.

– Sad je previše priljubljena! - uzvikne Debra. - Nikad neće kliznuti!

– Nismo još gotove - kaže baka tonom glasa koji nisam čula otkad je mene i Tess uhvatila kako crtamo po zidovima njezine spavaće sobe kad mi je bilo pet godina. Gitav set utihne. Podignem pogled i ugledam redatelja, mladića u prsluku, s bejzbolskom kapom na glavi, kako se ushodaio kao da čeka rođenje četvorki. Baka mi ponovno daje cipelu. - Napravi umetak na lijevoj strani.

Napravim šav, pričvršćujući tkaninu preko rista. Dodajem cipelu natrag baki.

- Val, daj mi voštanu olovku.

Dajem baki olovku iz pribora. Ona prođe olovkom preko unutarnjeg dijela rista, omekšavajući kožu i čineći je podatnom. Baka nazuva cipelu na Annino stopalo. - Sad, Anna, kad dođe čas da izgubiš cipelu, samo podigni prste i izvuci stopalo. Trebala bi odmah kliznuti s njega. Probaj.

Anna čini kako joj je rečeno, odiže stopalo od poda i pritisne palac o vrh naglavka. Cipela sklizne. - Funkcionira! - kaže Anna smiješeći se; njezino je olakšanje jednako opipljivo kao moje.

Najednom, ekipa koja je stajala naokolo i odašiljala nam otrovne zrake zabrinutosti, skače u akciju. Zauzimaju svoja mjesta, izvikuju naredbe, dok se redatelj smješta na svoj stolac i zuri u monitor.

Megan povuče baku i mene u sjenu. Promatramo Annu Christinu dok s dvije ruke gura mahagonijska crkvena vrata, zatim trči u svojoj finoj satenskoj vjenčanici kroz predvorje i van, na odmorište Naše Gospe od Pompeja. Na znak, izgubi svoju Gilda cipelu kad zakorači na gornju stubu.

- Snimaju s platforme - objašnjava Megan. - U jednom kontinuiranom potezu.

U, kako mi se čini, desetom ponavljanju iste scene, cipela ponovno ispada na znak, kao i svaki put. Baka i ja ponovno dišemo. Muškarac koji stoji pokraj redatelja zaviče: - Rez. Idemo dalje. - Ekipa se rasprši, noseći, podižući, gurajući opremu svuda oko nas. Debra prilazi redatelju koji s njom razmijeni nekoliko riječi. - Spasile ste nam guzice - s

osmijehom kaže Megan. - Govori
Debra potapše redatelja po
Angelini unutra.



joj da je snimio scenu.
leđima i prilazi nam. - Fougeray van,



Gramercy Park

Poprskam malo klasične kolonjske vodice Burberry (dar moje majke tijekom jedne od njezinih pomama za svime britanskim) na vrat, a zatim malo štrcnem u zrak iznad glave, gdje se smjesti na mene u mirisnoj mješavini cedra i breskve. Nagnem se prema zrcalu iznad toaletnog ormarića i provjerim šminku. Zrcalo sa zlatnim listićima u mojoj sobi toliko je staro da se boja iza stakla oljuštila u vrtlozima sepije, što mojoj puti daje alabasterni sjaj. Ovo čarobno zrcalo moj je Restylane na zidu. Posjetnica Romana Falconija počiva u kutu zrcala i iz nekog razloga, guram je u džep svog večernjeg kaputa. Možda ću dovoljno ogladnjeti da jednom provjerim njegov restoran.

Grabim svoju večernju torbu s kreveta i otvaram je, provjeravajući je li unutra novčarka, kartica za Metro i moj trio šminke za hitne slučajeve: svijetloljubičasti ruž za usne, blijedoružičasta olovka za usta i korektor. Prolazim pokraj bake koja je u svojoj sobi, upravo se izvlači iz radne odjeće i uvlači u kućnu.

- Gabriel te čeka - poviče za mnom dok se spuštam stubama.

- Baka kaže da znaš Romana Falconija - kaže Gabriel dok ulazim u dnevni boravak. Gabriel je kompaktna inačica Marcella Mastroiannija sa Snjeguljičinom kožom. Upoznali smo se prvog dana koledža, dok smo čekali u redu da se prijavimo na kolegije kazališnih umjetnosti. Prvo što je rekao nakon što smo se upoznali, bilo je: - Ja sam homoseksualac. - A ja sam odgovorila: - To neće biti nikakav problem. - Otad smo najbolji prijatelji.

- Što kažeš na čašu vina prije nego što krenemo?

- Treba mi - odgovara on.

Odlazim u kuhinju i iz stalka za vino izvlačim bocu Poggio al Lupo. - Onda, misliš li da bi nas mogla ubaciti u Ca' d'Oro? - Gabriel sjedne na pult.

- Čuo si za njega?

- Ti doista ne izlaziš mnogo, zar ne?

- Samo kad me ti pozoveš. - Natočim najprije čašu vina Gabrielu, zatim sebi.

- *New York Magazine* nazvao ga je najboljim talijanskim novim restoranom. Pokušavam dobiti rezervaciju otkad se otvorio. Hoćeš li ga, molim te, nazvati?

- Neću ga nazvati. - Nazdravljam Gabrielu. - *Salute*.

Gabriel mi odzdravlja. - Zašto?

- Došla sam iz trgovine živežnim namirnicama, a on je sjedio ovdje za ovim stolom i razgovarao na talijanskom s bakom, koja je bila od glave do pete opčarana njime. Neka ga ona nazove.

- Možeš se uzdati u muškarca koji štuje ženu određene dobi.

Ne znam za to. Nije došao ovamo kako bi oživio bakine uspomene na postratni Manhattan. Htio je upoznati ženu koju je vidio голу na krovu.

Gabriel razrogači oči. - Zar je on tip koji te je vidio?



- Da, da, da. Vjerojatno misli da sam ekshibicionistkinja.
- Mora da mu se svidjelo što je vidio.
- Ti ćeš učiniti sve kako bi dobio stol u njegovom restoranu.

Gabriel podigne ruke u zrak. - Ja sam ljubitelj hrane. Za mene je ona ozbiljna stvar. U redu. Onda, kakav je?

- Privlačan.
- Kakva mlaka riječ.
- U redu. Visok je i tamnopus i da budem iskrena, mogao bi se čak smatrati zgodnim.

Ali iz određenog kuta, njegov nos izgleda kao da ima Groucho Marx naočale, one s plastičnim nosom i obrvama.

- Talijanski profil. Povremeno prokletstvo tvojih sunarodnjaka.
- Kako izgledam? - pitam Gabriela, otkrivajući svoju haljinu ispod kaputa, u pozi Suzy Parker.

- Podesno - zaključuje on.
- A ti si mislio da je *zgodan* mlaka riječ! *Podesan* je još gora!
- Hoću reći, izgledaš upravo onako kako bi trebala izgledati za viđenje s bivšim dečkom za kojega si se umalo udala, a koji je sad oženjen nekom drugom. Sviđaju mi se nabori.

- Ovo je bakina haljina. - Zaglađujem svilene rozete namreškane preko poruba.

- Ona u njoj izgleda bolje no što sam ja ikad izgledala - kaže baka ulazeći iz hodnika. - Na kakvu to otmjenu zabavu idete?

- Zabavu tvrtke Breta Fitzpatricka na krovu hotela Gramercy Park.

Gabriel zagladi svoje guste šiške na stranu. - Sad je to privatni klub. Drago mi je da je Bret dokučio kako treba igrati da postane to što sad jest. Što si ono rekla da jest?

- Nešto s upravljanjem sredstvima. - Stavljam malu limenku pepermintu u torbu. Imam dva razloga za večerašnji odlazak na tu zabavu. Kao prvo, još uvijek sam vitka od Jaclyninog vjenčanja. Kao drugo, potreban mi je Bret da smislim kako ću financirati svoju budućnost. Ne uzdam se u brata da će mu pri srcu biti moji najbolji interesi dok bude restrukturirao naš dug. Bret bi mogao biti od velike pomoći. - Bret je potpredsjednik nečega. Da budem iskrena, ne razumijem što točno radi.

- Zašto i bi? Ti si postolarka, a ja, ja sam šef sale u Cafe Carlyle. Priznajmo. Mi smo posluga, dok je tvoj bivši ljubavnik Bret... Oprosti, Teodora.

- Gabriele. - Zaustavljam ga prije nego što se uspije zakopati iole dublje. Natočim baki čašu vina i pružam joj je.

- Sretna sam što čujem da je moja unuka žena koja ima cjelovit život.

- Trebaš li išta prije no što odem? - pitam.

- Ne, hvala, podgrijat ću tjesteninu, popiti ovo vino i gledati Maria Batalija na kuharskom televizijskom kanalu.

- Jesi li znala da tvoj dečko Roman Falconi ima šik restoran?

Znao je sve o rajčicama - ponosno odgovara baka. - I govorio krasan talijanski. - Baka zahvalno sklopi ruke, kao u molitvi. - Meni se činio divnim.

- Ti padaš na naglasak - podsjetim je.

- I ja padam na njega - čeznutljivo kaže Gabriel.

- Samo bih voljela da budeš oprezna glede toga koga puštaš u kuću.

- Valentine, opusti se. Roman je iz Barija. Poznavala sam njegovog prastrica Carma prije sto godina. Redovito je dolazio kod Ide De Carlo u ulici Hudson. I kladim se da nisi



bila ljubazna prema njemu, zar ne?

- Bila sam dovoljno ljubazna da me pozove na večeru. - Brzo poljubim baku. Krećem za Gabrielom kroz vrata i niz stube.

Krov hotela Gramercy Park je otmjeni vanjsko-unutarnji dnevni boravak, s ostakljenim zidovima prepunim ogromnih, šarenih slika; debelim perzijskim sagovima; niskim, lakiranim pokućstvom; i kaminom koji gori na hladnoj jesenskoj noći. Luster s listićima od zelenoga stakla i bijelim žaruljama visi u zraku kao baldahin u šumi iz bajke. Gradski krajolik kao da blijedi u daljini, i odavde neboderi izgledaju kao kutije za nakit od crnoga baršuna, posute biserima.

Ovo nije stari New York, u kojemu je klupska pošast uključivala latinsku četvrt i El Morocco. Ovo je jedan posve novi New York, u kojemu se hotelijeri i impresariji, i njihovi otmjeni saloni, nadmeću za imućnu, povezanu klijentelu koja će uresiti njihove mušičave, iako neprocjenjive ambijente. U guštari smo novomondenih. Moj bivši dečko Bret Fitzpatrick drži audijenciju dok se Chryslerova zgrada izdiže iza njega kao platinasti mač. Kako prikladno, budući da je ovaj muškarac nekoć bio moj vitez u sjajnom oklopu.

- Valentine! - Bret se ispriča i prilazi nam. Poljubi me u oba obraza. Zatim srdačno zagrlj Gabriela. - Ovo je ponovno okupljanje!

- Nemoj koristiti tu riječ. - Gabriel pljesne Breta po leđima prije no što ga pusti iz zagrljaja. - Zvučimo stari kad je koristiš.

- Pa, ja sam stariji od vas i zato mogu koristiti koju god riječ hoću - s osmijehom odgovara Bret. - Sjajno je vidjeti vas. Hvala vam što ste došli.

- Tko su svi ovi ljudi? - Gabriel se osvrće oko sebe.

Bret snizi glas. - Klijenti i njihovi prijatelji. Jedan od naših partnera u investicijskom fondu je ovdje član. - Pogleda me. - Mislio sam da će te ovo oduševiti.

- Definitivno je drukčije od svega ostalog - kažem Bretu.

- Izgledaš sjajno, Valentine - kaže Bret, dok Gabe odlazi prema baru da nam donese pića.

- I ti. - I doista izgleda sjajno. Bret izgleda kao uspješan financijer s Wall Streeta koji je zavrijedio svoje mjesto na vrhu. Njegovo po mjeri šivano odijelo ističe njegovu visinu, a njegove Ferragamove svečane cipele njegov dobar ukus. Svijetlosmeđa kosa mu se ponešto prorijedila, ali to nije važno. Ima oči boje sivog flanela, a izraz u njima posve je srdačan. Ima lice kojemu čovjek može vjerovati. Njegovo samopouzdanje je očito, ali ni na koji način bahato. Bret je čovjek koji se uzdigao vlastitim radom i nosi se s otmjenošću muškarca koji je to zavrijedio. Mladenačka povijenost njegovih ramena nestala je i zamijenilo ju je uspravno vojničko držanje. Stekao je ono što djeca iz povlaštenih obitelji kao da posjeduju od rođenja, a mi ostali moramo razviti - to se zove *uglađenost*.

Kad sam tek upoznala Breta, bio je briljantan klinac iz radničke obitelji iz Floral Parka, s gorućom ambicijom da uspije. Kosio je travnjak nekom velikom brokeru s Wall Streeta koji je Bretu obećao posao ako se upiše na koledž i završi financije. Bret je učinio i bolje od toga. Bio je najbolji učenik u svom razredu u Saint John'su i nakon toga upisao Harvard Business School. Za deset godina, Bret je odbacio stari život i kliznuo u novi, koji mu je pristajao kao po mjeri šivano odijelo iz Barneysa. Između nas je bilo mnogo toga, ali ništa neugodnog. Bret se ispričava jer ga odvlači muškarac u odijelu otmjenog izgleda.

Gabriel se vraća s mojim pićem. - Neki "hito" - kaže on, pružajući mi čašu.

- Kakav "hito"?



- Nemam pojma. Mohito, glohito, flohito, nešto "hito". Sve što danas piješ je neki "hito". - Gabriel otpije gutljaj.

- Ili "tini". Gabetini, Valentini. Brettini. - Probam piće. - Hotel nije kakvog pamtim. - Pogledam preko ruba krova vrhove krošnji Gramercy Parka, tamnozeleno jezero prepuno zraka zlatnog svjetla od starinskih uličnih svjetiljki. Park je okružen ogradom od lijevanog željeza i smješten usred četverokuta načinjenog od tradicionalnih starinskih kuća i velikih predratnih stambenih zgrada. - Sjećam se kad se moja prijateljica Beata Jachulski udala ovdje. To je bilo prije no što su ga kupili Europljani. Bio je silno ugodan i hrana je bila slasna. To je bilo prije vremena prosvjetljenja. Jesi li vidio slike u predvorju?

- Ako misliš da se ovaj hotel promijenio, što kažeš na našeg Breta? - šapne Gabriel.

- Morao se promijeniti. - Naslanjam se na zid oko krova i gledam preko gomile. - Ovo su ljudi koje Bret mora zadiviti. Zacijelo nije lako.

- Tako si milostiva. - Gabriel otpije gutljaj svog pića. - Nekako mi je mučno od toga.

- Samo se uistinu ponosim njime - kažem. Gabriel me promatra s mješavinom razumijevanja i sumnje. Pet godina je prošlo otkad smo Bret i ja prekinuli. Večeras je dokaz da se on nikad ne bi bio uklopio u novi život koji sam skrpala, kao komadiće kože s poda radionice. On je bio predodređen za *ovo*.

- Dobro, možda sam samo povrijeđen zato što smo nas troje uvijek bili mi, a sad je Bret *oni*. On je jedini od *njih* koje znam. - Gabriel izvlači višnju maraskino iz svog pića. Još dvije se kotrljaju na dnu njegove čaše.

- Kako to da si dobio tri višnje? - pitam.

- Tražio sam.

Promatram kako Bret odlazi od *svojih* klijenata do kuta krova gdje zgodne djevojke u ranim dvadesetima pijuckaju koktele i puše. Vani je hladno, ali one ne nose čarape na potamnjelim nogama, a stopala su im zagurana u cipele koje otkrivaju prste i rist, na deset centimetara visokim potpeticama. Ove cure kupuju cipele zbog mode, ne zbog podesnosti.

- Idem ščepati sofu uz kamin. Ovaj otmjeni dnevni boravak na otvorenome skroz je u redu dok se ne spusti zima - kaže Gabriel. - Toliko mi je hladno da mi se guzica smrznula.

- Dolazim za minutu - kažem mu, ali pogled ne skidam s Breta i onih djevojaka.

Dvije djevojke se odmiču, ostavljajući jednu drhtavu plavušu s pićem u ruci. Bret se naginje i nešto joj kaže. Smiju se. Zatim ona ispruži ruku i namjesti njegovu kravatu. Ta prisna gesta primora Breta da se lagano odmakne.

Na krovu zaleprša povjetarac i bijela svjetla luster zaplešu, bacajući zrake po podu. Djevojka nagne glavu prema Bretu. Njihov je razgovor postao ozbiljan. Promatram ih nekoliko trenutaka, a zatim, s hladnim noćnim vjetrom za leđima, krećem prema njima.

Pružam ruku djevojci, prekidajući njihov razgovor. - Bog, ja sam Valentine, stara Bretova prijateljica.

- Ja sam Chase. - Ona ga pogleda. - Jedna od Bretovih brojnih pomoćnica.

- Zar ih ima mnogo?

- Pretjerujem - odvraća Chase i nasmiješi se. Ima ortodontski savršene zube djevojke koja je odrasla sa svim zubarskim blagodatima 1990-ih, uključujući bjelinu, lasere i nevidljive aparatiće.

- Gospode, imaš božanstvene zube - kažem joj.

Djeluje iznenađeno. Očito, navikla je na komplimente, ali nitko ne spominje njezine zube kao njezin prvi i najbolji atribut. - Hvala - odvraća.

Prekrižim ruke i držim piće u pregibu lakta kao biljku lončanicu.



Kad shvati da neće otići, ona kaže: - Pa, mislim da ću otići uzeti nešto za jelo. - Njezin pogled zastajkuje na Bretu. - Da ti nešto donesem? - Ovo pitanje ne postavlja kao pomoćnica. Bret shvaća njezin ton, pogleda me i zatim odvraća veoma poslovnim glasom: - Ne treba, hvala. Samo ti idi i uživaj u zabavi.

Chase se okrene i ode, dok Bret gleda preko krova, onkraj rijeke East River.

- Odavde se vidi Floral Park. - Pokazujem prema zabačenim dijelovima, prema okrugu Queens, iz kojega smo oboje potekli.

- Ne, ne vidi se - kaže on.

- Bilo bi super da se vidi. - Pružam mu svoje piće i on otpije gutljaj. - Možda bi se sjetio odakle si došao.

- Jel' ti to meni spuštaš?

- Ne. Ni najmanje. Mislim da si postigao sjajne stvari u životu. - Moja iskrenost je očita i Bret se okreće prema meni. - Onda, što se događa s tom curom? - pitam ga.

- Prava si Talijanka - odvraća on.

- Nemoj izbjegavati pitanje.

- Ništa. Ništa se ne događa.

- Ona misli da se nešto događa.

- Otkud znaš?

- Koliko dugo se poznajemo?

- Godinama. - Bret zaškilji i pogleda u smjeru Queensa, kao da nas može vidjeti ondje, dvoje tinejdžera koji sjede na ogradi župnog dvora u ulici Austin i razgovaraju dok ne padne mrak.

- Aha. Otkad sam stavila aparatić za zube. Osim toga, ja sam slučajno žena, tako da znam da nju zanima više nego da ti samo donese okruglicu od jastoga.

Bret duboko uzdahne. - U redu, što da radim?

- Reći ćeš joj da si oženjen krasnom ženom i da imaš dvije krasne kćerke po imenu Grace i Ava. Ona naravno zna tvoju obitelj jer se javlja na telefon u uredu. Ili, je li ona pomoćnica koja se doista javlja na pozive? U svakom slučaju, zatim ćeš joj reći da zaslužuje dobrog tipa koji će biti samo njezin. Ona će se prepirati s tobom, a kad to učini, ti ćeš joj reći da je premlada. A to je pravi udarac kad čovjek doista jest mlad.

Bret se nasmije. - Baš si zabavna, Val. Jesi li završila s poukom? - Okreće se prema meni.

- Jesam. Sad ti mene možeš nečemu poučiti.

Stenografijom koju imaju samo prijatelji s dugom prošlošću, on upita: - Što trebaš?

- Hoćeš li mi pomoći spasiti našu obučarsku tvrtku?

- U čemu je problem?

Upadam u nesuvislo objašnjavanje o Alfredu, dugu, baki i meni. Bret je strpljiv i pomno me sluša. - Istražit ću o čemu je riječ - kaže. Zatim kaže upravo ono što u meni izazove spokoj, uvijek jest i uvijek će: - Ne brini, Val. Ja ću se pobrinuti za to.

U hladnom se taksiju šćućurim uz Gabriela kao da je on radijator iz kojeg puše vruća para. Taksij prolazi kroz prometno raskrižje na Union Squareu.

- Više nikad neće ići na krovnu zabavu nakon kolovoza. Onaj je kamin bio samo za reklamu. Iz njega nije zračilo nimalo topline. Kao da se zagrijavam na Bicovom upaljaču.

- Gore je bilo hladno, ali drago mi je da smo otišli.

- O čemu ste Bret i ti razgovarali? Hoće li ostaviti ženu i vas dvoje ćete se pomiriti?



- Ako ti dođeš raditi za nas kao dadilja.

- Zaboravi. Mrzim djecu.

- Moja baka Roncalli bila je u pravu glede muškaraca. Bez obzira koliko su stari, moraš ih paziti kao sokol. Kao sokol!

Gabriel zakoluta očima. - Samo malo. Zločesta si. Ona se sirota djevojka do kraja večeri nije više usudila prići Bretu. Kao da si ga nečim poprskala. Koliko dugo misliš da je ta miss Švicarske plakala u WC-u?

- Zar je plakala?

- Nije plakala, ali sigurno bi bila voljela uzeti jednu od onih kamenih indijanskih skulptura i odalamiti te njome.

- Gabriel se naslanja na naslon sjedala. - Naravno, trebala bi joj pomoć da je podigne. Ti mišićavi tipovi imaju veoma malo snage u gornjem dijelu tijela. Uz to, pušiti u novom mileniju? Prave su budale.

- Imaju dvadeset godina. Što one znaju? - podsjećam ga. - Svidjela mi se hrana.

- Bilo je malo previše smokava. Danas svi u svemu koriste smokve. Pasta od smokava na pogači, kriške smokve u rikuli, pire od smokava u raviolima. Čovjek bi pomislio da su smokve glavna prehrambena skupina. - Gabriel uzdahne.

- Ime joj je Chase.

- Kome?

- Curi koja se zanima za Breta.

- Chase? - Gabriel odmahuje glavom. - Eto što ti je sustav vrijednosti na djelu. Tko joj je tata? Čovjek iz Monopolyja?

- Nikad se ne zna. Prijateljica joj se zove Milano.

- Kao grad? - pita Gabriel.

- Kao grad i kao keks.

- Što se dogodilo traganju po Bibliji ili dugovječnim sapunicama za dobra imena? - Gabriel spaja ruke. - Daj mi Ruth ili Lauru kad god hoćeš. Ljudi danas nazivaju djecu po mjestima na kojima nikad nisu bili - prava ludost.

- Ruth ili Laura nikad se ne bi upucavale šefu. Chase bi.

- Znaš, mislim da nedostaješ Bretu. - Gabriel me pogleda.

- I on meni nedostaje. Ali kad sam bila s njim, nisam baš mnogo razmišljala o svom životu. Nekako sam sve što sam radila gradila oko njega. Kad smo prekinuli, morala sam dokučiti što me čini sretnom.

- Ne znam, Valentine. Ponekad mislim da si zamijenila brigu o Bretu brigom za baku. Trebala bi se ponovno zaljubiti i imati život. - Taksi se zaustavlja uz rubnik na dalekom uglu Dvadeset i prve ulice, u Chelsea.

- Ja imam život! - prosvjedujem.

- Znaš što mislim. - Gabriel me poljubi u obraz. Gurne mi novčanicu od deset dolara u ruku i iskoči iz automobila.

Spustim prozor i mahnem mu deseticom. - Dao si previše.

- Zadrži ostatak. - Zatim Gabriel mahne. - Nazovi onog šefa.

Kažem vozaču da me odveze u ulicu Perry. Udobno se naslanjam i promatram kako se Chelsea stapa s Greenwich Villageom, u kojemu je vikendaški karneval okruga za pakiranje mesa u punom jeku. Nepravilno sivo skladište sad je plesni klub, s toplim žutim i ljubičastim neonskim svjetlima nad starim dskom za utovar i ulazom zatvorenim crvenom špagom za sve male ljepotice koje čekaju da uđu. Jedna priprosta tvornica sad je



poznati restoran, s unutrašnjošću urešenom crnim kožnim klupama i zrcalima od poda do stropa, na kojima su italikom ispisani jelovnici, dok su izvanjski prozori prekriveni tendama koje izgledaju kao nabrane crvene pelerine na vjetru.

Kroz prozor taksija promatram kako mlade djevojke poput Chase hodaju u malim čoporima kroz blijedomodne zrake uličnih svjetiljaka, kao egzotične ptice iza stakla. Naleti boje potresaju crnu noć dok one prolaze; jedna ima bluzu paunsko modre boje, druga kišnu kabanicu Valentinove crvene boje, a treća suknju od metalik lamea kojoj se porub mreška uz bedra dok hoda. U hodu, njihove duge noge nalikuju štrkljastim štulama ždralova. Dok prelaze cestu, smiju se držeći se jedna za drugu, pazeći da metalni vrhovi njihovih šiljastih čizama pogode sredinu kaldrme i izbjegavajući cement između nje. Ove cure znaju kako hodati po opasnom teritoriju.

Zabijem ruke u džepove, klonem na sjedalu i pitam se koliko mi je mladosti doista preostalo. I kako provodim te dragocjene dane? Hoće li to biti moj život, naporan posao, rani odlazak na spavanje i ustajanje u cik zore, iz dana u dan do kraja mog života? Je li Gabriel u pravu kad pretpostavlja da sam postala njegovateljica, zakopala se u posao i brige na štetu svojih tridesetih godina? Ima li uopće šanse da je u pravu?

Na dnu džepa, napipam onu posjetnicu. Izvučem je. Taksi se zaustavlja na semaforu. Proučavam posjetnicu kao da je propusnica za vožnje na Coney Islandu, a ovo je moja proslava sedmog rođendana. Ca' d'Oro. Jedno novo mjesto. Roman Falconi. Netko nov. Na poslu ne srećem muškarce, čak ni ne putujem s posla kući da bih u vlaku upoznala nekog simpatičnog tipa. Ne želim koristiti internetske "spajalice" jer izgledam bolje uživo nego na fotografijama i kako bih ikad opisala što tražim, kad nisam ni sigurna što želim? Osim toga, u pozivu Romanu Falconiju malo je rizika. Sam mi je dao posjetnicu. Želi da ga nazovem. Iščeprkam mobitel iz večernje torbice. Biram broj s posjetnice. Zazvoni tri puta i zatim...

- Halo? - kaže Roman u slušalicu. Čujem buku u pozadini. Glasove. Zveckanje. Mlaz vode.

- Valentine je.

Još buke.

- Valentine? - Njegov neodređen način kazuje da me se uopće ne sjeća. Zamišljam kako dijeli svoje posjetnice nepoznatim ženama po čitavom gradu, namigujući, smiješeći se i obećavajući tanjur vrućih goveđih rolada. Tek što nisam zaklopila mobitel, kad ga čujem kako kaže:

- Moja Valentine? Teodorina unuka?

Vraćam mobitel natrag uz uho. - Da.

- Gdje si?

- U taksiju u ulici Greenwich. Zvučiš zauzeto.

- Ni najmanje - kaže on. - Spremam se zatvoriti. Zašto ne dođeš ovamo?

Prekidam poziv i naginjem se prema pregradi kako bih se obratila vozaču. - Promjena plana. Možete li me odvesti do ugla Motta i Hestera, u Maloj Italiji?

Taksist prelazi niži Broadway i skreće u ulicu Grand. Mala Italija svjetluca u noći kao komadići smaragda i rubina na dijamantskoj naušnici u obliku suze. Bez obzira u koje doba godine dođeš u ovaj dio grada, uvijek je Božić. Bijele lampice obješene iznad ulice, pričvršćene medaljonima od crvenih i zelenih šljokica, sačinjavaju talijanski grb iznad Grand Streeta. Kao i moja majka, moji sunarodnjaci zahtijevaju cjelogodišnje blještavilo, čak i u uličnim ukrasima.



Prolazimo pokraj otvorenih natpisom **MOLI ZA MENE!** trgova na kojima se prodaju majice s **MOJA SVEKRVA JE TALIJANKA** i šalice koje izjavljuju **AMERIKA, MI SMO JE OTKRILI, MI SMO JE NAZVALI, MI SMO JE IZGRADILI**. Uokvirene starinske crno-bijele fotografije naših ikona poduprte su u izlozima trgovina, kao crkveni kipovi: odlučni Sylvester Stallone trči Philadelphijom kao Rocky, sanjivi Dean Martin nazdravlja kameri whiskyjem i sodom, a Frank Sinatra kojemu nema premca s fedora šeširom savitljivog oboda na glavi pjeva u mikrofon u nekom tonskom studiju. Poster metar i osamdeset visoke Sophie Loren u crnim uskim hlačama i korzetu, iz *Braka na talijanski način*, visi na ulazu u jednu trgovinu. *Bellissima*¹⁴. Jerry Vale glasno pjeva "Mama voli mambo" iz zvučnika postavljenih na uglu ulice Mulberry, dok jednolični hip-hop ritam pulsira iz automobila na raskrižju. Plaćam taksistu i izlazim iz taksija.

Lijepo odjeveni parovi šetkaju raskrižjem, muškarci u košuljama raskopčanih okovratnika i sportskim jaknama, a žene, u svim inačicama moje vlastite majke, u uskim suknjama s nabranim porubima i uskim strukiranim sakoima. Njihove svjetlucave cipele s visokim potpeticama imaju tako šiljaste vrhove da bi njima mogao istući pileći kotlet. Svako toliko, na nekoj torbici, čizmi ili kopči za kosu ukaže se uzorak leoparda ili zebre. Talijanke vole životinjske uzorke - odjeća, pokućstvo, modni dodaci, nije važno, u svakom vidu naših života odgovaramo na zov divljine. Žene se u hodu čvrsto drže za pregibe lakata svojih muškaraca, gegajući se uz njih kako bi prebacile težinu koje njihove stiletto potpetice mogu podnijeti.

Dok se osvrćem oko sebe, svatko od ovih ljudi mogao bi biti u mojoj obitelji. Svi oni su talijanski Amerikanci koji su izašli provesti večer u gradu, večerati u poznatim im restoranima. Na kraju objeda, i nakon šetnje (američke inačice talijanske *la passeggiata*¹⁵), otići će kod Ferrare na kavu i desert. Kad stignu onamo, žene će sjesti za stolove sa svjetlucavim mramornim pločama, a svoje će muževe poslati do staklenih vitrina da odaberu kolače. Kad popiju espresso i pojedu kekse, vratit će se do vitrina i odabrati desetak kolača koje će ponijeti kući: mekane školjke medom natopljenih *sfogliatella*, vlažne *baba au rhum* i poput pera lagane kekse u obliku anđeoskih krila, brižno poslagane u kartonsku kutiju zavezanu špagom.

Ferrarina slastičarnica se ne mijenja, uređena je upravo onako kao što je bila kad su moja baka i djed bili mladi ljubavnici. Međutim, mi, mladi Amerikanci talijanskog podrijetla, promijenili smo se. Kako se moj naraštaj ženi i udaje izvan naše skupine, naša djeca ne izgledaju jednako talijanski kao mi, naši se rimski nosovi skraćuju, napolitanske čeljusti ublažavaju, ugljeno crna kosa blijedi do smeđe, a često i ravno do plave. Asimiliramo se, zahvaljujući povremenom mužu Ircu i Clairolu. Kad je muza žena s juga Italije, Donatella Versace, postala platinasta plavuša, to su postale i cure iz Brooklyna. Ali još nas je nekoliko ostalo, staromodnih *paisana* koje čekaju da se kovrčava kosa ponovno vrati u modu, konzerviraju vlastite rajčice i nakon nedjeljne mise ručaju s obitelji. Mi još uvijek pronalazimo užitek u onim istim stvarima koje su činile naše bake i djedovi, večernjem izlasku uz tanjur domaće tjestenine, vrući kruh i slatko vino, koji završava razgovorom uz kanole u Ferrarinoj slastičarnici. Nema ničeg malenog u mojoj Maloj Italiji. Ona je dom.

¹⁴ Preljepa.

¹⁵ Talijanski - šetnja



Dok hodam ulicom Mott, provjeravam kućne brojeve. Ca' d'Or je zaguran između užurbane tvornice raviola, Felicia Ciotola & Co., i trgovine slatkišima nazvane Tuttoilmondo. Iznad ulaza u restoran nalazi se odvažna crno-bijela prugasta tenda. Vrata su od umjetnog mramora s prugama zlatne boje na bež podlozi. CA' D'ORO urezano je jednostavnim italikom na maloj mjedenoj pločici na vratima.

Ulazim u restoran. Veličinom je malen, ali divno opremljen u venecijanskom stilu Dorothy Draper. Dugački bar s pločom od ugljenocrnog škriljevca proteže se čitavom dužinom desnoga zida. Barski stolci prekriveni su srebrnom lakiranom kožom. Stolovi su pomno razmješteni kako bi prostor djelovao što veći. Ploče stola su lakirane crno, a stolci presvučeni zlatnim damaskom s crnim arabeskama. Teško je izvesti barok u malom okruženju (ili na paru cipela, kad je već o tome riječ), budući da on zahtijeva otvoreni prostor za ponavljanje raskošnih uzoraka tog razdoblja. Gospodin Falconi to uspijeva.

U restoranu su još dva para, plaćaju račune. Jedni se drže za ruke preko stola, lica mekih na svijetlu svijeće dok oklijevaju nad praznim čašama za vino; sve što je ostalo od njihovog objeda jest naznaka ružičaste na kristalu.

Šankerica, prekrasna djevojka dvadesetih godina života, pere čaše iza šanka. Pogleda me. - Zatvoreni smo - kaže.

- Došla sam vidjeti Romana. Ja sam Valentine Roncalli.

Ona kimne i ode straga u kuhinju.

Stražnji zid restorana prekriven je muralom. Na njemu je prikazana neka venecijanska palača u sumraku. Iako palača izgleda kao jedan od onih uzoraka za svadbene torte u izlogu Ferrarine slastičarnice, sa svojim urešenim lukovima, otvorenim balkonima i krunom zlatnih metalnih križeva uzduž krova, prije je nezaboravna nego kičasta. Mjesečina se izliva kroz prozore palače, osvjetljujući kanal ispred nje vrpčama blijedomodne. Stilski je primitivna, ali u njoj je mnogo osjećaja.

- Hej, došla si. - Roman stoji na vratima koja vode u kuhinju. Ruke je sklopio ispred sebe i njegova prsa izgledaju enormno široka u bijeloj kuti šefa kuhinje, nalik jedru nekog broda. Ovaj put mi se čini još i viši; ne znam što je to s njim, ali svaki put kad ga vidim, kao da naraste. Oko glave ima zavezanu mornarsko modru maramu i ona mu, na ovom svijetlu, daje samouvjeren izgled gusara na boci rumu.

- Sviđa ti se moj mural? - Ne skida pogled s mene.

- Veoma. Sviđa mi se kako kroz palaču mjesečina sjaji na vodi. Hoću reći, *palazzo*. Ili duždev dom - ispravljam se. Na kraju krajeva, ako ovaj tip svojim talijanskim može zavesti baku, tad je najmanje što ja mogu učiniti nabaciti jedini službeni arhitekturni izraz koji znam.

- To je Ca' d'Oro, na Grand kanalu u Veneciji. Sagrađena je 1421. i trebalo je petnaestak godina da gradnja bude dovršena. Arhitekti su bili Giovanni i Bartolomeo Bon, otac i sin. Projektirali su je kako bi trgovcima koji dolaze s Istoka pokazali da su Venecijanci ozbiljni ljudi. Glamurozno ozbiljni. S njima nema šale. Bilo je mnogo velikih ega u Veneciji, središtu svjetske trgovine i sve to. Znaš kako to ide.

- Uistinu je dojmljiva. Tko ju je naslikao?

- Ja.

Roman se okrene i uđe u kuhinju, pokazujući mi da dođem za njim. Hvatam svoj odraz u zrcalu iza šanka i odmah opustim bore u obliku broja jedanaest između mojih očiju. Dok slijedim Romana u kuhinju, pomislim kako moram zamoliti majku da mi uzme kutiju Frowniesa, onih flastera koje navlažiš i staviš na bore dok spavaš. Majka je običavala leći s



bež komadićima slagalice priljepljenim na lice i budila se tena glatkog kao Formica.

Kuhinja je tako mala da blagovaonica u usporedbi s njom izgleda ogromna. U sredini je stol za rezanje mesa, toliko malen da bi se mogao nazvati podloškom. Iznad glave, tridesetak lonaca raznih veličina visi na kukama na velikom aluminijskom okviru.

Stražnji zid prekriven je aluminijskom zaštitom za širok, ravni roštilj. Uz roštilj su četiri plinska kola, jedno za drugim, a ne sprijeđa i straga kao na kuhinjskim štednjacima. Kut uz plinska kola ispunjavaju četiri pećnice, naslagane jedna na drugu, koje izgledaju kao neki mini neboder s prozorima.

Na suprotnom zidu je duboki trostruki sudoper. Stanem pokraj tri hladnjaka od poda do stropa. Velika perilica zagurana je uz nišu pokraj stražnjih vrata, koja su otvorena i otkrivaju malu terasu ograđenu starom obojanom rešetkastom ogradom. Iz perilice se diže para i stvara maglicu u hladnom noćnom zraku.

- Jesi li gladna? - pita Roman.

- Jesam.

- Takvu ženu najviše volim. Gladnu. - Nasmiješi se. Pomogne mi da skinem kaput, koji odlazem na stolac na kotačićima pokraj vrata i učvrstim torbicom.

- Pregača je na vješalici.

- Zar moram zaraditi večeru?

- Takvo je pravilo.

I naravno, iza mene je čista bijela pregača. Navlačim je preko glave; miriši na sredstvo za izbjeljivanje i uštirkana je. Roman posegne oko mene i prekriži vezice na leđima, a zatim zaveže čvrstu mašnu na mom struku. Potom me potapša po bokovima. Mogla sam i bez tog tapšanja, ali sad je prekasno. Ovdje sam i on me tapša. - Prihvati igru - kažem samoj sebi. Roman mi stavlja veliku drvenu kuhaču u ruku.

- Miješaj. - Pokazuje na veliki lonac na laganom plamenu. U njemu svjetluca hrpa mekog, zlatnog rižota, mirisna maglica slatkog maslaca, vrhnja i šafrana izdiže se iz lonca. - I nemoj prestati.

Potplati mojih sandala lijepe se za rogožinu na podu, niz gumenih četverokuta postavljenih preko radnog područja.

Roman se spušta na koljeno i odvezuje vrpce mojih večernjih sandala, gladijatorica od srebrne teleće kože s glatkim bijelim vezicama koje se vezuju do iznad gležnja. Dok skida sandalu s mog stopala, toplina njegove ruke izaziva srse uz moju kralježnicu.

- Lijepe cipele. - Ustaje.

- Hvala. Sama sam ih napravila.

- Izvoli. - Izvlači par crvenih plastičnih klompi kakve i sam ima. - Obuci ove. Nisam ih sam napravio. - Zatim skida i moju lijevu sandalu i navlači mi drugu klompu, baš kao kraljević u Pepeljuzi.

Zakoračim u klompama. - Nosim mali četrdeset. Kolike su ove? Četrdeset i osam?

- Četrdeset i šest. Ali ne moraš mnogo hodati u njima. Samo ćeš miješati. - Uzima moje sandale i objesi ih na vješalicu za pregače. - Odmah ću se vratiti - kaže i ode u restoran.

Dok miješam, promatram svoja stopala koja me sad podsjećaju na stopala onog klinca na posteru za boje Dutch Boy u Sunnysideu u Queensu. Podsjećaju me i na očeve velike cipele, koje sam obuvala kad sam bila djevojčica. Toptala sam u njima po kući, praveći se da sam odrasla.

Sad kad sam sama, pomno promotrim cijelu kuhinju. Pogled mi putuje preko sudopera



do uokvirene fotografije nage žene u profilu, s ogromnim dojka, koja se naslanja na hrpu prljavoga posuđa. Namiguje mi. Natpis glasi: ŽENSKI POSAO NIKAD NIJE GOTOV.

- To je Bruna - kaže Roman iza mojih leđa.

- To je poprilična hrpa posuđa.

- Ona je zaštitnica kuhinja.

- I glavnih kuhara? - Odsad nadalje držat ću oči na rižotu.

On uzima kuhaču iz moje ruke. - Onda, zašto si odlučila nazvati me?

- Pozvao si me, ja sam odlično odgojena pa sam nazvala.

- Mislim da to nije razlog. - Stavlja malo soli na svoj dlan i ubacuje je u lonac. - Mislim da ti se možda ipak malo sviđam.

- Znat ću ti reći sa sigurnošću nakon što probam kako kuhaš.

- Pošteno. - Roman odmahne glavom i naceri se.

Pobirač suđa uđe iz restorana s velikim plehom prljavog posuđa. Stavlja ga u sudoper. Razgovaraju na španjolskome dok Roman poseže u džep i daje mu nekoliko novčanica od dvadeset dolara. Momak mu zahvali, skine pregaču i ode.

- Roberto ima drugi posao, u drugom restoranu - objašnjava Roman. - Jednog dana, imat će svoj vlastiti. I ja sam počeo kao perač posuđa.

- Koliko zaposlenika imaš?

- Troje na puno radno vrijeme, ja, moj zamjenik i šankerica. Trojicu na pola radnog vremena, pobirača posuđa i dvojicu konobara. Restoran ima mjesta samo za četrdeset i pet osoba, ali svake smo večeri puni. Sigurno znaš kako je voditi mali posao u New York Cityju. Nikad ne prestaješ raditi. Čak i kad nemam restoran pun gostiju, tu su pripreme, ili rano ustajem kako bih obišao tržnice, ili sam ovdje i radim na dodacima jelovniku. - Dok Roman miješa rižoto, zamjećujem kako su mu ruke čiste i uredno isturijani nokti. - Skup je ovo posao. Ima dana kad imam osjećaj da samo sastavljam kraj s krajem.

Prilazim sudoperu i okrećem leđa Bruni. - Mora da ti ipak ide malo bolje od pukog sastavljanja kraja s krajem. Gledao si stan u zgradi Richarda Meiera.

- Posrednica mi je pokazivala potencijalni prostor za restoran na uličnoj razini. Zatim je ponudila da mi pokaže stan. - Nasmiješi se. - Bio sam znatiželjan. Tad sam te vidio. - Roman uzima kuhaču od mene i promiješa rižoto. - Tvoja baka ima sjajnu kuću.

- Znamo.

Šankerica, u kaputu i sa šeširom na glavi, proviri kroz vrata. - Odlazim.

- Hvala, Celeste. Pozdravi Valentine.

- Drago mi je da smo se upoznale - kaže ona i ode.

- Dražesna je.

- Udata je.

- Baš lijepo. - Zanimljivo. Roman mi daje do znanja da je njegova šankerica udata.

- Ti si ljubiteljica brakova?

- Dobrih. - Podižem se na čisti radni pult uz sudoper. - A ti?

- Nisam ljubitelj - kaže.

- Barem si iskren.

- Jesi li bila udata? - pita.

- Ne. A ti?

- Jesam.

- Imaš li djece?



- Nemam. - Nasmiješi se.

- Nadam se da ti ne smeta što postavljam pitanja kao popisivač stanovništva.

Nasmije se. - Imaš neobičan stil.

- Ne idem za stilom. Da idem, odmah bih te otpisala kad sam te vidjela u Campari majici i prugastim kratkim hlačama, koje su izgledale kao one kakve nose čuvari u Vatikanu.

- Oh, znači imaš nešto protiv jarkih boja.

- Ne doista. Samo volim vidjeti muškarca odjevenog u nešto osim odjeće za trening.

Roman nariba zreli parmezan na rižoto. - Ako me pamćenje dobro služi, tvoja je oprema te noći bila spektakularna.

Postajem boje rubinski crvenih stiletto potpetica Svete Brune.

On se nasmije. - Zašto ti je neugodno?

- Da sam ja tebe vidjela nagog na krovu, pravila bih se da nisam. To je jednostavno pristojno.

- Pošteno. Ali recimo da sam te sreo na ulici i da si imala krasnu haljinu kao što je ova koju imaš večeras. Nemoj misliti da ne bih zamišljao kako bi izgledala bez nje. Stoga bih ja rekao da smo preskočili jedan korak.

- Ja ne preskačem korake. Zapravo... - blebnem - ja ne izlazim s Talijanima.

On odloži kuhaču, uhvati dno pregače i koristeći ga kao zaštitne rukavice, podigne lonac sa štednjaka.

- Smijem li upitati zašto?

- Zbog varanja.

On zabaci glavu i nasmije se. - Šališ se. Otpisuješ čitavu jednu skupinu muškaraca zbog nečega što nisu učinili, ali ti misliš da bi mogli? To je krajnje pristrano.

- Vjerujem u DNK. Ali dopusti da ti to objasnim na kulinarskoj razini. Prije nekih desetak godina, silno su se raspisali o soji. Jedi soju, pij soju i prestani jesti mliječne proizvode jer će te oni ubiti. I tako sam ja prestala jesti običan sir i mlijeko i jela sam sojine proizvode. Dakle, od toga sam se razboljela, ali sam ustrajala jer je sve što sam pročitala tvrdilo da je soja dobra za mene, iako mi je moje vlastito tijelo govorilo da nije. Kad sam to ispričala baki, ona je rekla, "Ni u jednom trenutku u našoj povijesti Talijani nisu konzumirali soju. Sir i rajčice i vrhnje i maslac i tjestenina stoljećima su u našoj prehrani. Od njih uspijevamo. Riješi se soje." I to sam i učinila. Kad sam ponovno počela jesti hranu svojih predaka, osjećala sam se kao milijun dolara.

- Kakve to ima veze s izlaženjem s Talijanima?

- I na njega se odnosi isto načelo. Talijani su izgradili tisuće godina romantične povijesti na pojmu Bogorodice i kurve. Bogorodicom se žene, a kurvom zabavljaju. Čovjek bi se morao vratiti u doba Etruščana, s doktorom Philom za petama, kako bi promijenio način razmišljanja Talijana. A ja kažem da je nemoguće promijeniti osnovnu prirodu naših ljudi, a posebice prirodu naših muškaraca. Rižoto je gotov.

- Postavio sam nam stol. - Pokazuje prema vratima. - Izvoli.

Slijedim ga u blagovaonicu, u kojoj su rolete u izlogu spuštene dopola. Po čitavom restoranu mora da je raspoređeno pedeset bijelih svijeća različitih veličina i oblika, koje bacaju prozirne mreže ružičastog svjetla na zidove. Nizovi trepetavih zavjetnih svijeća u ugraviranim kristalnim držačima postavljeni su u kamene nišice ispod murala, poput zbora narančastih plamičaka.



Pogledam na sat. Dva su sata ujutro. Rijetko jedem kasnije od sedam. Ovako kasno nisam bila vani otkad sam doselila u Village. Ne mogu vjerovati. Doista se zabavljam. Hvatam svoj odraz u zrcalu i ovaj put, pravim čudom, između mojih očiju ne pojavljuje se broj jedanaest. Ili me je preobrazila pomlađujuća para rižota, ili mi se sviđa kako ova večer protiče.

- Izvoli, molim te. Sjedni - kaže on.

- Ovo je divno.

- To je samo kulisa. - Roman stavlja na stol pladanj nježno pečenih cvjetova bundeve umočenih u laganu smjesu za palačinke.

- Za što?

- Za naš prvi izlazak. Skini pregaču.

Potežem pregaču preko glave i prebacujem je preko naslona stolca za susjednim stolom. Raširim ubrus na krilu i posegnem za cvijetom bundeve. Odgrizem jedan zalogaj. Nježni cvijet, umočen u hrskavu smjesu lagan je kao organza.

Roman ponovno odlazi u kuhinju i vraća se s vrućom štrucom kruha, omotanom u bijelu krpu, a zatim se uputi natrag u kuhinju.

Dok njega nema, zamjećujem kako je postavljen stol; svaka je pojedinost promišljena i baš kako treba. Nikad nisam vidjela ovaj uzorak porculana pa okrenem tanjurić za kruh i provjerim pečat. Tanjuri su iz Umbrije, odvažnog dizajna nazvanog Falco, s rukom naslikanim bijelim perjem na živahnozelenom polju. Taj uzorak daje boju crnoj lakiranoj ploči stola.

Roman se vraća s malim jušnikom i stavlja ga na stol. Izvadi čep iz boce toskanskog Chiantija i najprije natoči meni, a zatim sebi. Sjedne za stol. Uzima svoju vinsku čašu. - Dobro vino, dobra hrana i dobra žena...

- O, da. Živjela Bruna! - podižem čašu.

Dok mi Roman stavlja rižoto na tanjur, iz jela se izdiže miomirisni oblačak maslaca. Rižoto je teško skuhati. Zahtijeva težak rad, moraš miješati zrna riže dok ne nabreknu, ili dok tebi ruke ne otpadnu, štogod se prvo dogodi. Pravodobnost je ključna, jer ako miješaš predugo, riža će se pretvoriti u grudu ljepila za tapete, a ako ne miješaš dovoljno dugo, dobiješ juhu.

Pojedem jedan zalogaj. - Ti si genij - kažem mu. On se umalo zarumeni. - Gdje si naučio kuhati?

- Od majke. Imali smo obiteljski restoran u Chicagu. Kod Falconija, u Oak Lawnu.

- Zašto si onda došao u New York City?

- Najmlađi sam od šestorice sinova. Svi smo radili u obiteljskom poslu, ali moja braća nikad nisu vidjela dalje od činjenice da sam beba u obitelji. Čak ni u tridesetima nisam mogao razbiti tu pjesmu o redoslijedu po rođenju. Znaš kako je to, zar ne?

- Alfred je šef, Tess je pametna, Jaclyn ljepotica, a ja sam zabavna.

- Onda shvaćaš. Radio sam za obitelj otkad sam bio tinejdžer. Majka me je naučila kuhati, a nakon toga sam išao u školu da naučim više. Nakon nekog vremena, želio sam primijeniti ono što sam naučio i uvesti neke promjene u restoran. Ubrzo je postalo jasno da se njima sviđa restoran upravo onakav kakav je bio. Nakon dugog natezanja i umalo utapanja u majčinim suzama, otišao sam. Morao sam uspjeti sam. A gdje je bolje steći ime prestižnog talijanskog kuhara nego ovdje u Maloj Italiji.

Roman nam toči još vina. Nas dvoje imamo mnogo toga zajedničkog. Podrijetlo nam je slično, ne samo talijanski dio, nego i način na koji se odnose prema nama u našim



obiteljima. Iako smo oboje iskustvo stvarnog života, naše doživljavaju.

donijeli neke odvažne odluke i stekli obitelji nisu promijenile način na koji nas

- Kako si se ti odlučila priključiti obiteljskom poslu? - pita me. - Ovih dana baš i nema previše ljudi koji izrađuju cipele.

- Pa, poučavala sam engleski jezik u jednoj srednjoj školi u Queensu. Ali vikendom sam odlazila u grad i pomagala baki u radionici. Malo pomalo, počela me učiti stvarima u izradi cipela koje su išle dalje od pakiranja i slanja. Nakon nekog vremena, zakačila sam se.

- Ništa se ne može usporediti radom vlastitih ruku, zar ne?

- To od mene traži sve što imam - mentalno, tjelesno. Ponekad sam na kraju dana tako mrtva umorna da se jedva uspijem odvući stubama na kat. Ali sam rad samo je dio. Volim crtati, skicirati cipele i smišljati nove ideje, a zatim dokučiti kako da ih pretvorim u djelo. Jednog dana, želim dizajnirati cipele. - Ovo vino me je doista opustilo. Upravo sam povjerila svoje snove muškarcu kojeg jedva poznajem, i to na način na koji to rijetko priznajem čak i samoj sebi.

- Koliko dugo radiš s bakom? - pita on.

- Gotovo pet godina.

Roman podiže još jedan cvijet bundeve s tanjura. - Pet godina. Znači imaš negdje oko...?

Ni ne trepnem. - Dvadeset i osam.

Roman nagne glavu i pogleda moje lice iz drukčijeg kuta. - Bio bih rekao da si mlađa.

- Ma nemoj? - Nikad nisam lagala o svojim godinama, ali sad kad ih imam skoro trideset čini mi se dobro vrijeme da počnem.

- Ja sam se s dvadeset i osam oženio - kaže on. - S trideset sedam razveo. Sad imam četrdeset i jednu. - Te brojeve izbacuje bez imalo oklijevanja.

- Kako se zvala?

- Aristea. Bila je Grkinja. Do dana današnjeg nisam vidio ljepšu ženu.

Kad ti muškarac kaže da je najljepša žena na svijetu njegova bivša supruga, a tvoje je lice promatrao duže od sat vremena, to legne kao pokvareni incun. - Grkinje su Talijanke s ljepšom puti. - Otpijem gutljaj vina. - Gdje je zapelo?

- Previše sam radio.

- Daj, molim te. Naporan posao bi jedna Grkinja shvatila.

- I... valjda se nisam dovoljno trudio oko braka.

Pogledam Romanove rukotvorine - mural, svijeće, gozbu na stolu - a zatim ga pogledam u oči, kojima počinjem vjerovati. S ovim muškarcem mogu razgovarati. To ne zahtijeva gotovo nimalo truda. Osjećam se loše jer sam lagala o svojim godinama. Ovo bi mogao biti prvi od brojnih izlazaka; što da učinim?

- Drago mi je što si me nazvala - započinje on.

- Nešto ti moram reći - prekidam ga. - Imam trideset i tri godine. - Moje lice postaje boje kriški crvene paprike na pladnju sa sirovim povrćem. - Nikad ne lažem, dobro? Sad sam lagala samo zato što trideset i tri izgleda skoro kao trideset i četiri, a to djeluje kao broj koji odbija. Trebao bi znati istinu.

- Bez brige. Ne izlaziš s Talijanima. Sjećaš se? - On se nasmiješi. Zatim ustane sa svog stolca i priđe mi. Hvata me za ruku i primorava da ustanem. Gledamo se onako kao što se gledaju ljudi kad odlučuju bi li se trebali poljubiti. Osjećam se krivom jer sam Gabrielu



rekla da je Romanov nos kao nos s naočalama Groucho Marxa. Iz ovog kuta, njegov nos je dražestan, ravan i apsolutno divan.

Roman primi moje lice dlanovima. Kad se naše usne sretnu prvi put, njegov je poljubac nježan i čulan, i veoma izravan, kao i sam muškarac. Kao da se nalazim na Piazza Medici na otoku Venecije, dok me njegov dodir vodi daleko odavde gdje jesam na neko predivno mjesto, mjesto na kojem već veoma dugo nisam bila. Dok Roman klizi rukama oko mene, moja svileni haljina zašuška, kao veslo koje uroni u kanal na muralu iza njegovih leđa.

Zadnji muškarac kojeg sam poljubila bio je Cal Rosenberg, sin našeg dobavljača gumbiju iz Manhasseta. Recimo samo da nakon toga nisam željela još. Ali ovaj poljubac Romana Falconija, upravo ovdje u ovom slatkom restoranu u ulici Mott u Maloj Italiji, obuvenu u klompe za gumenjak, nagoni me na pomisao da bih ponovno mogla doživjeti pravu ljubav. Dok me ponovno ljubi, klizim njegovim rukama do njegovih bicepsa. Šefovi kuhinja, očito, često podižu teške predmete, dok dobavljači gumbiju i menadžeri kriznih fondova to ne čine.

Zarijem lice u Romanov vrat; miris njegove čiste kože, topao od mošusa i cedra, nov je, a ipak poznat. - Divno mirišeš. - Pogledam ga.

- Taj mi je miris dala tvoja baka.

- Što ti je dala?

- Kolonjsku vodicu.

Ne mogu vjerovati da je moja baka dala Romanu besplatni uzorak muške kolonjske vode iz poklon-vrećice koju smo dobile na Jaclynom vjenčanju. Ne znam bi li mi bilo neugodno što mu je baka dala taj miris, ili neugodno zbog njega jer ju je odlučio staviti.

- Rekla je da ili ću je ja uzeti, ili će je dati poštaru Vinnieju. Zar ti se ne sviđa?

- Obožavam je.

- To je jaka riječ, obožavati.

- Pa, i kolonjska je jaka.

Zvuk smijeha s ulice narušava mir u restoranu. Kroz prozor, vidim stopala skupine lovaca na subotnju zabavu na putu do sljedeće postaje. Njihove cipele, mješavina ulaštenih cipela šiljastih vrhova, gležnjača od antilop kože i dva para cipela s visokim potpeticama, jedan od kože rubinski crvene boje i drugi od crne lažne krokodilske kože, zaustavljaju se pred vratima Ca' d'Or. - Zatvoreno je - čujem kako govori neka žena ispred ulaznih vrata.

Za mene nije. Roman Falconi ponovno me poljubi. - Hajdemo jesti - kaže.

Uza svu znatnu gradnju na manhattanskoj strani rijeke Hudson, mnogo se toga događa i na drugoj strani rijeke. Dizalice, s kojih visi užad s drvnom građom, cijevima i cementnim blokovima, igraju se u daljini kao marionete na pozornici. Ritmično struganje zabijača teških stupova ublažava se kako prelazi preko vode, podsjećajući me na zvuk aparata za filter kavu.

Naginjem se preko ograde zida ispred naše radionice i čekam da mi se Bret pridruži u stanci za ručak. Ispod stalnih bijelih šatora na doku sat slikanja je u punom jeku. Dvanaest slikara, okrenutih mi leđima, sa štafelajima okrenutima preme istoku, slikaju obalu West Village na bijelim platnima.

Promatram učenike dok njihova učiteljica nečujno klizi među štafelajima i odmiče se promotriti njihov rad. Dodiruje rame jednog slikara. Pokazuje. Umjetnik kima glavom, naslanja se, škilji na svoje platno, a zatim zakorači prema njemu, umoči kistić u svoju paletu i naslika tanki bijeli rub uz rub stare zgrade tvornice koju je naslikao u svakoj



pojediniosti. Istog trenutka, sivo nebo na slici, koje visi nad krovovima kao stari pamuk, prožme se svjetlom i promijeni čitavo raspoloženje gradskog krajolika. Baka me je podučila snazi kontrasta, korištenju svijetlog obruba za naglašavanje naglavka cipele, ili tamnog da ga odredi, ali nikad nisam doživjela da je taj koncept oživio tako suptilnim nanošenjem boje. Sjetit ću se toga sljedeći put kad budem birala obrub.

Bret radi u burzovnoj tvrtki nedaleko od naše radionice. Kad smo bili zajedno, ponekad je znao doći pomoći vikendom kad mu je trebao odmor od učenja za magisterij. Divila sam se što nikad nije zaboravio svoje radničke korijene i što je mogao zavrnuti rukave i obaviti onaj dobri staromodni fizički posao kad je to bilo potrebno. Mislim, da nam je danas potrebna pomoć s nekom narudžbom i da ga zamolimo da dođe, da bi još uvijek uletio za dobra stara vremena.

Vidim ga u daljini kako mi odjrešito prilazi u svom odijelu, dok njegov bež ogrtač Burberry leprša na vjetru. Bret odgrize i zadnji zalogaj svoje jabuke i baca ogrizak u rijeku Hudson. Iskreno se ponosim njime i svime što je postigao; ali ujedno brinem. On je jedini muškarac kojeg poznajem a koji ima sve, ali muškarac koji ima sve može se nadmašiti samo na jedan način: postići više. Razmišljam o Chase i njezinom blistavom osmijehu. Je li ona to više? Kad Bret stigne do mene, poljubi me u obraz. - Uputi me. Reci mi sve o poslovanju.

- Baka je uzimala kredite na račun kuće kako bi očuvala posao. Alfred je pogledao knjige i rekao da mora restrukturirati dug.

- Kako ja mogu pomoći?

- Mislim da Alfred to koristi kao izliku da natjera baku da ode u mirovinu i proda kuću. Time bi ubrao pare od nebeski vrijedne nekretnine, ali to bi ujedno značilo kraj Obučarske radnje Angelini. Što bi mene ostavilo...

- Bez radnog mjesta. I doma.

- I budućnosti - bez uvijanja dodajem.

- Što baka želi da učiniš?

- Rekla mu je da nije spremna prodati. Ali, između nas dvoje, uplašena je.

- Slušaj, sjedi na vrhunskoj nekretnini. Imamo tipove koji se mogu pozabaviti time.

- Ne želim da joj pomogneš da je proda. Želim da meni pomogneš da je kupim.

Bret razrogači oči. - Ti to ozbiljno?

- Znaš koliko mi znači ova radionica. Ona mi je sve. Ali nemam mnogo ušteđenog novca, ni približno blizu onoga koji bi bio potreban. Nemam zalog. I iako mi malo nedostaje da postanem majstorica, od bake još uvijek ima stvari koje učim.

- Val, to je gadno. Baka sluša Alfreda.

- Znam. Ali sluša i mene. Da ja imam alternativni plan, mislim da bi razmislila o njemu.

- Znači, tražiš ulagače koji će te zadržati u poslu dok ne smisliš kako da kupiš čitavo poslovanje?

- To zvuči dobro. Hoću reći, ja nemam pojma o financijama.

- Znam - s osmijehom uzvraća on.

- Ali ti imaš.

- Znaš da sam tu za tebe. Daj da smislim što ćemo. - Hvata me za ruku i vodi natrag do ulice Perry.

- Jesi li dobar dječak? - pitam ga.

- Kao savjestan ministrant. Znam što imam kod kuće, ali hvala ti što me podsjećaš.

- Hej, zato sam ovdje. Ja sam tvoja savjest.



Tess se okrene na stolcu frizerskog salona kako bi u zrcalu provjerila zatiljak svoje nove frizure. Namamila sam sestru kod Eve Scrivo, naj-šik frizerski salon u okrugu za pakiranje mesa, uz obećanje nekonvencionalne, moderne frizure.

Crni kožni stolci poredani su ispred zrcala od poda do stropa, zauzeti mušterijama u raznim fazama šišanja i bojanja. Jedna žena ima frizuru od teških šiški aluminijske folije premazane blajhom; druga, s kratkim, živahnim pramenovima boje šampanjca upravo dobiva fen frizuru, pri čemu joj kosu čvrsto izvlače okruglom četkom; treća mušterija ima korijen kose natopljen nekom ljubičastosmeđom mješavinom, dok joj krajevi strše kao velike žbice.

- Imala si pravo, Val. Ovo mi je baš bilo potrebno. Bila sam dosadna nogometna mama s onom dosadnom frizurom. - Tess se nasmiješi. - Iako nema ničeg lošeg s nogometnim mamama, jer ja jesam jedna od njih.

Scott Pere, majstor za kovrčavu kosu, rasprši Tessine teške slojeve jednom rukom, promatrajući u njezin odraz u zrcalu. - Ovo ću reći samo jednom, zato pažljivo slušajte. Slojevi nakon tridesete, cure. Slojevi.

- Mogla bih se sjetiti mnoštva stvari koje jedna žena treba nakon tridesete, ali slojevi nisu među prvih deset - kažem mu.

- Ispravak pravila - kaže on. - S tvojom božanstvenom kožom imaš do četrdesete. - Scott uzima svoj češalj i premješta se do sljedeće mušterije koja sjedi ispod naprave za sušenje koja baca vrućinu na uvijače u njezinoj kosi dok se polako vrti oko njezine glave kao metalna aureola.

Kradem malo Scottove kreme za ravnanje kose, zabacim glavu i utrljam je. U torbici mi zazvoni mobitel. - Daj se javi, Tess. To se baka sigurno čudi gdje smo.

- Halo. - Tess sluša nekoliko minuta. Zavijem kosu u pundžu na vrh glave. - Nije Valentine. Ja sam njezina sestra. - Tess mi dodaje mobitel. - Neki muškarac.

- Halo?

- Mislio sam da si ti. Oprosti - kaže Roman.

- Romane?

- Kakvo seksi ime! - s odobravanjem kaže Tess dok uzima svoju torbicu i odlazi platiti.

- Nazvao sam da ti zahvalim na dolasku neku večer - nastavlja Roman. - Dobio sam tvoju poruku. Nosim je u džepu.

- Sanjam o onom rižotu.

- Samo o tome? - doista zvuči razočaran. - Pitao sam se kad se možemo ponovno vidjeti.

- Trebaš li šišanje? - pitam ga.

- Ne - smije se.

- Šteta. Ovdje je jedan slobodan stolac, a ja sam prilično vješta sa škarama.

- Preskočit ću šišanje, ali tebe ne. Dobro? Međutim, evo gdje je problem. Više manje sam prikovan ovdje.

- I meni je jednako u radionici. Što kažeš da te nazovem za neku kavu? U neko doba nakon ručka?

- Zvuči dobro.

Sklapam mobitel i gurnem ga u džep. Pridružujem se Tess izvan salona. Maše mi dok razgovara sa svojim suprugom.

- Nikakva posebna noć. Ne dolazi u obzir. Reci Charismi da se kloni one konzervirane glazure, a Chiara ne smije spavati u našem krevetu. U redu, dragi. Vraćam se baki s Val.



Doći ću doma prije nego što cure odu na spavanje. Volim te. - Prekida poziv.
- Charlie ima pune ruke posla. Charisma se igrala njegovim mobitelom i slučajno nazvala njegovog šefa. - Tess me pogleda. - Onda?

- Našla sam se s jednim muškarcem.

- I?

- I veoma je zanimljiv.

- Štreber?

- Ni najmanje. Totalno je nekonvencionalan.

- Kompliciran?

- Nisu li svi takvi?

- Čak i moj Charlie. Kompliciran čak i u jednostavnim zahtjevima. Voli tjesteninu svakog utorka, film petkom i seks subotom.

Tess nikad ranije nije spomenula seks sa svojim suprugom. Očito, frizura ju je oslobodila. Smijem se. - Zvuči kao izvediv raspored.

- Ne žalim se. Ali moraš se paziti rutine. Moraš zadržati muškarca na oprezu. Charlie se približava četrdesetoj, a znaš što se tad događa. Novi automobil, nova žena, novi život.

- Tebi se to nikad neće dogoditi - obećavam sestri.

- Mami se dogodilo.

- Da, ali to je bilo u osamdesetima. Tad se to događalo svačijoj majci.

- Povijest se na čudan način ponavlja. - Tess zabije ruke u džepove dok razgovaramo. - Čak je i baka imala svoj problem s djedom.

Zastanem i okrenem se prema sestri. - Molim?

- Da, mama mi je rekla da je djed imao... prijateljicu.

- Ti to ozbiljno?

- Ne znam njezino ime ili išta o njoj, ali mama mi je to ispričala prije nego što sam se udala.

- A meni nisi rekla?

- Kao da su priče o nevjeri neko nasljeđe koje trebamo dijeliti poput obiteljskog srebra.

- Svejedno. - Osjećam se loše što mi baka to nije povjerila. - Baka to nikad nije spomenula.

- Idolizirala si djeda. Zašto bi ti to spomenula?

Otključavam ulazna vrata naše kuće. Tess i ja ulazimo u predvorje. Vrata radionice su otvorena, radni stolovi prazni, a mala stolna svjetiljka jedino je svjetlo u prostoriji. Na stolu je poruka napisana bakinim rukopisom. - Vidimo se na krovu. Kesteni su gotovi.

Trčimo stubama i na krovu smo već bez daha. - U mom sljedećem životu - dašćem - želim živjeti u jednom od onih čarobnih potkrovlja u kojima je sam prostor, bez ijedne stube.

- Izvorni život uz pomoć - dahćući odvrća Tess.

Otvaram vrata krova. Baka je naložila roštilj, s dvije velike tave prekrivene folijom na crvenom plamenu ugljena. Dim ugljena ističe miris slatkih kestena dok se peku, slastan miris meda i vrhnja.

- Ove godine su dobri. Mesnati - kaže baka, tresući tavu, čvrsto je držeći za ručku rukavicom. Na kosu je stavila maramu, a zimski kaput zakopčala do grla. - Oh, Tess, prekrasna ti je frizura.

- Hvala. - Tess zamahne glavom. - Scott je jako dobar. Trebala bi otići k njemu, bako.

- Možda i hoću. - Baka podiže lopaticu s kuke uz rub roštilja. Podiže foliju s jedne tave



svojom rukavicom, zatim udari kestene spljoštenom stranom lopatice, pri čemu se oni otvore. Izvadi ih na pleh od nehrđajućeg čelika. Tess i ja sjednemo na soficu i uzmemo pladanj. Pušemo u kestenje, a zatim svaka uzmemo po jedan i izvučemo slatki, prozirni kesten iz spaljene ljuske. Ubacimo ga u usta. Božanski.

- Moja majka je mrzila kestene - kaže baka. - Dok je odrastala u Italiji, nije bilo novca i sve su radili od kestena - tjesteninu, kruh, kolače, punjenje za raviole. Kad je njezina obitelj iselila, zaklela se da više nikad neće pojesti nijedan kesten. I nikad ga nije pojela.

- To ti samo pokazuje da se ponekad ne možeš riješiti stvari koje su se dogodile u tvom djetinjstvu. - Tess gleda prema New Jerseyu, gdje je njezin suprug vjerojatno zaključan u garaži dok Charisma i Chiara bojažu automatska vrata glazurom.

- Ja bih se voljela otresti nekih stvari koje su mi se dogodile u odrasloj dobi - kažem otvarajući novi kesten.

Vrata krova naglo se otvore. - Ne bojte se, to sam samo ja - kaže Alfred odlažući svoju aktovku uz vrata. Prilazi baki i ljubi je.

- Ovo je iznenađenje - kaže Tess dok naš brat najprije ljubi u obraz nju, a zatim mene.

- Baka je nazvala i rekla da su kesteni gotovi - ukočeno odgovara Alfred.

- Drago mi je da si uspio doći. - Baka se sretno smiješi svom jedinom unuku, s dovoljno ljubavi da ispuni zaljev za čamce na doku 46.

- Bio sam u banci - kaže on i duboko udahne. - Žele neke brojeve, novu procjenu tvog vlasništva.

- Misliš li da ćemo biti u redu? - Ustajem.

- Ne znam još, Valentine. Još uvijek treba prikupiti mnogo informacija. Što više kopam, to više vjerujem da biste morale razmišljati o prodaji.

- Oh, znači nisi došao na kestene, došao si ovamo kako bi pribio znak ZA PRODAJU - kažem mu.

- Val, ne pomažeš takvim ponašanjem - kaže Alfred.

- A ti kao pomažeš? - obrecnem se.

Baka gurka kestenje špatulom. - Alfrede, dovedi posrednike - tiho kaže.

- Bako... - prosvjedujem, ali ona me prekine.

- Moramo, Valentine. I hoćemo. - Ton njezinoga glasa govori mi da je ta tema okončana. Alfred uzima kesten s pladnja koji drži Tess, rastvori ljusku i pojede plod. Gledam Tess, Tess gleda mene. Zatim ona kaže: - Samo nemoj zaboraviti Valentine, bako. Ona je budućnost obućarske tvrtke.

- Najprije mislim na svoje unuke. - Uzima pladanj od Tess. - Na sve vas.





Forest Hills

Vlaku nema ni žive duše kad se baka i ja ukrcamo u njega na Osmoj aveniji kako bismo otišle u Queens. Mirno je nedjeljno jutro, ali dokazi razuzdane subotnje noći vidljivi su dok zaobilazimo prazne boce alkoholnih pića i limenke sokova. Dok prolazimo kroz rampu, peron podzemne željeznice prožet je oštrim mirisom motornog ulja i Dunkin' krafni. Nikad nisam shvatila kako miris krafni uspije dostrujati s razine ulice, a svježi zrak ne.

Vlak dolazi na postaju, njegova bezlična siva vrata se otvaraju i ja brzo ulazim i provjeravam vagon da utvrdim je li dobar. U dobrom vagonu nema ostavljene hrane na sjedalima, čudnih putnika ili tajanstvene vlage na podu. Baka odabire dva sjedala u kutu i ja se spuštam na sjedalo do nje. Dok vlak teturajući kreće s postaje, baka iz torbice izvuče Metro odjeljak svog *New York Timesa* i počinje čitati.

- Znaš da je ovo namještaljka - kažem joj. - Idemo na rani nedjeljni ručak, ali nešto se drugo kuha. Ja sam veoma intuitivna glede tih stvari.

- Zar nećemo gledati fotografije i video s jaclyninog vjenčanja?

- To je samo dio dnevnog reda.

Baka presavine novine u četverokut. - Reci, što misliš da smjeraju?

- Teško je reći. Što ti misliš?

Pokušavam biti izravna s bakom, koja je poznata po tome da važne pojedinosti čuva za sebe, samo kako bi bacila bombu kad je soba puna rodbine. Kad mi ne odgovori, iskušam drugu taktiku. - Alfred je nazvao. Što je htio?

- Imao je neko pitanje o kvartalnim porezima. To je bilo sve.

- Mislila sam da je već prodao kuću i da su braća Moishe već krenula spakirati naše stvari.

Baka odloži novine na krilo. - Znaš, Valentine, samo pokušavam učiniti što je dobro za moju obitelj.

Voljela bih reći baki da je ovaj put ono što je dobro za njezinu obitelj loše za nas dvije. Našla sam se s jednim posrednikom za prodaju nekretnina u Villageu i u blizini ulice Perry jednostavno ne postoji mjesto na koje bi se Obućarska radnja Angelini mogla preseliti, a da ga nas dvije možemo sebi priuštiti. Posrednik je pronašao prazno potkrovlje u Brooklynu, u industrijskom području okruženom trgovinama s auto-dijelovima, čeličanom i skladištem građevnog drva. Pomisao da svoju radionicu preselimo daleko od rijeke Hudson i energije Greenwich Villagea toliko me rastužila da nikad nisam ni otišla pogledati taj prostor.

- Shvaćaš zašto sam napeta. - Pogledam kroz prozor.

- Još se ništa nije dogodilo.

Kimnem glavom. Ovo je *vintage* baka i upravo onaj stav koji nas je i doveo u škripac. I



bojim se da sam jednaka kao ona. Poricanje pruža privremenu utjehu, obloženu nadom i vezanu srećom, ono je jedno neutralno, emocionalno stanje koje se sa svime slaže. Mogle bi proći godine dok čekamo da i druga cipela padne, a u međuvremenu? Pa, u međuvremenu, *dobro* nam je. Čekamo u nadi. Poricanje ne čini nikakvu štetu do zadnje minute, kad je prekasno spasiti situaciju. - Oprosti. Samo sam nervozna - kažem joj.

Dok se vlak zaustavlja na postaji Forest Hill, pomažem baki da ustane. Stisak njezine ruke je snažan, ali koljena joj nisu pouzdana i u zadnje vrijeme postaju još nepouzdanija. Dugo joj treba da se navečer uspne stubama i gotovo je posve prestala šetati Villageom. Izrezala sam jedan članak o zamjeni koljena iz *New York Timesa* i ostavila ga uz njezinu jutarnju kavu, ali kad je baka pročitala da razdoblje oporavka traje šest tjedana, to je ubilo svaku mogućnost da će doista otići na operaciju. - Moja su koljena dovoljno dobra - nije popuštala. - Dovala su me ovako daleko, mogu me dovesti i do kraja utrke. - Zatim je bacila članak u kantu za smeće.

Uspinjemo se pokretnim stubama do ulice. Ne znam što bismo bile učinile da se morala penjati na svojim nogama. Možda bih je bila morala prebaciti preko leđa kao pastir koji nosi ovcu u našim božićnim jaslicama.

Izlazimo na pločnik prema crkvi Naše Gospe kraljice mučenika, u koju sam svake nedjelje išla na misu dok nisam otišla na koledž. Baka me hvata za ruku dok pješačimo dva ulična bloka do posjeda moje obitelji.

- Znaš, ponekad ne mogu vjerovati da sam odrasla ovdje - kažem promatrajući staro susjedstvo.

- Kad mi je tvoja majka nakon udaje rekla da seli u Forest Hills, umalo sam umrla. Rekla je, "Mama, svježi zrak". Sad ja tebe pitam, je li ovaj zrak imalo bolji od našeg zraka na Manhattanu?

- Ne zaboravi njezin ponos i radost - njezin vrt i njezinu vlastitu pripojenu garažu.

- To je bila najveća težnja tvoje majke. Da parkira svoj automobil ondje gdje živi. - Baka tužno odmahne glavom. - Gdje sam pogriješila?

- Ona je dobra majka, bako, i otmjena članica buržoazije Forest Hillsa. - Hvatam baku za ruku dok prelazimo cestu. - Je li se ikad pobunila?

- Da bar! - prasne baka. - Nadala sam se da će postati hipijevka kao sva druga djeca njezine dobi. To je pokazivalo bar malo srčanosti. Rekla sam tvojoj majci da svaki naraštaj treba uhvatiti svoju kulturu za okovratnik i protresti je. Ali jedino što je tvoja majka željela tresti bili su martiniji. Istinu govoreći, ne znam odakle je ona došla.

Znam na što baka misli. I ja sam se nekoć molila za majku feministkinju. Majka moje prijateljice Cami O'Casey, Beth, bila je mršava kao metla, sijeda s trideset i šest godina, nosila isusovke i drobila vlastitu zobenu kašu. Radila je u nekoj vladinoj agenciji u Harlemu i nosila super bedževe na kojima je pisalo nešto kao UBIJ SVOJ TELEVIZOR i VOLIM TE CIJELIM BUBREGOM. Umjesto toga, ja sam dobila holivudsku "Mike", s njezinim umecima za kosu i neseseom prepunim šminke i onim prokletim zrcalom na toaletnom ormariću, okruženim žaruljama Greta Garbo. Camina majka prosvjedovala je za mir, dok je moja sjedila i čekala da se mrežaste čarape vrte u modu.

Do dana današnjega, moja majka prati modne trendove kao opčinjena. Zna kad treba spremati limeta zelenu jer je ljubičasta boja tog trenutka. Kad je u osamdesetima raskuštrana kosa bila najveći hit, mama je išla na trajne ondulacije. Kući bi se vratila kovrčava kao bušman, a kad kovrče nisu bile dovoljno velike, zabacila bi glavu i poprskala kosu od korijena prema vrhovima dok joj ne bi stršala s glave kao aureola iznad Isusa na



tabernakulu za Svetu priču. smo se bojali da neće stati u

Ponekad joj je frizura bila tako velika da automobil.

1984. godine molila sam devetnicu kako moja mama ne bi dobila emfizem od svog laka za kosu koji je koristila. Iz biologije sam radila projekt na temu pustošenja koje izazivaju aluminijem klorofluorkarboni, ona puderasta tvar u limenkama spreja, posebice Aqua Netu. Pokazala sam majci znanstveni dokaz da bi je njezin režim ljepote zapravo mogao ubiti. Samo me je potapšala po glavi i nazvala "moj mali Ralph Nader".

Kad se nisam molila Bogu da joj poštedi život, molila sam se da otac ne dobije astmu ili nešto gore od sekundarnog udisanja laka za kosu. Zamišljala sam cijelu obitelj mrtvu od isparavanja i policiju koja nas pronalazi na podu kao hrpu Lincolnovih klada. Kad sam majci povjerila svoj najdublji strah, ona je rekla, "Ali kad nas policija pronađe, kladim se da će moja frizura biti dobra."

- Tvoja majka ponovno se bavila pejzažnom arhitekturom - kaže baka kad zakoračimo na prilaz kući na broju 162 u ulici Austin. - Izgleda kao da je Babilon došao u Queens.

Kuća Roncallijevih u tudorskom stilu svježije je obojana i obrubljena čokoladno smeđim i žučkastobijelim rubom preko ulaznog trijema. Na obje strane ulaza nalaze se tri posve nova, blistava grma božikovine. Dvije cvjetne grede u engleskom stilu rastu na mjestu gdje bi inače rasla obična trava. Vrt je nakrcan ukrasnim bundevama, zdepastim glavicama jesenskog kelja i zadnjim ostacima ljubičastih vodenika, opkoljenih nakošenim ciglenim rubom na obje strane staze. Tri viseće košare iz kojih se razlijevaju svjetlucavi zeleni listovi obješene su na trijemu kao pilići u Chinatownu. Preko prozora na pročelju razmotana je američka zastava uz talijansku. Kutije za cvijeće na prozorima natrpane su crvenim, bijelim i zelenim staniolskim igračkama vjetrenjača koje se vrte na povjetarcu. Automobili su Queens Boulevardu ono što su flora, fauna i staniol dvorištu ispred kuće moje majke. Gdje god pogledaš, nešto raste, vrti se ili njiše. Možda moj otac jest umirovljeni gradski parkovski rendžer, ali majka mu tek mora dopustiti da odloži lopatu.

- Ona ne zna kad treba prestati. - Baka zakorači na stazu. - Pitam se koliko godišnje potroši na gnojivo za biljke.

- Mnogo. Burpeejev katalog sadnica za majku je zakon.

- Bog, djeco! - Mama otvara ulazna vrata i trči stazom kako bi nas pozdravila. - Mama, izgledaš fenomenalno.

- Hvala ti, Mike. - Baka poljubi mamu u obraz. - Tvoj vrt izgleda...

- Znaš da mrzim travu. Djeluje previše seoski.

Mama je odjevena u dugu tuniku od bijele, sirove svile i odgovarajuće hlače. Duboki V-izrez tunike načičkan je plosnatim tirkiznim perlama. Njezina smeđa kosa pada ravno na ramena, otkrivajući ogromne srebrne kolutove u ušima. Cipele, zimski bijele od antilop kože s deset centimetara visokom robusnom potpeticom, naglašavaju njezine vitke gležnjeve. Lijeva joj je ruka od zapešća do lakta prekrivena srebrnim narukvicama. Mama zatrese tim narukvicama.

- Baš kao Jennifer Lopez, ne mislite li?

- Baš - kažem joj.

- Radim omlete po želji. Tata poha kruh - kaže nam mama dok se uspinjemo stubama. - Svi su ovdje.

Unutarnji dizajn doma mojih roditelja počast je slavi Britanskog carstva i izravna preslika svake prostorije u tudorskom stilu koja je ikad prikazana u Architectural Digestu od 1968. nadalje. Amerikanci talijanskog podrijetla čeznu za svime engleskim jer mi



poštujemo one koji su prvi stigli. Shodno tome, moja majka obožava pamučni materijal za zaštitnim voštanim premazom boje trešnje, pletene prostirke, keramičke svjetiljke i ulja na platnu koja prikazuju englesko selo, koje ona tek treba posjetiti.

Baka i ja slijedimo mamu u kuhinju s modernim bijelim kućanskim aparatima i radnim površinama od bijelog mramora obrubljenog crnim. Mama taj raspored boja naziva "sladić i sljez", kao da se ništa u maminom životu ne može jednostavno nazvati crnim i bijelim.

Jaclyn je rasprostrla fotografije s vjenčanja na kuhinjski stol. Alfred sjedi na čelu stola, ali moju pozornost privlači Tess, koja mu sjedi s desne strane. Nos joj je crven. Plakala je.

- Ma daj, nije vrag da na fotografijama izgledaš tako loše - zadirkujem Tess, ali ona okrene glavu na drugu stranu.

U zbrci ljubljenja u oba obraza i pozdravljanja, pokazujem Tess da se nađemo u kupaonici. Zaguramo se u malu kupaonicu uz kuhinju, koja je nekoć bila ostava. Tapete od poda do stropa s ružičastim, zelenim i žutim točkama u ovome skučenom prostoru u meni izazivaju osjećaj kao da sam sletjela u bočicu pilula. - Što se dogodilo?

Tess odmahne glavom, nesposobna prozboriti.

- Daj, što je bilo?

- Tata ima rak! - zajeca Tess. Majka otvara vrata kupaonice i otkrije tatu, mamu, baku, Alfreda i Jaclyn nagurane na dovratak, kao da smo u vlaku koji kreće, a oni stoje na peronu i pozdravljaju se s nama.

Jedan pogled na tatino lice govori mi da je to istina.

- Zraka, trebam zraka! - povičem. Oni se raštrkaju dok se vraćamo u kuhinju. Tata me uhvati i čvrsto zagri. Ubrzo ga grle i Tess i Jaclyn. Alfred uzmakne i udalji se od svega toga s turobnim izrazom na već upalom licu. Mama je rukom zagrlila baku, niz lice joj se slijevaju krupne suze, ali njezina maskara se nekim čudom nije razmazala.

- Tata, što se dogodilo?

- Ne želim da brinete. Nije to ništa strašno.

- Ništa strašno? Pa imaš rak! - Tess se trudi pribitati, ali ne uspijeva. Suze i nadalje teku.

- Kakav rak? - Uspijevam upitati preko svog tog jecanja.

- Prostate - odgovara mama.

- Strašno mi je žao, Dutch. - Baka hvata mog oca za ruku. - Što kaže liječnik?

- Rano su ga otkrili. Odvagujem mogućnosti. Mislim da ću se odlučiti za one sjemenke koja usade u jaja.

- Tata, moraš li ih zvati... jajima? - Niz Jaclynine obraze kotrljaju se krupne suze.

- Nisam želio reći mošnja pred vašom bakom.

- Bolje je nego jaja - kaže mama.

- U svakom slučaju, izgleda da sedamdeset pet posto muškaraca moje dobi ima nekih problema s prostratom.

- Prostatom, dušo. - Po tonu majčinog glasa, jasno mi je da ispravlja tatu otkad mu je bolest dijagnosticirana.

- Prostata, prostrata, u čemu je vražja razlika? Imam šezdeset i osam godina i nešto će me dokrajčiti. Ako to nije usrano srce - kaže tata udarajući se o prsa - bit će rak. To je istina. Htio sam da vi, moji potomci, znate u kakvom sam položaju. I htio sam vam to svima reći osobno, bez supružnika i djece, kako biste apsorbirali tu informaciju iz prve ruke. Naravno, također sam se bojao da ću preplašiti djecu pričom o intimnim dijelovima tijela. Kako sam im dovraga mogao reći da djed ima problem s pišom? Nije mi se činilo ispravnim.



- Ne, to ne bi bilo ispravno - osoba koju znam, ali nema pojma da je smiješan. Pogledam oca, koji je najsmješnija osoba koju znam, ali nema pojma da je smiješan. Čitav je život radio kao vođa odjela za održavanje parka ovdje u Forest Hillsu, dok prije tri godine nije otišao u mirovinu i prešao raditi za moju majku kao obiteljski vrtlar. Škrtario je i štedio, i sve nas školovao na koledžu. Bio je sporedni glumac uz moju majku, koja je imala glavnu ulogu u filmu njihovog braka. Nikad nisam pomislila da bi se njemu moglo dogoditi išta lošega jer je uvijek bio silno postojan. Nije bio svetac, ali bio je čvrst.

Majka stavlja ruku u položaj za primanje Svete pričesti.

- Slušaj. S ovime ćemo se suočiti kao obitelj i pobijediti tu stvar kao obitelj. - Izraz na njezinom licu je čista Joanna Kerns na vrhuncu televizijske serije *Moj suprug, moj život*, srcedrapateljne sapunjare koja se reprizira na Lifetimeu. Mama udahne i ukoči se u položaju za molitvu. Nastavlja: - Liječnik kaže da je u drugoj fazi...

- ... na ljestvici od četiri - dodaje tata.

Mama nastavlja: - ... što je veoma dobra vijest. To znači da bi u svojoj dobi vaš otac lako mogao nadživjeti rak.

Nemam pojma što znači to majčino objašnjenje, a ne zna ni itko drugi, ali ona kreće dalje.

- To me potaknulo na akciju. I tatu je jednako potaknulo na akciju. I hvala Bogu na Alfredu, koji će se potruditi osigurati tati najbolju zdravstvenu skrb u zemlji. Alfred će nazvati svog prijatelja u Sloan-Ketteringu da otac dobije najbolju medicinsku ekipu.

Alfred kimne da će nazvati.

- Imamo sjajnu djecu... unuke - mama mahne rukom oko sebe - dražestan najsuvremeniji dom i krasan život. - Slomi se i brižne u plač. - Mladi smo i pobijedit ćemo ovu stvar. I to je to.

- Dobra pogodba, Mike. - Tata pljesne rukama. - Tko želi pohani kruh?

Popila sam daleko previše jesenske mješavine kave s aromom lješnjaka, koju je mama poslužila u urešenoj kafetijeri od čistoga srebra, sa slavinom u obliku ptičje glave. (Nasljedstvo, zna li itko?) Nešto na maminim istančanim Spodeovim šalicama za čaj i kafetijeri bez dna zavara te u vjerovanje da konzumiraš manje kofeina nego što doista konzumiraš. Ili sam možda popila toliko kave jer sam tražila izliku da s vremena na vrijeme ustanem od stola kako ne bih plakala pred ocem.

Uspjeli smo bezbrižno brbljati uz doručak, ali povremeno se na nas spušala šutnja kad bi nam misli odlutale natrag na tatine strašne vijesti. Razgovor nije tekao, on se odbijao po prostoriji i iscrpljivao nas. Nastojanje da budem živahna suočena s bolešću mog oca, čovjeka koji nikad u životu nije bio bolestan ni dana, težak je zadatak čak i za zabavnu u obitelji.

Djevojke su sklonile posuđe sa stola i sad pregledavaju fotografije s vjenčanja. Tata i Alfred gledaju nogometnu utakmicu u radnoj sobi. Nakon gledanja fotografija s vjenčanja očito je nužno malo muškog zbližavanja.

Pobjegla sam u stražnji vrt kako bih udahnula malo zraka, ali ondje je zapravo klaustrofobično jer je jedini otvoren prostor na kamenom nogostupu koji vodi do vrtnog dnevnog boravka opremljenog pokućstvom engleske ladanjske kuće. Ali to nije sve. Umjetnički razmješteno u gustim estetskim zahvatima u krajolik nalazi se mnoštvo tradicionalnih ukrasa za travnjake, među kojima je i sunčana ura, kadica za ptice i kipovi tri renesansna anđela koji sviraju flaute. Odraz mog lica na modroj medicinskoj lopti na



postolju izgleda kao Modigliani, izdužen, konjolik i tužan.

- Hej, mala - kaže tata iza mojih leđa.

- Zašto mama mora baš sve pretjerano nakititi? - pitam. - Misli li da će, bude li imala travnjak u engleskom stilu, Colin Firth preskočiti preko onog zida i zaroniti u kadicu za ptice?

Sjednem na mali dvosjed. Tata se stisne pokraj mene. Dijelimo prostor za stražnjicu veličine sjedala u podzemnoj.

Ovo je izvorna agonija u vrtu.

Tata se nasmije i obgrli me rukom. - Ne želim da brineš zbog mene.

- Žao mi je, tata, ali brinem.

- Mnogočime sam blagoslovljen, Valentine. Osim toga, rak nije što je nekoć bio. Ljudi hodaju naokolo s rakom kao s dobrim mostovima na zubima. Liječnici kažu da postane dio tebe. Remisija može trajati dok ne umreš, za ime Božje.

- Drago mi je vidjeti da imaš pozitivan stav.

- Osim toga, ja nisam bio svetac, Val. Vjerojatno sam to zaslužio.

- Molim? - Okrećem se licem prema ocu, što na ovom sjedalu kao iz Barbikine kuće nije lako.

- *Mezzo-mezzo*¹⁶. - Ispruži dlan i nagne ga. - Hoću reći, pokušao sam biti dobar otac i pristojan muž. Ali čovjek sam i ponekad sam podbacio.

- Ti si dobar čovjek, tata. Veoma si malo podbacio.

- Ah... dovoljno da marker dođe na naplatu.

- Nisi dobio rak zato što si načinio neke pogreške u životu.

- Naravno da jesam. Pogledaj dokaz. Nisam dobio rak pluća jer je Bog bio ljut što sam pušio. Dobio sam rak tamo dolje zato što sam... znaš.

Spomen ovoga *znaš* ostavlja nas svakoga svojoj šutnji i sjećanjima. Tata se 1986. sjeća na jedan način, a ja je pamtim kao doba kad je sama srž naše obitelji bila potresena očevom krizom srednjih godina i majčinom sposobnošću da je prevlada.

- Ja ne vjerujem u osvetoljubivog Boga - kažem mu.

- Ja vjerujem. Ja sam staromodni katolik. Vjerovao sam svemu što su me časne podučile. Rekle su da me Bog promatra svake sekunde svakoga dana i da bi bilo bolje da prije no što legnem spavati ispitam svoju savjest i zamolim Boga da mi oprostí grijehe jer, ako se slučajno ugušim tijekom noći, ne očistivši dušu, otići ću ravno u pakao. Onda, kad sam bio tinejdžer, rekle su mi da ako samo pomislim na seks, moram oženiti curu. To sam i učinio. Ali negdje usput, počeo sam razmišljati o Bogu i tko je On doista, i došao sam do zaključka da me On ne promatra iz dana u dan kao što su časne rekle.

- Što je onda radio?

- Zaključio sam da mi je dao život i nakon toga mahnuo zbogom, govoreći, "Sad si prepušten sam sebi, Dutch." Ostalo je bilo na meni. Moj je posao bio živjeti dobar život i učiniti što je ispravno. Duša je kao pločica za crtanje s brisačem. Kad zaribaš, kao da pišeš po njoj. Ali imaš priliku reći da ti je žao, okrenuti pločicu i tresti je dok ono loše ne nestane s nje. To je pojam ispovijedi u svojoj biti. Trik je doći do linije cilja bez ijednog traga na duši. Hoću reći, mogla bi reći da je rak dobar jer mi daje priliku da se pripremim. Barem sam dobio dar određenog vremenskog razdoblja. Većina ljudi dobije mnogo manje.

Oči mi se ispune suzama. - Ne želim da ikad umreš, tata.

¹⁶ Pola-pola.



- Ali umrijet ću.

- Ali ne sad. To je prebrzo.

- Svejedno, želim biti spreman. Tad, ako uistinu postoji Sudnji dan kao što su obećale one časne, pazit ću na sve dobro i loše što sam učinio. Bog će se pojaviti na kraju kao što se pojavio na početku, i provjerit će jesam li postupio ispravno. Što više od toga čovjek može tražiti? Ne bih imao ništa protiv da vidim lice Božje. K vragu i sve.

- Tata, ja mislim da si ti budist.

Moj otac nikad nije bio rječit, naročito kad je riječ o njegovim osjećajima. Ali bez obzira na to što nije rekao, znala sam da nas voli, i da nas iskreno voli. Ali nikad nisam znala da ima duhovnu filozofiju. Zaključila sam da mu tako nešto ne treba jer u sebi nema ničeg lošeg. - Tata, nikad mi nisi govorio o Bogu.

- To sam prepustio Crkvi. Svaki smo te tjedan vukli na misu s razlogom. Ti su ljudi u poslu izbavljenja. Priznajmo to - kaže on sklapajući ruke na krilu i nastavljajući - ja nisam ni izbliza neki svetac, ali morao sam se upitati važno pitanje: Što je na meni, Dutchu Roncalliju, vječno?

- I koji je odgovor?

- Hektar šume u parku 134. Kad sam postao rendžer urbanih parkova 1977. godine, dobio sam odgovornost sadnje i održavanja dva hektara zelene površine nasred parka s prirodnim jezerom i okolnim lugom jela. Nikad se ne može prodati, baš kao zemlja u Central Parku. Prema zakonu, prirodni habitat mora ostati kakav jest zauvijek. Dakle, to je moj mali darak budućim naraštajima Queensa. Malo, ali za mene, vječno.

- To je super, tata. - Duboko udahnem. - Ali ne misliš li da su tvoja djeca tvoje nasljeđe?

- Ne mogu preuzeti zasluge za ono što ste Tess, Jaclyn, Adam i ti postali. Vi klinici ste kao oni hrčci koje ste morali uzgajati u drugom razredu. Vi ste posuđivači. Ja sam se samo brinuo o vama dok se niste mogli brinuti sami za sebe.

- Ali si nas i volio.

- Apsolutno. I kad je o očevima riječ, na papiru izgledam proketo dobro. Nitko od vas se ne drogira, nitko ne kocka i ne kladi se. Svi ste vi uspješni u svom području rada. A ti, ti si se prihvatila izrade obuće i brineš o baki. To govori mnogo o tebi. Valentina, to će ti se vratiti.

Moj otac je jedina osoba u mom životu koja na kraj mog imena stavlja *a*, i silno je utješno čuti ga kako to govori.

Zatim kaže: - Netko će se brinuti za tebe kad budeš stara. Dobit na osnovi ulaganja.

- Nadam se da si u pravu.

- Neki će tip otplesati *watusi* za priliku da dobije tako dobru ženu.

- Mene?

- Tebe. Imaš veliko srce. Od sve djece, ti si mi najsličnija. Nisi iskočila iz trbuha već znajući sve odgovore, kao Alfred. Nisi imala plan kao Tess. I nikad se nisi oslanjala na svoje zgodno lice, kao Jaclyn. Naporno si radila za sve što si ikad dobila. Zato si zabavna. Trebao ti je smisao za humor kad stvari nisu ispale onako kako si se nadala. Isto je istina i za mene. Stvari nisu uvijek išle kako sam htio. Ali ja nikad nisam odustajao. I ne želim da ti odustaneš.

- Neću. - Stisnem tatinu ruku.

- Želim da nađeš dobrog tipa.

- Znaš li ikoga?

Tata podigne ruke u zrak. - To ovisi o tebi. Ja se u te stvari ne petljam.



- Da budem iskrena, upoznala sam nekoga.
- Doista? - Sad je red na tatu da se promeškolji na sjedalu. Namještam se kako bih napravila mjesta za njegovih tristo šezdeset stupnjeva. - Čime se bavi?
- Šef kuhinje je. Talijan.
- Pravi Talijan? Ili je Albanac ili Čeh? Znaš, ovih dana dolaze ovamo s naglaskom i otvaraju pizzerije kao da su autentični sinovi mame Leone, a mi pravi Talijani znamo istinu.
- Ne, ne, pravi je Talijan, tata, iz Chicaga.
- Onda, što misliš o tom *paisanu*?
- Ne znam, tata.
- Znaš što? Ne moraš sve znati. Ponekad je bolje ne znati.

Nedjeljno poslijepodne u Forest Hillu polako se spušta na vrt, kao stara magla. Rukonaslon ljubavnog sjedala štira me za bedro, ali ne mrđam. Želim sjediti pokraj oca što je duže moguće, samo nas dvoje, on sa svojim teorijama o vjeri, ljubavi i vječnoj prirodi stabala, a ja u nadi da će on biti u blizini za obrate koje će priča mogega života doživjeti.

Posežem za očevom rukom, što je nešto što nisam učinila od svoje desete godine. On je čvrsto stisne, kao da je nikad neće pustiti. Tata se zagledao u dvorište Buzzacacoccosovih, sa stolom za piknik boje vatrogasnih kola, smežuranom živicom i drobljivim kipom Venere miloske (s rukama). Pogledam našu kuću. Majka stoji na kuhinjskom prozoru i promatra nas lica tako tužnog da je sad ona Modigliani.

Kotači na stroju za četkanje okreću se dok vrtim ručicu. Gurnem ruku u pamučnu rukavicu i stavim ružičastu cipelu od meke kože na rukavicu. Učvrstim potpeticu slobodnom rukom i postavim cipelu između okruglih četaka. Laštím naglavak cipele dok koža ne počne izgledati kao prozirna ružičasta morska školjka.

Jedna od radosti rada s kožom je pronalaženje patine. Plahte nove kože iz štavionica dražesne su, ali nova koža bez postolarske stručnosti samo je komad kože. U rukama vještog zanatlije, taj isti životinjski bok postaje umjetnost. Rukom obrađena koža razvija vlastitu osobnost; urezivanje i ispučavanje daju joj uzorak, a laštenje karakter. A karakter je čini jedinstvenom.

Ponekad su potrebni dani ponovnog prožimanja kože bojom, sušenja, zatim višesatnog glačanja i laštenja kako bi dobila nijansu koja je oku ugodna, a cipeli odgovarajuća. Potom ručnim četkanjem koži dajem biserastu dubinu. Vidim stupnjeve i tonove na površini koji se mijenjaju sa svjetlom; duboke žile u tkanju daju izgled starosti, a sjaj pruža sloj energije finalnom proizvodu. Baka me je naučila da je paleta za kožu i antilop bezgranična, kao glazbene note. Jedna je snobovska mladenka željela da njezine cipele budu obojene Tiffany modrom nijansom kako bi bile u skladu s kutijicom u kojoj je dobila zaručnički prsten. Trebalo mi je mjesec dana da dobijem pravo zasićenje boje, ali dobila sam ga.

Stavljam drugu cipelu na lijevu ruku i desnom je pomičem ispod četaka. Čujem kuckanje na izlogu radionice. Bret mi maše i ja mu pokazujem da me pričekaj na ulazu.

- Rano si ustala - kaže on dok ja držim vrata otvorena i uvodim ga u radionicu.
- To je život obučara. A isto očito vrijedi i za barune Wall Streeta. - Pogledam na sat. Šest i trideset je ujutro. Od pet radim.
- Imam neke informacije za tebe. - Bret sjedne na stolac bez naslona za stolom za rezanje. Sjednem pokraj njega. On otvori neki fascikl. - Malo sam kopao. Dopusti da započnem izjavom da se baviš najgorim mogućim zanimanjem kad je riječ o privlačenju



ulagača.

- Super.

- Moda je nepouzdana. Mnogo je više neuspjeha nego uspjeha. Posve ovisi o hirovima tržišta i pojedinačnim kupovnim navikama. Dizajneri su umjetnici i stoga se u poslovnom svijetu smatraju nepouzdanima. Jednom riječju, rukom izrađeno bilo što na klimavim je nogama kad je riječ o ulaganju. - Smatram čudnim da se išta što je ljudima tako potrebno kao što su to cipele smatra riskantnim, ali

Bret nastavlja: - Ukoliko nisi Prada, ili neka druga uvažena obiteljska tvrtka koju konglomerati žele kupiti.

- Ima li ikakve veze što ova radionica postoji od 1903.? - pitam.

- Pomaže. Pokazuje razinu kvalitete i zanatske vještine. To je dobro. Ali ulagačima to istodobno govori i *razrijeđen*.

- Što time misliš?

- To znači da je tvoje ime izloženo veoma malom krugu kupaca i da su cipele za vjenčanje luksuzna roba. S obzirom na trenutačno gospodarstvo, ulagači ne traže luksuznu robu da bi im se uložena sredstva vratila. U ovom je trenutku u modi riječ samo o trendovima i niskoj cijeni. Zato vidiš toliko mnogo slavnih s vlastitim odjevnim linijama. Targe, H & M, čak i Wal-Mart, svi oni su materijalno zainteresirani za visoku modu niskih cijena. To su tipovi koji financiraju trend.

- Pa, mi ne radimo to što oni rade.

- Ono što biste mogle učiniti, i što svi veliki dizajneri prije ili kasnije naprave, jest iznajmiti svoje ime i svoje dizajne. Dajte ih u masovnu proizvodnju i dobit ćete dio prihoda. Ali čak i tad netko mora vjerovati da za vas postoji tržište.

- Svi su veliki dizajneri vjenčanica radili s nama s vremena na vrijeme. Vera Wang redovito je slala djevojke ovamo dok nije počela proizvoditi cipele sa svojim vlastitim imenom na njima.

- To upravo dokazuje ovo što ti govorim. Kad pokrenu svoje vlastite isplative sekundarne linije, tradicionalni dizajneri dobivaju dio posla koji biste vi trebale dobiti. Val, želimo li vratiti Cipele Angelini natrag u plus pronalazeći ekipu ulagača koja će vas učiniti likvidnijima, tad trebaš proizvod koji je otmjen, ali može biti masovno proizveden kako bi postigao maksimalnu prodaju i zaradu.

- Ne znam bi li mi baka dopustila da prodam naše dizajne. Hoću reći, načinio ih je moj pradjed.

- Tad ćeš morati dizajnirati nešto novo. Nešto što odražava brend Angelini, ali je tvoja vlastita kreacija. Tad ti neće ni trebati bakino dopuštenje. Okrutna je istina da nitko nije zainteresiran za radionicu cipela koja godišnje može proizvesti tri tisuće pari. Profitna margina previše je mala. Ali vaše klasične cipele za vjenčanje mogu postati glavni proizvodi u širem portfelju. Možete nastaviti proizvoditi jedinstvene cipele. Zapravo, morate... to je ono po čemu je Angelini osobit. Ali ujedno vam treba i proizvod koji može biti masovno proizveden kako bi otplatio vaš postojeći dug, dostajao za otplatu sve veće rate hipoteke i dopustio vam da zadržite radni i stambeni prostor u jednom od kvartova na Manhattanu koji se najbrže gentrificira. To je težak zadatak, Val, ali ako Cipele Angelini žele uspjeti u dvadeset i prvom stoljeću, nema drugog načina.

Bret ostavlja fascikl, prepun istraživanja o luksuznoj robi obiteljskih tvrtki s dugom tradicijom i kako posluju u novom stoljeću. Tu su neke tabele s brojkama i stupci s usporedbama, i grafikoni koji pokazuju rast određenih proizvoda u zadnjih dvadeset



godina, kao i popis propalih poslovnih poduhvata. Obiteljske kompanije kao što su Hermes, Vuitton i Prada tu su navedene. Postoji poglavlje o otkupu malih poduzeća od strane konglomerata (što je izgleda običaj u svijetu mode). Osvrnem se po našoj radionici, sa strojevima s početka prošloga stoljeća i našim rukom nacrtanim uzorcima na mesarskom papiru i pitam se je li uopće moguće od Obućarske radionice Angelini učiniti ime koje ima izgleda u doba masovno proizvedenih, strojno načinjenih dobara. A ako i jest, jesam li ja ta koja će to učiniti ?

Nebo u studenom iznad rijeke Hudson prijeteći je ljubičasto s niskim redom ugljenocrnih oblaka u stilu Jaspera Johnsa, koji prijete kišom. Povremeno, sunce boje bundeve proviri kroz te oblake i obasja uzburkanu rijeku, s krestama valova koji pokazuju zube kao rub nazubljenog noža. Čvrsto stežem pojas vunene jakne, navučem obod bejzbolske kape na čelo i zaguram dugi šal od *chenille* tkanine u okovratnik.

- Izvoli. - Roman mi daje šalicu kave iz zalogajnice i sjeda na klupu u parku, podupirući se crnim Doc Martens čizmama o ogradu ispred nas. Odjeven je u izbljedjele traperice i čokoladno smeđu kožnu motorističku jaknu koja izgleda najmanje dvadeset godina stara, a na njemu, dvadeset godina seksi. Roman se naslanja na klupu dok pokraj nas protrčava neki džoger s ispucanim crvenim licem. Roman me zagrli.

- Lijepo od tebe da si nazvao - kažem mu.

- Između tvojih cipela i mojih njoka, viđam te dvostruko rjeđe no što bih želio.

Roman je došao kad sam mu rekla da ću stanku za kavu provesti na rijeci. Vidio je da me nešto muči kad sam otišla do restorana i pomogla mu pripremiti patlidžane, a danas, dok smo razgovarali telefonom, najzad sam mu rekla za očevu dijagnozu. Ranije mu to nisam željela reći jer kad je ljubav u punom cvatu nema ničeg goreg od loših vijesti. Jedno od nas (on) završit će zadužen da razvedri drugo (mene). Kome je to potrebno?

Roman pijucka svoju kavu. - Kakav je čovjek tvoj otac?

Gledam preko rijeke kao da odgovor leži negdje na obalama nižeg Tenaflja. Na kraju kažem: - On je toskanska koža.

Roman se nasmije. - Što to znači?

- Čvrst izvana, mekan iznutra. Nije glamurozan. Izdržljiv. Ali veoma svestran. Uvelike kao ja. Kad nauči neku lekciju, nauči je na težak način.

- Daj mi jedan primjer. - Roman me privlači bliže sebi, djelomice zbog topline, a djelomice zato što se, kad smo zajedno, ne možemo dovoljno nagrliti.

- Tata je bio gradski parkovski rendžer u Queensu i u ljeto 1986. godine otišao je na neku konvenciju u sjeverni dio države New York. Dok je bio ondje, upoznao je jednu ženu po imenu Mary iz Pottsvillea, Pennsylvania.

- Ozbiljno?

- Znam. Pottsville. Mojoj bi majci bilo mnogo draže da je ljubakao s nekom ženom iz otmjenih Franklin Lakesa ili ultraglamurnog Tuxedo Parka, ali kad si supruga u toj priči, ne možeš birati. U svakom slučaju, tata se vratio kući s te konvencije i sve se činilo normalnim, samo što je naglo pustio brkove i nabavio kontaktne leće. Ja sam bila klinka, ali stalno sam ga gledala i mislila, "Ti brkovi izgledaju kao maska. Što tata skriva?"

- Kako je tvoja mama saznala?

- Jedan dan, dok je tata bio na poslu, primila je anonimni telefonski poziv. Kad je spustila slušalicu, problijedjela je kao krpa, otišla u svoju sobu, zatvorila vrata i nazvala baku. Ali još kao klinici, znali smo da moja majka s nama nikad ne bi podijelila loše vijesti.



Zato je Tess, moja starija sestra, mudro prisluškivala na drugom aparatu. Kad je mama prekinula razgovor, smislila je plan. Veoma nas je mirno sve spakirala i preselila ovamo u ulicu Perry baki i djedu. Naravno, mama nikad nije rekla da ostavlja tatu. Jednostavno je izmislila čitavu priču o tome kako će biti potrebno čitavo ljeto da se postave nove električne instalacije u našoj tudorskoj palači i kako će tata ostati u Queensu da nadgleda električare.

- Znači, svi su se pravili.

- Točno. Mama je rekla baki da joj treba vremena da razmisli. Ali nama djeci nitko nikad nije rekao što se doista zbiva pa smo živjeli u totalnoj magli.

- Je li tvoj otac ikad objasnio što se događalo?

- Dolazio je u grad svake nedjelje i ručao s nama, ali mama bi uvijek nekako nestala, znaš, uvijek bi smislila da mora nešto obaviti ili se naći s nekom prijateljicom ili nešto treće. Sad znam da ga nije mogla podnijeti gledati. Nedavno sam saznala da je odlazila u kino svaki put kad bi nas tata došao vidjeti. Tog je ljeta devet puta gledala *Flashdance*. To je izazvalo njezinu doživotnu ljubav prema puloverima sa spuštenim ramenima.

- Doista jedva čekam da upoznam tvoju majku - kaže on ironično.

- Onda se, nakon nekoliko mjeseci, mama regroupirala. Pretvorila se u pravog Georgea Pattona i počela smišljati kako će spasiti našu obitelj. Ispada da je tata ovisnik o sigurnosti. Kod njega je sigurnost najvažnija. Prije nego što ode na spavanje, provjerava svaki prozor i vrata. Mama je bila pustolovka. Tata je bio odgovoran. Mama je znala da se on nikad ne bi odrekao sigurnosti supruge zbog nepoznanica ljubavnice Mary u Pottsvilleu.

Prije no što nastavim, otpijem gutljaj kave. - Nikad nije spomenula tu aferu. Nikad. Samo se uklonila iz tatinog svijeta i pustila ga da neko vrijeme iskusiti život bez nje. Vjeruj mi, da znaš moju mamu i da ona najednom ode, nedostajala bi ti njezina puka silina. Bila je duboko povrijeđena, ali ujedno je znala da će se on, nestane li iz njegovog života, sjetiti zašto se uopće bio zaljubio u nju.

- Je li upalilo?

- Apsolutno. I doživjela sam gledati kako se moji roditelji zaljubljuju jedno u drugo po drugi put. Vjeruj mi. Postoji razlog zašto su roditelji romantični likovi prije no što se rode djeca - to je zato što djeca to ne mogu podnijeti. Kad bih se vratila kući iz škole, zatekla bih majku na očevom krilu. Jednom sam ih čak uhvatila kako se ljubakaju u kuhinji. Majka je bila tako divna i ležerna i nazočna u njihovom odnosu da joj tata nije mogao odoljeti. Najednom, Mary iz Pottsvillea bila je samo Mary iz Pottsvillea. Nikad nije mogla biti Mike s Manhattana.

- Ja svoje roditelje nikad nisam vidio romantične jedno prema drugome.

- Zašto i bi? Tvoja sirota majka bila je iscrpljena od obiteljskog restorana. Tko se osjeća romantičnim nakon dvanaest sati kuhanja mesnih okruglica, prženja gavuna i pečenja kruha? Ja se ne bih.

- I mama se još uvijek ubija u toj kuhinji, dok tata u odijelu čavrlja s gostima. On je ugostitelj stare škole. Ali njima to funkcionira.

- Znaš što je baka rekla mojoj mami nakon što se vratila ocu?

- Što?

- Rekla je, "Drži ga na dugoj uzici, Mike." Drugim riječima, nemoj ga tjerati da do kraja života plaća jednu pogrešku. Pusti ga, vjeruj mu. I mama je to učinila.

- Znaš što? - kaže Roman. - Sviđa mi se zamisao duge uzice.

- I mislila sam da će ti se svidjeti. - Zagrlim ga oko vrata. Dok se ljubimo, razmišljam o



brojnim prilikama kad sam šetala uz rijeku sama i viđala parove kako se ljube na klupama, pa okretala glavu na drugu stranu jer sam se pitala kad ću i hoću li ikad pronaći nekoga s kime ću podijeliti poljubac i stanku za kavu za oblačnog dana. Sad je on ovdje i ja se pitam o čemu razmišlja.

- Mariniram odrezak od slabine, specijalitet - kaže on dok ustaje.

Zabacim glavu i nasmijem se. On me odiže s klupe. - Što je tako smiješno?

- Mora da se grozno ljubim kad ti maštaš o marinadi.

On me privuče k sebi i ponovno poljubi. - Nemaš ti pojma o čemu ja maštam - kaže i hvata me za ruku. - Dođi. Otpratit ću te do radionice.

- Što sam propustila? - Objesim jaknu na ulazu i ulazim u radionicu u kojoj je pakiranje u punom jeku. Baka stavlja cipele od drapiranog satena u naše poslovične crvenobijele prugaste kutije. June prekriva cipele četvorokutima crveno-bijelog prugastog svilenog papira, stavlja poklopac i pričvršćuje naš logo, zlatnu krunu s običnim slovima OBUĆARSKA RADNJA ANGELINI.

- Sedamdeset i pet pari cipela boje ljuske jajeta Harlen Levineu u trgovinu obućom Picardy u Milwaukeeju - kaže June stavljajući kutiju u sanduk. - A sad bi mi dobro došlo pivo.

- Autosugestija. - Navlačim radnu pregaču.

- Malu Palamarinu očekujemo svaki trenutak - podsjeća me baka. - Morat ću te zamoliti da joj ti uzmeš mjeru za šablonu.

- U redu. - Ovo je prvi put. Baka obično uzima mjere. Pogledam June koja oduševljeno podigne palac uvis.

Na ulaznim vratima začuje se kucanje. Vjetar s rijeke toliko je jak da praktički dopuše buduću mladenku u radionicu kad joj otvorim vrata.

Rosaria ima dvadeset i pet godina, okruglo lice, crne oči, maleni ružičasti osmijeh i ravnu plavu kosu. Njezina majka imala je na vjenčanju cipele napravljene kod nas i Rosaria nastavlja tradiciju. - Tako sam uzbuđena. - Kopa po torbici. - Bog svima - kaže, ne dižući pogled. Zatim iz torbice izvuče jedan članak iz nekog časopisa, pričvršćen uz veći komad papira na kojem je bila rukom nacrtana vjenčanica.

- Evo moje haljine. Preslikala sam jednu Amsaleovu.

- Krasna je. - Baka mi pruži fotografiju i skicu. - Valentine će napraviti tvoje cipele od početka do kraja.

- Super. - Rosaria se nasmiješi. Skica prikazuje jednostavnu haljinu visokog struka od sjajne, rebraste svile. Ima četvrtasti otvor oko vrata i proziran napuhnuti rukav. - Kako vam se sviđa?

- Kao da je iz *Camelota* - odgovaram. - Jesi li gledala *Camelot*?

Ona niječno odmahne glavom.

- Zar s bakom ne gledaš stare filmove?

- Ne.

June se nasmije. - *Camelot* nije stari film.

- Njima je star. Snimljen je prije četrdeset godina - kaže baka i nastavlja pakirati cipele u kutije.

- Udat ćeš se u srpnju. Jesi li razmišljala o sandalama?

- Voljela bih sandale.

Izvlačim iz stola knjigu kako bih joj pokazala inačice Lola dizajna. Ona vrisne i pokaže



na usku platnenu sandalu remenčićima. - Oh, Gospode, ova!

obrubljenu blijedoružičastim, s ukriženim - kaže pokazujući.

- Tako je. Skinu cipele da ti uzmemo mjeru.

Rosaria sjedne na stolac i skine cipele i čarape. Uzimam dva unaprijed izrezana komada mesarskog papira s police i na oba u gornjem desnom kutu napišem njezino ime. Stavljam papire na pod ispred Rosarije, a zatim joj pomognem da stane na sredinu svakog komada. Opišem olovkom oko njezinog desnog stopala i označim između svakog nožnog prsta. Isto učinim i za lijevu nogu. Ona podigne stopala s papira. Izrežem dva komada tanke špage iz koluta na stolu i izmjerim dužinu vezice za gornji dio njezinog stopala. Isto učinim i za vezicu oko gležnja. Označim špagu i stavim je u omotnicu s njezinim imenom. - U redu, a sad zabavan dio. - Otvaram Rosariji ormar s ukrasima i ona promatra police i prozirne plastične kantice poput male djevojčice koja je sletjela u škrinju s blagom prepunu dragulja i može odabrati što god poželi.

Veoma smo ponosne na sastavne dijelove koje koristimo za izradu cipela. Baka svake godine putuje u Italiju po zalihe. Kad kuhaš, presudni su kvalitetni sastojci, a isto vrijedi i za izradu cipela. Raskošne tkanine, fina koža i rukom izrađeni ukrasi krajnje su važni i određuju naš brend. Odanost je također važna u bakinoj poslovnoj etici. Kožu i antilop kupuje od obitelji Vechiarelli iz Arezza u Italiji, potomaka onog istog štavioca s kojim je radio moj pradjed.

Većina postolara u povijesti ima zemljoradnju. Angelinijevi su bili zemljoradnici koji su postali mesari. Mesari su se često bavili štavljenjem jer je bilo unosnije prodavati obrađenu kožu nego sirovu. Moj je pradjed skočio s mesara na postolara zahvaljujući trenutku u kojemu se našao.

Početkom dvadesetog stoljeća, u Italiji je nastao pokret u kojem su obrtnici (postolari, draguljari, krojači, grnčari, zlatari, staklopuhači) poučavali mladiće kojima je očajnički trebao posao obrtu po njihovom odabiru. Majstori su odlazili u seoca i poučavali ono u čemu su bili vješti. Sustav naučnika glavni je oslonac u radnom životu Talijana, ali ovaj određeni pokret bio je koliko umjetnički toliko i politički, rođen iz potrebe da se Talijani nakon rata izdignu iz siromaštva. Pokret se proširio, a s njime i širenje talijanskih rukotvorina, od kojih neke postoje i danas. Obitelji koje su zajedno učile i otvorile svoje vlastite tvrtke tako su stvorile i vlastiti brend.

Baka kupuje kožu za naše cipele u Arezzu, a čavlice i obrube od La Mondiale, najstarijeg dobavljača za izradu cipela u Italiji. Za ukrase odlazi u Napulj, gdje radi s jednom mladom, kreativnom ekipom, Carolinom i Elisabettom D'Amico, koje proizvode rukom izrađene ukrase za cipele. Baka često donese grubu skicu onoga što želi i bira iz njihove bogate zalihe. D'Amicove izrađuju kopče i ukrase sa svjetlucavim kristalima - užarenim lažnim dijamantima; blistavim lažnim smaragdima, rubinima i kupolastim poliranim draguljima. Njihovi povijesni ukrasi toliko su raskošni da ih nazivamo *verdura*¹⁷ za stopala, budući da lako mogu biti zamijenjeni za prave.

Također nudimo bogat izbor rukom izrađenih platnenih ukrasa, među kojima su i baršunaste mašne tako fine da ih pincetom stavljamo na tanke kožne vrpce prije no što ih zašijemo na cipelu. Nudimo svilene ukrase u obliku cvijeta, odvažne kala ljiljane od sirove svile, nedužne ivančice od organze i tila, i svilene rozete u svim bojama i kombinacijama, od rubinski crvene do tamnog grimiza s mahovinasto zelenim baršunastim listovima.

¹⁷ Tal. zelen, povrće



Imamo i bogat izbor majušnih slova i brojki, izrezanih od metalno zlatne, srebrne i bakrene kože, koje često uživamo u stražnji dio cipele. U cipele često stavljamo inicijale mladenke i mladoženje, ili datum vjenčanja, kako bi dobile vrijednost obiteljske dragocjenosti.

Rosaria s čuđenjem promatra prozirne plastične plitice s rozetama. Najprije uzima različak modre ruže, jer je to boja u koju će biti odjevene njezine djeveruše. Zanimaju je vrpce od oblo rezanih prozirnih kristala na satenu, ali zaključuje da su previše napadne za njezin ukus. Nakon mnogo promišljanja, odlučuje se za antikne bež rozete. Zatim nazove majku da odobri njezin odabir.

Papire s Rosarijinim obrisom stopala dajem June koja ih stavlja u svoju kutiju. Izvlačim karticu iz ladice stola i zapisujem bilješke. Upisujem sve dimenzije Rosarijinih stopala, a zatim pričvrstim uzorak tkanine i broj kutije rozeta. Na kraju uz karticu pričvrstim i omotnicu s mjerama za vezice dok Rosaria, smušena od oduševljenja, prepričava svojoj mami svaku pojedinost. Jednako je uzbuđena glede cipela kao i glede haljine. Rosaria završi razgovor s majkom i obraća se baki. - Tako sam ponosna što nastavljam maminu tradiciju.

- Kad imaš zadnju probu za haljinu? - pitam je.

- Desetog svibnja, kod Frances Spencera u Bronxu.

- Dobro ih znam. Najbolja krojačka radionica u svih pet okruga. Doći ću onamo s tvojim cipelama tako da mogu porubiti haljinu prema potpetici koju ćeš nositi.

- Flvala vam. - Rosaria me zagrlji, uzme svoju torbicu i ode.

Zapisujem datum Rosarijine probe na karticu i zatim otvorim fascikl za pohranu na stolu.

- Rosariji ću dati cipele na dar - kaže baka, ne podižući pogled sa svog posla. - Nećemo naplatiti.

- U redu. - Označavam narudžbu. Ovo je loše vrijeme za darivanje cipela. - Jesi li sigurna?

- Sigurna sam. - Baka uzima cipele na kojima je radila i omota ih pamukom.

- Znaš, sad kad Alfred provjerava naše brojke...

- Znam. Ali Alfred ne vodi ovaj posao. Ja ga vodim.

June me pogleda i podigne obrvu kao da želi reći, Ne prepiri se s njom.

Pričvrstim narudžbu na ploču na zidu. Na njoj zamijetim zabilješku napisanu bakinom rukom. Piše: "Sastanak s Rhedd Lewis u Bergdorf'su, 5. prosinca, 10 h. Povedi V."

- Bako, što je ovo?

- Sjećaš se one filmske kostimografinje? Debre McGuire? Dakle, možda jest bila razdražljiva, ali svidjele smo joj se. Preporučila nas je Rhedd Lewis u Bergdorf'su i ona je zamolila da se nađemo.

- Je li rekla zašto? - Jedva uspijevam obuzdati uzbuđenje.

- Nije. Možda se udaje i trebaju joj cipele.

- Ili možda želi staviti naše cipele u tu trgovinu! - Mislim mi se kovitlaju mogućnosti opskrbljivanja našim cipelama najotmjerenije robne kuće u New York Cityju. Ovo je upravo onakva prilika kakvu se Brett nadao da ćemo dobiti. Trebaju nam velike face da prepoznamo i podrže naš brend. - Možeš li zamisliti? Naše cipele u Bergdorf'su?

- Nadam se da ne mogu. - June stavi ruke na bokove i okrene se prema baki. - Sjećaš se kad je tvoj muž stavio cipele u Bonwit Teller's? To je bila prava katastrofa. Jedva da smo išta prodali. Na kraju su nam rekli da mladenke ne žele masno platiti cipele kad su već



potrošile poprilično novca na

- To nas je odvratilo od robnih

zadnji pohod u veliki posao.

- Možda će ovaj put biti drukčije. Pogledaj bilo koji modni časopis. Bogati kupci troše dvije tisuće na neku torbicu i niti ne trepnu. U usporedbi s njima, naše su cipele prava jeftinoća. Možda je u tome prilika.

- Ili možda da ti samo odeš na sastanak, vidiš što ona kaže i zatim svратиš u Bergdorfov kafić i pojedеш nadjevena jaja - praktično predloži June uzimajući svoje škare i izrezujući s papira sa šablonama potplate veličine trideset osam i pol. June me pogleda i nasmiješi mi se u podršku, ali dovoljno je dugo u našoj tvrtki da bi znala kako je krajnje nevjerojatno da će baka promijeniti išta u načinu na koji vodi svoj posao, čak i ako to znači da bi ga mogla posve izgubiti.

- Bako, mislim da na taj sastanak trebamo otići potpuno opterećene. Je li tako?

Ona mi ne odgovori jer se upravo u tom trenutku ispred naše radionice zaustavi duga, crna limuzina. Kao da se proteže od ugla do vrata predvorja zgrade Richarda Meiera. Dok se parkira, na registarskoj pločici opazim natpis BUILD BIZ.

Muškarac u svježem mornarsko modrom odijelu s crvenom kravatom iskoči sa stražnjeg sjedala, a za njim moj brat. Vjetar podiže njihove svilene kravete kao repove dječjih zmajeva dok kreću prema našem ulazu.

- Što Alfred radi ovdje? - pitam.

- Nazvao je kad si bila vani s Romanom. Dovodi posrednika da vidi kuću.

Pogledam June. Pogledi nam se sretnu i ona brzo odvrati svoj.

- Bog, moje dame - kaže Alfred ulazeći u radionicu. Prilazi baki i poljubi je u obraz. Baka blista od ponosa kad se Alfred okrene prema onom muškarcu i predstavi je. - Ovo je moja baka, Teodora Angelini. Bako, ovo je posrednik o kojem sam ti pričao, Scott Hatcher. Zajedno smo išli na Cornell.

Baka se rukuje s njim. Alfred spusti ruke na bokove i osvrne se po radionici kao da June i ja nismo ondje. Pravo mi je čudo koliko je društven moj brat kad je sa sebi ravnima. S obitelji je mrzovoljan. Ali na poslu, kad je u svojoj igri i kad se traži osobnost i pol, pravi je pištolj.

Posrednik je visok oko metar i devedeset, zgodnija inačica princa Alberta od Monaka, s glavom punom kose. Oči su mu krupne i zelene i ima srdačan, nepokolebljiv osmijeh trgovca.

- Malo ćemo razgledati, bako. - Alfred joj uputi hinjeni osmijeh poslovnjaka.

- Samo vi dajte - kaže baka.

- Počnimo s krovom. - Alfred vodi Scotta stubama.

Sjednem na svoj radni stolac. - Dakle, stigao je dan kojeg sam se užasavala.

- Nemoj biti takva - nježno kaže baka.

- Kakva bih trebala biti? - Uzimam vezice za čizmicu i nosim ih do daske za glačanje. Uključim glačalo i zabijem dlanove duboko u džepove dok čekam da se glačalo zagrije.

June odloži svoje škare i kaže: - Treba mi kava. Cure, da i vama nešto donesem?

- Ne, hvala - kažem joj.

June navuče jaknu i izjuri kroz vrata.

- June zna namirisati svađu - tiho kaže baka.

- Neću se svađati s tobom. Samo bih voljela da tvoja igra upali.

- Bergdorf's nas neće spasiti. Jedino u što sam sigurna jest da u poslu nema čarobnog



rješenja. Tu je riječ o uspinjanju na planinu, klin, korak, klin, korak.

Najednom, bakini stari aforizmi zvuče prastari i nevažni. Sad sam ljuta. - Ti ni ne znaš o čemu će biti riječ na tom sastanku. Nisi pitala. Zašto jednostavno ne stavimo na vrata natpis *Zatvoreno* i odustanemo?

- Slušaj, s ovim sam poslom prošla sve moguće. Na rubu zatvaranja bili smo više puta no što mogu izbrojati. Tvoj djed i ja umalo smo ga izgubili nakon što je 1950. njegov otac umro. Ali izdržali smo. Preživjeli smo šezdesete, kad se naša prodaja spustila na nulu jer su hipijevske mladenke hodale bosonoge. Progurali smo sedamdesete, kad se proizvodnja u Europi učeterostručila, a nakon toga smo jahali na valu godina princeze Diane u osamdesetima, kad su svi željeli formalna vjenčanja i zahtijevali po mjeri izrađene haljine i cipele. Poslovanje smo iz zaduženog učinili profitabilnim, a ja sam dizajnirala one balerinke kako bismo sačuvali dio tržišta koji je počeo prelaziti Capeziju. - Podiže glas. - Da se nisi usudila sugerirati da sam ja od onih koji odustaju. Borila sam se i borila i borila. I umorna sam.

- Shvaćam!

- Ne, ne shvaćaš. Dok ne budeš radila ovdje svaki dan pedeset godina, ne možeš znati kako se ja osjećam!

I ja podižem glas i kažem: - Dopusti mi da otkupim posao.

- Čime? - Baka podiže ruke u zrak. - Ja ti isplaćujem plaću. Znam koliko zarađuješ!

- Pronaći ću novac! - poviknem.

- Kako?

- Treba mi vremena da to smislim.

- Nemamo vremena! - odvrati baka.

- Možda bi mi mogla iskazati jednaku uljudnost kakvu iskazuješ svom unuku i dati mi vremena da dam protuponudu onoj koju on smisli.

Alfred ulazi u radionicu. - Koji se to vrag ovdje događa? - strogo pita, pokazujući glavom prema hodniku u kojem Hatcher proučava stube.

- Želim kupiti radionicu i kuću - kažem bratu.

On se nasmije.

Zvuk njegovog okrutnog smijeha me probada, razara moje samopouzdanje, kao što to čini cijeli moj život. Zatim on kaže: - Čime? Snovima? - Mahne rukama kao da je on već vlasnik Obučarske radnje Angelini i broja 166 u ulici

Perry. - Kako bi si uopće mogla priuštiti... ovo? Ne bi mogla kupiti ni glačalo.

Zatvaram oči i susprežem suze. Neću plakati pred bratom. Neću. Otvaram oči. Umjesto da popustim, što uvijek činim, pronalazim najdublji ton glasa i odlučno kažem: - Radim na tome.

Scott Hatcher pojavljuje se na vratima, stavi ruke u džepove i pogleda baku. - Spreman sam dati vam ponudu. U gotovini. Gospođo Angelini, volio bih kupiti broj 166 u ulici Perry.

Navlačim vunenu kapu čvrsto preko ušiju koje me peckaju od hladnoće. Dok ovog utorka navečer hodam Malom Italijom, ulice su prazne, a svjetlucava sjenica iznad Grand Streeta izgleda kao onaj zadnji šator ostavljen da privlači pozornost prije no što cirkus ode iz grada. Skrećem u ulicu Mott. Otvaram vrata Ca' d'Oro. Restoran je polupun. Mahnem Celeste, koja je iza šanka, i odlazim u kuhinju.

- Bog - kažem stojeći na vratima.



Roman ukrašava dva tanjura ih uzme, progura se pokraj mene pride mi, pa me poljubi u oba obraza prije no što skine kapu s moje glave. - Smrznula si se.

- Bit će još gore kad ostanem bez posla i bez doma.
- Što se dogodilo?
- Baka je dobila ponudu za kuću.
- Hoćeš li doći raditi sa mnom?
- Moji njoki su kao od plastelina, a na moju teletinu ne možeš računati. Žilava je.
- U tom slučaju povlačim ponudu.
- Kako se to radi, Romane? Kako čovjek kupi neku zgradu?
- Treba ti bankar.
- Imam ga. Mog bivšeg dečka.
- Nadam se da si prekinula na lijep način.
- Jesam. Nisam za dramu u osobnom životu. Što je dobro, s obzirom na to koliko je drame u mom poslovnom životu.

- Što je rekla tvoja baka?
- Ništa. Saslušala je ponudu, odložila posao, otišla na kat, odjenula se i otišla u kino.
- Je li rekla tipu da će mu prodati zgradu?
- Nije.
- Onda to možda neće ni učiniti.
- Ti ne znaš moju baku. Ona nikad ne kocka. Uvijek odabere ono sigurno.

Roman me poljubi. Njegov mi dodir grije lice, kao da je toplo talijansko sunce granulo ove čiče zimske noći. Osjećam propuh kroz stražnja vrata, podbočena golemom limenkom San Marzanovih zgnječanih i oguljenih rajčica. Zagrlim Romana.

- Jesi li primijetio da od našeg prvog izlaska ja na stol nisam donijela ništa osim loših vijesti? Moj otac je dobio rak, a ja imam poslovnih problema.

- Kakve to ima veze s nama?
- Zar ti se ne čini da me prati loša sreća?
- Ne.

- Samo stojim ovdje spremna na još loših vijesti. Hajde. Udari. Možda si oženjen i u Tenaflu imaš sedmero vrištave djece.

- On se nasmije. - Nemam.
- Nadam se da paziš kad prelaziš cestu.
- Veoma pazim.

Konobar ulazi u kuhinju. - Stol dva. Ravioli s tartufima. - Pogleda ravno kroz mene, a zatim, nestrpljivo, ravno u svog gazdu.

- Trebala bih ići - kažem i zakoračim korak unatrag.
- Ne, ne, samo ti sjedi dok ja radim.

Osvrnem se po kuhinji. - Dobro perem posuđe.

- U tom slučaju, primi ga se. - Roman se naceri i okrene natrag prema štednjaku. Skidam kaput i objesim ga na vješalicu. Uzimam čistu pregaču s vrata i navlačim je preko glave pa zavežem oko struka. - Mogla bi mi se svidjeti više od Brune - kaže on.

Hvatam svoj odraz na kromu hladnjaka; po prvi put danas, smiješim se.



Hotel Carlyle

Baka i ja stižemo točno na vrijeme na sastanak s Rhedd Lewis u Bergdorf Goodmanu. Baka izlazi iz taksija i čeka me na uglu dok plaćam vozaču. Prebacim se preko sjedala i pridružujem joj se na uglu Pedeset i osme ulice i Pete avenije.

Baka je odjenula jednostavni crni kostim s hlačama sa šik, prevelikim privjeskom u obliku sunca na debelom lančiću oko vrata. Porub njezinih hlača savija se u meku manšetu na naglavku njezinih zlatno obrubljenih crnih cipela. Crnu kožnu torbicu drži priljubljenu uz tijelo. Drži se uspravno i visoko, poput lutke koja pozira u kaputu s uzorkom riblje kosti Christiana Lacroixa tik iza nje u izlogu robne kuće.

Pročelje Bergdorf'sa uistinu je otmjeno; nekoć je to bila privatna kuća, sagrađena u 1920-ima, od blijedosivog pješčenjaka naglašenog prozorima s olovnim staklima. To je bila jedna od nekoliko veličanstvenih rezidencija koje je na Manhattanu izgradila obitelj Vanderbilt. Ova parcela na uglu jedna je od najprestižnijih u čitavom New York Cityju, budući da gleda na veliki trg Hotela Plaza na sjeveru i Petu aveniju na istoku.

Baka mi se smiješi, s lijepo razmazanim jarkocrvenim ružem na usnama. - Sviđa mi se tvoj kostim.

Odjenula sam kostim s kratkim mornarsko modrim sakoom od svilene vune raskošnog okovratnika i odgovarajućim hlačama širokih nogavica. Za njegovu sam majku izradila dizajnerski par cipela i u zamjenu sam dobila ovaj kostim. - I ti, bako, izgledaš sjajno.

Ulazimo u trgovinu kroz pokretna vrata na bočnom ulazu. Ovaj dio robne kuće nalikuje solariju, samo što su staklene vitrine pune dizajnerskih torbica, a ne egzotičnog bilja. Plavi drveni parket na podu osvijetljen je lusterom prepunim prizmi boje meda. Baka i ja krećemo ravno ka dizalima i našem sastanku. Gajim velike nade, a baka je dala sve od sebe da ublaži moja očekivanja.

Kad iziđemo iz dizala na osmome katu, sve je mirno, čak i telefoni tiho zvone. Nema ni naznake kupovinske vreve ispod nas, zapravo, kao da smo u nekoj otmjenoj stambenoj zgradi u Upper East Sideu, a ne u uredskim prostorima. Ukusan dekor neutralnih je nijansi, s povremenim bljeskom intenzivnije boje u pokućstvu i umjetninama.

Javljam se recepcionerki. Ona nas zamoli da pričekamo na sofi za dvije osobe, presvučenoj poput jabuke zelenim moareom s mornarsko modrim rubom. Stolić za kavu je nizak, moderni krug od lucita, s primjercima Bergdorfovog zimskog kataloga odjeće za odmor. Tek što nisam uzela jedan od njih i prelistala ga, kad se na vratima pojavi jedna mlada žena. - Gospođa Lewis će vas sad primiti. Molim vas, pođite za mnom.

Mlada nas žena vodi u ured Rhedd Lewis, koji blago miriši na zeleni čaj i ružičaste božure. Radni stol je veliki, jednostavan, moderan četverokut presvučen tirkiznom kožom. Sag od agavinih vlakana daje prostorijski ozračje neke grčke vile na Petoj aveniji. Stolac od lakiranog bambusa je prazan. Baka i ja smještamo se na Fornasettijeve stolce, dva vitka,



moderna prijestolja s jastucima
park koji se vidi kroz prozore. -

boje smeđeg karamela. Baka pokazuje na
Kakav pogled.

Ustajem sa stolca. Sad kad je i zadnje jesensko lišće otpalo, gole krošnje u Central Parku izgledaju kao beskonačno prostranstvo sivih črčkarija Cyja Twomblyja.

- Mora da je bio san živjeti u ovoj veličanstvenoj kući - oglasi se duboki ženski glas iza naših leđa. Okrenem se i na vratima ugledam Rhedd Lewis. Prepoznajem je prema njezinom profilu na Wikipediji. Visoka je i vitka, odjevena u crvene uske hlače s tunikom od crnoga kašmira i ogrlicom koja se može opisati samo kao makrame vješalica za biljke iz sedamdesetih. Međutim, taj neobični komad nekako funkcionira. Na nogama ustraje uz Capezijeve klasične, crne cipele ravnih potpetica. Prilazi svom radnom stolu, praktički na prstima.

Rhedd Lewis je otprilike jednakih godina kao moja majka, a njezino uspravno držanje i otmjen hod mig su da je u bivšem životu bila plesačica. Kosa boje meda ošišana je kratko, u lepršavim slojevima, s dugim šiškama koje joj se prelijevaju preko lica kao draperija. - Hvala vam što ste došle u ovu našu sirotinjsku četvrt u centru grada. - Nasmiješi se i pruži ruku baki. - Ja sam Rhedd Lewis.

- Teodora Angelini, a ovo je moja partnerica, Valentine Roncalli - odgovori baka. - Ujedno mi je i unuka.

Skrivam oduševljenje bakinom objavom da sam njezina partnerica (ovo je prvi put da je to ikad rekla!) gurajući ruku prema Rhedd, kao da joj pružam letak za rasprodaju sofa kod Big Ala u East Villageu.

- Obožavam obiteljske tvrtke. A kad mlada žena preuzme odgovornost za posao, to me oduševljava. Najbolji dizajneri naslijede pribor za vještinu. Ali nemojte nikome reći da sam to izjavila.

- Vaša je tajna s nama sigurna - kažem joj.

- A evo još jedne. Kad je riječ o zanatskoj vještini, nitko se ne može mjeriti s Talijanima.

- Slažemo se - kaže baka.

- Pričajte mi o svom poslu. - Rhedd se nasloni na radni stol, prekriži ruke i stane ispred nas kao profesorica koja postavlja izazov svojim učenicima.

- Ja sam staromodna postolarica, gospođice Lewis. Vjerujem starim običajima. Izradu cipela naučila sam od svog supruga, koji je zanat naučio od svog oca. Već duže od pedeset godina izrađujem cipele za vjenčanja.

- Kako biste opisali svoju liniju?

- Otmjena jednostavnost. Rođena sam u prosincu 1828. godine i na moj je rad utjecalo vrijeme u kojemu sam odrasla. U svijetu dizajna, volim tradicionalne uvoditelje novina. Obožavam Claire McCardell. Divim se hirovitosti Jacquesa Fatha. Kad sam bila curica, majka me je vodila u salone dizajnera kao što su bile Hattie Carnegie i Nettie Rosenstein. Za mene je bilo veliko uzbuđenje doista ih upoznati. Nisam završila izrađujući šešire ili haljine, ali ono što sam kod njih zamijetila postalo je važno kad sam počela izrađivati cipele. Linija, proporcija, udobnost, sve su te stvari važne kad si umjetnik koji izrađuje odjeću.

- Slažem se - odgovori Rhedd pozorno slušajući. - Tko vam se sad sviđa?

Baka kimne glavom. - U obučarskom svijetu, ne možete nadmašiti obitelj Ferragamo. Oni svaki put pogode.

- A vaše nadahnuće? - Rhedd zagladi ogrlicu oko vrata.

- Oh, rekla bih... moje cure. - Baka se nasmiješi.



- A tko bi one bile?
- Da vidimo. Jacqueline Kennedy Onassis, Audrey Hepburn i Grace Kelly.
- Jednostavnost i otmjeno - suglasi se Rhedd.
- Točno tako - odvraća baka.

Kad god se baka dotakne kulture, spominje svoje sveto trojstvo stila za žene određene dobi: Prvu damu, filmsku zvijezdu i princezu. Rođene otprilike u isto doba kad i baka, svojim su životima, iako nisu odražavali njezin vlastiti, dale kontekst njezinom radu. Jacqueline Onassis bila je oličenje kroja i linije, načinjenih od najfinijih tkanina; Audrey Hepburn bila je ulično siročić, na njezin je stil utjecao ples, da bi zatim bio oveličan kazališnom večernjom odjećom s vezom i perlicama; Grace Kelly imala je mirni klasicizam radničke djevojke koja se pretvorila u debitanticu, s rukavicama, šeširima, haljinama u obliku slova A, kaputima od tvida.

Baka ističe da su njezine muze nosile modu, a ne moda njih. Baka vjeruje da bi svaka žena trebala mudro i razborito uložiti u svoju garderobu. Njezina filozofija jest da biste trebali imati jedan božanstven kaput, jedan sjajan par večernih cipela, jedan dobar par za dan. Ne može shvatiti zašto se žene moje dobi razmeću kupujući, budući da ona, baka, vjeruje u kvalitetu nad kvantitetom. Međutim, na druge načine, moj je naraštaj mnogo sličniji njezinome nego što ona to uviđa.

Bakine vršnjakinje rođene su na kraju ere jazza. Imale su svojevrsno prirodno samopouzdanje u svoje sposobnosti koje se naraštaj moje majke morao pomučiti pronaći. Iako su žene iz generacije moje majke bile izgređničke feministkinje, bakina je skupina doista utrla put za njih na radnom mjestu; naravno da bi one rekle da su to morale. Bakina je skupina uključivala mlade žene koje su odlazile na posao u mlinove, tvornice i trgovine kad su se muškarci otišli boriti u Drugom svjetskom ratu. Poslovi koje su one obavljale tijekom rata vratili su se muškarcima po povratku iz rata. Baka kaže da su tako žene u 1950-ima ponovno završile u kuhinji. I ona se vratila u kuhinju, ali samo stubama nakon čitavog dana posla u radionici cipelama. Baka je bila zaposlena majka i prije no što je to postalo oznakom. U njezino doba, rekla je, "pomagala je svom suprugu", ali mi zapravo znamo istinu - bila je njegova puna partnerica.

Rhedd obide svoj stol, sjedne i nagne se prema nama. Namjesti Tiffanyjev stolni sat i keramičku posudu za olovke ispred sebe. Zaslon njezinog računala uvučen je u zid uz radni stol. Čuvar ekrana joj je jedna crno-bijela fotografija iz 1950-ih, koja prikazuje veliku manekenku Lisu Fonssagrives kako puši cigaretu u New Look haljini na raskrižju na kojemu smo baka i ja prije nekoliko minuta izišle iz taksija.

- Moje dame, Debra McGuire, moja dobra prijateljica, rekla mi je za vas. Debra ima sjajno oko. Donijela mi je cipele koje ste joj dale za film. Silno su me se dojmile.

- Hvala vam - uglas odgovorimo baka i ja.

- I dale su mi jednu zamisao. - Rhedd ustaje i prilazi stolicu za čaj ispod prozora. Natoči si čašu vode, a zatim još dvije, jednu za mene, a drugu za baku. Dok nas poslužuje, kaže: - Na blagdanskim izlozima radimo otprilike godinu dana unaprijed. A kad sam vidjela one cipele koje ste vi izradile, pala mi je na pamet zamisao za izloge 2008. Želim ih posvetiti mladenkama. I temi Rusije.

- U redu. - Baka razmišlja. - Brušeni baršun, čizmice, teleća koža, runo.

- Možda. Tražim jedinstvene cipele iz bajke koje će se vidjeti ekskluzivno u mojim izlozima.

- Zanimljivo - kaže baka, ali ja čujem sumnju u njezinom glasu. - Međutim, trebali biste



znati da mi radimo prema dizajnim naše tvrtke...

- Bako, svaki par cipela koje izradimo unikatan je - prekinem je i pogledam Rhedd. - Radile smo cipele iz bajke za vjenčanja. Napravile smo par jahaćih čizama od bijele teleće nape i crne lakirane kože za mladenku i mladoženju koji su se vjenčali na nekoj farmi konja u Virginiji.

- To je istina - priznaje baka. - A napravile smo i par cipela od satineta boje vatrogasnih kola za mladenku koja se udala za nekog vatrogasca u Lower East Sideu.

- Tu je bila i jedna mladenka koja se udala za Francuza, pa smo za nju izradile Madame Pompadour cipele s ogromnim svilenim mašnjama.

- Da budem savršeno iskrena - kaže Rhedd - nisam imala mnogo sreće s malim poduzećima kao što je vaše. Male tvrtke, ekskluzivni izrađivači cipela po narudžbi, ostaju mali s razlogom. Obično znaju što znaju i neudobno im je u širem kontekstu. Nedostaje im svjetonazor, vizija.

- Mi imamo viziju - uvjeravam je. Ne gledam baku dok to objašnjavam. Iz mene izranja trgovkinja u meni.

- Znamo da moramo proširiti svoj brend i ozbiljno razmatramo kako se to može učiniti na današnjem tržištu.

Svakom kupcu prilazimo kao prilici da iznova smislimo svoje modele. Međutim, a to biste trebali znati, ponosne smo na svoju baštinu. Naše cipele su najbolje izrade na svijetu. To vjerujemo.

Rhedd pogleda prema zatvorenim vratima iza naših leđa kao da očekuje da će neka velika zamisao ušetati u prostoriju, ali srećom po mene, mislim da je to već čula. - Zato vam i želim dati priliku.

- I mi to cijenimo - kažem joj.

- Priliku za vas i druge dizajnere cipela da mi date što trebam.

- Zar ima i drugih? - Baka se nasloni u svom stolcu.

- Riječ je o natječaju. Naći ću se s nekoliko drugih dizajnera, jednom radionicom za izradu obuće po mjeri iz Francuske i nekoliko dobro poznatih imena koja proizvode u širokim razmjerima.

- Zar se moramo nadmetati s velikim facama? - Otpijem gutljaj vode.

- Najvećima. Ali ako ste tako dobre kao što kažete - Rhedd suzi oči - dokazat ćete da imate dar i umješnost da to izvedete kako treba. Moj će kreativni direktor nacrtati skice za pozadinu izloga, kulisu, ako to hoćete tako nazvati. Ja ću odabrati vjenčalice koje ćemo izložiti, i iz te ćemo skupine odabrati jednu haljinu koju ćemo poslati vama i drugim dizajnerima. Svatko će od vas dizajnirati i napraviti cipele za tu haljinu. A onda ću ja odabrati one koji mi se najviše sviđaju i dovesti tog dizajnera da smisli cipele za sve vjenčalice u izlozima.

Srce mi se malo snuždi. Nadala sam se da će ono što nam ona kani ponuditi biti stvarno i pravodobno. Ona nije idiotkinja i osjeća moje razočaranje.

- Slušajte, znam da vam se ovo čini malom vjerojatnošću, ali ako učinite ono što kažete da možete, imate jednako dobre izgleda dobiti taj posao kao i svatko drugi.

- To je sve što nam je potrebno, gospođo Lewis. - Ustanem i pružim joj ruku. I baka ustane i učini to isto. - Prilika. Pokazat ćemo vam kako se to radi.

Nakon sastanka s Rhedd Lewis, baku šaljem taksijem kući u ulicu Perry, a ja sjednem na gradski autobus do Sloan Ketteringa kako bih se našla s mamom. Sestrama sam poslala



poruku, a kopiju i Alfredu, o sastanku s Rhedd Lewis i rekla im za natječaj. Tess je dobra u devetnicama (sad su nam molitve uistinu potrebne), Jaclyn će pružiti podršku, a cc Alfredu trebao mu je pokazati da imam viziju o budućnosti obiteljske tvrtke. Mami, koja voli sliku s vijestima, pripojila sam i bakinu fotografiju snimljenu ispred robne kuće.

Vrata bolnice se otvore kad im se približim. Ušavši unutra, vidim majku kako sjedi na kauču uz prozore okrenute prema suncem obasjanom vrtu s kipovima i tipka po svom BlackBerryju kao da igra neku divlju video-igricu. Sunčane naočale podigla je navrh glave kao tijaru, a od glave do pete je odjevena u svijetlomodro, sa širokim potezom bež kašmira prebačenog preko prsiju kao zastava.

- Mama, stigla sam.

- Valentine! - Mama ustane i zagrlji me. - Tako mi je drago kad je tvoj red. - Mama je odlučila da, umjesto da se svi pojavljujemo na svakom tatinom liječničkom pregledu, ona će napraviti raspored u kojem ćemo se izmjenjivati tako da ne izgubimo energiju. Naravno, ona je nazočna na svakom bockanju, prčkanju i magnetskoj rezonanci.

Moja majka nikad nije patila od gubitka energije, niti se ikad plaši ijednog projekta prije no što je dovršen. Nikad nisam vidjela da joj je energija posustala kad je riječ o njezinoj obitelji; bila je i vječno je poduzetna, bilo to pletenje pletenica trima djevojčicama prije nastave, snalaženje u blagdanskome pustošenju ili izlijevanje cementa za novu stazu ispred kuće, ona je za sve sposobna. Ovih dana, riječ je o ozdravljenju mog oca.

- Svidjela mi se fotografija. Kako je prošlo u Bergdorf'su?

- Nadmetat ćemo se u dizajnu cipela kako bismo osvojile blagdanske izloge za Božić 2008.

- Fenomenalno! Kakav uspjeh!

- Dugo je do pobjede, mama. Vidjet ćemo što će se dogoditi. - Mojoj majci ni ne pada na pamet da možda nećemo pobijediti. Još jedan razlog da je čovjek voli. - Onda, kako je tata?

- Oh, danas je samo na dosadnim pretragama. Sjemenke¹⁸ će staviti nakon bakinog rođendana.

Mama i ja sjednemo. Instinktivno spustim glavu na njezino rame. Njezina koža miriši na bijele ruže i bijelu čokoladu. Njezina naušnica počiva na mom obrazu dok govori.

- Bit će on dobro.

- Znam - kažem joj. Ali zapravo ne znam.

- Ostat ćemo pozitivni i moliti se. To će biti dovoljno.

Volim što mama misli da je rak nešto što se po želji može pobijediti s osmijehom i Zdravomarijom. Kad legnem u krevet i pomislim na svog oca i budućnost, razmišljam o njegovim unucima i kako, brzinom kojom ja idem, on nikad neće upoznati moju djecu. Ponekad se kunem da mama čita moje misli i ona upita: - Kako ide s onim momkom kojeg viđaš?

Podignem glavu s njezinog ramena. - Visok je.

- Odlično. - Majka polako kimne glavom. U panteonu muških atributa, mama se visini divi više nego punim džepovima i gustoj kosi. - Je li zgodan?

- Rekla bih da jest.

- To je divno. Tata je rekao da je šef kuhinje. Sviđa mi se njegovo ime, Roman Falconi.

¹⁸ 2009. godine započeto je korištenje nove metode liječenja raka prostate koja omogućuje brahiterapiju po metodi HDR, koja se naziva Smart seed (inteligentno sjeme). HDR je visoka doza zračenja pomoću iridija 192, koja se može primijeniti kao vanjsko zračenje ili kao privremeni implantant dizajniran da omogući visoke doze zračenja tako da istodobno maksimalno šteti okolno tkivo.



Zvuči seksi.

- Ima vlastiti restoran u Maloj Italiji.

- Oh, voljela bih imati kulinarškog šefa u obitelji. Možda bi me on mogao poučiti izradi onih otmjenih pjenica koje poslužuju u Per Seu. Čitala sam o njima u Hrani i vinu. Zamisli dotok novih ideja!

- Njih ima čitavo mnoštvo.

- Kad ćeš nam ga predstaviti? - pita mama.

- Dovest ću ga na bakinu rođendansku proslavu kod Carlylea.

- Savršeno. Neutralni teren. Znaš, moj je općeniti savjet da ne žuriš. Nemoj forsirati. - Mama se ugrize za usnicu.

- Neću.

- Samo se nadam da ćeš pronaći trajnu sreću kakvu ja imam sa svojim Dutchom. Tvoj tata i ja smo ljudi jedno za drugime, znaš.

- Znam.

- Bog zna da smo i mi imali svojih problema, svakojakih oluja i valovitog mora. Ali nekako smo sve to prebrodili i vratili se natrag na obalu. Ponekad smo čak i puzali, ali vratili smo se.

- Jeste, vratili ste se.

- Mogu reći da smo pobijedili.

- Jeste.

- I znaš što? To i jest ono najvažnije. Jedan je veliki filozof rekao nešto kao, znaš da se nikad ne mogu sjetiti viceva ili točnih riječi filozofa, ali u osnovi, rekao je da je ljubav ono kroz što ste prošli zajedno.

- To je rekao James Thurber. Američki humorist i spisatelj. - Ponekad moja diploma iz engleskog jezika i književnosti dobro dođe.

- Dobro, tkogod. Hoću reći, čini mi se da nastavljamo dalje zajedno.

- Nastavljate.

- Tvoj otac nije bio svetac. Ali ni ja nisam blažena djevica Marija, jesam li?

- Mislim da imaš više nakita.

- Istina. - Nasmije se. - Ali znam da me on nikad nije želio povrijediti, ili vas djecu. Samo je na neko vrijeme izgubio razum. Muškarci u četrdesetima prolaze svoju vlastitu inačicu promjene i tvoj otac nije bio iznimka.

- Roman ima četrdeset i jednu.

- Možda je on kroz svoju promjenu prošao prošle godine, prije nego što si ga srela - vedro odgovara mama.

- Možemo se nadati.

Mama uzme svoju torbicu; kad je otvori, zrak ispuni čist zapuh pepermintu i slatkog jasmína. Iz džepića za mobitel strši hrpa parfemskih testera Estee Lauder. To je još jedan od maminih trikova za otmjen život, ona gura namirisane papiriće u ladice s donjim rubljem, večernje torbice, torbe i otvore za ventilaciju u automobilu, gdje god je potrebna atmosfera i očito, prema mišljenju moje majke, atmosfera je potrebna svuda.

Među brošurama o raku pronalazi paketić žvakaće gume omotane staniolom, izvadi jedan crveni četverokut, pruži mi ga, a zatim jedan ubaci u svoja usta. Sjedimo i žvačemo.

- Mama, kako si znala da možeš vratiti tatu nakon onog... incidenta.

- Ja nisam ništa učinila.

- Naravno da jesi.



- Ne, doista, samo sam ga ostavila samog. Najgore čime jednog muškarca možeš kazniti jest da ga izoliraš. Nikad nisam vidjela nijednog koji to može podnijeti. Pogledaj što je život u samoći učinio našim svećenicima. Naravno, to je jedna posve druga tema.

- Sjećam se kad ste se tata i ti ponovno zaljubili jedno u drugo.

- Imali smo sreće, uspjeli smo to vratiti. Većini ljudi to ne uspije.

- Kako si to učinila?

- Morala sam učiniti isto što neudata djevojka u tvom položaju mora učiniti kad joj se sviđa neki tip. Nema veze što sam imala četvero djece i diplomu s koledža koja je skupljala prašinu. Morala sam se ponovno učiniti poželjnom. To je značilo da mu stalno moram pokazivati najbolju sebe. Morala sam ga ponovno dokučiti. Morala sam preoblikovati svijet u kojem smo živjeli, uključujući kuću i moju garderobu. Ali ponajviše, morala sam biti iskrena. Nisam mogla ostati s njim zbog vas, ili zbog moje majke, ili moje vjere, morala sam ostati s njim zato što to ja želim.

- Kako si onda znala kad si uspjela?

- Jednog dana, tvoj se otac vratio kući s vrećicom namirnica iz D'Agostina. Vi ste djeca bili u školi. Bilo je to nekoliko tjedana nakon što smo se pomirili. Veliki tjedan. Prvi tjedan nastave...

- Rujan 1986. Bila sam u šestom razredu.

- Točno. U svakom slučaju, on je ušao u kuhinju. A ja sam sjedila ondje i ispunjavala neki obrazac za nekoga od vas djece za školu, a on je otvorio hladnjak i iskrcao namirnice u njega. A onda je uključio kolo na štednjaku i stavio grijati veliki lonac vode. Zatim je izvadio tavu i počeo kuhati. Sjeckao je luk, gulio češnjak, pirjao meso i dodavao rajčice i začine i sve. Nakon nekog vremena, upitala sam, "Dutch, što to radiš?" A on je odgovorio, "Spremam večeru. Mislio sam da bi lasanje bile dobre." A ja sam rekla: "Sjajne."

- Tako si znala da te voli?

- U osamnaest godina, nijednom nije pripremio objed. Hoću reći, kad bih ga zamolila, pomogao bi. Narezao bi dinju za voćnu salatu ili natrpao izletnički hladnjak ledom ili pripremio bar za blagdane. Ali nikad nije otišao u trgovinu i donio namirnice ne pitajući i potom došao kući i skuha ih. To je bilo prepušteno meni. I tad sam znala da mi se vratio. Promijenio se. Vidiš, tad zasigurno znaš da te netko voli. Kad zaključi što ti treba i to ti da - a da ga ti ne zamoliš.

- Ovo da ga ti ne zamoliš je težak dio.

- Mora doći iz srca.

- Točno - odgovorim i kimnem glavom.

Mama i ja promatramo kako ljudi prolaze predvorjem, pacijenti na putu na preglede, osoblje koje se vraća sa stanke i posjetitelji koji se naguravaju u i iz dizala. Sunce se odbije o prozore u paviljonu koji gledaju prema predvorju i natopi pločice na podu tako snažnim sjajem da moram zatvoriti oči.

- Jesam li te uznemirila? - pita me mama.

Otvorim oči. - Nisi. Ti si, mama, izvor mudrosti.

- S tobom, Valentine, mogu razgovarati. - Igra se sa zlatnom kopčom naušnice. - Samo...

- A zatim, na moje posvemašnje iznenađenje, tiho zajeca. - Kog vruga plačem? - Podigne ruke.

- Bojiš li se? - tiho je upitam.

- Ne, to nije zbog toga. - Mama kopa po torbici dok ne pronađe paketić papirnatih maramica. Izvuče jednu. - Ove ništa ne vrijede - podigne majušni četverokut. Obriše se



maramičicom ispod očiju. - Samo ne želim da sve bude uzalud. Došli smo ovako daleko i nadala sam se da ćemo zajedno ostariti. A sad, vrijeme curi. Nakon svega onoga, zar nećemo dobiti vremena? To bi me ubilo. To je kao da si vojnik koji ode u rat, izbjegne pušcanu paljbu, bombe i granate, izvuče se živ iz ratnog područja, a onda se vrati kući, poklizne na koru banane, padne u komu i umre.

- Imaj malo vjere.

- To mi kaže najmanje religiozno od moje djece. - Mama se uspravi na sjedalu. - Nisam to mislila pokudno.

- Mislila sam vjere u *njega*.

- U Boga?

- Ne. U tatu. On nas neće iznevjeriti.

Naša obitelj, kao i sve američke obitelji talijanskog podrijetla koje poznajem, obožava svaku izliku za proslavu: rođendani i godišnjice koji završavaju s nulom ili pet. Imamo čak i posebne nazive za njih, dvadeset i peta godišnjica je srebrni pir, trideseti rođendan fešta, pedeseta godišnjica se naziva zlatni pir, a sedamdeset i peto bilo što je čudo. Stoga, zamislite koliko smo oduševljeni nazdraviti baki, koja je dobroga zdravlja, još uvijek izvanredno vitalna, u dobrom tjelesnom stanju osim onih koljena, i ima "sve daske na broju", kako ih ona naziva, na ovaj, njezin osamdeseti rođendan.

Znajući da će cijela moja najbliža obitelj biti nazočna, pomislila sam i da bi to mogla biti savršena prilika da ih upoznam s Romanom. Znam da time riskiram, ali naučila sam da, kad je riječ o mojoj obitelji, novog je dečka najbolje predstaviti na javnom mjestu s mnogo ljudi, gdje je manja mogućnost gafa, ili da se netko izlane ili posegne za fotografskim albumima i pokaže moje fotografije na kojima sam posve naga, samo s anđeoskim krilima, na svoj četvrti rođendan.

Baki smo ponudili standardnu veliku proslavu u dvorani Vitezova Columbusa u Forest Hillsu, s DJ-om; srebrne balone na stropu, križne postaje na zidovima prekrivenim vrpcama krep papira; i uobičajenu tortu s bakinim godinama ispisanim na vrhu. Ali ona se odlučila za ovu proslavu, otmjeni večernji izlazak, večeru i predstavu u Cafe Carlyleu. Na Jaclyninom vjenčanju vidjela je i više no dovoljno šire obitelji, a osim toga, bakina omiljena pjevačica svih vremena, Keely Smith, sjajna izvođačica i komičarka, glavna je zvijezda u Carlyleu. Kad nam je Gabriel, moj prijatelj šef sale, rekao da nastupa, rezervirali smo stol.

Keely Smith i njezina glazba imaju posebno mjesto u bakinom životu. Kad su moji baka i djed bili mladi, putovali su naokolo da bi uhvatili Keely Smith kako pjeva sa svojim tadašnjim suprugom Louisom Prima, uz pratnju Sama Butera i *The Witnesses*. Njihov je nastup bio kabaretska alternativa orkestrima big band doba. Baka će vam reći da su bili utjelovljenje nekonvencionalnosti.

Amerikanci talijanskog podrijetla obožavaju Louisa Primu, budući da se uz njegovu glazbu rađamo i umiremo. Jaclyn, Tess i Alfred plesali su uz Louisov hit "Oh, Marie" na svojim vjenčanjima, a moj djed je pokopan uz Keelynu izvedbu pjesme "I Wish You Love". Prima je broj jedan kod Roncallijevih i Angelinijevih.

Provjeravam ruž na usnama u taksiju na putu do Cafe Carlylea, Krupovog dijamanta kabaretskih prostora. Kad neka cura iz Villagea prođe Četrnaestu ulicu i zaputi se na sjever, bolje joj je da bude šik na Upper East Side način. Također, želim izgledati lijepo za Romana, koji me od našeg prvog izlaska nije vidio dotjeranu. Kako mogu izgledati glamurozno kad trčim do restoranske kuhinje kako bih mu pomogla umijesiti tjesteninu ili



očistiti školjke za gustu juhu? Večeras će dobiti najbolju inačicu svoje djevojke.

Odjenula sam ponoćno modru haljinu-kaputić sa širokim izvezenim pojasom, koja je pripadala mojoj majci. Bacila sam oko na nju još prije mnogo godina, a ovog ljeta, kad je mama čistila ormar, posrećilo mi se. Postoji jedna mamina fotografija, na kojoj me drži na krštenju ujesen 1975. godine, odjevena u ovu haljinu-kaputić. Njezina duga kosa učvršćena je rajfom, na koji je pričvršćen šinjon koji se u vodopadu kovrča razlijeva do maminog struka. Mama je izgledala kao katolička Ann-Margret s jednom nogom u sakristiji, a drugom na glavnoj ulici u Vegasu.

Ja tu haljinu nosim s hlačama, budući da je meni mnogo kraća. Mama ju je nosila kao haljinu s prozirnim L'Eggsovim najlonkama i to znam sa sigurnošću jer smo običavale skupljati plastična jaja u kojima su te čarape bile pakirane i igrati se farme.

Tess, Jaclyn i ja sretno prihvaćamo maminu rabljenu odjeću jer znamo koliko ju je brižno pazila otkad ju je kupila. Tess je završila s nekoliko strukturiranih St. Johnovih sakoa iz osamdesetih, prikladnih za sastanke s učiteljima, a ja sam odabrala haljine i kaputiće koje joj je krojačica šila za posebne prigode. Jaclyn, sa svojim majušnim stopalima, naslijedila je maminu zbirku Candy platforma sandala u svim nijansama lažnog pitona koje su bile dostupne za vrijeme Carterove administracije. Da, zmijska koža boje mandarine postoji. Mama kaže da znaš da si već neko vrijeme živ kad u svojoj zbirci cipela imaš sve moguće inačice potpetica. Ona još uvijek ima čuvene Famolare sandale, nazvane *Get There*, s valovitim potplatom. Mojoj majci nikad nisu bile potrebne rekreacijske droge njezinog doba, ona bi samo navukla te sandale i već bi se njihala.

Dok taksi brzo skreće s Madisona na Istočnu sedamdeset i šestu ulicu, pred ulazom u hotel vidim Gabriela kako razgovara na mobitel. Plaćam taksistu i izlazim iz vozila.

Gabriel sklopi mobitel. - Imate najbolji stol uz pozornicu.

- Super. Je li baka već stigla?

- Oh, naravno da je stigla. Već je na drugom whiskyju sa sodom. Nadam se da će predstava brzo početi, jer predstave će biti, samo ne one koju plaćate da biste je vidjeli.

- Je li baka pripita?

- June je gora od nje. Ta ženska ne može prestati. Očito, noge su joj načinjene od morske spužve. A tvoja teta Feen izgleda drogirana. Što je uopće s njom? Tableta protiv kolesterola i sedativ? Učini mi uslugu. Provjeri njezine lijekove. - Gabriel mi pokazuje da ga slijedim. - Je li Roman krenuo? Mrzim one koji kasne.

- Krenuo je.

- Jeste li već spavali?

- Ne. - Čvrsto potegnem pojas na haljini. Večeras bi mogla biti ta noć, ali to ne moram reći Gabrielu.

- Dosadna si. Što čekaš?

- Voljela bih provesti više vremena s njim prije no što ga povedem u svoj magični tajanstveni obilazak. Naš se odnos krasno razvija, hvala na pitanju.

- Tko je spominjao odnos? Ja govorim o seksu.

- Znaš da su oni za mene kava i šlag.

- Samo ti daj. Imaj svoje visoke kriterije i uživaj u njima sama. Pođi za mnom, draga.

Slijedim Gabriela predvorjem hotela Carlyle. Art Deco zrcala prizivaju jedno profinjeno razdoblje, doba pomoćnih sjedala u automobilima, nelegalnih točionica, čistog džina i satenskih večernjih rukavica do lakta. Lusteri blješte, kao otvorene tabakere, bljesci srebra, zlata i bodeži kristala koji svjetlucaju iznad glave. Svaka pojedinost u tom predvorju je



sjajna - mjedene kvake, šarke, čak izgledaju kao plahte leda, s prhkim crnim rubovima granita.

i gosti sjaje. Uglačani mramorni podovi blijedosrebrnim mramorom u sredini i

Gabriel me vodi kroz bar u kojemu mliječni krakovi svijećnjaka bacaju svjetlo na zidove boje blijedih gljiva. Neutralna pozadina naglašava otmjene klupske stolce Williama Hainesa prekrivene baršunom boje breskve i raspoređene oko barskih stolova s mramornim pločama.

Ulazimo u Cafe Carlyle kroz izrezbarena staklena vrata. Prostorija nalikuje vagonu vlaka od luksuzne kože obloženom kadulja zelenim i blijedoružičastim buklem. Niz Marcel Vertesovih murala prikazuje prekrasne žene koje lete, plešu i skaču zrakom u vrtuljku boja; nijanse jagode, bež, morski zelene, magente i travnato zelene ispunjavaju prostoriju beskonačnim ljetom. Tamnomodri strop visi iznad glave kao noćno nebo. Kožni separei neutralnih uzoraka s malim krugovima, prozračnim mjehurićima, kao da su nadahnuti Gustavom Klimtom. Ispred pozornice postavljeni su mali stolovi preko kojih su prebačeni svježi stolnjaci ponoćno modre boje.

Baka i June čavrljaju rame uz rame za našim stolom, dovoljno velikim da se za njega smjesti naša obitelj. Teta Feen brsti po orašastim plodovima u srebrnoj zdjelici, a June vrti trešnju na dnu svog koktela kao lopticu za fliper dok članovi sastava ulaze i zauzimaju svoja mjesta na pozornici. Svjetlucavi crni mali Stienway ispunjava pozornicu. U pregibu glasovira nalazi se mikrofoni i stalak. Keely će doslovno biti na metar od nas.

- Stigla si - kaže baka kad me ugleda, nazdravljajući mi svojim whiskyjem. Ovlaš je poljubim.

- Sretan rođendan!

- Sviđa mi se tvoj komplet - kaže June.

- Hvala ti. Ti izgledaš spektakularno.

- Za stare koke! - Baka podiže svoju čašu prema June.

- To svakako jesmo! - June se kucne s bakom.

- Zahvaljujući onoj kremi u salonu Elizabeth Arden, otprilike sam tjeđan mlađa no što sam bila kad sam jutros izišla iz kuće. - Baka uhvati moju ruku i stisne je. Tess, Jaclyn i ja počastile smo baku danom tretmana ljepote u salonu Elizabeth Arden. Od jutra su je masirale, cupkale i lickale. - Hvala ti. Dan je bio predivan, a sad ćemo dobiti Keely.

Mama zagrlila baku s leđa. - Sretan rođendan, mama - uzvikne u svojoj crnoj šljokičastoj bluzi bez rukava s odgovarajućim hlačama širokih nogavica od svilenog žoržeta i širokim pojasom od zlatnih obruča koji joj curi niz bok s resom umjetnih dijamanta. Da bi upotpunila taj Kleopatra učinak, obula je zlatne sandale s remenčićima. Tata je odjenuo prugasto crno-bijelo odijelo i sivu večernju košulju sa širokom crno-bijelom svilenom kravatom. U savršenom su skladu, ali naravno, uvijek su takvi.

June ustane i zagrlila tatu. - Dutch, izgledaš fantastično.

- Ne tako dobro kao ti, June.

- Kako je tvoj rak? - zareve teta Feen.

- Brojevi se popravljaju, teto.

- Stavila sam te na molitveni kotač u Svetoj Brigiti.

- Cijenim tvoju brigu.

- Zadnji tip za kojeg smo molili je umro, ali to nije bila naša greška.

- Siguran sam da nije. - Tata nam dobaci pogled i sjedne pokraj tete Feen kako bi ga mogla dalje mučiti.



Tess mahne s recepcije u crvenoj večernjoj haljini bez naramenica. Ulazi u majčinom stilu, praćena Charlijem koji je stavio odgovarajuću crvenu kravatu. Postoje neke nasljedne crte protiv kojih se ne vrijedi boriti.

Tess zagrlj tatu. - Hej, tata. Kako se osjećaš?

Prije no što on uspije odgovoriti, teta Feen kaže: - Kako bi se trebao osjećati? Čovjek je pun raka.

Charlie spusti ruku i stisne moje rame. - Hej, seko - kaže. - Jedva čekam da večeras upoznam Velikog muškarca.

- Charlie se nasmiješi s razumijevanjem. Smiješno je da je Charlie nazvao Romana Velikim muškarcem kad je Charlie taj koji je velik. Izgleda kao Brut u svakom ikad snimljenom holivudskom epskom filmu. I on je Sicilijanac, tako da pocrni za dvanaest minuta i treba mu dvanaest godina da zaboravi poniženje.

- I ja jedva čekam da ga upoznaš. Budi pristojan.

- Bit ću presladak - odgovori Charlie i sjedne pokraj Tess.

Gabriel dovodi Jaclyn i Toma do stola. Jaclyn na sebi ima kratku vunenu suknju bež boje, odgovarajući kašmirski pulover i bisere. Tom, u svom nedjeljnom odijelu, izgleda kao da je skockan za prvu pričest. Dok Jaclyn i Tom sjedaju na svoja mjesta, pridružuju nam se Alfred i Pamela.

Pamela će sljedeće godine napuniti četrdeset, ali izgleda kao da joj je dvadeset i pet. Vitka je i ima dugu, pješčanoplavu kosu, s nekoliko pramenova izbijeljenih do boje bijele krede oko lica. Mješavina je Iraca i Poljaka, ali kad je riječ o uzorcima, šljokicama i veličini zaručničkog prstena pokupila je naše talijanske pojedinosti. Večeras je odjenula dugu, lepršavu večernju haljinu s uzorkom orhideja.

Alfred je čvrsto obgrli. Došao je ravno s posla pa je odjeven u Brooks Brothers odijelo s crvenom Ronald Reagan kravatom. Pamela sve pozdravi poljupcem, ali nije joj ugodno dok to čini. Nakon trinaest godina braka s mojim bratom, kad god se svi okupimo, kao da nas vidi prvi put. Opetovano smo pokušavali učiniti da se osjeća uključenom, ali naša nastojanja kao da se ne hvataju. Mama kaže da je Pamela "rezervirana", ali Alfred je rekao Tess da je mi "zastrašujemo".

Moje sestre i ja ne mislimo da smo strašne. Da, natjecateljski smo raspložene, tvrdoglave i oštroumne kritičarke. I da, na obiteljskim okupljanjima vičemo, govorimo uglas, prekidamo i u osnovi postajemo djeca kakva smo bile s deset godina, samo što se ne potežemo za kosu. Ali zastrašujuće? Mora da je tako. Pamela sjedi za stolom i grčevito steže svoju večernju haljinu u krilu kao da je volan, zureći u glasovir sa strpljivim, nalijepljenim osmijehom dok joj Alfred naručuje čašu vina.

Konobari dolaze i ispune naš stol predjelima, istančanim torticama od račića, majušnim krumpirićima s točkicama kiselog vrhnja i kavijarom, školjkama u ljušturama na otmjenom postolju od sjajnih morskih trava, oštrigama na ledu i srebrnim pladnjem janjećih kotleta. Teta Feen ustaje, poseže preko stola i dogradi jedan kotlet, držeći ga kao pištolj. Odgrize jedan zalogaj prije no što ponovno sjedne na svoj stolac. Žvače. - Sočan je - kaže punim ustima.

Svjetla u Cafeu se prigušuju i mnoštvo zaplješće i zazviždi. Pogledam prema vratima, nadajući se da ću vidjeti Romana kako utrčava sjesti pokraj mene. Promotrim mnoštvo, ali njemu nema traga. Sastav zasvira poletni uvod, a pljesak se pojača kad Gabriel najavi, "Dame i gospodo, Keely Smith!"

Staklena vrata se otvaraju i Keely ulazi u prostoriju. Izgleda upravo onako kao na



omotu svog albuma. Ugljenocrna kosa ošišana joj je u bob, s dva zavijena pramena na obrazima, koji su joj postali zaštitni znak. Njezina blijeda ružičasta koža besprijeekorna je, a crne oči sjaje kao perle. Odjenula je jednostavne hlače od zlatne svile i Erteov sako sa cilindričnim perlicama. Rukavi do sredine podlaktica otkrivaju debele lucitne narukvice koje naglašavaju dijamantski prsten veličine mobitela.

Keely maše kroz gomilu kao mladenka na vjenčanju, srdačno, ali i pomalo blazirano pozdravljajući goste. Njezino ponašanje je ležerno i opušteno, kao da se sprema otpjevati nekoliko pjesama u svom dnevnom boravku nakon večere. Uzima mikrofon i promotri mnoštvo, škiljeći prema nama kako bi proučila tko smo i odakle smo došli. - Ima li večeras ovdje Talijana?

Zakličemo i zazviždimo.

- Obožavatelji Louisa Prime?

Glasno zaplješćemo.

- Mi smo Keelyni obožavatelji! - zaviče baka.

- U redu, u redu. Vidim da ću večeras morati raditi. - Pogleda svog dirigenta, koji sjedi za glasovinom, i kaže: - Krenimo... - Orkestar zasnira energičnu obradu pjesme "That Old Black Magic".

Keely stane ispred mikrofona u pregibu glasovira i svojim dugim crvenim noktima lupa u ritmu po sjajnoj površini dok pjeva. Cupka na svojim zlatnim sandalama sa stiletto potpeticama i remenčićima s tigrovim okom. Nokti na nogama nalakirani su joj kesten smeđim lakom. Primijeti da zurim u njezina stopala i nasmiješi se. Pjesma završava, mnoštvom se prolomi pljesak. Keely zakorači jedan korak naprijed i pogleda me. - Sviđaju ti se moje sandale?

- Da. Božanstvene su - kažem joj.

- Žena ne može živjeti samo od cipela. Iako je bilo razdoblja u mom životu kad sam to morala. Propješačila sam mnogo milja. Napunit ću osamdeset godina.

Mnoštvo zažubori.

Keely nastavi. - Da. Osamdeset. I sve to dugujem... - Pokazuje uvis.

- I ja! - baka joj mahne.

- Danas je njezin rođendan - povikne Tess.

- Je li? - kaže Keely i nasmiješi se.

- Da. - Baka nije trebala one kreme u salonu Elizabeth Arden, ovdje se pomlađuje od glave do pete. - Vi ste moj dar.

- Ustani, sestro - kaže Keely baki.

Baka ustane.

Keely zaštiti oči od svjetla reflektora iznad svoje glave i pogleda baku. - Ti znaš tajnu, zar ne?

- Ti mi je reci - prihvaća igru baka.

- Nikad nemoj posijediti.

Mama kliče s odobravanjem. - Reci joj, Keely!

- I ona velika: mlađi muškarci.

- Čujem te! - June, koja je dotad slistila tri čista whiskyja, mahne svojim ubrusom kao zastavom za predaju, nisam sigurna kome, ali ona svedjedno maše.

Keely pokazuje na June. - Ne iz razloga na koji ti misliš, Crvenokosa. Iako je i to važno. - Nastavlja. - Volim mlađe muškarce jer muškarci mojih godina ne vide dobro da bi vozili noću.



Bubnjar odsvira tuš. - Želim otpjevati nešto samo za tebe. Kako se zoveš?

- Teodora - odgovori baka.

- Hej, pa ti si doista *paisan*. - Kelly napravi međunarodno uvriježen znak koji kazuje "ja sam Talijan", odnosno zamahne rukom kao da nešto reže. - Imaš li dečka?

Njezini unuci odgovaraju umjesto nje. - Nema! - povičemo. Zatim neki muškarac s trostrukim naočalama za susjednim stolom zazviždi kao da zaustavlja taksi. - Dama nije rekla da traži - prekori ga Keely. - Tay, imaš li ti muškarca?

- Večeras sam s obitelji - s hihotom odgovori baka.

- I što manje znaju, to bolje. Vjeruj mi. - Keely se nasmiješi i mahne rukom iznad nas kao svećenik koji daje konačni blagoslov. - Svatko tko stane na put bakinoj zabavi imat će posla sa mnom. - Zatim ispruži ruku prema baki.

- Ova je za tebe, mala. Sretan rođendan.

Keely pjeva "It's magic". Baka se nagne naprijed, nalakti na stol i podboči lice rukama, a zatim sklopi oči kako bi slušala. Otac zagrlji majku, koja se ugnijezdi u njegovo rame kao da je stari jastuk. Tess me promatra sa suzama u očima, Jaclyn ispruži ruku i stisne Tessinu. Njihovi supruzi se smješkaju i pijuckaju svoja pića. Pamela sjedi uspravna kao motka i trepće dok Alfred skida peršun s mini tortice s račićima prije no što je okusi. Moj mobitel zavibrira u torbici. Kad magična pjesma završi, mnoštvo oduševljeno zaplješće a baka ustane i pošalje Kelly poljubac. Pogledam u torbicu i provjerim svoj BlackBerry. SMS poruka glasi:

Poplava u kuhinji. Neću uspjeti doći.

Silno mi je žao. Poljubi baku.

Roman



Tess se nagne prema meni i šapne: - Jesi li dobro?

- On neće doći.

- Strašno mi je žao.

Osjećam kako mi obraze oblijeva rumen. U mislima sam zamislila čitavu ovu večer. Zamislila sam kako Roman dojedrava ovamo kako bi upoznao moju obitelj, zgodan i okretan, šarmira ih i odvlači mog oca u stranu kako bi mu rekao koliko mu mnogo značim u životu, a onda kasnije, moj otac će mi reći da ga nikad nijedan udvarač nije više zadivio i ja ću u dnu želuca imati onaj osjećaj sigurnosti koji ti uvijek dopušta da se prepustiš ljubavi kad naiđe tvojim putem. Umjesto toga, neugodno mi je. Nikakvo čudo da me Alfred smatra nepouzdanom. Izgleda da stvari nikad ne ispadnu onako kako sam ja planirala. Naravno da je kuhinja poplavila i naravno da je Roman morao ostati i pobrinuti se za to, ali pročitati riječi: NEĆU USPJETI DOĆI znači mnogo više od *Neću uspjeti doći večeras*. Možemo li ikad uspjeti? Uopće? Hoće li Ca' d'Or uvijek biti na prvome mjestu?

Keely pjeva "I'll Remember You", bakine se oči pune suzama, Junine se orose, čak se i lice tete Feen opusti u osmijehu dok se vraća u doba svoje mladosti. Niz lice mi se skotrlja suza, ali ma koliko Keely bila dobra, ne plačem zbog nje. Večeras bih joj mogla isplakati čitavu rijeku pod svojim uvjetima, i ne bi morala biti uglazbljena.





SoHo

Baka i ja stojimo na uglu ulica Jane i Hudson i promatramo izbor božićnih drvaca udišući hladan noćni zrak, ispunjen osvježavajućim mirisom svježeg bora i čistog cedra.

Ništa se ne može mjeriti s prosincem na Manhattanu, kad su božićna drvca na rasprodaji. Svaki drugi ulični ugao postaje vrt na otvorenom, s netom posječenim stablima poslaganim i izloženim u hodnicima zimzelena. Komadi aromatične borove kore padaju na pločnik dok prodavači obrezuju debla i omataju drvca u kišobrane mrežaste plastike prije dostave. Blistavi vijenci s mašnjama od crvenog baršuna i grančicama božikovine privezanim zlatnim mrežastim vrpčama vise s grubo istesanih ljestava, spremni da ih uzmeš. Ne možeš ne zatvoriti oči i vjerovati u mogućnost savršenog Božića.

Dogovaram dostavu naše modre smreke dok baka odabire vijenac za vrata radionice. Gospodin Romp stavlja naše deset stopa visoko drvece na rampu i omata ga kao kišobran. Baka me hvata za ruku dok hodamo natrag prema radionici.

- Hoćeš li pozvati Romana na božićni objed?

- Misliš da je spreman za nas? - šalim se.

Istina je, pripremila sam Romana. Dobre su vijesti da je i on iz jedne lude talijanske obitelji pa shvaća, ne moram mu puno objašnjavati. Međutim, ja svejedno brinem zbog toga jer ljubav u našoj fazi trebala bi djelovati čvrstom. Naši su osjećaji jasni, ali kako uskladiti vrijeme? To je problematičan dio. To i činjenica da ja živim s bakom. Nikad u životu nisam dovela muškarca da prespava kod mene. Ne bih ni znala kako to upitati. Pretpostavljam da bih mogla učiniti ono što talijanske djevojke desetljećima čine: iskrasti se. Ali kad?

Možda je ovo ljubavno stanje za dvoje ljudi starijih od trideset, koji oboje imaju vlastite tvrtke. Između njegovog rasporeda u restoranu i mog u radionici, naša komunikacija je kao hrpa nepročitane pošte; posvećujemo joj se i jedno drugome kad možemo. Sve je započelo jednim sporim, slasnim objedom u Ca' d'Oro; mislila sam da je san snova i inati muškarca koji će kuhati za mene, hraniti me, ugađati mi. Ali istina je, zadnji put kad smo jeli zajedno, uzeli smo hladne rezance sa sezamom iz zalogajnice Mama Buddha i pojeli ih na klupi u parku u ulici Bleeker prije no što mi je jedna mušterija došla na probu cipela.

- Roman mora nešto učiniti za Božić - kaže baka otvarajući vrata predsoblja. - On će unijeti malo živosti.

- To je baš ono što nam treba.

Baka odlazi u kuhinju pripremiti špagete marinara za večeru. Ja se uspinjem stubama izvaditi božićne ukrase iz spremišta u ormaru negdašnje sobe moje majke. Uključim malu noćnu svjetiljku i izvlačim iz ormara kartonske kutije prepune ukrasa, pa ih poslažem na krevet. Kutije označene BLISTAVO JARKI pune su starih suza od zlatnog stakla, i



srebrnih, zelenih, crvenih i modrih kuglica s otisnutim prugama ili baršunastim teksturama od kojih je uz svaku vezano neko značenje ili sjećanje.

Stare svjeće Roma, prevelike kuglice rubin crvene, mornarsko modre, šumski zelene i poput taksija žute boje, jedine su koje moje sestre dopuštaju na bakinom drvcu. Tess i Jaclyn mogu imati one malene, moderne žmirkavice u svojim domovima, ali ovdje kod bake, drvce mora biti upravo onakvo kakvo pamtim: živa modra smreka nakrcana mutnim staklenim ukrasima koji su ovdje otkad je moja majka bila djevojčica. Brižno čuvamo te ukrase koji su od uporabe već pohabani, plišanog soba kojemu nedostaje jedno oko, plastične zborske dječake u reverendama od izbljedjelog crvenog flanela i zvijezdu od aluminijske folije za vrh drvca koju je Alfred izradio u vrtiću.

Krevet je sad prekriven kutijama. Tražim produžni kabel s nožnom pedalom za uključivanje svjećica na drvcu. Ne mogu ga pronaći. - Bako? - viknem s vrha stuba.

- Što je? - Baka se pojavi na odmorištu na katu ispod.

- Gdje su produžni kablovi?

- Potraži u mojoj sobi. Provjeri u komodi. Mora biti u jednoj od onih ladica - kaže i vrati se u kuhinju.

Uključim svjetlo u bakinoj sobi. Njezin parfem zastajkuje u zraku, frezija i ljiljani, onaj isti miris koji osjetiš kad baka skine maramu ili objesi kaput.

Otvorim ladicu njezine komode i potražim produžne kablove. Baka je hrčak kao i ja. Ladice su joj dobro organizirane, ali su prepune stvari. U gornjoj je njezino donje rublje s čarapama još uvijek u omotima. Pažljivo ih podižem tražeći kablove.

Neotvorena bočica parfema *Youth Dew* nalazi se na vrhu hrpe izglaćanih starinskih rupčića, koje baka još uvijek koristi u večernjim torbicama u posebnim prigodama. Izvlačim kutiju žarulja u tankom kartonskom pakiranju. Tražeći ispod nje, pronalazim kutiju od cipela punu recepata, koju pomno vraćam gdje sam je pronašla.

Pogledam u drugu ladicu. U njoj su njezine vunene veste, uredno složene. U otvorenoj plastičnoj kantici nalazi se baterijska svjetiljka, bočica svete vodice iz Lourdesa i omotnica na kojoj piše "Mikeine svjedodžbe".

Otvaram i zadnju ladicu. Bakine torbe i večernje torbice uredno su naslagane u filcanim vrećicama. Podižem kutiju za cigare punu malenih metalnih stvarčica, kotačića, bravica i rezervnih kukica za popravak strojeva u radionici. Ispod te kutije, nalazi se vrećica od crnog baršuna priljubljena uz dno ladice. Izvlačim okvir za sliku od teškoga zlata.

U njemu je bakina slika otprije desetak godina. Pozadina mi je nepoznata, seoska. Baka stoji pokraj nekog maslinovog drveta s muškarcem koji nije moj djed. Mora da je to snimljeno u brdima Italije. Muškarac ima gustu sijedu kosu začešljanu na stranu, iskričave modre oči boje škrljevca i širok osmijeh. Koža mu je preplanula, jednako kao i njezina, tamna od ljeta.

Brda iza njih prepuna su suncokreta u cvatu. Muškarac je zagrlio baku oko struka, a ona je pognula glavu, nasmiješena. Brzo guram tu fotografiju natrag u vrećicu i skrivam je na dno ladice s kutijom s dijelovima za strojeve povrh nje. U dnu ladice ugledam produžni kabel za božićne svjeće. - Našla sam ga! - doviknem joj. Pažljivo zatvaram ladicu i ugasm svjetlo.

- Možda je to neki od njezinih rođaka - šapne Tess dok čekamo da naši roditelji stignu u predvorje crkve Naše gospe od Pompeja u ulici Carmine na badnjačku misu. Vijenci svježeg zimzelena vise sa stupova koji vode prema oltaru, prekriveni lončancima božićnih zvijezda omotanim u zlatnu foliju. Niz niskih drvaca s majušnim bijelim kuglicama



sačinjava pozadinu za ukrašeni zlatni tabernakul.

- Nije izgledao kao rođak.

Baka je već u crkvi, s unucima i Alfredom, Pamelom, Jaclyn i Tomom, dok Tess i ja čekamo da se naši roditelji parkiraju.

- Tko bi mogao biti?

- Meni je to izgledalo romantično.

- Ma daj! Govoriš o našoj baki.

- I stariji ljudi imaju veze.

- Baka ne.

- Ne znam. Prima mnogo telefonskih poziva iz Italije i sjeti se što je rekla Keely Smith glede dečka.

- Nije rekla da ga ima. Samo je prihvatila igru iz zabave. Baka nije taj tip - ne odustaje Tess.

- Ta je fotografija skrivena u baršunastoj vrećici u njezinoj komodi, kao da je važna.

- U redu, znaš što? Kad se vratimo, ti je zadrži poslom u kuhinji, a ja ću otići gore i pogledati. Sigurna sam da nije ništa.

- Vani je pravi krkljanac - kaže tata kad mama i on uđu u crkvu.

Tess, mama i tata slijede me do klupe. Uguramo se pokraj Charlija i cura. Baka sjedi na kraju klupe, pokraj Alfreda. Naginje se i provjerava jesu li svi članovi naše obitelji na svom mjestu. Sretno se nasmiješi promatrajući nas čitavo mnoštvo prije no što pogled ponovno vrati na oltar. Možda je Tess u pravu. Baka nije tip koji bi imao život izvan obitelji koju voli. Ima osamdeset godina. Taj je vlak definitivno prošao.

Bakina kuhinja osmišljena je da se u njoj za blagdane pripremaju veliki obroci. Zato je prepuna raznoraznih kuharskih priručnika.

Dugački mramorni pult prvorazredni je terminal, a posve nakrcana brodska kuhinja može prihvatiti nas nekoliko dok podgrijavamo i aranžiramo pladnjeve. Večera na Badnjak upravo je onakva kakva je bila kad smo bili djeca, samo što sad, umjesto da baka sve pripremi, mi pripremamo hranu.

Baka je skuhalo tradicionalnu vjenčanu juhu sa špinatom i mini mesnim okruglicama od teletine, Tess je donijela svoj domaći *manicotti*, mama je ispekla svinjsku slabinu sa slatkim krumpirom i pripremila drugo glavno jelo od pilećih kotleta u krušnim mrvicama s kuhanim šparogama. Jaclyn je napravila salatu. Ja sam zadužena za predjela, među kojima je tradicionalnih sedam riba: gavuni, račići, sardine, oštrige, bakalar, jastog i morski puževi.

- Što je Škljocavica donijela za desert? - pita Tess nakon što se osvrnula i uvjerila da je Pamela ne čuje.

- Oni su otišli DeRobertiju - kažem joj. Pamela je donijela kekse, kanole i tortice od sira, ali nemamo ništa protiv kupovnih slatkiša jer ona barem ode u sjajnu talijansku pekarnicu.

- Božić je i želim mir u dolini - odlučno kaže mama.

- Oprosti, mama - ispriča se Tess.

- Radi što hoćeš. Pogledaj moje pileće kotlete - ponosno kaže mama, slažući ih na pladanj. - Tukla sam ih dok nisu postali tanki kao papir. Prije no što sam ih uvaljala u krušne mrvice, moglo se vidjeti kroz njih. Jaclyn, tvoja salata izgleda slasno.

- Napravila sam je po receptu iz kuharice Nigelle Lawson - kaže Jaclyn. - Zaključujem da s imenom kao što je Nigella mora imati malo talijanske krvi, zar ne? Za vjenčanje smo



dobili čitavu njezinu zbirku.

- Čitavu njezinu zbirku? Zar je to sve? - pita baka pridružujući nam se u kuhinji. - Kad sam se ja udala, mladenkama se davala samo jedna kuharica.

- A sad je ja imam. *Talisman* Ade Boni. - Mama ukrašava kotlete listićima svježeg peršuna.

- Ta je najbolja. Kad god Charliju napravim mesne okruglice, recept broj dva, iz te knjige, učinit će što god želim. Napravila sam ih prošli mjesec i postavio je nove pločice u pola kupaonice.

- Barem znaš što ga motivira - kažem ja Tess.

- Znaš, pokušavam činiti ono što je činila mama kad smo odrastali. Svježi, domaći objed svake večeri i objed s obitelji. To ovih dana nije baš lako izvesti.

- Hvala ti što priznaješ moj doprinos. Nadala sam se da će moja djeca cijeliti male stvari koje sam činila i velike objede koje sam pripremala. Mislim da je Sveta Tereza malog cvijeta to najbolje rekla, "Čini male stvari na veliki način", ili je to možda bilo "čini velike stvari na mali način"? Ne sjećam se. Nije važno. Naporno sam radila cijeli svoj život... - Mama podiže sa štednjaka zdjelu za kuhanje na pari punu šparoga, skine poklopac i izvadi šparoge hvataljkama. - ... u svom domu. Ne volim opisivanje poslova kao kućnih naprama uredskim. Posao je posao. I ja sam radila za svoju obitelj, do te mjere da sam isključila vlastite ciljeve. Vas četvero bili ste moj posao. Ocjena moje uspješnosti došla je kad ste svi vi završili koledž i napustili gnijezdo sposobni brinuti o sebi. Odrekla sam se vlastitog života, ali ne žalim se. Jednostavno je bilo tako. I usput, bilo je fenomenalno! - Mama stavlja pladanj na stol.

Kad smo odrastali, prijateljice su mi znale reći kako im mame prijete da se pristojno ponašaju govoreći, "Nadam se da će tebi tvoja djeca upropastiti život kao što si ga ti upropastila meni!" ili "Ako se ne središ, ubit ću se i što ćeš onda, ti mala gaduro!" ili "U ovo doba sljedeće godine ja ću biti mrtva, pa ćeš moći slobodno tulumariti i pušiti travu!" Mama nama nikad nije rekla nešto slično. Ona nikad ne bi zaprijetila samoubojstvom jer je prava ovisnica o životu.

Ne, kad nas je mama uistinu željela uplašiti, rekla bi: "Sad je dosta! Prekipjelo mi je! Idem van i naći ću posao! Čuli ste me! Posao! Tad ćete vi vidjeti kako je kad majka nije ovdje da vas služi rukama i nogama!" Ili veliki udarac nanesen glasno i pjevno: "Vraćam se na posao!" Nema veze što mama nikad nije imala posao izvan kuće. Diplomirala je na Paceu, stekla zvanje učiteljice i nikad se nije zaposlila. "Kad bih se vratila u učionicu?" običavala je reći. "Kad?" Kao da je učionica ono mitsko mjesto koje guta žene s diplomom učiteljice u zemlji koju je vrijeme zaboravilo.

Istina je da je moja majka imala druge planove. Bila je zaposlena gradeći Roncalli Incorporated. Alfreda je rodila deset mjeseci nakon što se udala za tatu. Zatim se rodila Tess, pa ja, i na kraju Jaclyn, i mi smo postali njezina dinamična karijera. Lee Iacoca je mala beba za moju mamu. Majčinstvo je bilo njezin IBM, njezin Chrysler i njezin Nabisco. Ona je bila generalni direktor naše obitelji. Ustajala je rano ujutro, "sredila lice" i odjenula se kao da ide u ured. Mama je sačinjavala popise, organizirala šest života na divovskom kalendaru na ploči za brisanje, vozila nas i dovozila ma gdje morali biti i nikad se nije žalila, no dobro, ne mnogo. Jedne godine za Božić napravili smo posjetnice za nju na kojima je pisalo:



MICHELINA "MIKE" RONCALLI

Izvanredna majka

dostupna 24/7

Forest Hills, Queens, New York, SAD

Bila je toliko ponosna na te posjetnice da ih je dijelila neznancima, kao da se kandidira za predsjednicu okruga. Vjerujte mi, i taj bi posao mogla obaviti. Mama je rođeni vođa, naredbodavac i vizionar. Ujedno trubi u vlastiti rog, što u politici nije na odmet.

- Kako su dečki na krovu? - baka donosi zdjele za juhu do pulta.
- Provjerit ću. - Penjem se stubama na krov.
- I molim te, pozovi djecu - poviče mama za mnom. - Spremni smo.

Uspinjem se do drugog kata, grabeći dvije stube odjednom. Brzo provjerim spavaće sobe. Zastajem i pogledam na zidni sat u bakinoj sobi. Gdje je Roman? Rekao je da će biti ovdje prije petnaest minuta. Sad brinem da će Tess i Jaclyn pomisliti da je fantom. Izbacujem to iz glave; doći će.

Djeca su raštrkana posvuda, kostimiraju se i igraju skrivača, ili možda Charisma zove Japan, kao što je učinila prošli put kad je bila ovdje (dvadeset i tri dolara na računu za međugradske pozive). Što god smjeraju, nitko naizgled ne krvari i ne plače pa samo projurim pokraj njih i odem na krov.

Muškarci su zaduženi za vatru za roštilj na krovu. Nakon večere, zabundamo se u kapute i krenemo na krov peći sljezove kolačiće. To je bio božićni zadatak mog djeda, i nama ne promiče da su potrebni tata, Alfred, Charlie i Tom da bi učinili ono što je djed činio sam.

Zakoračim na krov i na hladan noćni zrak kako bih provjerila roštilj. Ugljen je još uvijek crn, tek mu rubovi postaju tamnocrveni. Za sat vremena, bit će upravo odgovarajuće temperature za sljezove kolačiće. Pramen sivog dima kovitla se od vatre dok Alfred predsjedja roštiljem u svom Barneys kaputu.

Moj brat pokazuje na zgrade na West Side Highwayu. Sudeći po zvuku, drži predavanje o nekretninama, s Pamelom uz rame, koja drhturi u krznoj pelerini. Charlie, Tom i moj otac pomno slušaju, ushićeni njegovim znanjem. On pokazuje na zgradu na uglu ulice Christopher. Brzo izbacuje traženu cijenu, nakon čega slijedi cijena nedavne prodaje, kao da recitira imena svoje djece. Stojim na hladnoći dovoljno dugo da čujem kako sipa neke velike brojke.

- Večera je spremna - prekinem ga.
- Treba li vam pomoć u kuhinji? - pita Pamela.
- Snalazimo se, hvala. - Nasmiješim joj se. - Bi li mogla pomoći sakupiti djecu?
- Naravno. - Ona pođe za mnom stubama. Umalo sam otrčala do Home Depota u Dvadeset i trećoj ulici i kupila one gumene štitnike za stube jer sam znala da Pamela dolazi i bojala sam se da će se stropoštatiti na onim svojim dvanaest centimetara visokim stiletto potpeticama i naglavačke strmoglaviti niz tri niza stuba i na kraju završiti u krvavoj hrpi u radionici.



- Sviđa mi se tvoja haljina, Pamela - kažem joj, iskreno se diveći njezinoj haljini od crvene šantung svile s odgovarajućim bolerom i crvenim sandalama s vezicama oko gležnja. - Izgledaš jednako mlada kao i onoga dana kad si upoznala mog brata.

Ona se zacrvni. - Tvoj brat mi je rekao da o promjeni nema razgovora.

- Molim?

- Pa, rekao je, ma što se dogodilo, ne želi da se promijenim od dana kad me je upoznao.

- Nije li to nekako nemoguće?

- Možda. Ali ja se trudim držati svog dijela dogovora. Osim toga, njegov vid postaje sve gori, tako da se na kraju sve izjednači.

Dok Pamela skuplja djecu za večeru, ja se vraćam u kuhinju. Mama, baka i moje sestre ukrašavaju pladnjeve zabadnjačku gozbu sedam riba. Tek što nisam rekla sestrama o Alfredovoj klauzuli koja brani promjenu i rascmizdrila se o tome kakav manijak kontrole naš brat može biti, ali sam se predomislila. Na kraju krajeva, Pamela samo čini ono što smo mi pokušavale svih onih godina - usrećiti Alfreda. Ako to znači da mora nositi svoje traperice iz 1994. i da mora stati u njih do kraja života, neka bude tako. Žao mi je moje šogorice. Kad zamislim Pamelu na obiteljskim proslavama, vidim je izvana, kako viri kroz vrpce od krep papira kao da su zatvorske rešetke. Nikad ne sudjeluje kad na vjenčanjima svi stanemo u vlakić za ples, niti se pridruži partijama karata nakon nedjeljnog ručka. Sjedi u kutu i čita neki časopis. Jednostavno nije jedna od nas.

Zazuji interkom.

- Zar nekoga očekujemo? - pita mama.

- Tko bi to mogao biti? Dostava u zadnju minutu? - zadirkuje Tess, gledajući me, jer dobro zna da sam čekala da stigne Roman kako bih ga izložila kao ruže od rotkvica na pladnju sa sirovim povrćem. - Možda neka mrzovoljna mladenka?

- Na Badnjak? Nikad - odgovara baka. - Ili na bilo koji drugi dan, kad je već o tome govor.

- Vjerojatno je June. Pozvala si je, nisi li, bako? - Jaclyn se pridružuje Tessinoj igri; na kraju krajeva, Božić je, pa hajdemo se našaliti sa Gospođicom Zabavnom.

- Ona sa svojim divljim prijateljima iz East Villagea jede pureći šejtan i puši travu - odgovori baka i slegne ramenima. - Znaš kakvi su ti estradnjaci.

Pritišćem gumb na interkomu. - Tko je?

- Roman.

- Dođi gore - vedro kažem u interkom. Okrećem se sestrama. - Budite pristojne.

Tess pljesne rukama. - Tvoj dečko! Najzad ćemo ga upoznati!

- Pitam se kakav je! - zacvrkuta Jaclyn.

- Cure, nemojte pritiskati Valentine. - Posve svjesna snage prvoga dojma, moja majka provjerava ruž na svojim usnama na kromiranoj površini tosteru. Zatim se namjesti, zabaci ramena, ispruži vrat i lagano razdvoji usne kako bi pokazala plitku jamicu na lijevom obrazu. Sad je spremna upoznati mog dečka.

Roman ulazi u kuhinju noseći veliki vrč, prekriven aluminijskom folijom i zatim plastičnom prijanjajućom folijom. Odjeven je u crni kašmirski kaput krojen po mjeri, koji na njemu nikad ranije nisam vidjela. - Mislio sam da bi vam dobro došao desert. Zaslađeno vino. Sretan Božić - kaže.

Poljubim Romana. - Sretan Božić.

Uzimam vrč od Romana i stavljam ga na pult. On otkopča kaput i pruži mi ga. - Izgledaš lijepo - tiho mi šapne u uho.



- Valentine, upoznaj nas, proučava kip Davida u skupnom vrat da ga bolje vidi.

molim te. - Mama odmjeri Romana kao da obilasku. Doista se podigne na prste i izvije

- Ciao, Teodora. - Roman poljubi baku u oba obraza i tek se tad okrene rukovati s mojom majkom.

- Ovo je moja majka, Mike.

- Sretan Božić, gospođo Roncalli - srdačno kaže Roman.

Majka mu ponudi obraze, a Roman shvati šlagvort i poljubi je u oba, na europski način.

- Molim te, zovi me mama. Hoću reći, Mike. Dobrodošao na našu božićnu proslavu.

- Ovo je moja sestra Tess.

- Ti imaš dvije kćerke, zar ne? - pita Roman dok mu Tess pruža ruku i rukuje se s njim.

- Da, imam. - Tess je zadivljena da je jedan neznamac zapamtio ikakvu biografsku informaciju o njoj.

- A ovo je moja mlađa sestra Jaclyn.

- Netom udata?

- Da. - Jaclyn se rukuje s njim i zaškilji kao da promatra meso za složenac u mesarnici DA gostina.

- Onda, Romane, što si pripremio za nas? - Mama mu trepće.

- Slatko vino sa smokvama i borovnicama - kaže on upravo u trenutku kad začujem nećakinju kako se oglašava sa stuba.

- Tko je taj tip? - Charisma pokazuje na Romana.

- Charisma dođi ovamo i pozdravi se. - Tess pogleda Romana. - Oprosti. Sedam joj je godina. Mrzi sve dečke. Ovo je prijatelj tete Valentine.

Charisma škilji u Romana. - Teta Valentine nema prijatelja.

- Pa, dugo ga nije imala, ali sad ga ima i mi smo svi sretni zbog nje - objašnjava moja majka, dok ja razmišljam o skoku naglavačke kroz kuhinjski prozor.

- Tek što nismo sjeli večerati. - Mama mahne rukom prema stolu. Jezik tijela moje majke mijenja se od blagog opreza do punog prihvatanja Romana Falconija. - Moraš upoznati mog supruga i dečke.

- Našeg brata, Alfreda, njegove sinove i naše muževe - objašnjava Tess obgrlivši Jaclyn na način koji je jasno davao do znanja da one nisu ženske s kojima je uputno poigravati se.

- Zaboravljate Pamelu - podsjećam ih.

- I Pamelu. Moju jedinu snahu. Tako je sitna da čovjeku gotovo promakne. - Majka mahne rukom u zrak i nasmije se.

Otac i dečki siđu s krova i mama, koja sad u cijelosti zapovijeda Romanom Falconijem, predstavlja mu preostale članove obitelji. Alfredovi sinovi ispruže ruku na pozdrav, kao gospoda u negdašnjim salonima za primanje. Chiara, sa svim šarmom svoje starije sestre, iskrevelji se Romanu i otrči pridružiti sestri za stolom.

Baka nam pokaže da joj pomognemo u kuhinji. Pamela ustane kako bi pošla s nama, ali Tess kaže: - Ne brini, Pam. Mi ćemo. - Pamela slegne ramenima i ode do stola.

- Žališ se da Pamela ne pomaže, a onda joj ne daš da išta učini - šapne baka.

- Da joj damo da odnese pladanj, srušila bi se pod njegovom težinom i njezine bi potpetice utonule u podne daske kao dvocentimetarski čavli. - Tess stavlja mlinac za papar pod jednu ruku, a drugom podiže vrč s vodom. Baka, Jaclyn i ja hvatamo zadnje pladnjeve i pridružujemo se obitelji za stolom.

Moj otac zauzima svoje mjesto na čelu stola. Sklopi ruke u molitvu. Prekriži se, a mi za



njim. - Bože, e ovo je bila paklenska godina!

- Tata... - tiho kaže Tess, pogledavajući djecu, kojoj je spomen pakla u molitvi da pukneš od smijeha.

- Znaš što sam htio reći, dragi Bože. Imali smo svoja iskušenja i muke, a sad na svom putovanju upoznajemo novog prijatelja... - Tata zastane i pogleda Romana.

- Romana - zacvrkuće mama.

- Romana. Zahvaljujemo ti na dobrome zdravlju, mom razmjerno dobrome zdravlju, maminom osamdesetom rođendanu i svima ostalima između.

Tata podiže ruku kako bi se prekrižio.

- Tata?

On pogleda Jaclyn.

- Tata... još nešto. - Jaclyn hvata Tomovu ruku. - Tom i ja bismo željeli da znate da ćemo dobiti dijete.

Za stolom provali radost, djeca skakuću, baka obriše suzu, mama se nagnje preko stola da poljubi najprije Jaclyn, pa zatim Toma. Tata podiže ruke.

Roman me uhvati za ruku i obgrli. Pogledam ga; blista od sreće, a meni to znači najviše na svijetu.

- Moje dijete će dobiti dijete. Eto, to je pozitivan dokaz da Bog ne potapa još naš brod. - Tata stavlja ruku na svoje čelo. - U ime Oca, i Sina, i Duha svetoga...

- Amen! - uzviknemo, pri čemu su najmanje religiozna djeca moje majke najglasnija. Oduševljena sam Jaclyninim i Tomovim novostima i ujedno sretna što je moj prvi Božić s Romanom sjajno započeo.

Natrpamo se na krov u kaputima, s kapama i rukavicama, za godišnje božićno pečenje sljezovih kolačića. Mama slijedi s bocom vina *Poetry* i hrpom plastičnih čaša na kojima su otisnute seksi djevojke kao patuljci. (Gdje li samo pronalazi te stvari?)

Tata i Alfred nakrcaju štapove sljezovim kolačićima i pružaju ih djeci, koja se okupljaju oko roštilja kao mladi članovi momčadi i drže bijele kolačiće u vatri. Roman me zagrli.

- Vrijeme je da zapalimo baklje! - uzvikne mama. - Atmosfera izvana i iznutra, kažem ja!

- Upravo je onakva kakvom si je opisala - šapne mi u uho Roman, a zatim se pridruži Charliju i Tomu koji se udaljavaju zapaliti baklje u kutovima krova.

Tata pomaže Alfredu mlađem i Roccu držati kolačiće na stapu na vatri. Charisma, mala piromanka, pušta da njezini kolačići eksplodiraju u plamenu, otvore se kao bomba i is cure na vrući ugljen. Chiara strpljivo čeka i jednakomjerno peče kolačiće sa svih strana. Moje sestre stoje iza cura, dajući im savjete, dok se još jedna blagdanska tradicija prenosi s jednog naraštaja na drugi.

- Prabako - kaže Charisma - ispričaj nam priču o baršunastim rajčicama.

- Prabaka je popila previše dobrog vina. - Baka sjedne na vrtnu ležaljku i podigne stopala. - I još će ga malo popiti. Neka vam tu priču ispriča teta Valentine.

- Ispričaj nam priču! - Charisma, Rocco, Alfred mlađi i Chiara skakuću.

- U redu, u redu. Kad sam imala šest godina, moja me je mama dovela da budem s djedom i bakom dok je ona po osmi put išla gledati *Fantoma u operi*.

- Obožavam predstave Andrewa Lloyda Webbera - bez ispričavanja kaže mama Romanu, koji samo slegne ramenima.

- Alfred i Tess su bili u ljetnom kampu...



- Kampu Don Bosco - objašnjava Tess.

- ... a mala Jaclyn je bila u Queensu s tatom. Ja sam baku i djeda imala samo za sebe. I došla sam ovamo na krov igrati se. Najprije sam organizirala malu čajanku, s vrtnim alatima umjesto pribora i blatom umjesto pogačica. Zatim sam odlučila biti kao baka i otišla sam do rajčica i počela kopati po zemlji. Ali kad sam pogledala kroz vitice, nije bilo nijedne rajčice. Stoga sam otrčala dolje, ravno u radionicu, i rekla, "Netko je ukrao rajčice." A onda sam se rasplakala.

- Umalo je dobila nervni slom - zajedljivo kaže baka.

- Brinula se! Nije bilo rajčica - kaže Chiara u moju obranu.

- Točno. Onda mi je djed objasnio da biljke ponekad ne rode plodom, da ponekad, ma koliko ti brinuo o njima, jednostavno je previše kiše da bi biljke proizvele rajčice. Biljke su strašno pametne, znaju da ne trebaju cvjetati jer bi rajčice bile blijede i bezukusne i od kakve bi bile koristi?

- A ja sam na to rekla da ćemo možda morati čekati do sljedećeg ljeta da rajčice narastu. Međutim, Valentine je bila slomljenog srca. - Baka podiže svoju čašu vina.

Preuzimam priču od nje, pogledavajući Romana, koji je jednako kao i djeca zadubljen u sudbinu rajčica, ili je možda samo pristojan. - Sljedeće nedjelje, svi smo došli ovamo na objed i baka je rekla, "Idi gore na krov, Valentine. Nećeš vjerovati svojim očima.

- I svi su potrčali stubama! - kaže Chiara.

- Tako je. - Stavljam ruke na ramena Rocca i Alfreda mlađeg. - Svi smo došli na krov vidjeti što se dogodilo. A kad smo došli, dočekalo nas je čudo. Posvuda je bilo rajčica. Ali to nisu bile rajčice od kojih se kuha umak, bile su baršunaste rajčice, od crvene i zelene tkanine, i visjele su sa golih stabljika kao ukrasi. Čak je i jastučić za igle u obliku rajčice iz radionice bio ondje, visio s jedne vitice. Skakali smo od sreće kao da je božićno jutro iako je bio najtopliji ljetni dan. Upitala sam djeda kako se to dogodilo. A on je rekao, "Čarolijom!" A zatim smo svi proslavili berbu baršunastih rajčica.

Mama podiže palac dok djeca jedu sljezove kolačiće, a mi pijemo vino. Osvrnem se pogledom po svojoj obitelji i osjećam blagoslovljenom i ispunjenom. Pamela je i nadalje priljepljena uz bok mog brata, kao futrola za pištolj, dok baka leži na ležaljci podignutih nogu. Tess i Jaclyn odvlače mamu kako bi promatrale lijeno uplovljavanje nekog norveškog broda za kružna putovanja u luku New Yorka. Pogledam Romana koji kao da se bez prevelike strke uklapa u ovu ludu obitelj. Mjesec viri između nebodera koji se prijeteci uzdižu iza naših leđa, strašno nalik novčiću za sreću.

Tata podiže svoju plastičnu čašu sa seksi vilenjakinjama.

- Volio bih nazdraviti. Za doktora Bauxbauma u bolnici Sloan koji je promjerio moju prostatu uzduž i poprijeko. Što je dobro.

- Za doktora Bauxbauma! - nazdravljamo. Moj otac pobjeđuje rak prostate i još uvijek to ne može objaviti.

- Još mnogo, mnogo godina, Dutch! - kaže mama i ponovno podigne čašu. - Imamo još vidjeti mnogo zalazaka sunca i posjetiti mnoga mjesta. Još uvijek me moraš odvesti u Williamsburg.

- U Virginiji? - pita Tess.

- Zar je to tvoje putovanje iz snova? - kaže Jaclyn. - Onamo možeš automobilom.

- Ja vjerujem u postavljanje ciljeva koji se mogu postići. Niska očekivanja urode sretnim životom. Mogu umrijeti ne vidjevši Bora-Boru. Osim toga, volim puhanje stakla, georgijansku arhitekturu i igrokaze o Američkoj revoluciji. Težite kao ostvarivom, djeco.



- Mislim da ti to govoriš ozbiljno. - Ispijem svoje vino.
- Apsolutno. Sanjala sam o postizivom i postizivo me pronašlo. Željela sam dobrog Talijana sa zdravim zubima i to sam i dobila.
- Još uvijek imam sve svoje kljove - potvrđuje tata i kimne glavom.
- Čovjek pomisli da male stvari nisu važne, dok ne razmisli o zubima - baka nazdravi tati sa svoje ležaljke.

Pijuckamo vino razmišljajući o tatinom zagrizu i maminom maštanju o kolonijalnom Williamsburgu. Jedini zvuk koji čujemo tiho je puckanje sljezovih kolačića dok se rasplamsavaju u narančaste plamičke, samo kako bi postali jarkomodri prije no što pougljene. Roman nadzire tu operaciju i djeluje kao da se uistinu zabavlja. Pogleda me i namigne.

Djeca su otišla dolje igrati se s majušnim Polly Pocket lutkama, dok mi odrasli ostajemo na krovu, sjedimo oko starog stola i pijemo vino. Podiže se hladan vjetar i vatra u roštilju se utrne. Skupljam čaše i tek što nisam krenula dolje oprati posuđe, kad čujem kako se Alfred nagine ka baki i govori: - Ponuda Scotta Hatcherera još uvijek vrijedi.

- Ne sad, Alfred - tiho odgovori baka.

Znala sam da se ovo sprema. Čitavu sam večer jedva uspijevala pogledati Alfreda, znajući da on sa svakim zalogajem *manicottija* računa četvorne metre i kamatne stope. Davao je primjedbe i aluzije dok mi nije dozlogrdio preko glave. Zato se okrenem prema bratu i kažem: - Božić je! Ona ne želi razgovarati o Scottu Hatcheru i njegovoj ponudi u gotovini. Osim toga, ti si nam rekao da je Hatcher posrednik, a ne kupac.

- Oboje je. Prodaje nekretnine, ali ujedno ih kupuje za ulaganje. Uostalom, kakve to ima veze?

- Ite kakve. Posrednik dođe i da nam svoje mišljenje. To je proces. Nakon nekoliko mjeseci, kad skupiš dovoljno informacija i obratiš se konkurenciji kako bi dobio najbolju cijenu, tad, i samo tad, ako želiš prodati, angažiraš svog vlastitog posrednika i odrediš svoju cijenu. Ali to nije ono što se ovdje zbiva. On je građevinski poduzetnik.

- Otkud ti znaš? - odvratio je Alfred.

- Istražila sam. - Kad bi Alfred samo znao koliko sam pomno istražila. O Scottu Hatcheru znam više no što sam ikad željela. - Baki ne bi bilo razborito prodati kuću nakon samo jedne ponude. To je loš posao.

- A ti se razumiješ u posao? - Alfred se podrugljivo naceri.

- I sama sam zbrajala. - Moja me obitelj pogleda. Zabavna je, umjetnički tip, a ne tip za brojeve. Uхватила sam ih nespремне.

- Ti to ne misliš ozbiljno. - Alfred okrene glavu na drugu stranu.

- Mislim to mrtvo ozbiljno - odgovorim, podižući glas.

Alfred se okrene i pogleda me, zbunjen.

- Ne sad, Valentine - odlučno kaže baka.

- Uostalom, to je bakina odluka, a ne tvoja - zaključi Alfred kao da je time ta tema završena.

- Ja sam bakina partnerica.

- Otkad? - zaviče Alfred.

Pogledam baku, koja tek što nije zaustila, ali se predomisli.

- Djeco, nemojte biti takvi - umiješa se tata.

- Oh, bit ćemo takvi. - Ustanem. Kad ja ustanem, naša svojta - Pamela, Charlie i Tom -



ustanu od stola i odmaknu se do stolom, s izrazom lica koji govori,

ograde krova. Samo Roman ostaje za evo, sad će biti frke.

- Vas dvoje, da ste odmah prekinuli - zacvrkuta mama.

- Baš smo imali krasan blagdan.

Ne posustajem. - Alfrede, kolika je bila ponuda?

On ne odgovara.

- Pitala sam, kolika je bila?

- Šest milijuna dolara - objavljuje Alfred.

Moji rođaci na krovu vrisnu od oduševljenja kao zbor kršćanskih vjernika.

- Bako, pa ti si mega-bogata! - uzvikne Tess. - Ti si kao Brooke Astor!

- Preko mene mrtve - odgovori baka pogleda uprtog u svoje ruke. - Ta sirota Astorova. I mislim sirota. Počivala u miru. Ako ne odgojiš djecu kako treba, sav novac na svijetu nije važan. On je samo brza pruga do gungule.

- Molim te, mama, mi nismo Astorovi. Među nama je mnogo ljubavi - kaže mama.

- Onda, što će biti s tom ponudom? - obzirno upita Jaclyn.

- Ta je ponuda veoma visoka, zapravo sjajna, i savjetovao sam baki da proda - kaže Alfred, izlažući svoj plan kao cestovnu kartu. - Najzad će se moći povući nakon pedeset godina ubijanja od posla, kupiti si stančić u Jerseyu blizu nas i podići noge po prvi put u životu.

- Noge su joj podignute dok ti to govoriš - kažem mu. Obraćam se baki. - Što će se dogoditi s Obučarskom radnjom Angelini?

Baka mi ne odgovara.

- Valentine, *umorna* je. - Alfred podiže glas. - A ti je pritišćeš. Prestani biti sebična i za promjenu misli o našoj baki.

- Alfrede, molim te, ti znaš koliko ja volim svoj posao - kaže baka.

- Tako je. Mi ovdje imamo sjajan posao. Proizvodimo tri tisuće pari cipela godišnje.

- Daj, molim te. To je jedva održivo po bilo kojim poslovnim mjerilima. Nemate web stranicu, ne oglašavate se i vodite posao kao da su 1940-e. - Alfred se obraća baki.

- Bez uvrede, bako.

- Nisam se uvrijedila. To nam je bila odlična godina. Alfred nastavlja. - Koristite iste alate koje je koristio djed.

U ovom trenutku, Obučarska radnja Angelini nije ništa više osim hobija za vas dvije i honorarce koje upošljavate. Ona je u dobroj godini na pozitivnoj nuli, ali s dugom, neodgovorno je ne razmisliti o zatvaranju i podmirenju duga. Osim toga, čak i kad bismo uspjeli pronaći nekoga tko će kupiti radionicu, to ne bi bilo ni jedan posto onoga koliko ova kuća vrijedi. Ova kuća je rudnik zlata.

- To je naš posao! - kažem mu. Zar on ne shvaća da su djedovi dizajni za cipele rudnik zlata? Naše ime? Naša tehnika? Naša reputacija? Alfred nimalo ne cijeni našu tradiciju. Što smo mi bez nje? - Mi u toj radionici zarađujemo za život!

- Jedva. Da morate plaćati najamninu, bile biste na ulici.

Škljocavica se vraća k Alfredu. Provuče ruku kroz njegovu, što mi kazuje da je ovu priču čula već ranije.

- Ja živim u skladu sa svojim mogućnostima. Nikad ni od koga nisam tražila ni novčića.

- Pomogao sam ti kad si prekinula s Brettom i prestala predavati u školi.

- Tri tisuće dolara. Nisi mi dao taj novac. Vratila sam ti ga za šest mjeseci s kamatom od sedam posto! - Ne mogu vjerovati da mi to baca u lice. A onda pak, naravno da mi to baca



u lice. On je Alfred! Majka se nelagodno promeškolji na ležaljci, a tata zuri u most Verrazano Narrows kao da je planuo poput onih sljezovih kolačića na štapu.

- Mislim da Alfred pokušava reći da je moja majka sad u određenim godinama i da gledajući unaprijed, u budućnost, moramo predvidjeti promjene - diplomatski kaže majka.

- U redu, mama - izazivam je. - Ali ta cesta u budućnost je zaleđena, tvoje gume su izlizane i kližeš se. Bilo što da potpomogneš svog dragocjenog, sjajnog sina, Alfreda. Što Alfred želi, to Alfred i dobije. Da je on uistinu zabrinut za baku i njezinu dobrobit, ne bih otvorila usta. Ali kod mog brata novac je jedini koji igra ulogu. Oduvijek razmišlja samo o novcu.

- Kako se usuđuješ? Ja mislim na baku! - poviče Alfred.

- Je li?

- Tvoj brat voli baku - umiješa se tata.

- Ne govori u njegovo ime - odvratim ocu.

- Ne govori u moje ime - kaže Alfred tati.

Tata podigne ruke u znak predaje.

- I ne govorite u moje ime - kaže baka, ustajući. - Ja ću donijeti sve odluke glede Obučarske radnje Angelini i moje kuće. Alfreda, ma koliko ti bio pametan, veliki si lajavac. Ne bi smio govoriti o brojkama. Svi su se izbezumili zbog njih.

- Mislio sam, budući da smo u krugu obitelji...

Roman odvrati pogled, kao gost koji se nada nestati iz kreševa. Ali ne može se pomaknuti. Zapazim treptaj nestrpljenja u njegovim očima.

- Utoliko gore! - kaže baka. - Takvi brojevi samo čine ljude nervoznima. Za ime Božje, mene čine nervoznom. Ja sam privatna osoba i ne želim da se u moje poslove zabada kao u božićni paket za javnu konzumaciju. I, Valentine, cijenim sve što činiš za mene, ali ne želim da ostaneš ovdje zato što misliš da to moraš...

- Ja želim biti ovdje.

- ... i Alfred je u pravu. Nisam što sam nekoć bila.

- Nisam htio da to tako zazvuči, bako - kaže on. - Vjerujem da je odluka na tebi. Ali volio bih vidjeti da se malo opustiš po prvi put u životu. Postoji razlog zašto ljudi ne rade u dobi od osamdeset godina.

- Zato što je većina njih mrtva? - pita baka odustajući i ponovno sjedajući.

- Ne, nego zato što su zavrijedili da se odmore. I, Valentine, nitko nije rekao da se ti i nadalje ne možeš baviti izradom cipela kao hobbijem. Vrijeme je da imaš pravi posao. U srednjim si tridesetim godinama života, a živiš kao Boho propalica. Tko će brinuti o tebi kad ostariš? Pretpostavljam da će mene zapasti i taj zadatak.

- Ti si zadnja osoba koju bih zamolila za pomoć. - To mislim ozbiljno. Škljocavica izdahne od olakšanja, jedna briga manje.

- Vidjet ćemo. Zasad sam ja jedino dijete Roncallijevih koje plaća račun.

- O čemu ti govoriš? - želi znati Tess.

- O bakinoj rođendanskoj proslavi.

- Ponudile smo se da platimo - jednoglasno kažu Tess i Jaclyn.

- I ja sam! - pridružujem se.

- Ali platio sam ja! I imam novosti za vas, ja uvijek plaćam.

- To nije pošteno, Alfreda, ne možeš platiti račun i nakon toga se zbog toga jadati. To je grozno! - Tess ulaže prigovor koji baka, sudac časti, sluša.

Alfreda nije briga. On nastavlja. - Što mislite, tko plaća tatine liječnike? On ima



osiguranje, ali ima troškova koji džepa. Za neke od postupaka to ne znate! Zašto? Zato što nikad ne pitate!

se odbijaju i koji moraju biti plaćeni iz mora izići iz mreže osiguranja. Ali vi ženske

- Alfrede, vratit ćemo ti taj novac - tiho kaže mama.

- Da ti ne ulijećeš i sve ne plaćaš, kao gospodar obilja, mi bismo rado platile svoj dio - kažem mu. - Plaćaš samo kako bi nam to kasnije mogao nabijati na nos.

Alfred se okrene prema meni. - Neću ti se ispričavati zbog svog uspjeha. U ovoj obitelji svakodnevno plaćam porez na uspjeh. Ja sam taj koji zarađuje pa sam stoga ja i taj koji plaća. I svi mi vi zamjerate zbog toga!

- Zato što se ti žališ zbog toga! Radije bih bila švorc i živjela u kutiji na Boweryju, nego u onom dvorcu straha u kojem ti živiš. Samo pogledaj Škljocavicu... - Te mi riječi pobjegnu s usana prije no što ih uspijem zadržati.

Tess i Jaclyn brzo udahnu, a mama promrmlja, "o, ne." U šutnji koja uslijedi, kunem se da mogu čuti kako oblaci lebde iznad naših glava.

- Tko je Škljocavica? - pita Pamela. Pogleda najprije mene, a zatim svog supruga.

- Nemam pojma o čemu ona govori - odvratila Alfred.

- Valentine? - Pamela me pogleda.

- To je...

- To je zapravo ime od milja - uskoči Tess. - Nadimak.

- To nije nadimak za koji sam ja ikad čula. - Po prvi put u sedamnaest godina, Pamelin glas izdiže se u gornji registar. - Ne bih li znala svoj vlastiti nadimak?

- Preklinjem vas, djevojke, prekinite tu temu. Nigdje nas neće dovesti. - Mama navlači okovratnik svog lažnog krzna oko ušiju. - Dajte. Ovdje postaje hladno. Hajdemo unutra skuhati irsku kavu. Je li netko za irsku kavu?

- Nitko nikamo ne ide. - Pamela zaustavi svoj čelični pogled na mami. - Kog vraga znači Škljocavica?

- Valentine? - Mama me pogleda.

- To je nadimak koji... - započinjem.

- To je zvuk koji proizvodiš kad hodaš na tim svojim visokim potpeticama - izlaze Jaclyn. - Niska si i koraci su ti kratki i kad lupiš potpeticama o pod, one zvuče... škljoc, škljoc.

Pameline se oči ispune suzama. - Zar me ismijavate sve ove godine?

- Nije namjerno. - Tess očajnički promatra Jaclyn i mene.

- Ne mogu promijeniti svoju... visinu. Ja se vama nikad ne rugam, a u ovoj je ludoj obitelji mnogo toga čemu bi se čovjek rugao! - Pamela se okrene na peti i odtutnja. Škljoc škljoc. Škljoc škljoc. Kad shvati kakav zvuk proizvodi, podigne se na prste i nijemo se na vrhovima prstiju približi vratima. Uhvati kvaku za ravnotežu. - Alfrede! - obrecne se. - Zatim Pamela odškljoca niz stube. Čujemo je kako doziva dječake.

- Znate, nije me briga ako ste pakosne prema meni. Ali ona vam nikad nije ništa učinila. Bila je dobra šogorica. - Alfred krene za njom niz stube.

- Idem im zamotati malo ostataka - kaže mama slijedeći Alfreda s krova.

- Baš si to morala izlanuti - kaže Tess i nemoćno podigne ruke.

Pokazujem na Jaclyn. - A ti si joj baš morala reći.

- Osjećala sam se uhvaćena u zamku.

Lice mi je zažareno od vina i svađe. - Zar niste mogle nešto izmisliti? Nešto glamurozno kao škljocanje skupocjenog sata ili nešto slično?



- To bi bilo tik-takanje - kaže Charlie sa svoje stražarnice uz vodoskok.

- Morat ćete joj se ispričati - tiho kaže baka.

- Znae da se ne bih smio uzrujavati u svom stanju - kaže tata i namjesti okovratnik svog kaputa. - Ove usađene sjemenke su radioaktivne. Ako mi krvni tlak skoči nebu pod oblake, velika je vjerojatnost da će eksplodirati kao planina Tripoli.

- Oprosti, tata - šapnem.

Tata pogleda svoje tri skrušene kćerke. - Znae, imamo jednu obitelj. Jedan otočić ljudi. Nismo Iran i Irak i Tibet, za ime svega, jedna smo zemlja. I svi vi osim tebe, Tome, koji si irske krvi, svi vi imate nešto talijanskoga, ili u Charljevom slučaju, Fazzanijevoga, sto postotno talijanskoga plus ona četvrtina sicilijanskoga, tako da nemamo izlika. - Tata se sjeti pristojnosti i pogleda Romana. - Romane, pretpostavljam da si ti stopostotni.

Roman, uhvaćen nespreman, kimne glavom potvrđujući.

Tata nastavlja. - Trebali bismo biti složni, jedno za drugoga, i trebali bismo biti nepobjedivi. Ali umjesto toga, što imamo? Imamo gorčinu. Imamo gorčinu koja nam izvire iz ušiju i iz guzica. A zbog čega? Pustite to. Pustite sve to. Ništa od toga nije važno. Vjerujte ocu na riječ. Vidio sam Turobnog kosca oči u oči i pravi je gad. Imate jedan život, djeco. Jedan. - Tata podiže kažiprst i uperi ga uvis kako bi dodatno naglasio svoje riječi. - I vjerujte svom starom, morate uživati. To je sve što znam. E sad, ako Pamela ima kratke noge i mora nositi visoke potpetice da vidi na sat, to moramo prihvatiti kao normalno. A ako je Alfred voli, tad je i mi volimo. Jesam li jasan?

- Jesi, tata - obećajemo Jaclyn, Tess i ja. Roman, Charlie i Tom odobravajući kimnu glavom.

Bakine oči su zatvorene dok leži na ležaljci.

- Znači, tako će biti. Idem ja unutra. - Tata se spušta stubama.

Charlie i Tom odmaknuli su se od kreševa najdalje što su mogli a da ne padnu s krova. Stoje s rukama u džepovima, napola očekujući da će za Božić poletjeti još metaka. Kad se to ne dogodi, Tom se osvrne oko sebe i upita:

- Ima li još piva?

Roman mi pomaže da se smjestim na suvozačko sjedalo njegovog automobila, a zatim sjedne za volan. Drhtim dok on pali motor. Njegovo sjedalo odgurnuto je od volana najdalje što je moguće. Guram i svoje sjedalo u razinu njegovoga. - Što bi sad željela učiniti? - pita on.

- Odvezi me do Brooklynskog mosta da skočim s njega.

- Smiješno. Imam bolju zamisao.

Roman vozi do Šeste avenije i skreće prema središtu grada. Ulice Manhattana osvijetljene su i prazne.

- Žao mi je što si sve ono morao čuti. - Ispružim ruku i uhvatim njegovu.

- Jednom smo za Božić kod Falconijevih poslužili večeru u garaži; moja braća su se posvadila i toliko razljutila da su se počeli međusobno mlatiti rezervnim gumama. Ništa ti ne brini.

- Sad neću. - Nasmijemo se. - Što kažeš na Alfreda?

- Još ne znam - diplomatski odgovori Roman.

- Alfred ima veoma visoka mjerila. Nikome nije dopušten neuspjeh. Nakon tatine ljubavne veze, Alfred je postao strašno krepostan i čak je razmišljao o odlasku u sjemenište kako bi postao svećenik. Ali onda ga je zazvao drugi Bog. Postao je bankar. Naravno, to je



još jedan način da se osveti tati.
još jedan način za Alfreda da
financijski superioran.

Moj otac nikad nije mnogo zarađivao i to je
bude bolji od njega. Alfred je moralno i

- A njegova žena?
- Ona je u njegovoj vlasti. Tako je nervozna da jede hranu za bebe jer ima kronični čir.
- Zašto je tako strog prema tebi? - nježno pita Roman.
- Misli da sam prevrtljiva. Promijenila sam posao, živim s bakom i nisam sklopila ugovor sa savršenim muškarcem.
- Tko je on bio?
- Nije važno. Ne zanima me savršenstvo. Što ti želiš?
- Tebe. - Roman podigne moju ruku i poljubi je. Omamljena sam i ne mislim da je to prolazno blagdansko raspoloženje. Ma koliko svađa na krovu bila grozna, Romanova nazočnost me smirila. On je sve to učinio boljim, a da nije rekao ni riječ niti išta učinio. Osjećala sam se zaštićenom.

Roman uspori ispred Saksa na Petoj aveniji i zatim skrene u Pedeset i prvu ulicu. Parkira automobil uz bočni ulaz. - Dođi - kaže. Prilazi mojim vratima i pomaže mi da iziđem iz automobila. - Božić je. Moramo urediti izloge.

Hvata me za ruku i mi hodamo iza crvenih baršunastih konopa. Malo dalje, jedna se latinoamerička obitelj fotografira ispred izloga s cirkuskom točkom snjegovića. Otac podiže trogodišnjeg sina uz izlog.

Peta avenija je utišana dok promatramo izloge, diorame blagdanske sreće kroz stoljeća, pedanatan viktorijanski prizor u kojemu obitelj otvara dar, a štene uporno poteže vrpce na paketu, drugi koji prikazuje bučne dvadesete, s djevojkama s bob frizurama i kratkim škljokičastim haljinicama koje plešu čarlston u sinhroniziranom ponavljanju.

Muškarac sa saksofonom pojavljuje se na uglu Pedesete ulice i razbije tišinu jazz melodijom. Roman me privije uz sebe i usmjeri prema izlogu sa snjegovićem koji se ruši. Muškarac sa saksofonom prestane svirati, njegovo mjedeno glazbalo visi mu oko vrata kao preveliki zlatni privjesak. Dok krećemo ka sljedećem izlogu, pogledam starca i nasmiješim se. Ima otrcanu kapu od engleskog tvida i stari kaput. Pjeva:

*Bili smo sretni, išli svojim putem
Život je bio divan, a mi mladi
Nakon što odeš, život će se nastaviti
Kao stara pjesma koju smo pjevali
Kad postanem prestar za snove
Sjećat ću se tebe
Kad postanem prestar za snove
Tvoja će ljubav živjeti u mom srcu
Zato, poljubi me, mila
I rastanimo se
Jer kad postanem prestar za snove
Taj poljubac živjet će u mom srcu
Jer kad postanem prestar za snove
Taj poljubac živjet će u mom srcu*

Roman me privije u naručje i poljubi. Kad otvorim oči, reflektori na kosim prozorima



katedrale Svetog Patricka nestaju u crnoj noći u čunjevima bijeloga dima. - Želiš li noćas ostati kod mene? - pita on.

- To je najbolji božićni dar koji mogu zamisliti.

Ponovno u automobilu, Roman me pogleda i nasmiješi se. Planiram provesti vožnju do njegovog stana ljubeći njegov vrat. To i činim. On uključi radio. Rosemary Clooney pjeva i zvuči glatko kao whiskey i tučeno vrhnje. Jedino na što mogu misliti jest da ćemo noćas započeti nešto divno. Zarijem lice u njegov vrat i poželim da ovaj automobil može uzletjeti i odnijeti nas do njegove kuće.

Zaljubljujem se! Moje misli eksplodiraju kao tuš kovanica kad pobjednička četvrtina dolara pogodi polugu u jednorukom Džeku u Atlantic Cityju. Promatram se u mislima dok zlatni krugovi lijevaju svuda oko mene u stotinama, tisućama! Vidim vrhove koji se okreću i vrpce koje se odmataju, plave drozdove što odlijeću sa zvonika crkava, crkvena zvona koja zvone, plesačice, njih čitav niz u kratkim crvenim šljokičastim hlačicama plešu punom snagom, dok zvuk ne postane toliko zaglušujuć da moraš prekriti uši. Vidim vedro modro nebo prekriveno crvenim zmajevima, ljubičastim i bijelim balonima punjenim vrućim zrakom, i plamtećim srebrnim asteroidima vatromenta koji se slijevaju kao božićno srebro za bor. Osjećam da se bliži parada! Orkestri koji marširaju, jedan za drugim, u smaragdnozelenim odorama, mažoretkinje u bijelim šljokičastim odijelima izlaze i vraćaju se u formaciju dok tube od ulaštenog bakra prelaze ulicom s desna na lijevo, trubeći melodiju, moju melodiju! Moju pjesmu! Glava mi je puna zvukova, oči su mi pune začuđenosti, a srce staromodne, spektakularne radosti. Otvorim oči i pogledam mjesec, a on kvrcka po nebu! Nebesko bacanje kovanica! Pobijedila sam! Kupam se u novcu, prijatelji moji!

Roman zaustavlja automobil u garaži na ulici Sullivan. Ostavlja ključ u bravi i mahne čuvaru, koji mu odmahne. Izlazimo na ulicu i on me poljubi pod uličnom svjetiljkom. - Koji je tvoj? - pitam ga.

- Onaj tamo. - Pokazuje na zgradu s potkrovnim stanovima, nekakvu staru tvornicu, s riječima urezanim na vratima, ali ne mogu ih pročitati. Uhvati me za ruku i mi trčimo do ulaza. Ulazimo i uspinjemo se dizalom na četvrti kat, ljubimo se i kad dizalo poskoči, naše usne završe na nosovima ovog drugog i mi se smijemo.

Vrata dizala otvaraju se prema ogromnom potkrovlju s nizom velikih prozora s obje strane. Podovi su široke daske od bijednoga hrasta s točkicama od starih glava čavlića. Četiri široka stupa pridržavaju središte prostorije i stvaraju otvorenu sjenicu u unutrašnjosti zgrade. Štukatura oblikovana u grčkom stilu obrubljuje katedralski strop, dok se arhitekturni pilastri naslanjaju na zidove, dajući potkrovlju ozračje starog muzejskog skladišta. Na udaljenom zidu nalazi se velika slika jednog jedinog bijelog oblaka na modrom noćnom nebu.

Industrijska kuhinja, po čitavoj dužini potkrovlja, nalazi se iza nas. Uredna i organizirana, opremljena je najsuvremenijim kućanskim aparatima. Široki luster s narančastim i zelenim cvjetovima tekome od muranskog stakla visi iznad pulta.

Njegov krevet, u kutu sobe, podignut je na četiri stupa s baldahinom, a iza njega je kratak zastor od čistog bijelog muslina. Srebrni radijatori pijuckaju paru u nijemo potkrovlje. Ovdje je najmanje četrdeset stupnjeva. Počinjem se znojiti.

- Daj da ti skinemo taj kaput - kaže on. Ljubi me dok mi otkopčava kaput. Ne zaustavlja se na kaputu. Otkopčava majušne biserne gumbe na mom blijedoružičastom kašmirskom puloveru i spusti ga niz moja ramena. Na trenutak, pitam se kako izgledam, a zatim to



zanemarim, dobro, već me je ionako vidio nagu. Dodiruje vlažne kaplje na mom čelu.

- Je li ovo od pare ili od nas?

- Od nas - uvjeravam ga. Otkopčava moju suknju. Pomažem mu da skine kaput. Bori se s rukavom košulje dok ga ja ne povučem s njegove ruke kao omotač. Kratko se smijemo, ali se zatim vratimo ljubljenju. Rukama držim njegovo lice, ni načas ga ne ispuštajući dok se krećemo prostorijom. Ostavljamo trag odjeće na podu, kao ružine latice, dok ne stignemo do postelje. On me podigne i položi na mekani baršunasti prekrivač. Ispruži ruku i otvori prozor. Vjetar zapuhne u sobu i zašušti zastorom iza kreveta kao ljetnim rubljem na konopcu. Hladan se zrak spušta na nas dok me on prekriva svojim tijelom.

Vodimo ljubav uz glazbu rasklimanog bojlera i fijukanje božićnog vjetra. Vruće nam je i hladno, zatim hladno i vruće, ali uglavnom vruće dok se zaplićemo jedno u drugo. Njegovi me poljupci prekrivaju kao baršunasti prekrivač koji sad leži na podu kao padobran.

Potonem u njegove jastuke, kao žlica u smjesu za čokoladnu tortu.

- Ispričaj mi neku priču. - Priljubi me uz svoje tijelo i položi lice uz moj vrat.

- Kakvu priču?

- Kao onu o rajčicama.

- Da vidimo. Jednom davno... - započinjem. Tek što nisam nastavila, kad je Roman zaspao. Pogledam na pod i prekrivač na njemu, znajući da će u jednom trenutku u sljedećih nekoliko sati, bojler utihnuti i ja ću se smrznuti. Ali on to ne učini, niti se ja smrznem. Jedino što na sebi imam dok spavam Romanove su ruke. Toplo mi je i sigurna sam i željena od muškarca kojeg obožavam, koji leži pokraj mene kao tajna, a ipak, dovoljno je poznato da usnem duboko i sanjarski dugo u ovu božićnu noć. Kakvo blagoslovljeno mjesto da počinem svoje nekoć klonulo srce, zakrpano kao džepovi kaputa kakvog starca, muškarca koji je postao prestar za snove.



Ulica Mott

E, to ja zovem sretnim Božićem. - June zagriže u krafnu s pekmezom i zatvori oči. Žvače i potom otpije gutljaj kave. - Znaš, seks za blagdane je najbolji. Čovjek se fino najede, vodi duhovit razgovor, ili se u tvom slučaju gadno posvadi s obitelji, što stvori raspoloženje za valjanje u sijenu. A nakon svađe, znaš, seks je potreban. Riješi probleme.

- Zvuči kao da si i sama to prošla. - Bolje bi pitanje bilo, što June nije prošla.
- Oh, mogla bih ti pričati o Danu Svetog Patricka u Dublinu i ti bi se...
- June. - Baka dolazi u radionicu, odjevena u kaput i maramu zavezanu ispod brade.

Odloži svoju torbicu i skine rukavice i kaput.

- Baš sam htjela ispričati Valentine o onom irskom ugursuzu kojeg sam upoznala na praznicima 1972. godine. Seamus nije imao srama, vjerujte mi. Divan tip.

- Voljela bih da napišeš knjigu. Tako bismo mogle uživati u pojedinostima kao u književnom iskustvu - baka objesi svoj kaput - i imale izbora posuditi knjigu iz knjižnice... ili ne.

- Bez brige. Nikad neću napisati knjigu. Na papiru ne mogu biti živopisna. - June okrene papir za šablone na stolu za rezanje kao matador koji vrti svoj plašt. Odloži ga na stol. - Samo u stvarnom životu.

- To je obilježje pravog umjetnika - kažem i raspirim vatru.

- Kako to misliš? - Baka skine maramu s glave. Polako se okrene kako bi pokazala svoju novu frizuru i boju. Njezine sijede kose više nema! Sad obojana u nježno smeđu, njezina kosa je očišćana i podrezana, s dugim pramenovima na čelu i blijedozlatnim oko lica, gdje su nekoć bili maleni, priljubljeni uvojci. Tamne joj oči blistaju na ružičastoj koži i kosi boje toplog karamela. - Iskoristila sam poklon bon u salonu Eve Scrivo, koji ste mi vi cure darovale za Božić. Što kažete?

- Bože svemogućí, Teodora. Na putu kući izgubila si dvadeset godina - divi se June. - A ja sam te poznavala prije dvadeset godina pa to mogu bez dvojbe reći.

- Hvala ti. - Baka sjaji od sreće. - Željela sam novi izgled za put u Italiju.

- Dobila si ga - kažem joj.

- Mislila sam, naš put u Italiju. - Baka me pogleda. - Valentine, želim da pođeš sa mnom.

- Ti to ozbiljno? - U Italiji sam bila samo na studentskom putovanju i voljela bih je vidjeti s bakom.

Svih onih godina kad su moji baka i djed putovali u Italiju, ta su putovanja bila isključivo poslovna: da kupe zalihe, upoznaju kolege obrtnike, podijele informacije i nauče nove tehnike. Obično ih ne bi bilo nekih mjesec dana. Kad sam bila mala, odlazili su redovito svake godine; u kasnijim godinama, prorijedili su ta putovanja na jednom svake dvije ili tri godine. Kad je prije deset godina djed umro, baka je ponovno počela odlaziti



svake godine.

- Bako, jesi li sigurna da me želiš povesti?

- Ne bih ni pomislila otići bez tebe. Želiš osvojiti one Bergdorfove izloge, zar ne? - Baka lista svoju poslovnu dokumentaciju. - Za njih nam trebaju najbolji materijali, ne misliš li?

- Apsolutno. - Čekamo dizajn vjenčalice koji nam je Rhedd Lewis obećala. Spoznajem da u svijetu mode jedino oni koji izrađuju stvari rade s rokovima, za razliku od onih koji ih prodaju.

June odloži škare i pogleda baku. - Godinama nikoga nikad nisi pavela u Italiju. Ne otkad je Mike umro.

- Znam da nisam - tiho odgovori baka.

- Onda, zašto sad? - June pričvrsti papir pribadačama za kožu.

- Vrijeme je. - Baka se ogleda po radionici, provjeravajući gdje treba što obaviti. - Osim toga, Valentine će jednog dana voditi ovu radnju i mora upoznati sve s kojima poslujem.

- Da bar idemo već večeras. Najzad ću vidjeti pansion Spolti i upoznati štavioce i posjetiti sjajne tvornice svile u Pratu. Čitav život čekam na to.

- A talijanski muškarci čekaju na tebe - kaže June.

- June, ja sam zauzeta. - Je li ona uopće čula moju pročišćenu verziju božićne noći?

- Znam. Ali zakon džungle je takav. Iz iskustva znam, kad god imam muškarca, privučeni i druge. A u Italiji, vjeruj mi, muškarci stoje u redu.

- Za napojnice. Nosači, konobari i portiri - kažem joj.

- Nema ničeg lošeg u muškarcu koji za tebe može podići nešto teško - odgovori June i namigne mi.

- Valentine će imati mnogo posla. Neće biti vremena za druženje i izlaske.

- Šteta - uzdahne June.

- Zato te zapravo i vodim - kaže mi baka. - Ti ćeš obaviti posao dok se ja družim i izlazim.

Razmišljam o onim kasnovječernjim pozivima iz Italije koji kao da traju duže no što je potrebno da bi se naručila koža za cipele. Razmišljam o onom muškarcu na fotografiji skrivenoj na dnu bakine komode. Sjećam se naših razgovora o vremenu koje je kao led u njezinim rukama. Vodi li me doista u Italiju kako bi me sve naučila, tako da s vremenom preuzmem Obučarsku radnju Angelini, ili se tu događa nešto drugo? Očekivala sam da će baka otići u salon Eve Scrivo i vratiti se s nekom inačicom svoje stare frizure, kratke, bujne i srebrne, ali ona je ušetala ovamo kao starija verzija Posh Beckham na tomboli u staračkom domu. Koji je tome razlog?

Netko pokuca na vrata.

- Neka novi pakao započne - veselo kaže June.

- Bako, Bret je došao na naš sastanak.

- Zar već? - upita baka tonom koji mi govori da ona radije uopće ne bi imala taj sastanak.

- Bako, želim da sve ovo poslušas bez predrasuda. Molim te.

- Upravo sam posve promijenila frizuru. Možeš pretpostaviti da sam otvorena za nove stvari.

Otvaram vrata. Na njima stoji Roman s papirnatim tuljcem crvenih ruža u jednoj ruci. Druga mu je iza leđa. - Kakvo iznenađenje!

- Dobro jutro. - On se nagne i poljubi me pružajući mi cvijeće. - Bio sam u susjedstvu.

- Predivne su! Hvala ti. Uđi!



Roman me slijedi u radionicu. Odjeven je u traperice, vunenu pilotsku jaknu, a na nogama ima radne klompe od žute plastike navučene preko debelih bijelih čarapa.

- Nije li ti hladno za noge?

- Ne u mojim Wigwam čarapama - odgovori on s osmijehom. - Zar si zabrinuta za mene?

- Samo za tvoje noge. Moramo poraditi na tvom odabiru cipela. Sad si s postolarkom. Natjerao si me da se odrekнем lazanja Lean Cuisine pa ti ne mogu dopustiti da hodaš naokolo u plastičnim klompama. Voljela bih ti napraviti čizme od teleće kože.

- Neću odbiti - kaže on cereći se. Iza leđa, Roman izvuče još dva buketa cvijeća. Jedan daje baki, a drugi June. - Za komade Obućarske radnje Angelini.

Njih dvije ga obaspu riječima zahvalnosti. Tad Roman zamijeti bakinu frizuru. - Teodora, sviđa mi se tvoja frizura.

- Hvala ti. - Mahne buketom prema Romanu. - Doista nisi trebao.

- Valentinovo je tek za mjesec dana. - June duboko udahne miris svojih ruža.

- Za mene je svaki dan Valentinovo. - Roman me pritom gleda. - A sad, koliko je tvojih momaka upotrijebilo tu rečenicu?

- Svi - odgovorim.

U kupaonici ulijem vodu u dvije vaze od prešanog stakla i jednu dajem baki, a drugu June. Pronalazim i treću vazuu i u nju natočim vodu za moj buket.

Baka raspoređuje ruže u vazuu. - Drago mi je vidjeti da još uvijek postoje muškarci koji znaju što raduje jednu ženu.

- Na svaki način. - June mi namigne.

Baka stavlja Junino cvijeće u drugu vazuu dok radionicom vlada grobna tišina, osim šuškanja papira koji June izrezuje. Roman, dobar momak kakav jest, okreće četke na stroju za glačanje, čekajući da netko kaže nešto što nije povezano s njegovim/mojim/našim seksualnim životom.

- A još nisi ni probala moju hranu - kaže Roman June.

- Jedva čekam - promrmlja June.

- June, molim te - upozorim je. Jedno je kad June nas cure povede na jazz obilazak svog seksualnog života, ali nešto sasvim drugo da objesnu sliku *dobrih starih ševa* izloži pred Romanom.

Ulazna vrata se otvaraju.

- Dobro jutro, moje dame - dovikne Bret iz predvorja. Bret ulazi u radionicu u mornarsko modrom Armanijevom odijelu s napadno žutom kravatom na uštirkanoj, bijeloj košulji. Obuven je u ulaštene crne Dior Homme mokasinke s resama.

Bret ispruži ruku Romanu. - Bret Fitzpatrick.

- Roman Falconi - odgovori Roman i čvrsto se rukuje s Bretom.

- Pretpostavljam da ste ovdje zbog cipela za vjenčanje? - našali se Bret.

- Što imate u veličini četrdeset i šest? - Roman pogleda baku, June i zatim mene.

I evo, moja prošlost i moja budućnost u direktnom sudaru. Dok ih odmjeravam, očito mi je da volim visoke i zaposlene. Ujedno sam kćerka svoje majke pa sam stoga kritična. Romanove klompe izgledaju kao divovske klaunske cipele u usporedbi s Bretovim otmjenim mokasinama. Da imam izbora, u ovom bih trenutku na svom dečku radije vidjela ozbiljne cipele.

- Bret je naš stari prijatelj - kaže baka.

- Pomaže nam s nekim novim poslovnim mogućnostima ovdje u radionici -



objašnjavam.

Roman pogleda Breta i kimne glavom. - Neću vas zadržavati. Moram dalje. Faicco ima krasne teleće koljenice s neke organske farme u Woodstocku. Teleća koljenica je naš večerašnji specijalitet. - Roman me poljubi na odlasku.

- Hvala ti za cvijeće - kaže baka i nasmiješi se.

- I za moje - dometne June.

- Vidimo se kasnije, cure. - Roman se okrene kako bi pošao. - Drago mi je da smo se upoznali - kaže Bretu.

- I meni - odvrati Bret.

- Ovo nije bilo nimalo neugodno - kaže June s pribadačom među napućenim usnama. - Nešto staro upoznaje nešto novo.

- Je li to tvoj novi dečko? - Bret pogleda prema vratima.

- On je šef kuhinje - hvali se baka.

- Ca' d'Oro u ulici Mott - odgovorim i prije no što Bret upita. Kad smo bili zajedno, naša je komunikacija nalikovala dobroj igri Rizika!, i da budem iskrena, ponekad mi nedostaje ta veza.

- Čuo sam za njega. Navodno je jako dobar - srdačno kaže Bret.

Lijepo je znati da moj bivši dečko nije ni najmanje ljubomoran na mog novog dečka. Iako bih možda voljela da jest. Samo malo. - Od srca preporučujem rižoto.

Bret sjedne i otvori svoju aktovku. Izvuče fascikl označen sa CIPELE ANGELINI. - Htio sam vam nešto predložiti. Jeste li vi dame imale prilike razgovarati o proširenju svog brenda?

- Valentine je spomenula nekoliko stvari... - započne baka.

- Bako, kosa ti je drukčija. Što si učinila?

- Ošišala sam se drukčije no inače.

- I uronila u Mother Dye - nasmije se June. - Znam jer i sama uranjam u nju.

- Kako god, izgledaš sjajno, bako - kaže Bret. Zadivljena sam Bretovom sposobnošću da smekša nevoljkog klijenta. Mora da rastura na poslu. - June, imaš li što protiv da mi razgovaramo o poslu?

- Pravite se da me nema.

- Valentine mi je govorila o pojmu brendinga. E sad, znaš, mi poslujemo već duže od sto godina, tako da je naš brend poznat i iskušan. To je što je. Evo što ne razumijem.

- Baka zagladi svoje nove šiške na jednu stranu. - Cipele za vjenčanje izrađujemo prema našim povijesnim dizajnima. Našem katalogu, ako hoćeš. Izrađujemo ih ručno. Ne možemo ih izrađivati brže. Kako bismo poslužili veći broj klijenata no što ih već imamo?

- Valentine? - Bret mi prebaci to pitanje.

- I ne bismo, bako. Ne s našim osnovnim dizajnima. Ne bismo to mogle. Ne, morale bismo dizajnirati novu cipelu, takvu kakva bi se mogla proizvoditi masovno u nekoj tvornici. Uvele bismo dostupniju, dodatnu liniju.

- Jefinije cipele?

- Cijenom da, ali ne i kvalitetom.

- Bit ću iskrena. Ne znam kako to učiniti - kaže baka.

- Ulagачi vole znati da proizvod koji financiraju ima potencijal za široku distribuciju i time veću zaradu. To ćete postići smislite li nešto što je istodobno moderno, dostupno po cijeni i izvedivo kako za dizajnera, tako i za proizvođača - kaže Bret i pruži baki izvješće na kojemu piše BRENDING, RAZVOJ I ZARADA ZA MALE TVRTKE.



- Sad, ako pratite moju logiku, mislim da možemo sakupiti sredstva koja će vam kupiti vrijeme i materijale za razvoj poslovanja u novim smjerovima.

- To ima smisla - ohrabrujući potvrdim, ali kad pogledam baku, djeluje mi kao da baš nije uvjerena u to.

- Dakle, ulagači traže od vas, uvažene institucije s poznatim kvalitetnim brendom, da smislite nešto što se može masovno proizvoditi. - Bret nastavlja: - Evo u čemu je ljepota. To ne moraju biti cipele za vjenčanje.

- Shvaćam. - Baka me pogleda.

- Razmišljam o tome da kreiram nešto novo što će biti dio našeg brenda, ali ne zahtijeva rad po mjeri u radionici

- objasnim. - To bi bio jedan izvanjski proizvod, kreiran ovdje, razvijen ovdje, ali proizveden negdje drugdje.

- U Kini? - pita baka.

- Možda. Ili u Španjolskoj. U Brazilu. Indoneziji. Možda u Italiji - odgovorim joj.

- Postoje li američke kompanije koje se bave tvorničkom izradom cipela?

- Nekoliko njih.

- Bismo li mogle upotrijebiti neku od njih?

- Bako, to sad provjeravam. - Ne želim da ovaj razgovor zapne na argumentu *proizvedeno u Americi*, koji baka iznosi pred svakim tko ga želi slušati. Moram joj zadržati misli na široj slici i našem poslovanju.

- Nemojmo sad brinuti o tom vidu proizvodnje - kaže Bret, podržavajući me. - Usredotočimo se na posao pred nama.

- Bako, najprije moram kreirati tu novu cipelu. Razmišljam o nečem sportskom, ali nekonvencionalnom. Možda čak i o modnim dodacima. Možda ćemo se s vremenom proširiti i na njih.

- Gospode, ne. Ne pojasevi! - prekine me June. - Žao mi je. Znam da bih trebala biti majmun koji ne čuje zlo, ali cura ponekad mora reći što misli. Već smo probali s modnim dodacima. Kakva katastrofa. Mike je napravio pojaseve i prodao ih Saksu, ali su svi vraćeni, sjećaš se?

Baka kimne.

- Upotrijebio je meku kožu, božanstvenu teleću napu koja se nakon nekoliko nošenja razvlačila kao Bazooka žvakaća. Kupci su bili nezadovoljni, a Saks ogorčen. Svaki je pojas bio vraćen. - June odmahne glavom. - Svaki do zadnjega.

- I Mike je rekao "nikad više". Rekao je da se moramo držati onoga što znamo.

- Znaš, bako, nemamo taj luksuz. Moramo riskirati, jer ako to ne učinimo, ako ne smislimo nešto što će revitalizirati naše poslovanje i odvesti ga na sljedeću razinu, za godinu dana nećemo biti ovdje.

- Onda dobro - kaže Bret i pruži mi fascikl. - Vas dvije morate razgovarati, a ja ću svojim dečkima reći da sastavljate portfelj ideja za njih.

- Možeš im reći i da idemo u Italiju kako bismo im donijele najnovije inovativne materijale primijenjene na klasični dizajn - kažem mu.

- Val, nisam mislio da ću to ikad reći, ali zvučiš kao pravi poslovnjak.

- Vjerujem u ovu tvrtku.

- To se vidi. - Bret poljubi baku u obraz, zatim June, pa mene. - Samo nastavi tako. Znaš što radiš. - Bret nam ostavlja fascikle i odlazi.

- On doista vjeruje u tebe - kaže June.



- Znao me je kad... - odgovorim. - O tome se nešto može reći.

Ca' d'Oro je ponedjeljkom zatvoren pa je to večer kad se Roman i ja nalazimo. Roman obično dođe u ulicu Perry i ja kuham, ili ja odem k njemu i on kuha. Međutim, večeras je pozvao moju obitelj na večeru u svoj restoran, kako bi im uzvratilo za Božić i kako bi okajao što je propustio bakin osamdeseti rođendan u Carlyleu. Situacija ne bi mogla biti bolja, jer želim da ga moja obitelj upozna na njegovom terenu. Ca' d'Oro je Romanovo remek-djelo; on govori tko je on, pokazuje razmjer njegove kulinarske nadarenosti i dokazuje da je pravi igrač u svijetu restorana na Manhattanu.

Kad sam završila posao u radionici, došla sam u restoran, postavila dugi stol u blagovaonici, složila svijeće i nisku vazru zeleni i ljubičica na sredinu stola. Sad sam u kuhinji i ponašam se kao Romanova zamjenica glavnog kuhara. Priprema hrane odmor je od izrade cipela, uglavnom zato što mogu kušati recepte dok ih on spravlja.

- Znači, on je tvoj tip? - Roman stavlja tanki sloj tijesta na pladanj za raviole.

Slijedim ga, punim tanke džepiće s malo Romanovog karakterističnog nadjeva, kremaste mješavine slatkih rajčica naribanim tartufima, zrelim parmezanom i začinskim biljem. - Pitala sam se koliko će ti dugo trebati da me pitaš za Breta.

- On je poslovni čovjek u odijelu s kravatom. Je li uspješan?

- Veoma.

- Još uvijek ste prijatelji pa pretpostavljam da niste ružno prekinuli.

- Bilo je malo ružno, ali bili smo prijatelji i prije prekida, pa zašto onda ne bismo ostali takvi i nakon njega?

- Što se dogodilo?

- Karijera na Wall Streetu i izrada cipela ne nadopunjavaju se. Mogu se sjetiti prošlosti i razmišljati o njoj onakvoj kakva je bila. Ono što je funkcioniralo s nama bile su naše pozadine. Jedna od svake.

- Jedna od svake? - Roman stavi novi list tijesta preko nadjeva. Zatim na tijesto stavlja rezač i izreže dvanaest raviola iste veličine na pobrašnjenu podlogu za rezanje. Podiže četverokute tijesta jedan po jedan i posloži ih na drveni pladanj, a zatim ih pospe žutim kukuruznim brašnom. - Objasni mi to.

- U vezi nikad ne bi smio imati dvije iste stvari. Pomiješaj ih. Irsko - Fitzpatrick, i talijansko - ja. Lijepo. Spoji sjevernjaka s južnjakinjom. Dobro. Židova s katolkinjom, to lijepo izjednači krivnju i stid. Protestant s katolkinjom? Malo nategnuto. Moji su nas roditelji poticali da se ženimo sa svojim sunarodnjacima, ali previše istoga rađa dramu.

- Dvoje Talijana? - pita on.

- Dobro je ako su iz različitih dijelova.

- Dobro. Ja sam iz Puglie, a ti... odakle si ti?

- Toskana i Kalabrija.

- Znači, nas dvoje smo u redu?

- Dobri smo - uvjeravam ga.

- Možda su karijere te koje ubijaju veze. Što kažeš na kuhara i postolarku? Funkcionira li to?

Popnem se na prste i poljubim ga. - To ovisi - kažem.

- Ali što ako ste oboje ovisnici o drami? Drami kreativnosti i rizika? Što ako vas spaja ta vrsta strasti?

- Tad bih očito morala revidirati svoje pravilo.



– Dobro. - Roman stavlja novi sloj tijesta na rezačicu. Pomno ga nadjenem. - Zašto ne odeš u restoran i malo odmoriš?

– Ne, hvala. Volim ti pomagati. Osim toga, da ti ne pomažem, nikad te ne bih vidjela.

– Oprosti - nježno kaže. - Rizik posla.

– Ti tu ne možeš pomoći i ne trebaš pokušavati. Voliš svoj posao, a ja volim što ga voliš.

– Ti si prva žena s kojom sam u životu izlazio, a koja to shvaća.

– Osim toga, od veće sam ti koristi ovdje nego što bi ti meni bio u radionici. Ne mogu te zamisliti kako zašivaš ružičaste mašne na cipele za mladenku.

– Šeprtljav sam s iglom i koncem.

Roman stavlja i zadni sloj tijesta preko nadjeva, pritisne rezačicu, otvori je i iz nje iskoči dvanaest četverokuta raviola. Stavi ih na drveni pladanj s ostalima. Zatim otvori pećnicu i provjeri svinjsko pečenje i korjenasto povrće, koji se krčkaju u umaku od vina od kojega se kuhinja ispuni mirisom maslaca, kadulje i toplog burgundca. Promatram kako vješto žonglira pripremajući objed. Sav se dao u posao; jasno je da mu je posvećen i da ulaže u njega mnogo sati. Roman ujedno i istražuje. Iskušava nove recepte i kombinacije, isprobava stvari, odbija ideje, zamjenjuje stare novima.

Usprkos dubini mojih osjećaja (i njegovih), ponekad se pitam kako ćemo izgraditi vezu kad se jedva ikad vidimo. Sjećam se da sam jednom pročitala neki razgovor s Katherine Hepburn. Rekla je da je ženin posao u vezi s muškarcem biti divna. Pokušavam biti djevojka koja ne prigovara, nije pod stresom, pruža podršku, koja je više no svjesna pritisaka kojima je on izložen na poslu pa ga ne zatrpavam novima. Da budem iskrena, i on je takav prema meni. Zaključujem da, dokle god smo oboje tu gdje jesmo, ovaj će aranžman funkcionirati savršeno i odvesti nas na sljedeću razinu (štogod to bilo).

- Bog, djeco! - Mama ulazi u kuhinju nakrcana vrećicama. - Na brzinu sam obavila kupovinu u gradu. Ne mogu odoljeti povoljnoj prilici, a nitko se ne može mjeriti s Chmatownom kad je riječ o jeftinoj kupovini. Svilene papuče za dva dolara. - Podiže vrećicu natrpanu papučama.

- Znam što ću dobiti za sljedeći Božić.

- Za dvanaest mjeseci, zaboravit ćeš da sam ih kupila. Tvoje sestre su ovdje. Dečki parkiraju. Spremaš raviole?

- Večerašnji specijalitet kuće - kaže Roman.

- Mljac.

- Gdje je tata? - pitam.

- Miješa koktel Manhattan iza šanka. Nemaš ništa protiv, Romane?

- Ni najmanje. Samo se vi osjećajte kao kod kuće. Večeras je restoran vaš - kaže Roman i nasmiješi se.

- I to je predivno! Imamo svog privatnog glavnog kuhara u njegovom vlastitom, razvikanom restoranu i kuha samo za nas. To je više no što zaslužujemo!

- Vidimo se na šanku, mama. - Mama se vraća u blagovaonicu, a ja podižem pladanj gotovih raviola i stavljam ga na prijenosnu policu s kotačićima. Guram je prema radnom stolu. - Znaš da je moja majka veoma zadivljena tobom.

– Vidi se. Pridobij mamu i dobio si kćerku.

Podignem se na prste i poljubim Romana. - Mama nema nikakve veze s time.

Roman mi pruži košaricu domaćih peciva da ih odnesem na šank.

Mama i tata sjede na barskim stolcima, leđima okrenuti stolovima. Tatina stopala, u



crnim Merrellsovim cipelama od antilop kože, počivaju na nižoj prečki stolca, a mamina, u tamosmeđim polučizmicama od teleće kože s klinastim potpeticama, vise preko prečke stolca kao u djeteta. Tess i Jaclyn stoje uz šank. Tess je u crvenoj večernjoj haljini, a Jaclyn u crnim trudničkim hlačama i odgovarajućoj prevelikoj dolčeviti. Jaclyn podigne ruku. - Znam. Krupna sam kao autobus.

- Nisam rekla ni riječ. - Brzo je zagrlim.
- Vidjela sam ti u očima.
- Zapravo, baš sam mislila kako lijepo izgledaš.

Jaclyn uzima košaricu za kruh i izvuče jedno pecivo iz hrpe. - Lijep pokušaj. - Žvače. - U hlačama sam prebacila preko veličine četrdeset.

- Tvoje bi hlače trebale glumiti moje dionice - našali se tata.
- Tata, to nije smiješno - odvrati Jaclyn žvačući.
- Kako se osjećaš? - Položim ruke na očeva ramena.

- Tvoja me je majka provela kroz čitav Chinatown kao rikša u bijegu. Bit ću mrtav, ali ona će imati doživotnu zalihu papuča.

- Gdje su vaši muževi? - pitam Tess.
- Parkiraju.

- Hvala Bogu da se dečki vole. - Mama zavrti svoj koktel boje burgundca u čaši i otpije gutljaj. - Zna da to sa svojom obično nije slučaj.

Tess me pogleda.

- Mama, znamo - podsjetim je. Ponekad mama nema pojma o pojmu; na kraju krajeva, od Pamele godinama nismo dobile ništa osim hladnoće. - Hoće li Pamela i Alfred doći? Nisu se ispričali da neće.

- Još uvijek smo na Islandu - kaže Tess i slegne ramenima. - Pam se nije obratila nikome od nas od one provale bijesa za Božić.

- Jesi li je nazvala i ispričala se? - pita je mama.

- Ne znam što bih joj rekla. Osim toga, Valentine bi trebala nazvati. Ona je ta koja se izlanula.

- Svi je zovemo Škljocavica. Uostalom, ona nas iza leđa zove *sestre mesne okruglice*, a za to mi se nikad nije ispričala. - Zvučim kao da imam pet godina.

- Mama, i ti komentiraš njezinu visinu - kaže Jaclyn izvlačeći trešnju iz svog soka, a zatim je ubaci u usta i prožvače.

- O njezinoj općenitoj visini, o tome kako je sitna, to da, ali nikad o njezinim stopalima.

- Stopala, guzica, ruke, nije važno - objavljuje tata. - Vi cure ste okrutno izbirljive i povrijedile ste Pameline osjećaje. Sad je na vama da popravite dugu. U našoj dugi sad zjapi rupa jer vi svoja mišljenja ne možete zadržati za sebe. Netko je mora nazvati i izgaditi tu stvar.

- Vaš otac je u pravu. Trebale bismo je nazvati - suglasi se mama.

- Ne želim je nazvati! - Jaclyn dografi još jedno pecivo. - Ne mogu! Do podneva svaki dan imam mučnine, i istina je da ne mogu podnijeti dodatni stres. Umorna sam od toga. Godinama je u ovoj obitelji. Nek napokon malo očvrsne! Da, mi jesmo okrutna klapa, pa što onda? I kad smo već kod toga, pojedi sendvič, ženska glavo. Škljocavica? Prije će biti mršavica.

- Trudnički hormoni su stigli - šapne mama. - Sigurno je dečko.

Charlie i Tom ulaze u restoran i pozdrave mamu i tatu. Roman izlazi iz kuhinje s pladnjem prženih cvjetova bundeve. Stavi ga na šank i sa svima se rukuje.



- Već ti dajem četiri zvjezdice za parkiranje. Odmah smo zakucali loptu u koš. - Charlie skine svoj kaput.

- Parkiranje je mačji kašalj u Maloj Italiji - kaže tata. - Talijani znaju kako privući mušterije, zar ne, Romane? A kad kušamo tvoju hranu, reći ćemo ti možeš li ih zadržati. - Tata namigne Romanu.

Roman se usiljeno nasmiješi. Moj otac to ne primijeti. Baka otvori vrata i uđe. Skine svoj šešir, protrese novom frizurou i zatim se okrene oko svoje osi, kao manekenka. Charlie i Tom zazvižde, a moje se sestre čude njezinoj smeđoj kosi.

- Mama! Pa ti si ponovno brineta! - Mama radosno pljesne rukama. - Napokon si poslušala moj savjet!

Tata se okrene na svom barskom stolcu. - Netko je očito slistio tonik za pomlađivanje - kaže s odobravanjem.

- Mama, sad možeš skresati još pet godina sa svoje dobi - predloži Tess.

- Najmanje! Ako je osamdeset novih šezdeset, tad ja imam četrdeset!

- A ja sam perverznjak. - Tata pijucka svoje piće. - S tvojom smušenom matematikom, dovoljno sam star da ti budem otac.

- Nema ničeg lošeg u starijem muškarcu - odvraća mama i slegne ramenima.

- Stiže Alfred - objavi baka.

- Rekao mi je da neće doći. - Mama ode iza šanka natočiti baki jedan Manhattan.

- Ja sam njemu rekla da mora doći. - Baka stavlja svoju torbu na stolac pokraj šanka. - Dojadila mi je ova glupa svađa. U svom sam ih se životu dovoljno nagledala. Obiteljska svađa miruje, a onda se s vremenom pretvori u stogodišnji rat i nitko se više ne sjeća zbog čega su se uopće posvađali.

- To sam baš i ja rekao, mama - kaže tata.

- Hoćemo li pričekati Alfreda prije no što sjednemo za stol? - pita Roman baku. - Ja ću iznijeti hranu - kaže i krene prema kuhinji.

- Trebaš li moju pomoć? - pitam ga.

- Mogu sam - odgovori preko ramena.

Zapazim Romanov razdražen ton. Otkad su stigli, moji nisu učinili ništa osim što su se žalili. Moj dečko je imao veoma umoran izraz na licu dok je moja obitelj preživakavala božićnu svađu s Pamelom. Nitko to ne bi morao proživjeti dvaput.

- Stigao je crtež vjenčаницe. - Baka mi pruži veliku sivu omotnicu s oznakom BG. - Stiglo je dostavom iz Bergdorf Goodmana.

Vjenčаницa za koju trebamo dizajnirati cipele nacrtana je tintom i vodenom bojom na teškom listu crtaćeg papira. Obris pokazuje vrpce šifona koje izgledaju kao da su izrezane nožem za meso i slučajno našivene na po mjeri rađenu haljinu. Izgleda kao haljina od fine svile koja je slučajno završila u perilici za rublje. Grozna je.

- Kome trebaju cipele s ovom haljinom? Za nju ti treba kaput. - Dodajem crtež Tess da ga ona promotri.

- I to takav koji se kopča od vrata do gležnja. - Baka odmahne glavom. - Tko su Rag i Bone?

- Dva tražena modna dizajnera - kažem joj.

Mama stavlja naočale za čitanje i viri kroz njih promatrajući skicu. - Blagi Bože, zar je na snazi neki novi program štednje? - Pruži skicu Jaclyn. - Ne shvaćam zašto ne angažiraju nekog kao što je Stella McCartney. Ona je i klasična i romantična i hirovita.

- A vaša je majka bila zaljubljena u njezinog oca. Paul je bio njezin najdraži Beatle -



dobaci tata.

- Neću se ispričavati zbog svog dobrog ukusa - odvrati mama i iskapri svoje piće. Roman donese zdjelu raviola na stol.

Jaclyn mi vrati skicu. - Zašto stvari ne mogu biti lijepe? Zašto sve mora biti tako ružno? - Jaclyn zaplače i lupi šakama o stol. - Što je sa mnom? Zašto plačem? - jeca. - Ne plačem u umu, u umu sam zdrava! To je samo obična haljina. Ja ne marim za tu haljinu - rida ona. - Ali ne mogu prestati... - Roman odlazi iza šanka i izvuče kutiju papirnatih maramica. Stavi ih na stol, pokraj Jaclyn.

- Hajde, hajde. - Mama zagrlila Jaclyn da je umiri.

- Gospode, kako bih voljela da mogu piti! Još četiri mjeseca bez ičega da mi umanji napetost! - Jaclyn spusti glavu na ruke i zaplače. - Treba mi cuga!

Roman polako izdahne i promotri sve za stolom. Na licu ima onaj isti izraz kakav je imao tijekom one svađe na Badnjak. Pokušava ne suditi, ali definitivno je ozlojeđen. Dobra hrana nije važna kad je poslužuješ srditim ljudima.

Alfred gurne ulazna vrata i sa sobom donese oštar zapuh hladnoga zraka. Pruži ruku Romanu. - Lijepo te je ponovno vidjeti - kaže tonom koji je jednako hladan kao i zimski vjetar koji je dovukao sa sobom.

- Drago mi je da si uspio doći - srdačno odvrati Roman, ali izgleda kao da u restoranu već ima šest Roncallijevih previše.

Alfred ne pokazuje ni najmanju namjeru skinuti kaput. Umjesto toga, promotri vrhove naših glava, izbjegavajući nas pogledati u oči. Najzad priđe mami i poljubi je u obraz. S tatom se rukuje. - Ne mogu ostati. Baka me zamolila da se pojavim i pozdravim, ali moram brzo krenuti.

Tess spusti pogled na svoj prazni tanjur za predjelo, a na Jaclynin pulover padaju krupne, mokre suze kao rosa.

- Što se dogodilo, Jaclyn? - pita je Alfred.

- Ne znam! - odvrati ona jecajući.

- Molim te, Alfred. Ostani barem na predjelu - preklinje ga tata. Što može Alfred učiniti? Odbiti svog bolesnog oca?

Alfred izvuče stolac. - Samo na minutu.

- Super. - Roman se na silu nasmiješi. - Imamo svježije predjelo, nakon kojega slijedi specijalitet kuće, ravioli s tartufima, i zatim svinjsku pečenku s korjenastim povrćem.

- Volio bih vidjeti jelovnik - našali se tata. Svi se nasmiju osim Romana.

Zauzimamo svoja sjedala. Alfred sjedne na kraj stola, pokraj bake. Tata sjedne na čelo stola na jednoj strani, a Roman zauzme mjesto na čelu stola najbližem kuhinji. Latimo se pladnja zarolane salame, slatkih listića ružičastog pršuta, sjajnih maslina, na suncu sušenih rajčica, komada svježeg parmezana i listićave tunjevine poprskane maslinovim uljem. Roman pošalje košaricu domaćeg kruha, netom izvađenog iz pećnice, oko stola.

Jaclyn dodaje skicu haljine Alfredu.

- Što je ovo?

- Haljina za Bergdorf.

On je pogleda. - Ti se šališ.

- Definitivno je izazov za dizajnera - kažem i primoram se na osmijeh.

- Zar ti doista misliš da će ovo promijeniti tijek obučarske tvrtke? - On odmahne glavom.

- Možemo pokušati - ravnodušno odgovorim, odolijevajući iskušenju da se obrecnem



na njega. Uzimam skicu iz njegove ruke i gurnem je natrag u omotnicu, a zatim stavim na stol pokraj sebe. Tupa tišina spušta se na stol. Roman promatra naše tanjure, provjeravajući imaju li njegovi gosti sve što trebaju. Brzo ustane i iznova nam napuni čaše vinom.

- Tata, kako se osjećaš? - pita Charlie.
- Prilično dobro, Chuck. Znaš, ponekad me pecka, u donjem dijelu...
- Ne dok jedemo, dušo - kaže mama.
- Hej, pitao je. A mene stvarno pecka.
- Bako, kad ideš u Italiju? - Alfred promijeni temu.
- U travnju. Valentine ide sa mnom.
- Zašto?
- Idem upoznati dobavljače - objasnim.
- Travanj. Volim Italiju u travnju - kaže Roman i udobno se nasloni na svom stolcu.
- Trebao bi nam se pridružiti. - Stisnem Romanovu ruku.
- Baš bih i mogao.
- I ja bih se pozvala s vama, ali je tad sezona sadnje u Forest Hillsu - veselo kaže mama.
- Samo da se zna, u ulicu Austin više ne stane ništa novo od flore i faune. - Tata mahne vilicom prema mami.

- Dušo, to si rekao, a onda, *voila*, negdje u vrtu uspješno cvate novi božanstveni rododendron ili visoki plamenac.

- Za plamenac uvijek ima mjesta - kažem ja i dodam kruh Jaclyn, kojoj je riječ *plamenac* toliko smiješna da se ne može prestati smijati. - Što je pak sad? - pitam je.

- Ne znam - hihoće ona. - Kao da sam pojela previše šećera i sad sam na dekoderu na ringišpil. Iznutra se ne smijem, kunem se - smije se. - Ha, ha, ha!

- Nikad nisam imala takve promjene raspoloženja, kad sam bila trudna - kaže Tess.

- Koga ti zafrkavaš? Bilo je kao da se u kuću doselila Glenn Close s trajnom na glavi. Skrivala si se u ormarima. Čitala si moje elektronske poruke. Klela si se da imam ljubavnicu - kaže Charlie.

- Ja se toga uopće ne sjećam - uporna je Tess. - Ali porod? To je druga priča.

Tess razlomi komad kruha na dva dijela i namaže ga maslacom. - Kažu da zaboraviš, ali ne zaboraviš.

- Tess, plašiš me - kaže Jaclyn. Tom je potapša po ruci.

Roman me pogleda i podigne obje obrve. Ustane, uzme zdjelu i sve nas zaredom posluži raviolima. Vidim da tek što nije prasnuo, između tatinog peckanja u međunožju, Tessine i Charlijeve sitničavosti i Jaclynog plakanja, ovo nije baš onakav ležerni razgovor za stolom koji pristaje uz domaće raviole. Što je, uostalom, mojoj obitelji? Gotovo da djeluju ozlojeđeni što su ovdje, kao da je dolazak na večeru u jedan traženi restoran na Manhattanu krajnja žrtva. Povrh toga što su mrzovoljni, kao da uopće nisu svjesni količine truda koji je Roman uložio u ovaj objed za njih.

Pokušavam se iskusiti za svoju obitelj. - Romane, ravioli su baš slasni.

- Hvala ti. - Roman sjedne za stol.

Zašto ne pohvale njegovo kulinarsko umijeće? Lupim Tess nogom ispod stola.

- Au - kaže ona.

- Oprosti. - Pogledam je, ali ona ne shvati moj mig.

Kad je Tess hodala s Charlijem, dala sam sve od sebe kako bi se on osjećao prihvaćenim. Slušala sam kako Charlie davi o postavljanju kućnih sigurnosnih sustava



dok mi se oči nisu okretale u glavi kao masline u martiniju. Kad je između Jaclyn i Toma postalo ozbiljno, upozorila nas je da je on "stidljiv" pa smo se pobrinule da ga uključimo u svaki razgovor, da ga pokušamo učiniti dijelom obitelji. Na kraju je rekao Tess i meni da prestanemo, da nije potrebno da ga uključujemo u svoje dosadne razgovore, toga ima i previše na poslu. S Pamelom smo podbacile, ali to nije bilo zbog manjka truda; ona jednostavno ne voli ono u čemu mi uživamo, kao što je hrana, i zato je uvijek bila prava muka pronaći nešto zajedničkog. Kad je Alfred hodao s njom, ponašale smo se najbolje što smo znale, ali jednom kad su se vjenčali, to je bilo previše posla.

Sad, dok gledam oko stola, moj brat i moje sestre ničime ne uzvraćaju ljubaznost koju sam ja iskazivala kad bi oni doveli nekog novog u obitelj. Kao da su jednostavno previše zasićeni, neizainteresirani i stari da bi se trudili biti ugodni zbog Romana. On dobiva krtijašku inačicu moje obitelji, a drugi su dobili kadilak tretman. Gotovo se podrazumijeva da Zabavna nije ozbiljna igračka u ljubavnoj vezi, pa čemu se truditi? Zašto za Romana izvaditi fini porculan, on se ionako neće zadržati. Ali griješe. Oni su moja obitelj i trebali bi biti na mojoj strani i, Bože sačuvaj, navijati za moju sreću. Večeras je jasno da ne bi mogli mariti manje. Evo ih u restoranu koji je časopis New York stavio u uži izbor najboljih talijanskih restorana, a ponašaju se kao da su zgrabili oznojeni hot dog u voštanom papiru iz kante za smeće na stadionu Yankeeja. Zar ne vide da je ovo posebno? Da je on poseban?

- Hoćete li reći glavnom kuharu što mislite? - upitam tako glasno da se čak i Roman prene. Obitelj masovno promrmlja hmm, dobro, super, i to ne djeluje iskreno.

Zatim Alfred kaže: - Tko plaća put u Italiju?

- Mi ga plaćamo - odgovorim.

- Još duga. - On slegne ramenima.

- Treba nam koža za izradu cipela - obrecnem se na njega.

- Trebate modificirati poslovanje i prodati kuću - odgovori on. - Bako, pristao sam večeras doći, u nadi da ću moći reći Scottu kakvi su tvoji planovi.

Sad sam stvarno bijesna. Ova je večera trebala biti krasno druženje i prilika da upoznaju mog novog dečka, a sad se pretvorila u dnevni red za Obučarsku radnju Angelini. - Bismo li mogli razgovarati o tome neki drugi put?

- Imam odgovor za Alfreda - tiho kaže baka.

Alfred se nasmiješi prvi put ove večeri.

- I sama sam malo istraživala - započinje baka. - Dugo sam razgovarala s Richardom Kirshenbaumom. Sjećaš ga se? - obrati se mami. - Nekoć je imao tiskaru na West Side Highwayu. Vodio ju je sa ženom.

- Dobro je se sjećam. Dana. Božanstvena brineta. Imala je zadivljujuć osjećaj za modu. Kako je ona? - pita mama.

- U mirovini - mrtvo-hladno odvratila baka. - U svakom slučaju, ispričala sam mu za ponudu i on mi je savjetovao da pričekam. Rekao je da ponuda Scotta Hatchera nije ni približno dovoljna.

- Nije dovoljna? - Alfred stavi ruke na stol.

- Tako je on rekao. - Baka podigne svoju vilicu. - Ali o pojedinostima možemo neki drugi put.

- Znaš što, bako? Ne moramo. Vidim da te je Valentine smutila sa svojim ludim idejama i da ne razmišljaš razborito.



- Ja sam posve razborita - uvjerava ga baka.

- Nisi, samo kupuješ vrijeme.

- Kao prvo, Alfrede, da mogu kupiti vrijeme, već bih to bila učinila. Ono je jedino čega nemam dovoljno. Iako nitko od vas to ne bi shvatio, budući da niste proslavili osamdeseti rođendan.

- Osim mene. - Tata mahne svojim bijelim ubrusom u predaju i nastavi. - Vrijeme? Ono je kao jebeni gong koji mi odzvanja u glavi usred noći. I onda me obuzme hladan znoj smrti. Čujem ratni poklič, vjerujte mi.

- U redu, Dutch, u pravu si. Ti se izuzimaš. Ti bi to shvatio budući da imaš taj zdravstveni problem...

- Prokleta točno.

- ... koji bi učinio da se možeš poistovjetiti sa starcima. Ali vi ostali ste premladi da biste shvatili.

- Kakve to veze ima s tvojom kućom? - nestrpljivo pita moj brat.

- Neću dopustiti da itko na mene zbog ičega vrši pritisak. A imam osjećaj da ti, Alfrede, vršiš pritisak na mene.

- Želim ono što je najbolje za tebe.

- Požuruješ me. A kad je riječ o gospodinu Hatcheru, on gleda na ono što je najbolje za njega, ne za mene.

- Bako, to je ponuda u gotovini. Za kuću kakva jest. Kupio bi kuću takvu kakva jest.

- A takvu kakva jest, danas, ja ne prodajem.

- U redu. Dobro. - Alfred odloži ubrus uz tanjur. Ustane i krene prema vratima. Roman odmahne glavom u nevjerici na nepristojnost mogega brata.

- Dragi! - zazove ga majka. On samo prođe kroz vrata. Mama potrči za njim.

Tata me pogleda. - Vidiš što si izazvala?

- Ja?

Pogledam prema Romanu, ali njega nema. - Super. Sad je večera upropaštena. Nadam se da ste svi sretni. - Bacim svoj ubrus. - Eto, sad imaš razloga za plakanje. - Pogledam Jaclyn, ali ona najednom ne može pustiti ni suzu.

Odlazim u kuhinju. Roman pomno reže svinjsku pečenu i slaže je na pladanj. - Oprosti.

- U redu je. U mojoj je obitelji zapravo i gore. Kad se ne žale, nešto spletkare. - Roman odloži nož, obriše ruke o kuhinjsku krpu, priđe mi i zagrli me. - Otpusti to iz sebe - kaže.

Zbog njega se pretvaram da to mogu učiniti. Ali, vidjevši izraz na njegovom licu i njegov nagli odlazak u kuhinju, znam da je moja obitelj upravo postala potencijalni razlog za prekid naše veze. Roman je otišao iz Chicaga zbog ovakvih internih sukoba i nadmetanja u vlastitoj obitelji, zašto bi to trpio od moje? Zašto bi bilo koji muškarac pristao na ovakvu glupost, čak i kad je bolno poznata?

Ma koliko Roman u kuhinji bio zamršen i složen, kad je riječ o njegovom privatnom životu, minimalist je. Ne natrpava svoje potkrovlje nepotrebnim pokućstvom, kuhinju spravicama koje skupljaju prašinu, niti srce emocionalnom gungulom. Brzo odlučuje i prekida čisto. Vidjela sam kako to radi. Nije ljubitelj drame zbog same drame i zadnje što želi jest svađati se. Želi da njegov život izvan posla, koji je natjecateljski i prevrtljiv, bude upravo suprotan: smiren i postojan. Moja obitelj, čak ni kad ih preklinjem, to ne može dati. Osjetivši moje osjećaje, on kaže: - Ne brini.

- Prekasno - odgovorim.





Rijeka Hudson

Prošli tjedan baka je sa svojim ženskim društvom iz crkve Naša Gospa od Pompeja otišla na svoj dvotjedni korizmeni odmor. Gospođe tijekom martovskih ida odsjedaju u nekom samostanu u Berkshireu i nalaze unutarnji mir kroz sudjelovanje u dnevnim misama, skupno moljenje krunica, planinarenje i obroke tako pune škroba da se baka, kad se vrati kući, mora ispirati sokovima tjedan dana kako bi se očistila od glutena. Međutim, ona tu žrtvu smatra vrijednom truda jer, iako njezino tijelo možda pretrpi zdravstveni udar, njezina duša se pročisti. *Mezzo, mezzo.*

Ja ciljam dovršiti skicu cipele za Bergdorfovo natjecanje do bakinog povratka. Želim imati jasnu zamisao što će nam trebati za izradu te cipele prije no što odemo u Italiju. Iako je baka prepustila dizajn te cipele meni, obećala je predložiti eventualna poboljšanja ili ispravke prije no što je pretvorimo u par stvarnih cipela i isporučimo Rhedd Lewis. Toliko sam proučavala skicu haljine pa sam sad opsjednuta njome i vidim je i u snu. Počela mi se sviđati, i njezin neobičan šarm. Zavoljela sam Rag & Bone.

Pomaže imati kuću samo za sebe. Ja sam jedna od onih osoba koje zapravo uživaju biti same. Volim ustati usred noći, upaliti svjetla, pristaviti kavu i primiti se posla bez straha da ću probuditi baku. Ne postoji ništa mirnije od New York Cityja u tri ujutro. To je razdoblje odmora prije no što u zoru krene ludilo.

Uživam u velikom prostoru u kojem nema nikoga osim mene. Virginia Woolf slavila je vlastitu sobu, ali ja sam spoznala da mi je potrebna vlastita kuća. Kad smišljam dizajn za cipele, sve dostupne površine ispunim neuobičajenim predmetima koji me nadahnjuju: mramornom kuglom za boćanje koja je boje sladoleda od vanilije, malim akvarelom oblaka s nijansama lavande na bijelome polju, kotačićima krhotina boje, komadićima tkanina i nitima svilenih vrpca za opšivanje. Volim stvoriti cirkus ideja kroz koji mogu hodati i s kojim mogu živjeti dok mi se nešto ne obrati. Polako, izdvajam ono što ne valja dok ne ostane samo nekoliko stvari koje me najviše potiču. Tako funkcionira moj um, s nekoliko zamisli istodobno u igri, koje sve napreduju prema nepoznatom kraju: posve nespojivi dijelovi postaju jedna nova cjelina, u ovome slučaju par cipela za vjenčanicu koja, površinski gledano, možda djeluje kao dronjci, ali je zapravo, nakon sati proučavanja, dizajn haljine koji je nov, napredan i inovativan. Moje prijenosno računalo je otvoreno, spremno zabilježiti svaku moju zamisao i omogućiti mi istraživanje kad mi je potreban poticaj u određenom smjeru.

Blagovaonički stol prekriven je tkaninom uredno složenom u četverokute, nekolicinom starih cipela koje sam sačuvala s dvorišnih rasprodaja, kukičanom lutkom mladenke koja je pripadala mojoj majci u 1950-ima i velikim kolažom koji izrađujem od našeg prvog susreta s Rhedd Lewis. Taj sam kolaž započela na ogromnom komadu mesarskog papira. Zalijepila sam na njega slike, fotografije, prizore i riječi iz starih časopisa, zatim mu dala



teksturu umjetničkim komadićima čipke, gumbima i sitnim kristalima. Negdje u tom divljem varivu, koje je usmjerila moja podsvijest, nalazi se moj dizajn, ili barem poriv koji će me voditi kroz postupak dizajniranja naše cipele.

Koristeći skicu koju je poslala Rhedd Lewis kao odskočnu dasku, moj kolaž je krajobraz žena, prikupljen iz fotografija visoke mode, reklama i novinskih priča, i većina njih je nepomična ili okrenuta od leća fotografskog aparata. Zamišljam ženu u haljini Rag & Bonea, tko bi ona mogla biti i zašto je od svih haljina na svijetu odabrala baš tu da je odjene na dan svog vjenčanja. Instinkt mi govori da ova haljina nije za ženu koja se prvi put udaje. Ona je za ženu koja je više no jednom doživjela pravu ljubav; zasićena je, čak i malo podvojena, zbog toga te nedovršene pojedinosti i pohabani šifon. Ako mladenka nije oprijedjeljena, nije ni njezina haljina.

Baka me je naučila da smo kao postolari koji izrađuju cipele po narudžbi uspješni samo kad uzmemo nešto što mušteriji treba i to pretvorimo u nešto što ona želi. Moram razmišljati kao mladenka koja je odlučila odjenuti ovu haljinu i dizajnirati cipele koje će dopuniti njezin stil.

Koristimo liniju kako bismo naglasile i istaknule tjelesne attribute pojedine mušterije, koristimo ravnotežu kako bi cipela bila udobna i bez vidljivih šavova, kalup je zadan osobnim ukusom i siluetom, kod oblika je važno primijeniti trenutačne trendove i učiniti cipelu suvremenom, a kod boje raditi sa skicom haljine tako da se oba ta elementa stope u jedan, mušta se koristi za naglašavanje tkanine od koje je izrađena haljina, a tekstura je sveukupna izjava cipele. Je li koža ili tkanina primjerena za godišnje doba kad će se ta mladenka udati i pridodaju li svi elementi nenapadno sveukupnoj prezentaciji?

Baka kaže da treba biti jednostavan, ali ne bojati se dramatičnih elemenata. To su područja koje naučnik mora svladati. Sve te note moraju plesati po glavi umjetnice dok kreira; jedan element ne smije biti važniji od drugog, dapače, cilj je skladno združivanje svih njih. Taj sklad stvara ljepotu.

Promatram trake izrezanog sifona na skici. Naslonim skicu na svjećnjak na blagovaoničkom stolu, udaljim se do kuhinje i pogledam ga s druge strane prostorije. Na nešto me podsjeća. Nešto određeno. Tad mi sine. Uspinjem se stubama do bakine sobe.

Baka se udala 1948. godine u vjenčanici od žoržeta boje ljuske jajeta, s okruglim okovratnikom i prozirnim, kratkim, napuhanim rukavima od organze sa širokom vrpcom oko nadlaktice. Haljina se u struku širila u puni krug. Naglasaka je bilo obilje: na svaki je šav bila prišivena kićena, rukom rađena talijanska čipka. Na gornjem dijelu haljine bila je čipka poput paukove mreže, a na porubu suknje voluminozni nabori. Fotografija na kojoj baka baca buket prikazuje haljinu s leđa, na kojima su krila od tila oblikovana kao pelerina, koja su se za bakom zacijelo vukla kao maglica dok je hodala. Bila je to tipična postratna, pre-New Look haljina, izrazito ženstvena i namjerno pretjerana. Rat je završio i, očito, jedna od velikih nagrada bilo je more ženstvenosti koje čeka vojnike po povratku kući.

Danas taj dizajn izgleda natrpan i kućne izrade, kao ona kukičana lutka mladenke koju je moja majka voljela kao curica. Bakina haljina je na gornjem dijelu imala sitne perlice, a ova lutka ih ima na nezgrapnim slojevima suknje od pređe. Baka ima jarkocrveni ruž na usnama i poput olovke tanke obrve postratnog vremena, dok je lice lutke pikantno, s crvenim usnama koje podsjećaju na Kupidov luk i bez obrva. Izraz na oba lica je izraz nepomućene obiteljske sreće. Mogu čak zamisliti baku narednog jutra, kako s ružem bez sjaja, blistavih očiju okreće palačinke, odjevena u uštirkanu pregaču od prozirne organze s



cifrastim džepom u obliku srca. bračne noći započinje nov život.

Radosna supruga jutro nakon blažene prve

Dok prelistavam crno-bijele fotografije s vjenčanja moje bake i djeda, tražim migove. Nečega se na ovim fotografijama sjećam što će mi pomoći s dizajnom. Samo nisam sigurna čega.

Napokon nailazim na fotografiju bakinih vjenčanih cipela, na kojoj baka malo podiže rub svoje haljine kako bi pokazala podvezicu. Baka ima kožne platformke sandale bez boje. Nabori kože na naglavku sandala u obliku su rombova, naglašeni malenim kožnim gumbima.

Kako zanimljivo: gumbi za čizme na otvorenoj sandali.

Haljini na onom crtežu, sa svojim naizgled slučajnim slojevima pohabane tkanine, potrebna je konkretna cipela, ali ne čizma, da je stabilizira. Platformke se ne nose, ali debeli remeni, velike kopče i mašne su u modi. Nekako moram najterati oko da se spusti s haljine na stopala. Počinjem shvaćati smisao izazova Rhedd Lewis. Ovu haljinu uopće ne treba gledati, ona samo mora usmjeriti pogled ka cipelama. I evo ga, epifanija, trenutak prosvjetljenja, trenutak istine koji sam čekala: neka cipela upravlja haljinom.

Izvučem svoj blok za skiciranje i počinjem crtati baku. Preslikavam izraz njezinog lica iz fotografskog albuma, njezine krupne oči, njezinu kosu u kovrčama nalik tijestu s hrenovkama.

Zatim iznova nacrtam onu haljinu sa skice, na bakinom tijelu. Kreiram novu siluetu, ženstvenu ali snažnu. Konfuznost je nestala i zamijenilo ju je moderno obuzdavanje. Široke vrpce pohabanog sifona sad djeluju svježije, a ne nasumično.

Okrenem novu stranicu bloka. Nacrtam oblik stopala, a zatim ga ispunim širokim remenima i jezičcem meke kože koji ih drži. Potom im dodam teksturu, nekima glatku kožu, drugima pruge svile, kombinaciju materijala koji im daje dojam novog stoljeća. O izvedbi ću brinuti kasnije. U ovom trenutku, važna je samo sloboda nesputanog iznošenja zamisli na papir. Haljina otkriva nogu, pa ja slijedim liniju noge do gležnja cipele, oko kojega nacrtam preveliku mašnu, dašak ženstvenosti koji djeluje moćan, kao one vezice na čizmama Moćne Izide u stripovima koje sam voljela kao djevojčica. Stanje tkanine daje mi dopuštenje da kreiram cipelu koja je načinjena od krpica, komadića raskošnih tkanina, meke kože, nekonvencionalnih motiva na koži, hirovitih gajtana, odvažnih ukrasa i prevelikih perli na uporištu remenčića.

Crtam i brišem, crtam i brišem. Crtam ponovno. Ubrzo, uzimam plastičnu gumicu i iznova oblikujem potpeticu. Previše je određena, mora biti arhitekturnija kako bi bila doživljena modernom. U ovom trenutku, previše je slična bakinoj potpetici iz 1948., pa dodajem pola inča visini potpetice i oblikujem je kako bi odgovarala ostatku cipele.

Moj mobitel zazvoni. Javljam se na poziv.

- Jesi li online? - pita Gabriel.
- Ne, crtam.
- Uključi se. Na WDD vijestima ste.
- Šališ se!

Privlačim prijenosno računalo. Women's Wear Daily ima online vijesti koje najavljuju promjene u modnoj industriji, kupovine i prodaje.

- Spusti se do "Izloga Rhedd Lewis".

Činim što mi kaže:



Rhedd Lewis prodrmla je estete s Pete avenije najavivši nadmetanje među dizajnerima cipela (koje je sama odabrala), a koji će se natjecati kako bi se njihova linija našla u božićnim izlozima. Među natjecateljima su Dior, Ferragamo, Louboutin, Prada, Blahnik; Amerikanci Pliner, Weitzman i Spade. Govori se da se nadmeće i Tory Burch, a kako čujemo, razmatra se i obućarska radnja za izradu cipela po narudžbi Angelino iz Villagea.

- Uspjela si!

- Što sam uspjela? Pogrešno su napisali ime naše radnje. Angelino?

- Možda će misliti da ste Latinoamerikanke. To je dobro. Sve latino je moderno. Znaš, bit ćeš ValRo. Kao što je JLo JLo. Eto te. Među najvećima si.

- Mi smo među najvećima, Gabriele - kažem, braneći svoj novi brend.

- Hej, ne pucaj u glasnika.

Prekidam razgovor i zatvaram zaslon računala. Spuštam glavu na stol. Više mi se svidalo to natjecanje dok nisam znala takmace. Te velike, multimilijunske korporacije imaju na svom raspolaganju svemirske resurse, a ja ovdje sjedim s plastičnom gumicom, nekoliko starih cipela i kukičanom lutkom kao nadahnućem. Gdje mi je bila pamet? Zar sam mislila da možemo pobijediti? Moj brat Alfred je u pravu. Ja sam sanjar, i to ne baš naročito dobar.

Uzimam svoju olovku i vraćam se na posao. Započela sam ovo, moram i dovršiti. Smiješno je to. Dok sjenčam potporanj cipele, u mislima vidim dovršenu cipelu. Hoće li mi moja vizija pomoći da ostvarim cilj? Ili je ovo samo šala?

Prene me zujanje na ulaznim vratima i ja ustajem pustiti Romana u kuću. Sat na pećnici kaže da su tri sata i trideset i četiri minute nakon ponoći. Čujem Romanove korake na stubama. Kad stigne navrh stuba, zastane na vratima, nasloni se na dovratnik i podupre tijelo objema rukama.

- Bog, dušo - kaže.

Nastavim crtati. - Evo me odmah. - Želim osjenčati ovu potpeticu prije no što zaboravim što sam vidjela u mislima.

On ulazi u kuhinju i otvara slavinu, toči vodu u čašu. Prilazi i stane mi iznad ramena. Dovršavam veliki gumb i odlažem olovku i papir. Ustajem i zagrlim ga. On je mrtav umoran, iscrpljen od dugih radnih sati. Ne moram ni pitati, ali svejedno to činim. - Kako je bilo na poslu?

- Katastrofa. Najurio sam pomoćnika. Jednostavno nije dovoljno brz, a strašno je temperamentan. Ne mogu imati dvije usijane glave u kuhinji.

Roman sjedne. - Ne znam kako su moji roditelji to uspeli kako su ostali u poslu tako dugo. Voditi restoran je nemoguće. - Roman odloži svoju čašu i spusti glavu među ruke. Masiram mu vrat.

- Dokučit ćeš - tiho mu šapnem u uho.

- Ponekad se pitam hoću li.

Spuštam ruke na njegova ramena. - Ramena su ti kao beton.

Nastavljam masirati njegova ramena i osjećam bol u desnoj ruci od predugog crtanja. Prestajem i protrljam zapešće.

- Dođi, idemo u krevet. - Vodim ga stubama. On odlazi u kupaonicu, dok ja odmičem pokrivač. Prigušujem svjetla u spavaćoj sobi. Roman dolazi u moju sobu, razodjene se i uvuče u krevet. Zašuškam ga pokrivačima i on utone u jastuke. Ubrzo hrče.

Ležim na jastucima i zurim u strop, kao i svake noći otkad sam doselila ovamo. Moj



pogled putuje oko krunastih zidnih štukatura koje su ovdje otkad je kuća sagrađena, čiji me dizajn grčkoga ključa podsjeća na glazuru na torti. Preostalo bijelo središte stropa je nalik novom listu papira za crtanje, prazan i čezne biti ispunjen. Ispunjavam taj prostor živom slikom bake u haljini Rhedd Lewis i cipelama koje sam ja kreirala. Ona se promišljeno i hotimice kreće tim prostranstvom. Ona nosi cipele, a ne cipele nju, iako su ukrašene i strukturirane, ujedno su lukave i zabavne, kakve bi cipele visoke mode i trebale biti.

Polako izdahnem, kao da želim otpuhati te slike sa stropa i izbrisati ih iz misli. Zamšljam Rue nečega jednog sunčanog dana u Parizu, dok Christian Louboutin mozga nad svojom pobjedničkom skicom za Rhedd Lewis, okružen timom francuskih genija u njihovom skupocjenom, modernom, vrhunskom dizajnerskom laboratoriju. Radnici donose plahte meke teleće nape. Prekrivaju stol raskošnim tkaninama - svilenim moareom, taftom, kineskim krepom i izvezenim baršunom. Christian ističe pojedinosti svog briljantnog crteža radnicima. Oni plješću. Naravno da će oni dobiti izloge, zašto ne bi? Pljesak postaje zaglušujuć. *Prevarena sam*, pomislim. *Prevarena sam*. A moja najveća ludost bila je makar na trenutak pomisliti da se mogu doista nadmetati s velikim facama. Obučarska radnja *Angelino*. Pobijediti? Vjerojatnosti za to jednako su velike kao i za to da moj otac nauči izgovoriti *prostata*. To se neće nikad dogoditi.

Okrenem se i zagrlim Romana utonulog u dubok san. Zamišljala sam mnogo više sad kad imamo kuću na vlastitom raspolaganju. Sanjala sam o romantičnim večerima uz vino na krovu, dok mu ja pokazujem nijanse i mijene rijeke Hudson. Zamišljala sam kako mi Roman sprema večeru u staroj kuhinji dolje na katu, a zatim vodimo ljubav u ovom krevetu u mojoj sobi. I druge noći, kad smo samo opušteni, on s nogama podignutim na stari otoman, a ja uz njega dok gledamo *Zov divljine* tako da ga mogu naučiti sve što znam o Clarku Gableu. Umjesto toga, njega nema po cijeli dan, radi u vrijeme večere i duboko u noć, dolazi kući pred zoru, umoran kao pas, i zaspe kao mrtav. Čim sunce svane, nakon brze šalice kave, ponovno odlazi.

Ne vodimo duge, intenzivne razgovore za kojima čeznem. Zapravo, jedva da ikad duže razgovaramo jer nikad kao da nema dovoljno vremena za to. SMS poruke, telefonski pozivi od dvadeset sekundi, iako brojni, čine da se osjećam potrebnom, ali kad on prekine usred rečenice, osjećam se napuštenom. U strci svega toga, pripisujem mu osjećaje i nježnost koje on možda nema, jer nema vremena da saznam što on osjeća. Kad tu i tamo uspijemo skupiti jedan zajednički sat, njegov telefon ne prestaje zvoniti i u kuhinji je uvijek neka kriza koju samo on može riješiti i obično zahtijeva njegovu trenutačnu pozornost. Da budem poštena, i ja sam zaokupljena poslom, planiranjem narudžbi za radionicu, nastojanjem da pronađem sredstva za daljnji rad i nadmetanjem za izloge Bergdorfa. Vjerojatno nisam baš zabavna jer sam zaposlena, poslom i životom, zabrinuta zbog očevo zdravlja i moje vlastite budućnosti.

Možda veze jesu takve. Možda je ovo posao na koji misle moja majka i baka kad govore o braku. Možda moram prihvatiti razočaranja jer je gotovo nemoguće napraviti mjesta za nekoga u životu koji je pretrpan ambicijom, pritiscima, rokovima. Sad je vrijeme da utvrdimo svoje karijere, budući da kasnije možda neće biti prilike. Roman je doživio svoj poziv za buđenje pa je preselio u New York i otvorio svoj vlastiti restoran. Ja sam svakako doživjela svoj kad sam saznala za dug i odlučnost mog brata da proda ovu kuću. Više nisam samo naučnica. Moram smisliti plan za budućnost kako bih u godinama koje slijede imala gdje raditi. Roman i ja znamo kamo idemo u svojim karijerama, ali kamo smo



krenuli u privatnim životima? Dodirnem mu lice rukom. On otvori oči.

- Što je bilo? - pospano upita.

Želim mu sve reći. Ali umjesto toga, ne kažem. Ne mogu. Stoga šapnem: - Ništa. Ništa nije bilo. Spavaj.

- Nije me briga je li korizma. Mito je mito i funkcionira - kaže mi Tess izvlačeći dva Hershey bombona s dna svoje torbice. - Charisma? Chiara? - Djevojčice se stuše niz stube u radionicu, a zatim ulete kroz vrata kao dvije ružičaste rakete u boci.

Tess ih pogleda. - Dosta je bilo trčanja, skakanja i buke. Mlade dame morale bi imati malo otmjenosti. Vas dvije zvučite kao krdo goveda na tim stubama.

- Pa ti si nas pozvala. - Charisma stane pred majku u svojoj svjetlucavoj ružičastoj majici na kojoj piše PRINCEZA i širokoj suknjici od tila koja podsjeća na glavnog labuda u baletu. Njezine crne tenisice Converse bez vezica oko gležnjeva imaju dva smotka dokoljenki. Chiaru još uvijek odijeva moja sestra, pa je odjevena u izglačanu ružičastu jaknicu od samta, bluzicu s Petar Pan okovratnikom i Stride Rite čizmice.

- Smirite se. Ako to učinite, dobit ćete čokoladni bombon. Mama pokušava razgovarati s tetom Valentine.

Charisma i Chiara ispruže ruke. Tess svakoj daje po jedan bombon.

- Ja ću svoj sačuvati! - poviče Chiara jureći za sestrom natrag stubama.

- Ja sam najgora majka na svijetu. Koristim mito.

- Koje god je sredstvo neophodno - kažem joj.

- Kako ide s Romanom?

- Ne baš sjajno.

- Šališ se. Što se dogodilo s pretvaranjem broja 166 u ulici Perry u ljubavne toplice dok je baka na odmoru?

- Uopće nisu ljubavne toplice. Ja radini cijeli dan. Onda crtam cijelu noć. On radi cijeli dan i noć, dođe ovamo u tri ujutro, ode spavati, probudi se sljedećeg jutra i ode. Počinjem shvaćati kakva bi bila trajna veza s njim i recimo samo da je jedino trajno kod Romana to što je stalno u pokretu.

- To bi se promijenilo da se udaš za njega.

- Da se *udam* za njega? Pa ne mogu ga dobiti ni da se obveže otići sa mnom u kino.

- Moraš natjerati Romana da se usredotoči na tebe. Kad smo hodali, Charlie je bio toliko zaokupljen poslom da me je to plašilo. Nakon što smo se vjenčali, njegovi prioriteti su se promijenili. Sad je naša obitelj prva. Sad on ode na posao, a kad se vrati, započinje život. - Tess stavlja ruku na srce. - Mi. Onaj dio njegovog života koji je važan.

Čujemo glasni prasak na katu. Trčimo u predvorje. Chiara se pojavljuje na vrhu stuba s Charismom.

- Što je to bilo? - poviče Tess. Ruka na njezinom srcu punom ljubavi pretvorila se u šaku kojom maše po zraku.

- Gurnula sam Charismu kad je radila piruetu. Ne brini. Pala je na otirač.

- Prestani bacakati sestru naokolo. Sjedi i gledaj njezinu predstavu.

Djevojčice nestanu u dnevnom boravku.

Tess me pogleda. - Ne gledaj moju djecu kao primjer onoga što bi jednog dana moglo biti tvoje. Ti možda dobiješ djecu koja se znaju ponašati. - Tess pogleda na sat. - Jedva čekam da dođe mama. Ona zna kako srediti njih dvije.

June otvori vrata bokom. U rukama nosi dvije plastične posude za cvijeće prepune



ljubičastih zumbula. - Ovdje nam treba malo proljeća - kaže pružajući lončanice Tess.

- Val će prekinuti s Romanom. - Tess odnosi cvijeće do sudopera i ulije vodu u posude.

- Nisam to rekla.

- Meni je tako zvučalo - kaže Tess.

- Zašto bi mu, zaboga, dala nogu? - pita June.

- Jedva da se ikad viđamo. On ima posla, ja imam posla.

- I onda? - June zarije ruke u džepove i pogleda me.

- I onda? Pa prilično je važno što se jedva ikad vidimo.

- Svi imaju posla. Zar misliš da ljudi postanu manje zaposleni kako vrijeme prolazi? Postaje sve gore. Ja sam sad zaposlenija no ikad u životu i da sjednem i pokušam dokučiti zašto je tako, ne bih mogla. Ne postoji idealna situacija. A injekcija dobrog muškarca s vremena na vrijeme nije loša stvar.

- Čujem te - kažem. Kad je s Romanom dobro, najbolje je što može biti. Ponekad mislim da me dobre stvari čine slijepom na stvarnost, pokolebaju u nastojanju da i nadalje pokušavam. Ali je li to dovoljno? Bi li trebalo biti?

- Imaš savršenu situaciju. - June si natoči šalicu kave. - Vi se vidite, zabavite, i nakon toga svatko ode svojim putem. I sama bih sad bila s nekim muškarcem da me nakon nekog vremena svojim neprestanim prigovorima nisu uspjeli privoljeti da dosele k meni. Ne želim nikoga u svojoj kući od jutra do sutra. Volim svoj vlastiti život, hvala na pitanju.

- Moja sestra jednog dana želi obitelj. - Tess stavlja zumbule u izlog, gdje sunce dopire do hrpica suncolikih latica.

- Ona je tradicionalna.

- Jesam li? - glasno upitam. Nikad se nisam smatrala naročito tradicionalnom. Izgleda da djelujem kao jedna iz svog plemena, ali istina je, kad god imam prigodu držati se tradicije, ja to izbjegnem.

Ulazna vrata se odškrinu. - Hej-hoj! - zacvrkuće mama u predvorju.

- Mama, ovdje smo - doviknem joj.

Mama ulazi u radionicu ričući kao ožujski leopard u kišnom kaputu primjerenom za nasumične proljetne oluje s kišom. Ona bi bila ožujski lav, ali u bež boji izgleda nezdravo, a osim toga, uzorak leoparda njezin je zaštitni znak. Mama je odjevena u crne tajice, sjajne čizme za kišu od crne gume do pola lista i šešir za kišu sa širokim obodom od lakirane kože koji joj je zavezan u mašnu ispod brade. - Jesu li cure spremne?

Tess odlazi do podnožja stuba i zove svoje kćeri. One ne odgovaraju. Čujemo je kako urla: - U redu, dolazim gore. - Tess se uspinje stubama.

- Stvarno mora stisnuti tu djecu - tiho kaže mama.

- Nada se da ćeš ti to učiniti. Gdje je tata?

- Kod kuće. Danas se baš ne osjeća najbolje. - Mama se nasilu nasmiješi. - Iscrpljen je od terapija.

- Ali one djeluju, zar ne?

- Liječnici kažu da djeluju. Radiolozi u Sloanu veoma su optimistični.

Po prvi put otkad je tati dijagnosticiran rak prostate, mama mi izgleda umorna. Stalni odlasci liječniku i od nje su uzeli danak. Kad ne vodi mog oca liječnicima, obrazuje se o njegovoj bolesti. Čita o tome što bi on trebao jesti, koliko često se odmarati i koje holističke dodatke prehrani bi trebao uzimati i kad. Mora otići i nabaviti sve te stvari, organsku hranu i ljekovite biljke, zatim se vratiti kući i pripremiti jela, procijediti čaj i tad slijedi ono



najteže: primorati oca da se pridržava tog režima. On je čovjek koji bi i tortu posuo parmezanom, da može. Nije baš popustljiv pacijent i to se vidi na majčinom licu. Već se mjesecima nije naspavala kako treba i jasno mi je da joj je potreban odmor.

- Mama, izgledaš iscrpljeno - nježno joj kažem.

- Znam. Hvala Bogu na Benefitovom korektoru. Razmazujem ga po podočnjacima ispod očiju kao da mažem kruh maslacom.

June natoči mami šalicu kave. Mama uzima šalicu i tek što je ne odloži na moj blok za skiciranje, ali je ja odgurnem i pružim joj gumenu mačju šapu umjesto podmetača.

- Što se tu može? - Mama uzdahne i otpije gutljaj kave, držeći u jednoj ruci šalicu, a drugom otvarajući moju bilježnicu za skiciranje. Rastreseno je prelistava. Zatim se usredotoči i zaustavi na mom nedavnom crtežu cipele za Bergdorf. Tek što joj nisam istrгла bilježnicu iz ruke, kad mama kaže: - Moj otac je bio silno nadaren. - Podiže crtež i pokazuje ga June. - Pogledaj ovo.

June pogleda crtež i kimne glavom. - Taj je čovjek bio ispred svoga vremena. Široki remenčići, ovi gumbi. Pogledaj potpeticu. Široka u bazi, a na vrhu se pretvara u vreteno. Posve suvremeno, a čovjek je mrtav već deset godina.

- To nije djedov crtež - duboko udahnem. - Moj je.

- Molim? - June uzima bilježnicu za crtanje. - Valentine. Ovo je briljantno.

- To je cipela koju ćemo izraditi za Bergdorfovo natjecanje. To je barem ona koju ću pokazati baki i ako joj se sviđa, napraviti ćemo je.

- Doista si nadarena. - June spusti bilježnicu na stol. - Bravo.

- Genetika. Sve je u DNK. Dobar ukus ne može se naučiti ili kupiti. - Mama stegne pojas na svom kišnom kaputu. - To je prirođeni talent izbrušen marljivim radom. Valentine, svi sati koje ulažeš ovdje počinju se isplaćivati.

- Ta je cipela izvanredna - kaže June. - Komplicirana. Kako ćemo je napraviti?

- Pa, nadam se da ću neke elemente pronaći u Italiji.

- Dobro, jer mi u ovoj radionici nemamo kožu s ovakvim uzorkom. A ovi gajtani... nikad nisam vidjela ništa slično. - June odmahuje glavom.

- Znam. Jednostavno sam je... izmislila.

Charisma i Chiara dotrče u radionicu. - Teta June, imaš li bombona?

- Čega ste se odrekle u korizmi? - pita ih June, posrnula katolkinja.

Chiara zuri u June. Charisma, koja nije budala, istupi i odgovori: - Znaš, slatkiša se ne odričemo, samo pokušavamo činiti dobra djela.

- A koja bi to djela bila?

- Dobra sam prema mački.

- Baš lijepo od tebe. - June otvori torbicu i da svakoj djevojčici pepermint bombon.

Charisma iskrivi lice od negodovanja. - Ali ovi se dobivaju besplatno u kineskom restoranu.

- Da, dobivaju se. Zato ponekad stani i zahvali im - odgovori June. - Kinezi su stup civilizacije. Oni su izmislili makarone i japanke.

Neuvjerene, Charisma i Chiara se pogledaju, držeći svoje loše bombone.

- U redu, djeco, idemo. Djed nas čeka kod kuće.

Tess pomaže djevojčicama da odjenu jakne. - Mama, velika ti hvala što ih uzimaš za vikend. - Mama izvodi djevojčice kroz vrata.

June je sretna što su otišle, iako to samo ja primjećujem.

- Zar nisu krasne?



- Ponekad - odgovori Tess navlačeći svoj kaput. - Kasnim. Naći ću se s Charlijem u Port Authorityju. Idemo autobusom u Atlantic City.
- Planirali ste romantičan vikend? - pita June.
- Njegova tvrtka ima neki kongres. Ja ću igrati na automatima za sreću, dok on proučava najnovije dimne alarme. - kaže Tess na odlasku. Ulazna vrata se uz škljocaj zatvaraju.
- Dimne alarme? Koju to vatru treba gasiti? - June tiho zazviždi. - Ja kažem, kupče, čuvaj se i *bježi*. Eto ti najbolje reklame za brak, Valentine. Dobro pogledaj.

Hladan propuh kroz otvoreni prozor me probudi. Promeškoljim se u krevetu i pogledam kroz prozor, navlačeći pamučnu deku i plahtu oko tijela. Snijeg. Snijeg u ožujku. West Side Highway je sag bjeline, s crnim zatvaračima tragova guma koje su ostavili ranojutarnji kamioni za dostavu. Na prozorskom staklu je makrame inja, a na okviru prozora sloj ledenih pahuljica.

Mirno sam spavala čitavu noć. Sama. Roman je imao posla s rasprodanim restoranom i morao dovršiti pripreme za neku privatnu zabavu, pa je prenoćio u svom stanu, umjesto da dođe ovamo i probudi me. Baka se sutra navečer vraća kući i iako sam uživala biti gazdarica u kući, moram priznati da mi nedostaje.

Većinu jučerašnjeg dana provela sam čisteći i vraćajući stvari na njihovo mjesto. Malo sam istraživala za naše putovanje u Italiju i pronašla neke nove dobavljače koje bi trebalo posjetiti uz bakine stare, pouzdane suradnike. Pronašla sam neke zanimljive nove talente koje valja držati na oku, a koji izrađuju gajtane i vrpce. Nadam se da ću ih upoznati tijekom putovanja i dodati popisu dobavljača s kojima trenutačno radimo. Želim Bergdorfu poslati cipelu s ukrasima kakve Rhedd Lewis nikad ranije nije vidjela. Na talijanske dizajnere odnedavna djeluje priljev talenata iz novog vala useljenika, pa sam naišla na mnogo gumbiju i vrpce nadahnutih ruskom, afričkom i srednjoeuropskom tradicijom. Jedva čekam da pokažem baki nove stvari.

Kad sam završila istraživanje, izribala sam kupaonicu, očistila kuhinju i napravila lazanje. Posao u radionici ide po planu. Baka će se vratiti u čistu kuću i prvorazredno poslovanje, sa svim postojećim rokovima ispoštovanim i narudžbama ispunjenim.

Ustajem i navlačim udobne hlače trenirke i majicu s kapuljačom, a zatim odlazim u kupaonicu. Namažem lice bogatom biljnom kremom koju mi je Tess darovala za Božić. Baš bih i mogla imati dan odmora, budući da nikoga neću vidjeti. Nedjelja je i imam dan samo za sebe.

Silazim u kuhinju, vadim kafetijeru i pristavljam vodu na štednjak. Izvadim mlijeko iz hladnjaka i natočim ga u lončić, smanjujući vatru kako bih ga skuhalo. Otvaram vrećicu od masnog papira kupljenu u Ruthie's, na tržnici Chelsea, i izvadim meki brioš posipan staklastim sirovim šećerom. Stavljam brioš na cifrasti tanjur za desert i izvučem platneni ubrus iz ladice. Moj mobitel se oglasi na punjaču pa ga otvorim i preslušam poruku.

- Bog, dušo. - Romanov glas je hrapav. - Ja sam. Pet je sati u nedjelju ujutro. Još uvijek sam u kuhinji. Pada snijeg. Volio bih da smo zajedno. Nedostaješ mi. Nazvat ću te kasnije.

- Da, to bi baš bilo lijepo, Romane - glasno kažem. - Ali ti imaš ženu. Njezino ime je Ca' d'Oro i ona je na prvome mjestu.

Shvaćam da sam voljna mnogo toga oprostiti jer i onaj tko je sa mnom mora učiniti isto. Ali također pamtim kako se Roman potrudio saznati tko sam na samome početku, kad je jedini trag koji je imao bio pogled na mene na krovu. I sad kad sam ovdje za njega, baš bih



i mogla biti par onih nezgrapnih klompi koje drži u kuhinji u restoranu. Uvijek pri ruci. Dostupna. Udobna. Pouzdana. Lov je gotov.

Natočim kipuću vodu u kafetijeru i udahnem bogati miris tamnog espressa. Podižem lončić zapjenjenog mlijeka sa štednjaka i natočim ga u široku keramičku šalicu. Dolijevam espresso dok mlijeko ne poprimi boju čokoladne karamele.

Uzimam svoj doručak i penjem se stubama na krov, zaustavljajući se u svojoj sobi kako bih navukla čizme, kaput, šešir i rukavice. Kad otvorim vrata i zakoračim na krov prekriven svježim snijegom, imam osjećaj kao da stojim u bunaru mekobijelog voska za svijeće, obrisi svega poznatog su nestali i zamijenili su ih glatki rubovi, zaobljeni uglovi i draperije srebrnog leda. Stavljam kavu i brioš na snijegom prekrivenu fontanu Svetog Franje, otresem snijeg s vrtne ležaljke i rasklopim je kako bih sjela.

Sunce iza gustih, bijelih oblaka sjaji kao mutan sivi biser. Rijeka ima teksturu starog, prošaranog šumskizelenog i bež linoleuma, dok vjetar nježno mreška površinu. Staza uz rijeku je prazna, osim dvojice čuvara parka u modrim kombinezonima, koji rasipaju krupnu sol po zebri u ulici Perry.

Jedan galeb vrzma se iznad moje glave i promišljeno promatra brioš. - Iš! - kažem mu. On zamahne krilima koja su siva u skladu s jutarnjim nebom. Ugnijezdih šalicu među ruke i pijuckam. Osjećam žalac krivnje kad se sjetim nedjeljne mise. Dobra katolička djevojka obično postane katolička žena s velikim osjećajem krivnje, ali ja izmolim tihu molitvu i krivnja koja me izjeda zbog toga što u osam sati ujutro nisam na misi u Našoj Gospi od Pompeja biva otpuštena i ođaslana u more. Činim najbolje što mogu, podsjetim Boga.

Snijeg počinje jako padati, prekrivajući donji Manhattan bijelom mrežom. Navlačim kapuljaču kaputa preko glave, podignem stopala na zid i naslonim se.

Zašto su, u priči mogega života, trenuci kojih se sjećam s najvećom ljubavlju oni koje sam provela sama? Mogu ih poredati kao izbrušene bočice parfema na antiknom toaletnom stoliću.

Kad sam imala deset godina, išla sam s ocem raditi u park. Na kraju dana, kad je ljetno nebo iznad Queensa postajalo boje zgnječanih malina, on je otišao u brvnaru sa zalihama i ostavio me samu na ljuljački nekoliko metara dalje. Imala sam čitav LaGuardia Park broj petnaest za sebe. Ljuljala sam se najbrže i najviše što sam mogla, sve više i više, dok nisam bila sigurna da mogu vidjeti modra svjetla na gornjem katu zgrade Empire State.

Kad sam bila devetnaestodišnja studentica druge godine koledža, otišla sam provjeriti svoju ocjenu u dva sata ujutro ispred učionice u kojoj je sestra Jean Klene poučavala kolegij *Shakespeare: komedije*. I dobila sam peticu. Stajala sam i zurila u tu brojku dok nisam shvatila značenje tog događaja: postigla sam nemoguće. Solidna četvorkašica probila je barijeru i zaradila savršenu ocjenu.

I nikad neću zaboraviti onu noć kad me je Brett dovezao u moj stan u Queensu, prije no što je otišao na svoje prvo poslovno putovanje u neko istaknuto mjesto kao što je Dallas, Teksas. Imala sam dvadeset i sedam godina i on me zaprosio. Osjetivši moju nesigurnost, rekao je, "Nemoj mi sad odgovoriti." Kad je otišao u zračnu luku kako bi uhvatio svoj let, osjetila sam ogromno olakšanje koje dolazi kad je čovjek sam. Trebala sam se posavjetovati sama sa sobom, o svemu dobro razmisliti. Stoga sam skuhalo špagete sa svježim rajčicama iz ovog vrta, maslinovim uljem iz Arezza i slatkim bijelim češnjakom. Napravila sam salatu od artičoka i crnih maslina. Otvorila sam bocu vina. Postavila sam svoj stolić i upalila svijeće. Zatim sam sjela za veličanstven objed, polako uživala u svakom zalogaju i



gutljaju.

Shvatila sam da moj odgovor na njegovu prosidbu, kad se vrati, neće biti veliki trenutak; veliki trenutak se već dogodio. On me zaprosio. To je bio prvi put u mom životu da sam shvatila da uživam u procesu, ali ne nužno i u ishodu. Bila sam dobra djevojka, ali supruga? Nisam to mogla zamisliti. Ali Bret jest. I sad, on to ima, on ima život o kakvome je još i tad sanjao. Jedina razlika? S Mackenzijevom je, ne sa mnom.

Ne čeznem za tradicionalnim životom. Da čeznem, pretpostavljam da bih ga imala. Moja vlastita sestra misli da želim život kao što je njezin, s mužem i djecom. Kako mogu objasniti da ja u svojim tridesetima možda ne želim dosegnuti neku liniju cilja prema kojoj svi kao da jure? Možda je poanta mojih tridesetih u dragocjenom vremenu koje mi je preostalo s bakom i odlučivanju kojim ću putem krenuli u životu. Stabilnost ili zabava? To su dvije veoma različite stvari.

Kad promatram baku, zamjećujem koliko krhak pojam tradicije može biti. Svrnem li pogled s njezinih ruku dok mijesi uskršnji kruh, ili propustim li proučiti način na koji šije šav na antilopu, ili izgubim li u glavi sliku nje dok pregovara o boljoj cijeni s nekim prodavačem gumbiju, nekako će se izgubiti sama njezina bit. Kad nje više ne bude, odgovornost da nastavim dalje past će na mene. Moja majka kaže da sam ja čuvarica plamena, jer radim ovdje i jer sam odlučila živjeti ovdje. I plamen je veoma krhka stvar i postoje trenuci kad se pitam jesam li ja ta koja ga može sačuvati na životu.

Vjetar postaje jači. Čujem škljocanje starih vrata. Okrenem se, srce mi tuče malo brže, na trenutak se ponadam da je Roman ipak uspio doći. Ali to je samo vjetar.

Te večeri, raspravljam sama sa sobom dok hodam iza kuhinjskog pulta. Da li da sad podgrijem lazanje, ili da pričekam dok baka sutra navečer ne dođe kući? Jedno od pravila lijepog ponašanja na kojemu je moja majka uvijek inzistirala jest da nikad ne načmeš tortu prije nego što društvo stigne. Gostima je moraš predložiti kako se dolikuje i cijelu, kao dar. Ako večeras pojedem komad, lazanje će postati ostaci umjesto geste dobrodošlice kući. Zato ih vraćam u hladnjak.

Začuje se zvono. Pritisnem gumb interkoma. - Dostava - kaže Roman. Otvaram mu vrata. Zatim odem na vrh stuba i upalim svjetlo.

- Bog, Valentine. - Roman mi se smiješi iz podnožja stuba.

Njegovo lice najbolje je što sam ikad vidjela. - Mislila sam da večeras radiš.

- Markiram kako bih mogao biti sa svojom curom. - Uspinje se stubama, grabeći dvije odjednom i mašući ogromnom platnenom torbom. Kad stigne do mene, ispusti torbu na pod, uhvati me u naručje i poljubi. - Jesi li iznenađena?

Nježno ga ljubim u obraz, nos i zatim vrat, u nadi da će svaki taj poljubac nadomjestiti kobne misli koje sam jutros na krovu imala o nama. Nisam dobra lažljivica pa priznajem. - Iznenađena sam. Bila sam totalno odustala.

Roman me zabrinuto pogleda. - Odustala, od čega?

- Da ću te vidjeti prije nego što se baka vrati kući.

- Ah. - Djeluje kao da mu je laknulo. - Ovdje sam. I nikamo ne idem. - Ponovno me poljubi. Puštam da mi se riječi *I nikamo ne idem* vrte glavom kao jednostavna melodija. Roman uzima torbu i slijedi me u dnevni boravak.

- Napraviti ću ti večeru.

- Ne moraš. Spremila sam lazanje.

- Neće ići. - Iz torbe izvuče bocu vina. - Počet ćemo s Brunellom, berba 1994.



- Ja tad zakonski još nisam ni bila dovoljno stara da bih pila.
- Bila si dovoljno stara.

Roman se nasmije vadeći čep iz vina i zatim odloži bocu na pult. Izvadi dvije vinske čaše s police i napuni ih. Donese mi čašu. Nazdravimo i otpijemo. Zatim me on poljubi. Od raskošnog vina na njegovim usnama, moje usne zabride. - Sviđa ti se?

Kimnem glavom.

- Spremi se. Imam vino uz svako jelo.
- Svako jelo?
- Aha - nasmije se. - Imamo dva.

Izvučem stolac ispod pulta i sjednem. Promatram ga dok raspakirava svoju torbu, koja je kao jedna od onih k utija u cirkusu i baš kad pomisliš da je otplesalo i zadnje štene u suknjici, iz nje iskoči još jedno i priključi se ostalima. Kutija za kutijom, pladanj za pladnjem, posuda za posudom, dok većina pulta nije prekrivena neoznačenim specijalitetima.

Roman otvori ormariće, izvadi veliku tavu i jednu manju. Uključi štednjak. U jednu brzo ubacuje maslac, a u drugu kapne malo maslinovog ulja.

Posegne u torbu i pruži mi malu bijelu kutiju. - Ovo je za tebe.

Protresem je. - Da pogodim. Tartuf?

- Dosađujem ti svojim jelima s tartufima. Ne, nisu gljive.
 - U redu. - Otvaram kutiju. Na jastučiću od bijelog pamuka leži grana koralja boje crvene naranče. Izvučem je iz kutije i stavim na dlan. Čvrsti krakovi dragulja sačinjavaju dražestan oblik koji se uvija na mom dlanu. - Koralj.

- S Caprija.
- Zar si bio ondje?
- Mnogo puta - odgovori. - A ti?
- Nikad.

- Dobro, odvest ću te onamo za tvoj rođendan. Sve sam dogovorio s bakom. Kad sljedeći mjesec odete u Italiju, obaviti ćete posao, a nakon toga, na kraju vašeg boravka, idemo tjedan dana na Capri. Odsjest ćemo u Quisisani. Jedan moj stari prijatelj ondje je šef restorana. Jest ćemo i plivati i odmarati se. Što kažeš na to?

- Ti to ozbiljno?
- Najozbiljnije. - Roman se nagne preko pulta i poljubi me.
- Voljela bih ići na Capri s tobom.
- Ja ću se za sve pobrinuti. Samo nas dvoje i onaj ocean, ono nebo i ono mjesto. Bit će to prvi put da idem onamo zaljubljen.
- Zar si zaljubljen?
- Nisi li to znala?
- Nadala sam se.
- Jesam. - Roman me zagrli. - A ti?
- Definitivno.

- Postoji jedan stari trik koji sam naučio od stanovnika Caprija kad sam bio ondje. Svi žele ići u Modru špilju tako da bude pretrpana turistima. Zato su mještani smislili znak na kojem piše *Non Entrata La Grotto*¹⁹. Kad je taj znak istaknut, turistički vodič kaže ljudima na čamcu da su valovi preveliki za ulazak u špilju, ali zapravo, lokalci postave taj znak

¹⁹ Zabranjen ulazak u špilju



kako turisti ne bi ušli dok oni

unutra plivaju.

- To je prevara. Što ako je to
Capri, a prepustit će Modru špilju?

jedini put kad će ti jadni turisti posjetiti

- Turistički vodič obiđe špilju i vrati se kasnije, kad znaka više nema, pa onda uveslaju unutra.

- Kakva je ta špilja?

- Svugdje gdje sam živio, pokušao sam obojiti jednu sobu u tu nijansu modre. I nikad je nisam pronašao. A voda je topla. Neki je stari kralj koristio tu špilju kao tajni prolaz kroz otok na drugu stranu. Ondje se događalo mnogo toga dekadentnog. - Roman me privuče k sebi. - I još će se toga dogoditi ovo proljeće.

Kuhinju ispuni miris vrućeg maslaca. Roman se brzo okrene i podigne tavu sa štednjaka, ubaci češnjak i začinske trave, zavrta ih u maslacu i napravi glatku smjesu. - Dobro, pustit ću da se ovo slegne. Najprije, kavijar. S Crnoga mora.

Otvori posudu i na tanjur složi poput oblatne tanke, okrugle pizzelle²⁰. - Sjećaš se pizzella kad smo bili djeca? Ovo je moja inačica. Umjesto sa šećerom, radim ih s limunovom koricom i svježim paprom. - Žlicu kavijara iz limenke razmaže na pizzelle. Zatim na kuglice iz Crnoga mora stavi malo vrhnja i pruži mi pizzellu.

Zagrizem. Kombinacija limuna u pizzelli, bogatog kavijara i slatkog vrhnja otapa se u mojim ustima.

- Nije loše, zar ne?

- Božanski.

Promatram kako Roman ubacuje goveđe medaljone u veliku tavu s maslinovim uljem. Nasjecka slatki luk i gljive i sve zalije crnim vinom iz boce koju smo netom otvorili. Polako dodaje vrhnje i zlatnosmeđa boja umaka poprima boju blijedog burgundca.

- Proveo sam nekoliko mjeseci u kuhinji Quisisane na Capriju. Najbolje što sam ikad učinio. Iza kuhinje imaju otvoreni štednjak. Ujutro bismo naložili vatru starim naplavljenim drvljem s plaže i zatim je održavali cijeli dan, polako pekli rajčice za umak, korjenasto povrće za priloge, što god hoćeš. Naučio sam vrijednost nežurenja dok kuhaš. Rajčice sam pekao do njihove same srži, dok se kožica ne pretvori u svilenkaste vrpce, a meso postane sočno i krepko od topline. Ne moraš ni napraviti umak, dovoljno je baciti ih na tijesto, tako su slatke.

U malu tavicu, u kojoj su se začinske trave glazirale u maslacu, Roman je stavio rižu pomiješanu s maslinama, kaparama, rajčicama i travama. Dok se iz riže uzdizala para, a odrezak krčkao, on je postavio pribor za večeru.

Roman ima božanstveno lijepe ruke (ljudi koji rade rukama obično ih imaju), duge prste koji se otmjeno pomiču, vješto i hotimice. Hipnotizirajuće je promatrati ga kako reže i sjecka, ritmičnim pokretima dok oštrica noža bljeska uz drvo.

- Noći na Capriju bile su najbolje. Nakon posla, otišli bismo na plažu, a ocean je bio tako miran i topao. Ležao bih u toj slanoj vodi i promatrao mjesec, i samo bih pustio da me zapljuskuju valovi. Osjećao sam se iscijeljenim. Zatim bismo naložili veliku vatru, pekli škampe i pili uz njih domaće vino. To je moja zamisao blaženstva. - Pogleda me. - Jedva čekam da te odvedem onamo.

Roman je veoma uredan dok radi i usput posprema kuhinju; možda je njegova

²⁰ Pizzela („mala pizza“) je tradicionalna talijanska palačinka od brašna, jaja, šećera i maslaca, kojoj se po želji može dodati vanilija, limunova korica i anis. Peku se na posebnom pekaču koji obično ima oblik snježne pahuljice, a kad se ohlade hrskave su. Osobito su popularne za Božić i Uskrs.



urednost posljedica nužnosti rada u malim prostorima. U Romanovoj kuhinji ništa se ne baca, on poštuje svaku grančicu, listić i pup biljke koju koristi, i prouči ga prije nego što ga samelje ili prstima razmrvi u neki recept. U njegovim rukama, obične namirnice postaju sastavni dijelovi vrhunskog užitka, dok tiho pucketaju u maslacu, kuhaju se u umaku, poprskane maslinovim uljem.

Roman otvori posudu sa sitno nasjeckanim povrćem - jarkozelenim krastavcima, crvenim rajčicama, žutim paprikama - i komadićima svježeg parmezana. Povrće poprska balzamičnim octom iz bočice sa zlatnim čepom. - Ovaj je veoma poseban. Star je dvadeset i dvije godine. Zadnja boca! Proizvodi se na jednoj farmi kod Genove. Proizvodi ga moj rođak.

Roman napuni dvije zdjelice salatom. Sjećam se kako sam mu rekla koliko obožavam sitno nasjeckano sirovo povrće; on je to zapamtio i sad mi to daje. Otvara drugu bocu vina, krepkog i zemljanog burgundca Dixon iz 2006. Okrene se prema štednjaku i okrene odreske, iz kojih se uzdigne oblak pare. Magličasti oblačić isparava iz tavice s rižom. On je podiže sa štednjaka i žlicom grabi vruću rižu na tanjure. Prebaci kuhinjsku krpu preko ramena i podigne sa štednjaka i drugu tavu. Vješto servira krti odrezak povrh moje riže, a zatim i svoje. Potom pokapa odrezak i rižu umakom iz tave.

- Da sjednemo za stol? - upitam.

- Ne, ovako je bolje. - Izvuče stolac i sjedne sučelice meni. - Kad sjedim ovdje, imam osjećaj kao da sam na sastanku upravnog odbora.

Podižem vilicu kako bih prerezala odrezak, ali nije mi potrebna. Vilica je posve dovoljna da odlomim komadić. Sočan umak prožeo je meso eksplozijom okusa koji su naglašeni slatkim bobicama koje krepko i zemljano pretvaraju u ukusno. Žvačem slastan zalogaj. - Oženi me - kažem mu.

- A ja sam pomislio da prekidaš sa mnom.

Odložim vilicu i pogledam ga. - Zašto bi to pomislio?

- Daj, Valentine. Najgori sam. Stvarno sam zeznuo zadnja dva tjedna. Teodore nema i planirao sam dolaziti ovamo svake noći i provoditi mnogo vremena s tobom.

- U redu je - zamuckujem. Kao da je onaj galeb odnio Romanu poruku mogega prosvjetljenja jutros na krovu. On doista čita moje misli.

- Ne, nije. Želio sam biti s tobom, ali onda je situacija u restoranu podivljala i uprskao sam. To je sve. Ali žao mi je. Htio sam učiniti ovo vrijeme posebnim za tebe.

- Mrzim što toliko mnogo vremena provodimo ispričavajući se jedno drugome zato što naporno radimo. Tako je kako je. Oboje nastojimo nešto stvoriti. - Volim koliko sam jutros bila spremna ubiti ga, a sad mu nalazim isprike. To sigurno spada pod kategoriju *Budi divna*, zar ne?

- Ne znam kako drukčije. Ne znam kako voditi restoran i ne biti u njemu dvadeset i četiri sata dnevno. Ne mislim da je to moguće. Sad, u nekoj doglednoj budućnosti, kad sve bude uhodano i kad vratim novac ulagačima i pronađem pravog kuhara koji će me zamijeniti u kuhinji, tad će to biti druga rasprava.

Smiješno je da Roman koristi riječ *rasprava*, a nikad nismo vodili raspravu. Nastojim imati razuzmijevanja dok govorim: - Valjda ne znam gdje se u ovome trenutku uklapam u tvoj život. I ne želim tražiti od tebe da me staviš na prvo mjesto, jer ni to nije pošteno.

Roman sklopi ruke na pultu i nagne se prema meni. - Što želiš čuti od mene?

- Po tvome mišljenju, kamo ovo ide? - Eto. Objavila sam. Istog trenutka kad mi je to pobjeglo s usana, poželjela sam da nije. Ali prekasno je. Zadnje što sam htjela bilo je



pretvoriti našu zadnju zajedničku

večer u jedan od *onih* razgovora.

- Vezu s tobom shvaćam ozbiljno - kaže on. - Nemam baš neko naročito mišljenje o sebi kao suprugu, jer sam to pokušao i podbacio. Ali to ne znači da ne želim pokušati ponovno.

- Što misliš o mome poslu?

- Osjećam strahopoštovanje prema tebi. Ti si umjetnica.

- I ti si. - Otpijem gutljaj vina. - A ujedno si i tip "razbij u slučaju opasnosti".

- Što je to?

- Na prvi znak da propadamo, ti razbiješ staklo, povučeš polugu i spasiš stvar. Na primjer, večeras si došao ovamo. Skuhao mi objed. Odveo me na Capri ne napuštajući blagovaonički stol. Ljubio me sa sjajnim vinom na usnama. Rekao mi da si zaljubljen u mene. To je bilo ono vrhnje na kavijaru.

- Želim ovo.

- Romane, zaljubio si se u mene.

- Ne bih potratio kavijar s Crnoga mora na beznačajnu avanturu.

- Što dobiva avantura?

- Pomirit.

Nasmijem se. - Znači, po tome ću znati? - Zagladim ubrus na krilu. - Po kavijar testu?

- Ima i drugih načina. - Roman obilazi pult i prilazi mi. Da budem iskrena, ne želim prestati jesti ovu večeru, ali ponekad žena mora odabrati između hrane i seksa, a ona koja odabere hranu je idiotkinja. Odrezak mogu podgrijati i kasnije, ali dati Romanu do znanja da sam i ja zaljubljena u njega, trenutak je koji se neće ponovno ukazati. No dobro, mogao bi. Ali bilo bi drukčije. Zato odgurujem tanjur dok me on podiže sa stolca u taj trenutak. Želja definitivno ima svoj vijek trajanja. Odgodi ljubav ili njezino iskazivanje i ona umire. Uzmi je zdravo za gotovo i nestaje, kao onaj jutarnji snijeg na krovu tijekom martovskih idila.

Roman me nosi stubama na kat i svaki korak obilježi poljupcem. Stopala mi se vuku uz zid u hodniku kao drške nekog starog kovčega dok me on nosi u moju sobu. Dok vodimo ljubav, svaka dvojba koju imam, svako pitanje koje mi ulazi u glavu glede nas, tko smo, kamo idemo i što ćemo postati, nestaje kao mladi mjesec iza niskih proljetnih oblaka.

U ovog sam se muškarca dublje zaljubila upravo onog dana kad sam se planirala oprostiti s njim. Meni je možda potrebna moja samoća, ali želim i biti s njim. Možda to uvijek ne uviđam jasno kad on nije sa mnom, ali u to sam najsigurnija kad smo zajedno.

- Volim te, Valentine - kaže on.

- Znaš, to često čujem.

- Ma nemoj? - upita on i poljubi me u vrat.

- Volim te, Valentine, zapravo je popularna izjava u čestitkama.

- Da ti meni šalješ čestitku, što bi pisalo? - pita on.

- I ja tebe volim, Romane.

I eto, riječi kojih se užasavam reći i to mislim ozbiljno, jer s njima dolazi odgovornost priznanja, zajedničkog nastavljanja i stvarnog odlučivanja što smo jedno drugome. Sad više nismo samo ljubavnici koji otkrivaju što vole i dijele što znaju. U ovoj uzajamnoj izjavi, odgovorni smo jedno drugome. Zaljubljeni smo i sad naša veza mora rasti polako i lijepo kako bi izdržala sve radosti i bijedu koja se pred njom nalazi.

On spušta vrh svog nosa na vrh mogega. Gotovo imam osjećaj da promatra tako duboko u moje oči da vidi i ostatak mog života kao sličice što se okreću na vrtuljku. Pitam



se što traži, što vidi. Tad on kaže: - Naša će djeca biti blažena, znaš.

– Nikad neće biti bez dobre hrane i lijepih cipela.

– Imat će smeđe oči.

– I bit će visoka - kažem.

– I bit će zabavna. Imat ćemo punu kuću smijeha. - On me poljubi.

– Sanjam o tome - kažem mu.

Isprepletemo se u pokrivaču i jastucima koji lete po krevetu kao vrata koja se otvaraju i zatvaraju, i dok se spremamo voditi ljubav, počinjemo stvarati planove. Više se ne pitam kamo ovo ide. Sad znam.





Arezzo

S krećem uz rub ceste na brežuljku iznad Arezza i parkiram unajmljeni automobil. Nakon gužve u zračnoj luci u Rimu, s carinom, prtljagom i pronalaženjem smjera na talijanskoj karti, sretna sam doista zakoračiti na toskansko tlo.

Stigle smo i sad počinje naš posao. Moramo kupiti zalihe za primljene narudžbe i pronaći specifične, nove elemente za izradu cipela prema mojoj skici za Bergdorfove izloge. Neće biti lako pridobiti Rhedd Lewis, ali ja na umu imam veći cilj: istaknuti Obućarsku radnju Angelini kao lice budućnosti u izradi cipela po narudžbi. To možda zvuči bahato, ali moramo uspjeti na nove načine, ukoliko želimo spasiti obiteljsku tvrtku i iznova postaviti poslovanje.

Baka i ja većinu smo leta provele razrađujući fine pojedinosti skice za natječaj. S petom koju sam dizajnirala postoji problem. Baka kaže da je moram učiniti profinjenijom, a smatram da treba biti odvažna i arhitekturalna. Njezina i moja ideja modernoga pola su stoljeća jedna od druge. Ali to je u redu - baka me potiče da upotrijebim svoju maštu i, iako joj se sviđa što sam nacrtala, ujedno zna da je njezino iskustvo bitno kad je riječ o izradi te cipele iz snova.

Baka izlazi iz automobila i pridružuje mi se. Hladan travanjski povjetarac preplavljuje nas dok sunce, boje žutanjka jajeta, polako zapada iza toskanskih brežuljaka. Kako zalazi, natapa nebo zlatilom, bacajući zadnje komadiće na Arezzo. Seoske kuće sagrađene su tako blizu jedna drugoj, da djeluju kao jedan ogroman kameni zamak okružen poljima smaragdno zelene svile. Vijugave kaldrmaste ulice grada izgledaju kao tanke vrpce i na trenutak se zapitam kako ćemo se provesti automobilom kroz njih.

Svuda oko nas, toskanski brežuljci rasparcelirani su na obrise farmi. Nakošene doline suhe zemlje zasađene su redovima tankih maslina uz četverokute jarkožutih suncokreta. To stvara dojam prekrivača načinjenog od komadića tkanine, eksplozije boje razdijeljene ravnim šavovima. Meke proljetne boje, blijedomodra i žuta kukuruznog brašna, strše povrh svježih zelenih listova, dok stabljike divlje lavande rastu uz rub ceste i ispunjavaju zrak puderastim misiom novih pupova.

- To je to. - Baka se smiješi dok izdiše dah koji kao da je čuvala otkad smo sletjele u Rim. - Moje najdraže mjesto na zemlji.

Arezzo mi sad izgleda drukčiji. Tijekom studija, posjetila sam Italiju, ali sam se držala turističkih stvari. Jedan smo dan proveli na izletu u Arezzu i ja sam snimila nekoliko fotografija za moju obitelj i brzo se vratila u autobus. Možda sam jednostavno bila premlada da bih ga cijnila. Tad mi je povijest arhitekture ili moje obitelji bila zadnja na pameti i imala sam važnijih stvari na umu, kao što su zgodni dečki iz ragbijaške ekipe Notre Dame, koji su se pridružili našoj skupini u Rimu.

Angelijini su iz Arezza. Međutim, mi nismo imali ovaj veličanstven pogled s vrha



planine jer smo živjeli u dolini u podnožju. Bili smo zemljoradnici, potomci starog Mezzadrijevog sistema. *Padrone*, odnosno gazda, živio je na najvišem vrhu, odakle je iz svoje palače nadzirao branje maslina i urod grožđa. Zemljoradnici su radili za hranu i stan na zemlji padronea, a usjeve su pomagala brata i djeca. Sudeći po izgledu ove doline, bila bih veoma sretna da sam bila kmet i hodala ovim tamnozelenim poljima pod blistavomodrim toskanskim nebom.

- Idemo - kaže baka i ponovno sjedne u unajmljeni automobil. - Jesi li gladna?

- Umirem od gladi. - Sjedam za volan. Po prvi put u dvanaest godina vozim automobil s ručnim mjenjačem brzina. Zadnji takav mjenjač bio je Bretov, na njegovom Camaru iz 1978. - Kad ovo putovanje završi, imat ću bicepse od čelika.

Pažljivo vozim u grad, budući da nema pločnika, ljudi prelaze ulice hoćeš-nećeš, svuda gdje im se prohtije. Arezzo je utočište za pjesnike. Barokna arhitektura s kićenim pojedinostima savršena je kulisa za okupljanje umjetnika. Večeras, mladi pjesnici tipkaju na svojim prijenosnim računalima na stubama javnog trga i za stolovima ispod trijema jednog starog rimskog kupališta, u kojem se danas nalaze uredi i male trgovine. Ovdje se osjeća zajedništvo, takvo kakvome čovjek ne bi imao ništa protiv pripadati.

Uspon do hotela je strm, pa nagazim na gas. Kad stignemo do okuke na cesti iza trga, baka me zamoli da zaustavim automobil.

Pokazuje na pročelje trgovinice boje breskve, naglašeno gredama od tamnoga drveta. - To je izvorna Obućarska radnja Angelini. - Negdašnja radionica sad je *pasticceria*²¹ u kojoj se prodaju kava i slatkiši.

- Tu im je bio i dom. Živjeli su na katu, jednako kao i mi - dodaje.

Na katu su staklena vrata koja vode do balkona prepunog posuda od pečene gline iz kojih se prelijevaju crveni geraniji. - Nema rajčica, bako.

Ona se nasmije i uputi me dalje ulicom do parkirališta ispred pansiona Spolti, uglatog hotela sagrađenog od poljskog kamena. Pomažem baki da iziđe iz automobila i iskrcavam prtljagu. Baka i djed su odsjedali u ovom pansionu svaki put kad su putovali u Toskanu u nabavku.

Osoblje hotela poznaje baku, jednako kao i mještani. Neki se čak sjećaju njezinih prateta i prastričeva, kaže mi baka. Većina postolara koji izrađuju cipele po narudžbi nabavlja kožu iz Luce, ali baka inzistira na Arezzu u kojem naša obitelj posluje s istim štaviocem već više od stotinu godina.

Dok se uspinjemo kamenim stubama do ulaza u hotel, baka pušta moju ruku, uvuče trbuh i ispravi se. Hvata se za ogradu. Sa smeđom kosom i suknjom na volane, u crnoj pamučnoj bluzi i sandalama, mogla bi imati dvadeset godina manje. Samo kad joj koljena zadaju muke, primjećuješ njezinu dob.

Prolazimo kroz maleni, otvoreni hodnik uz rubove kojega je poredana eklektična mješavina mramornih posuda za cvijeće iz kojih pršti runolist, ivančice i zvončići.

- Signora Angelini! - uzvikne žena iza pulta.

- Signora Guarasci!

Stare se prijateljice pozdrave srdačnim zagrljajem. Promotrim predvorje. Recepcija je dugi pult od mahagonija. Na zidu iza nje nalazi se drvena kutija s pretincima za ključeve soba. Mogla bi biti i 1900. godina, da uz knjigu gostiju nije računalo.

Duboka sofa prekrivena zlatnobijelim damaskom usidrena je s dvije kićene podne

²¹ slastičarnica



svjetiljke i pretrpanim otomanom kavu. Luster iznad njega načinjen bez sjenilima preko žarulja.

od zlatnog šanila, koji služi kao stolić za je od bijelog kovanog željeza s platnenim

Signora Guarasci je sitna ženica s malim rukama i gustom sijedom kosom. Odjevena je u modru pamučnu suknju preko koje ima izglačanu bijelu košulju, sive čarape i crne kožne klompe, otmjeniju inačicu onih plastičnih koje Roman nosi u kuhinji Ca' d'Oro. Gospođa me zagrlila dok nas baka upoznaje.

Dok baka izmjenjuje novosti sa starom prijateljicom, ja uzimam naše torbe, uspinjem se stubama i pronalazim naše sobe. Otključam vrata sobe broj tri, spuštam svoj kovčeg uz vrata i proučavam moju novu okolinu. Prostrana soba u uglu građevine obojana je suncokret žutom bojom s bijelim rubovima. U njoj je visoki, mekani krevet za dvije osobe sa šest debelih pernatih jastuka i izglačanim crno-bijelim kariranim pokrivačem. Ispod prozora je postavljen antikni hrastov stolić za knjige. Stari sivi naslonjač za ljuvanje smješten je uz kamin od bijeloga mramora i oboje izgledaju kao da su ovdje sto godina. Otvorim prozore i u sobu dostruji hladan povjetarac od kojega se dugi zastori od bijeloga muslina pretvore u uzburkane balske haljine. Stijenke otvorenog ormara obrubljene su cedrovinom, od koje prostorija miriše svježije i drvenasto.

Kupaonica koja povezuje moju i bakinu sobu je jednostavna, s crnobijelim kariranim pločicama, dubokom keramičkom kadom sa sjajnom srebrnom drškom na slavini i mramornim umivaonikom iznad kojega je antikno zrcalo. Veliki prozor na suprotnom zidu gleda na vrt. Zastori koji omogućuju privatnost podignuti su. Signora je ostavila prozor otvoren i kroz njega struji još onog svježeg proljetnog povjetarca.

Vraćam se u hodnik, podižem bakinu prtljagu i otključam vrata sobe broj dva. Bakina soba dvostruko je veća od moje, kinesko modrih i bijelih zidova, s prozorima po čitavoj dužini prostorije i pravim prostorom za sjedenje s dva niska naslonjača i sofom prekrivenom bijelom gustom tkaninom.

- Kakve su sobe? - pita baka kad se spustim natrag u prizemlje.

- Božanstvene. Sad shvaćam zašto odsjedaš ovdje.

- Čekaj dok ne okusiš gospođinu kuhinju - odgovori baka.

Signora Guarasci ulazi u predvorje i pljesne rukama. - A sad ćete jesti.

Pomažem baki da ustane s veoma meke sofe. Na putu u blagovaonicu, drži me za ruku.

- Kad se vratimo kući, dogovoriti ću pregled s doktorom Sculcom u bolnici za posebnu kirurgiju. Dobit ćeš nova koljena.

- Neću.

- Itekako hoćeš. Pogledaj se. Imaš modernu frizuru, dobru kožu i sjajan stas. Zašto bi patila s lošim koljenima? Ona su jedino na tebi što je staro osamdeset godina.

- Moj mozak je star osamdeset godina.

- Ali u uskoj suknji to nitko ne vidi.

- Istina.

Zauzimamo svoja mjesta za stolom uz prozor koji gleda na jezerce iza kuće. Na svim stolovima postavljen je jedaći pribor, izglačani ubrusi i vazice s ljubičicama, iako smo mi jedine gošće u blagovaonici.

Signora Guarasci prolazi kroz kuhinjska vrata noseći pladanj s dva keramička lončića s juhom i košaricom hrskavog kruha i maslaca. Signora nam svakoj natoči čašu domaćeg crnog vina, nakon čega se vrati u kuhinju.



- Perfetto! Grazie²². - Baka podiže svoju čašu.

- Baš mi je drago što si sa mnom, Val - kaže baka. - Mislim da će ovo putovanje za nas obje biti sjajno.

Okusim minestrone od svinjetine, korjenastog povrća i graha u gustoj juhi od rajčice. - Izvrsna je. - Odložim žlicu i odlomim komad toplog, hrskavog kruha. - Mogla bih ovdje ostati zauvijek. Zašto bi itko ikad otišao odavde?

- Tvoj djed je morao. Imao je šest godina kad mu je umrla majka. Zvala se Giuseppina Cavalline. Tvoj ju je pradjed zvao Jojo.

- Kakva je bila?

- Bila je najljepša djevojka u Arezzu. Kad je ušla u obućarsku radnju Angelini i zatražila da razgovara s vlasnikom, imala je oko devetnaest godina. Tvoj pradjed, kojemu je tad bilo dvadeset i tri, zaljubio se na prvi pogled.

- A Jojo? Je li ljubav bila uzajamna?

- S vremenom jest. Znaš, ona je došla naručiti cipele. Moj svekar, silno željan ostaviti na nju najbolji mogući dojam, izvukao je uzorke najfinije kože i pokazao joj najbolje modele. Ali Jojo je rekla da njoj nije važno jesu li cipele otmjene i moderne. Tvom se pradjedu to učinilo veoma čudnim. Koja mlada žena ne voli najnoviju modu? Tad se ona okrenula i prošetala prostorijom i tvoj je pradjed vidio da veoma naglašeno šepa. A ona je rekla, "Možete li mi pomoći?"

Baka gleda kroz prozor, kao da se želi bolje sjetiti ove priče koja se odvila samo nekoliko ulica dalje. Nastavlja:

- Radio je bez prestanka šest dana i šest noći i kreirao predivan par crnih kožnih čizmica do gležnja sa širokom, stabilnom potpeticom. U unutrašnjosti cipele napravio je skriven poplat kojim joj je izjednačio korak, a koji nikome nije bio vidljiv.

- Sjajno. - Pitam se bih li ja ikad mogla napraviti tako domišljatu cipelu.

- Kad se Jojo vratila u trgovinu i isprobala cipele, ustala je i prošetala prostorijom. Po prvi put u njezinom životu, koraci su joj bili jednaki, a držanje uspravno. Jojo je bila tako zahvalna da je zagrlila tvog pradjeda i zahvalila mu. Onda je on rekao, "Jednog dana ću se oženiti tobom." I to je i učinio, godinu dana kasnije. A nekoliko godina nakon toga, moj suprug, tvoj djed, rodio se u kući koju sam ti pokazala.

- Kakva romantična priča.

- Dugo su bili sretni. Ali kad je ona deset godina nakon vjenčanja umrla od upale porebrice, moj je svekar bio toliko žalostan da je uzeo tvog djeda i otišao u Ameriku. Nije mogao podnijeti ostati ni časka duže u Arezzu, hodati ulicama u kojima su živjeli, ili spavati u krevetu u kojemu su spavali, ili proći pokraj crkve u kojoj su se vjenčali. Tako je duboko žalovao.

- Je li ikad ponovno pronašao ljubav?

- Ne. A znaš, postolar ženama može biti veoma privlačan.

- Daj ženi nove cipele i njezin se život mijenja.

- Upravo tako. Znaš, on je bio divan čovjek, veoma zabavan i pametan. Ti me po mnogočemu podsjećaš na njega. Po mome mišljenju, Michel Angelini bio je sjajan dizajner, ispred svog vremena. Njemu bi se, vjeruj mi, ona cipela koju si dizajnirala silno svidjela.

- Bi li? - Ovaj mi kompliment strašno mnogo znači. Na kraju krajeva, moj je pradjed dizajnirao svaku cipelu koju naša obućarska radionica izrađuje. Što godina kasnije, njegov

²² Savršeno! Hvala.



rad još uvijek je primjenjiv.

- On bi bio sretan da zna da Cipele Angelini još uvijek posluju. Ujedno bi bio oduševljen što ti nastavljaš njegovim stopama. Mnogo je toga žrtvovao za svoj posao. Barem svoj osobni život.

Na promiče mi značenje te žrtve. Shvaćam ga: kreativan život čovjeka cijelog zaokupi. Ako nismo u radionici i ne izrađujemo cipele, šaljemo ih; a ako ih ne šaljemo kupcima, kreiramo nove. To je krug koji nikad ne prestaje, posebice kad dobro radiš svoj posao. - Tužno je da nikad nije pronašao drugu ženu s kojom bi podijelio život.

- Moj je svekar bio lud za svojom ženom. Istina, nitko se nikad nije mogao usporediti s njom. Rekao mi je to mnogo puta. Nedostajala mu je do samoga kraja njegovog života. A to sa sigurnošću znam jer sam bila s njim.

- Bako, oduvijek me je nešto zanimalo. Zašto na znaku iznad naše radnje piše "Od 1903.", kad su djed i njegov otac zapravo emigrirali 1920.?

Baka se nasmiješi. - Jojo je upoznao 1903. To je bio njegov način da joj oda počast.

Razmišljam o Romanu i o tome hoće li naša ljubav potrajati. Čini se da se žene u mojoj obitelji moraju boriti za ljubav kako bi je sačuvale. Nama ona ne dolazi lako, niti ostaje bez borbe. Moramo raditi na njoj. Pogledam baku. - Zar nešto nije u redu?

- Zadnji put kad sam putovala s tvojim djedom bilo je u ovo doba godine, onog proljeća prije no što je umro.

- Nismo ni znali da je bolestan.

- On je znao. Mislim da je znao da je to zadnji put da će vidjeti Italiju. Godinama je imao loše srce. Samo što nikad nismo razgovarali o tome.

Baka prelomi pecivo i polovicu stavi na moj tanjur. Sjećam se kako mi je Tess govorila da djed ima prijateljicu. Daleko smo od ulice Perry i baka se otvara na način koji si kod kuće nikad ne dopušta. I ja sam obično jednako suzdržana razgovarati o takvim stvarima kao i ona, ali trenutak je ovdje, a vino je krepko, pa pitam: - Bako, je li djed imao prijateljicu?

- Zašto to pitaš?

- Tess mi je rekla da jest.

- Tess ima dugi jezik. - Baka se namršti.

- Zašto mi ne želiš reći?

- Od kakve bi to bilo koristi?

- Ne znam. Iskrena obiteljska povijest nešto vrijedi.

- Kome?

- Meni. - Ispružim ruku i položim je na njezine.

- Da, imao je prijateljicu - uzdahne baka.

- Kako je to uopće bilo moguće? Kad bi pronašao vremena?

- Muškarci uvijek mogu pronaći vremena za to - odgovori baka.

- Kako? Pa živjeli ste i radili u istoj kući.

- Ovo je putovanje zbog nabavke, a ne korizmena osama

- kaže baka. - Svoje tajne čuvam za ispovjedaonicu.

- Pravi se da sam ja inačica oca O'Hare s boljim nogama.

- Što želiš znati?

- Jesi li sukobila zbog toga s njime? Jesi li se sukobila s njom? - U glavi vidim kako se moja neovisna baka bori za sebe, kao Norma Shearer kad se obračunava s Joan Crawford u *Ženama*.



Baka kimne glavom. - Nakon što je moj suprug umro, vidjela sam je na ulici. Rekla sam joj da znam, a ona je to zanijekala, što je bilo lijepo od nje. Zatim sam je upitala je li ga činila sretnim.

- Je li ti odgovorila?

- Rekla je da nije, da ga nije mogla usrećiti. On je želio da može funkcionirati sa mnom. To me je dotuklo. Uza sve naše probleme, istina je da sam voljela tvog djeda. Imali smo gadnih razdoblja u poslu i to je doista uzelo danak našem privatnom životu. Bila sam stroga prema njemu kad bi iskušao nešto novo i doživio neuspjeh, a on mi je zbog toga počeo zamjerati.

- Poanta umjetnika je u iskušavanju novih stvari.

- Sad to znam. Tad nisam znala. Također sam naučila da, kad muškarac zamjera svojoj ženi, nešto poduzme.

- Mora da si bila bijesna kao ris.

- Oh, naravno da sam bila. I učinila sam ono što mnoge žene s bijesom učine. Mi ga potisnemo. Povučemo se. Prestanemo govoriti. Odlazimo spavati ljute i budimo se ljute. Ispunjavamo svoje obveze, održavamo kuću i brinemo o djeci, ali sam čin držanja svega toga na okupu jest jedan drukčiji oblik kivnje. Moj način da ga povrijedim bio je ponašati se kao da ga ne trebam.

Baka podigne naočale i otare suzu.

Nastavi: - Duboko se kajem zbog toga. Možda sam se, mislim, jedan od onih dana kad bi on u stanci od posla pušio cigaru na krovu, trebala i ja uspeti stubama, izići na krov, zagrliti ga i reći mu da ga volim. Možda smo mogli vratiti što smo nekoć imali. Ali ja to nisam učinila i nismo mogli i to je bilo to.

Umorna sam od leta i vremenske razlike i ne mogu spavati. Sjedim na prozoru pansiona Spolti i čekam jutro. Kuće su tamne, ali mjesec je moćan i pretvara glavnu ulicu u svjetlucavu srebrnu rijeku. Valoviti brežuljci iščezavaju u mraku dok oblaci prolaze ispred mjeseca kao baloni na nekoj proslavi.

Odmičem prekrivač i zavlačim se u postelju. Uzimam Goetheovo *Talijansko putovanje*. Oznaka kojom obilježavam stranicu na kojoj sam stala Romanova je fotografija, snimljena ispred Ca' d'Oro. Zatvaram knjigu i uzimam mobitel. Biram broj. Uključuje se Romanova glasovna pošta. Zato mu šaljem SMS:

Sretno stigle. Bella Italia! Volim te, V.

Zatim nazovem kući. Mama se javlja na poziv.

- Mama? Stigle smo.

- Kako ste putovale?

- Dobro. Vozim s ručnim mjenjačem. Baka i ja ćemo trebati šancove okovratnike nakon mjesec dana u tom automobilu. Propinje se kao bik. Kako je tata?

- Gladan je. Ali čini se da organska prehrana djeluje.

- Daj čovjeku tanjur špageta.

- Ne brini. Kradom jede kobase tako da kad ozdravi, ne možemo reći da je za to zaslužan tofu. Hej, u kovčeg sam ti ubacila iznenađenje za Capri. U crvenoj je Macyjevoj vrećici.

- Super. - Za moju majku iznenađenje je grudnjak kupljen na 75 postotnom sniženju, s odgovarajućim gaćicama nalik boksericama, s uzorkom rasplesanih zrna kave i natpisom *Poduzetna* izvezenim na stražnjici.



- Na otoku Capri dogodit će ti se nešto divno. Rekla bih da će to biti zaruke.

- Mama, molim te.

- Želim ti samo reći, požuri. Ne želim da se moje prvo peglanje lica i prvi ples na tvome vjenčanju poklope. Ja ti ovdje tonem kao nabujak.

- Tebi ne trebaju nikakvi zahvati, mama.

- Uhvatila sam svoj odraz na pločicama u kupaonici dok sam ih ribala i rekla, "Blagi Bože, Mike, izgledaš kao lutku u izlogu." Otišla bih na botoks, ali o njemu ne govore dobro, a osim toga, kakvo bi bilo moje lice bez ikakvog izraza? Pa ja sam poznata po živahnosti.

Moja bi majka mogla govoriti dvanaest prekoceanskih sati zaredom o tretmanima uljepšavanja pa je zato prekidam. - Mama, kako znaš da je neki tip onaj pravi za tebe?

- Misliš, hoće li biti dobar suprug? - Zastane, a zatim odgovori: - Potrebno je da muškarac voli ženu više no što ona njega voli.

- Ne bi li se trebali voljeti jednako?

Mama se zahihće. - Nikad se ne mogu voljeti jednako.

- Ali što ako žena .voli muškarca više nego što on voli nju?

- Čeka je pakao u životu. Kao ženama, karte nisu na našoj strani jer nam je vrijeme neprijatelj. Mi starimo, a muškarci postaju zreli. I vjeruj mi, na svijetu je mnogo žena koje traže muškarca i nemaju ništa protiv toga da svojataju nečijeg tuđeg supruga, ma koliko bio star, škripav i gluh.

Snizi glas. - Čak i s rakom, u dobi od šezdeset i osam godina, tvoj otac je dobar ulov. Ne treba mi druga runda u borbi nevjere. Dvadeset sam godina starija i osam kilograma teža i moji živci su, priznajmo, stanjeni. Osim toga, dopustit ću mu da pogriješi jednom, ali dvaput? Nikad! Zato se dotjeram i smješkam, iako iznutra plačem. *Održavanje!* Misliš li da sam željela ići zubaru i dati da mi iskopa svo srebro iz usta i zamijeni ga s dovoljno porculana za gradnju svetišta i fontane Blaženoj Gospi? Naravno da nisam. Ali to se moralo učiniti! Kad bih se nasmiješila sa svojim starim zubima, to je bilo kao da gledaš u bačvu s krastavcima, a to ne pali. Žena mora mnogo toga otpjeti kako bi ostala u formi i zadržala muškarca... zainteresiranim. I nemoj misliti da se šalim glede peglanja lica. Gledala sam reklamu na televiziji. Vidjela sam ih čitavo čudo; jedino što me muči, u toj reklami ima žena koje izgledaju bolje na fotografijama prije zahvata i još nisam uspjela shvatiti zašto. Pokaži mi jednu ženu stariju od šezdeset...

Mama se zagrcne i zakašlje. Od glasnog spomena tog broja grlo joj se doslovce začepilo. Nastavlja.

- ... jednu ženu preko te granice, koja ne zna da se mora boriti kao tigrice i pokazat ću ti ženu koja je odustala. Jedina razlika između mene i žena koje se zapuste i na kraju izgledaju kao Andy Rooney s vlasuljom je moja volja. Moja snaga. Moja odlučnost da se ne predam.

- Mama, ti si Winston Churchill borbe protiv starenja. "Nikad, nikad, nikad, nikad, nikad ne prestani raditi trbušnjake". Zbog tebe poželim skočiti iz ovog kreveta i raditi čučnjeve.

- Okretna mladenka je sretna mladenka, dušo.

Baka se čvrsto drži za moju ruku dok se uspinjemo strmim brežuljkom pokraj crkve prema radionici Vechiarelli & sinovi, našim štaviocima otkad Angelinijevi izrađuju obuću.



Stražnje ulice Arezza eksplozija su boje, crvenih krupnih ruža na ružičastim oštukanim zidovima, snježnobijelog rublja koje visi visoko na pozadini modroga neba, zbirki keramičkih posudica iz kojih se prelijevaju zelene začinske biljke na kuhinjskim prozorima i nekoliko fontana u zidu, u obliku lica, iz koje se razlijeva blistava voda.

- Prvi ulaz na desno - zadahće baka kad stignemo do jedne ravne ulice.

- Hvala Bogu. - Srce mi lupa. - Rekla bih da smo se trebale dovesti ovamo, ali ne mislim da bi se automobil uspio uspeti na ovo brdo. Ne mislim da postoji položaj onog mjenjača koji bi omogućio vožnju ravno uvis.

Baka zastane, popravi suknju, zagladi kosu i namjesti torbicu na ramenu. - Kako izgledam?

- Super. - Iznenadena sam. Baka me nikad ranije nije tražila komentar o njezinom izgledu.

- Kakav mi je ruž?

- Po posljednjoj modi. Coco Chanel ružičasta.

Baka zabaci ramena. - Dobro. Idemo.

Vechiarelli & sinovi u kamenoj su dvokatnici na samome kraju ulice, kući sličnog razmještaja kao i kod nas. Glavni ulaz, koji se koristi za posao, široka su drvena vrata ispod trijema. Na gornjim katovima su dvostruka vrata koja vode do malih balkona na svakoj razini; na gornjemu katu, poduprta su biljkom, a preko balkona prebačen je otirač koji se vjetri na povjetarcu.

Dok se uspinjemo stubama u radionicu, čujemo gorljivu raspravu u punom jeku, dvojica muškaraca urlaju jedan na drugoga iz sveg glasa. Svađu naglašava zvuk nečega što žestoko udara po drvetu. Govore talijanski i prebrzo za moju razinu poznavanja tog jezika.

Okrenem se i pogledam baku, koja stoji pokraj mene. Izraz mog lica govori joj da bismo trebale pobjeći prije nošto oni luđaci unutra shvate da imaju društvo. - Možda smo trebale najprije nazvati.

- Očekuju nas.

- Ovo je uistinu prava dobrodošlica.

Baka me odgurne u stranu, podigne mjedeni zvekir na vratima i nekoliko puta zalupa njime. Svađa u unutrašnjosti kao da je eskalirala dok nam se glasovi približavaju. Ustuknem jedan korak. Dirnule smo u osinjak i zujanje zvuči smrtonosno. Najednom, vrata se iznutra širom otvore. Jedan starac sijede kose, u vunanim modrim hlačama i bijeloj košulji na licu ima izraz nepatvorene razdraženosti, ali njegova srdžba iščezava kad ugleda baku.

- Teodora!

- *Dominic, come stai?*²³

Dominic zagrlji baku i poljubi je u oba obraza. Stojim iza nje i vidim da se linija njezine kralježnice mijenja dok je on ljubi. Baka postaje oko pet centimetara viša i ramena joj se opuštaju.

- *Dominico, ti presento mia nipote, Valentine*²⁴ - kaže baka.

- *Che bella*²⁵! - Dominicu se sviđam. Bolje nego da je suprotno!

²³ Dominiče, kako si?

²⁴ Predstavljam ti moju unuku, Valentine.

²⁵ Kako je lijepa!



- Signor Vechiarelli, zadovoljstvo mi je upoznati vas. - On poljubi moju ruku. Dobro promotrim njegovo lice. To je lice onog muškarca na fotografiji skrivenoj u baršunastoj vrećici na dnu bakine komode. Nastojim ne pokazati svoje iznenađenje, ali jedva čekam da se vratim u hotel i pošaljem Tess poruku o tome.

- *Venite, venite*²⁶ - kaže on.

Ulazimo za Dominicom u radionicu. Sredinu prostorije zauzima veliki seoski stol. Uzduž čitavog jednog zida, od stropa do poda, protežu se duboke police pune komada kože.

Staromodne kositrene svjetiljke vise nisko iznad stola i osvjetljavaju ulašteno drvo kuglama bijeloga svjetla. Ako zatvorim oči, miris pčelinjeg voska, kože i limuna nosi me kući u ulicu Perry. Jedna vrata vode u stražnju prostoriju. Dominic zazove kroz otvorena vrata.

- *Gianluca! Vieni a salutare Teodora ed a conoscere sua nipote. - Dominic se okrene prema meni i podigne obrvu. - Gianluca è mio figlio e anche mio socio.*²⁷

- Krasno. - Pogledam baku, zaključujući da će bik razjarenih nozdrva dogalopirati kroz ta ista vrata, nabiti nas na svoje rogove, zavitlati u zrak, a onda nas pregaziti i ubiti. Baka mi pokazuje da je sve u redu, ali ja joj ni na trenutak ne vjerujem.

- Gianluca! - ponovno poviče Dominic. Ovaj put je to naredba.

Gianluca Vechiarelli, Dominicov sin i partner (prema njegovom opisu) stoji na vratima i čitava ih je ispunio svojom visinom. Odjeven je u smeđu pregaču prebačenu preko radnih hlača i traper košulje koja je oprana već toliko mnogo puta da je praktički bijela. Teško mi je vidjeti njegovo lice jer su radna svjetla prejaka, a on je viši od svjetala.

- *Piacere di conoscerla*²⁸. - Gianluca mi pruži ruku. Prihvaćam je. Moja se ruka izgubi u njegovoj.

- *Come è andato il viaggio?*²⁹ - raspituje se Dominic kod bake o našem putovanju, ali očito mu je do toga stalo koliko je crno pod noktom, više ga zanima njezin dolazak ovamo nego odlazak iz Amerike. Izvuče radne stolce na kotačićima ispod stola i ponudi nam da sjednemo. Ostajem stajati, a on sjedne pokraj bake i podari joj svoju nepodijeljenu pozornost. Čini se da joj ne može doći dovoljno blizu. Ne djeluje kao da mu je i najmanje neugodno što nogama dodiruje njezine i što su mu ruke pronašle put do njezinih koljena.

Dok mu baka prepričava pojedinosti našeg dotadašnjeg putovanja, Gianluca je zaposlen izvlačenjem uzoraka kože s polica i raspoređivanjem tih uzoraka na stol. Duboko diše dok slaže četverokute kože, promotri ih stisnutih očiju i zatim premjesti na drugo mjesto. Bacim pogled na njegovo lice. Zgodan je, ali u njegovoj je kosi više sijedih nego crnih vlasi, pa zaključujem da je negdje pedesetih godina.

Gianluca ima isti nos kao i njegov otac, ravan i lijep, visokog hrbata. Uz usne ima duboke bore, koje su posljedica ili smješkanja ili urlanja, i da se moram kladiti, kladila bih se na ovo drugo. Uhvati me dok ga promatram. Nasmiješi se pa mu i ja uzvratim osmijehom, ali pomalo mi je neugodno, kao da sam uhvaćena u krađi u trgovini.

Gianluca ima blago isturenu gornju vilicu i duboke modre oči, posve iste boje kao

²⁶ Dodite, dodite.

²⁷ Gianluca! Dođi pozdraviti Teodoru i upoznati njezinu unuku. Gianluca je moj sin i moj suradnik.

²⁸ Drago mi je.

²⁹ Kako ste putovale?



jutarnje nebo iznad Arezza. Opće je poznata stvar da Talijani mjerkaju Amerikanke, ali ono što nikad ne čuješ jest da i mi uzvraćamo istom mjerom. Zanima me kvaliteta, integritet i tekstura; na kraju krajeva, fina talijanska zanatska vještina i potraga za njom razlog je iz kojeg smo se popele na ovo brdo, nije li?

Baka i Dominic nisu prestali razgovarati. On nešto kaže i ona se od srca nasmije, što kod kuće čujem tek povremeno. Istina je, nikad je nisam vidjela ovakvu. Da nisam toliko oduševljena divnom kožom koju Gianluca raspoređuje po stolu, pitala bih se koji se to vrag ovdje događa.

- Znači, ti izrađuješ cipele - kaže mi Gianluca.
- Da, ja sam njezin šegrt. - Pokažem na baku. - Učim od nje već četiri godine.
- Ja radim s tatom već dvadeset i tri.
- Opa. I, funkcionira li?
- Gianluca se nasmije. - Ima dana kad je dobro, a ima dana kad baš i nije dobro.
- Kao jutros? - Prekrijem uši.
- Zar ste nas čule?
- Šališ se? Čuli su vas u Pugli.
- Papa? Teodora i Valentine su nas čule kako se svađamo.

Dominic mahne rukom, kao da tjera muhu s kriške kruha. Zatim spusti dlan na bedro, približi stolac još više k baki i nastavi svoj razgovor s njom. Umalo se nagnem preko stola i upitam: - Dome, zašto joj ne sjedneš u krilo.

Ubrzo se ulazna vrata radionice otvaraju i u nju ulazi božanstvena mlada žena i baci svoju torbicu na stol. Ima dugu smeđu kosu i odjevena je u usku suknju od tamnosmeđeg antilopa i otmjenu crnu bluzu. Podigne sunčane naočale na vrh glave i učvrsti njima kosu. Na nogama ima najfiniji par sandala koji sam ikad vidjela. Ravne su, s remenčićima prekrivenim majušnim draguljima boje čokolade, koji vode do središnjeg medaljona u obliku ljiljana, načinjenog od crnog oniksa. Kreće ravno prema Gianluci i zagrlji ga. Očito je toskanski zrak dobar za svačiji ljubavni život osim mogega.

- Baka se okrene i pogleda je. - Orsola!
- Teodora! - Mlada žena prilazi baki i zagrlji je.
- Ovo je moja unuka Valentine.
- Pružam ruku toskanskoj ljepotici. - Drago mi je. Ti si sigurno Gianlucina supruga.
- Gianluca, Orsola, Dominic i baka na to se glasno i dugo smiju.
- Jesam li rekla nešto pogrešno?
- Gianluca je moj tata. - Orsola se naceri. - Upravo si njegov veliki ego učinila još većim.
- Talijan s velikim egom? To je nemoguće - kažem.

Baka mi uputi pogled koji kaže, *Pazi. Tvoj humor u Arezzu ne shvaćaju.*

U pravu je, pa brzo zamećem tragove. - Orsola, moram nešto znati. Gdje si nabavila te sandale.

- Napravio mi ih je naš prijatelj Costanzo Ruocco na Capriju. Svake godine idemo onamo na praznike.

- I ja za nekoliko tjedana idem na Capri.
- Oh, moraš ga posjetiti. Dat ću ti njegov broj i adresu prije no što odeš.

Nadala sam se da ću na ovom putovanju upoznati i druge izrađivače obuće, budući da imam neka umjetnička pitanja na koja mi baka ne može dati odgovor, a ponekad imam neke zamisli koje se baki ne sviđaju pa bi bilo lijepo provjeriti ih kod majstora koji u toj



raspravi nema nikakvog interesa.

Orsola ide za bakom i Dominicom u stražnju prostoriju. Gianluca izvuče još nekoliko uzoraka kože i složi ih na radni stol. Sjednem i počinjem birati neke od njih za bakino odobrenje. Tu je meka bež teleća napa koja bi bila izvrstan izvor za naš Osmina model. Glavom mi se vrte razne mogućnosti dok se osvrćem po radionici. Koža u nijansama bež i slonovače, s otisnutim malim zlatnim firentinskim simbolima, druga s uzorkom pletiva za košaru, još njih u bojama o kojima samo sanjam: lakirana koža boje leda, antilop boje tamnog rubina i lažni leopard na svjetlucavoj crnoj konjskoj struni.

Gianluca je izvukao ladicu iz ormara i odložio je na stol. Prepuna je kožnih vezica u pastelnim nijansama metvica zelene, ružičaste i zlatne; kopči od bijele kože; obruba od crne kože; mašni od lakirane kože s rukom izrađenim kopčama. Istresam sadržaj te ladice na stol jer se čini da ne postoje dvije jednake stvari.

Gurkam tu hrpicu i razdvajam uzorke. Pogled mi privuče neki metalni odsjaj. Izvučem gajtan od zlatne kože, bijelu satensku vrpcu i bijelu teleću napu. Kao da je Chanel, gajtan kakav biste mogli vidjeti na skupocjenoj torbici ili čak kao porub neke kožne jakne, ali ima nešto originalno, četvrtu nit koja zlatu daje dojam sijena.

- Orsola plete gajtane - kaže Gianluca.

- Ovaj je predivan. - Proučavam zlatni gajtan pod svjetlom. - Upravo sam dizajnirala cipelu na kojoj bi bio savršen.

- Orsola ti može napraviti što god želiš.

- Veoma je nadarena. I lijepa. Mora da ti je supruga prava ljepotica jer tvoja kćerka jest... - Zazviždim.

On se nasmiješi. - Orsolina majka jest lijepa. Ali razvedeni smo.

- Mislila sam da razvod braka u Italiji nije zakonit.

- Sad jest. - On se okrene i otvori ormar pun antilop kože jarkih boja. Podiže nekoliko uzoraka i stavlja ih na stol.

Baka se pojavi na vratima stražnje prostorije i proviri. Koljena kao da je sad ne muče. - Onda, vidiš li išta što ti se sviđa?

- U nevolji smo. - Podižem komad meke teleće nape. - Sve mi se sviđa.

Dominic stane iza bake i položi ruku na njezina križa.

- Te kože nemam baš mnogo - kaže.

- Koliko ti treba? - pita Gianluca.

- Možemo dobiti tri para po komadu, zar ne, bako?

Baka kimne.

- Imate li četiri takva komada? - pitam Gianlucu.

- Imamo.

- Uzet ćemo ih. - Pogledam baku.

Ona potvrdno kimne. - Val, zašto ne odabereš i ostalo?

- Zato što nisam sigurna što nam treba? - Glas me izda.

- Jesi, sigurna si.

- Bako, riječ je zalihi za čitavu godinu. Zar ćeš mi povjeriti taj zadatak?

- Apsolutno.

Baka se okrene prema Dominicu. - Vidiš moja koljena?

- Podigne suknju. - Trebaju mi nova.

- Nova?

- Titanska. Rečeno mi je da će mi dati noge plesačice i tad ću se moći verati ovim



brdima kao koza. Ali zasad, morat ću se jednostavno oslanjati na tebe.

Dominic ispruži ruku, baka je prihvati i njih dvoje odu.

- Hm... kamo idete? - vedro upitam.

- Dominic će mi pokazati novu tehniku koju koristi za reljefne ukrase na koži.

Možeš misliti, pomislim dok oni odlaze. Gianluca je skinuo još jednu veliku hrpu kože s polica da je pregledam.

Izvadim bilježnicu za skiciranje iz torbe i prelistam je kako bih pronašla popis stvari koje nam trebaju.

Gianluca stoji iza mene u trenutku kad se bilježnica otvori na mom dizajnu za Begdorfov cipelu.

- Ovo si ti dizajnirala? - pita me.

Potvrdno kimnem glavom.

- *Bellissima*. - Malo suzi oči dok pomnije promatra crtež. - Ambiciozno, nije li?

- Da, komplicirana je, - kažem - ali...

- *Si, si*³⁰ - prekine me on s osmijehom. - Na tebi je da smisliš kako. Zamislila si je i sad ćeš joj podariti život.

Vraćam pozornost na jednu od koža na stolu ispred nas. Gianluca me promatra dok proučavam tu kožu pod svjetlima, tražeći patinu, sjaj i podatnost. Previnem kut kože, kako me je baka naučila, gledajući ima li na njoj pukotina ili nabora, ali ona je u mojoj ruci glatka i raskošna kao tijesto.

Ponekad će štavioci koži dodati neke elemente kako bi prikrili njezine nedostatke. Budući da su naše cipele ručne izrade, nepostojanosti materijala ne mogu se sakriti onako kako je to moguće kod strojno izrađenih cipela. Cesto iznova šijemo šavove dok cipelu prilagođavamo pojedinom kupcu, tako da nam je potrebna čvrsta, nekompromitirana koža. Prelazim rukom preko površine poput maslaca glatkog antilopa. Nije nikakvo čudo da moja obitelj godinama posluje s ovom tvrtkom. Njihova je roba prvorazredna. Pogledam Gianlucu i nasmiješim se s odobravanjem.

On mi uzvratí usmijeh.

Podižem nekoliko komada kože s hrpe i stavim ih na stranu. Ostale vraćam na policu iza svojih leđa.

Gianluca ostane na vratima kako mi se čini dugo vrijeme. Što gleda? Pogledam ga. Djeluje kao da se zabavlja, što je čudno, budući da ja ništa ne govorim. Zar na meni postoji nešto smiješno čak i kad ne nastojim biti smiješna? Izgleda da se *zabavna* prevodi na sve jezike. To je dobro znati, ali sad je dosta. - U redu je, imam sve što mi treba. - Mahnem gajtanom prema njemu pa je slobodan otići.

- *Va bene*³¹. - On se naceri i ode. Ali ja mislim da bi radije ostao.



³⁰ Da, da

³¹ U redu.



Jezero Argento

Budim se uz zvuk blage kiše koja kucka o crijepove na krovu. Sat kaže da je pet ujutro. Ne želim se pomaknuti ispod ovih toplih deka, ali sve sam prozore ostavila otvorene i vidim gdje je pod vlažan od kiše. Ustajem i zatvaram prozore koji gledaju na jezerce, a zatim odlazim zatvoriti i one s pogledom na gradski trg.

Niska, gusta izmaglica nadvila se nad selom, kao čuperci ružičaste šećerne vate. Kroz maglu, vidim kako jedna žena prilazi pansionu. Znatijeljna sam tko bi to mogao biti vani ovako rano ujutro.

Žena hoda polako, ali kad se približi, vidim je kako zavezuje maramu ispod brade. To je baka. Što ona radi vani u ovaj sat? Njezina kišna kabanica raskopčana je ispod pojasa, a ispod nje vidim mahovinasto zelenu suknju koju je jučer nosila. Blagi Bože. Noćas nije spavala u svojoj sobi.

Ispričala sam se od sinoćnje kasne večere kod Vechiarellijevih, znajući da moram poslati nekoliko elektronskih poruka i provjeriti popis za današnju kupovinu tkanina. Ali ujedno sam shvatila da bih bila suvišna i da baka želi biti sama s Dominicom.

Čujem kako se vrata njezine sobe tiho zatvaraju. Kad začujem puštanje vode u kupaonici, koristim taj trenutak i na vrhovima prstiju vratim se u krevet. Navlačim pokrivače oko tijela i zatvorim oči.

Ponovno se probudim u sedam. Skočim iz kreveta, okupam se, sredim frizuru i odjenem se. Zatim pokucam na kupaonska vrata prema njezinoj sobi. Baka ne odgovara. Otvaram vrata i provirim u sobu. Krevet je pospremljen. Naravno da jest! Nije spavala u njemu. Zgrabim svoju platnenu torbu, bilježnice i telefon i odlazim u prizemlje.

Baka sjedi u blagovaonici i čita novine. Odjevena je u mornarsko modru suknju i odgovarajući kašmirski pulover. Kosa joj je počesljana lagano prema van, a na usne je stavila ružičasti ruž.

- Oprosti, zaspala sam.
- Tek je sedam sati. - Baka podigne pogled s novina.
- Da, ali danas imamo veoma mnogo posla. Vožnja do Prata traje dva sata, zar ne?
- Da. Htjela sam razgovarati s tobom o tome. - Baka odloži novine i pogleda me. - Bi li mogla otići onamo bez mene?
- Naravno da bih mogla, bako, ako si sigurna da sama mogu odabrati tkanine...
- Sigurna sam. Jučer si s kožom obavila sjajan posao, savršen. Gianluca će te odvesti u Prato.

- Što ćeš ti danas raditi?

- Dominic me vodi na izlet.

Signora Guarasci stavlja vruću kavu, prokuhano mlijeko i šećer na stol. Donese i košaricu peciva, slatki maslac i pekmez od kupina. - Jeste li dobro spavale? - pita signora.



- Jesmo - uglas odgovorimo baka i ja.
- Ne znam kako možeš reći da si se dobro naspavala, bako. Glasno je grmjelo.
- Da, istina - suglasi se ona.
- Čudim se da si uopće mogla spavati.
- Nije bilo lako - odgovori ona, ne skidajući pogled s novina.
- Svo ono praskanje i lupanje i grmljavina i munje...
- Baka i dalje čita. - Da, strašno.
- Bako, uhvaćena si.
- Valentine, na što ciljaš? - Baka odloži novine i osvrne se. Srećom po nju, još uvijek smo jedine gošće u pansionu Spolti.
- Kad sam se jutros oko pet probudila, kišilo je i otišla sam zatvoriti prozore pa sam te vidjela vani.
- Oh - kaže ona. Ponovno podigne novine i pravi se da ih čita. - Nisam mogla spavati od vremenske razlike pa sam izašla u ranojutarnju šetnju.
- U suknji koju si jučer nosila?
- Baka odloži novine. - Pa sad... - Zacrveni se. - Sad je dosta.
- Mislim da je to divno.
- Stvarno?
- Apsolutno...
- Malo je čudno... - zausti ona.
- Da ja saznam za tu tvoju stranu?
- Pa da. - Baka se nakašlje. - I to nije *jedna* moja strana, to sam ja.
- Odobravam je. Zapravo, i više nego odobravam. Sretna sam zbog tebe. Mislim da je u ovome svijetu teško uopće pronaći ljubav, a da ti imaš... - Ne uspijevam iznaći snage izgovoriti riječ *ljubavnik*, pa zato kažem - ... *prijatelja*, pravi je dar. Zašto se onda praviti da se to ne događa? Nema potrebe da ti ujutro klipšeš planinom i glumiš da si bila ovdje. Spakiraj svoje stvari i odi k njemu. Što se događa u Arezzu, ostaje u Arezzu.
- Baka se nasmije. - Hvala ti. - Otpije gutljaj kave. - To vrijedi i za tebe.
- Hej, ja sam zauzeta. - Pogledam kroz prozor i imam osjećaj da smo u New Yorku i da su svi naši problemi milijun milja daleko. Na trenutak, zaboravljam na Bergdorfov natječaj, naš sve veći dug i agoniju odnosa s Alfredom. Odlučujem čak i Romana odložiti na policu dok ne dođemo na Capri jer sam umorna od analiziranja naše veze. Jedino što sad vidim je proljeće u Italiji koje se rascvjetava, s majušnim pupoljcima zelenila što probijaju kroz sive grane. - Ali prije no što odeš, moram znati jednu stvar. - Izvadim svoju bilježnicu.
- Koju?
- Što misliš, koliko dvostranog satena trebamo za radionicu?

Stojim na pločniku ispred pansiona Spolti i čekam da Gianluca dođe po mene. Jutarnja magla se podigla, ostavivši kaldrmu čistom i vlažnom, a zrak oštirim.

Arezzo je čuven po svojoj vjetrovitoj planinskoj klimi i to se i sad potvrđuje. Odjevena sam u majicu bez rukava od ružičaste vune i prikladan bolero koji je moja majka pronašla na popustu od 75 posto u Loehmannu. Odajući priznanje gdje je to priznanje zaslužno, moja majka uporno tvrdi da se u Loehmannu mogu pronaći sjajne stvari, ako čovjek traži. Bolero je bio jedna od njezinih najvećih pobjeda, budući da je od božanstvenog, čvrsto tkanog kašmira boje pijeska.



Gianluca zaustavlja automobil i izlazi. Dolazi na drugu stranu i otvara mi vrata.

- Dobro jutro - kaže.

- Dobro jutro. - Dok ulazim u automobil, zapahne me miris njegove kože; svjež je i limunast. On zatvori vrata i provjeri kvaku kao da je brava na bankovnom trezoru. Sigurna sam da ga je Dominic upozorio da će ga, ispadnem li slučajno iz automobila dok sam njemu na brizi, morati ubiti zbog moje bake.

Gianluca prilazi vozačkim vratima i zauzima svoje mjesto za volanom. Vozi stari mercedes, ali unutrašnjost još uvijek miriši na novu kožu, a mornarsko modri lim ulašten je do visokog sjaja.

Gianluca nagazi gas kao da juri s prvoga položaja na startu NASCAR-ove utrke u Ponocosu.

- Opa! - kažem ja. - Vozi ispod stotke na sat, molim te.

Pregledavam poruke. Odgovaram na Wendyn upit o hotelu, Gabrielov o koži i mamin o baki. Roman piše:

Sanjam o tebi i Capriju. R.

Otpisujem:

Tim redoslijedom? V.

- Sviđa ti se ta stvarčica? - Gianluca pokazuje na moj mobitel.

- Ne bih mogla živjeti bez nje. U stalnom sam kontaktu sa svima koje znam. Kako bi to moglo biti loše?

On se nasmije. - Kad razmišljaš?

- Čudno da to pitaš. Zapravo sam sinoć ugasila ovu stvarčicu, namakala se u kadi i nakon toga malo čitala.

- *Va bene, Valentina.*

To je čudno, samo me moj otac ikad nazvao Valentina.

On nastavi: - Ja ne volim te stvarčice. Prekidaju život. Ne možeš nikamo otići, a da ne zvrče ili ne zasvira neka glupa pjesma.

- Žao mi je što ti to moram reći, Gianluca, ali mislim da će ove stvarčice - na to podignem svoj mobitel - ostati gdje jesu.

- Ah. - On odmahne rukom, odbacujući čitavu matricu suvremene komunikacije.

- Oh, oprosti. Neprirođena sam i šaljem poruke umjesto da razgovaram s tobom. - Prebacujem mobitel na bešumno i stavim ga u torbicu.

Zamjećujem kako se kutak njegovih usana izvija u osmijeh. U redu, Gianluca, pomislim, ti si Talijan. Muškarac si. Ovo je sve zbog tebe. - Sad sam samo tvoja - kažem mu.

Kako bi me nagradio za nepodijeljenu pozornost, Gianluca često usporava kako bi mi pokazao pročelje neke rokoko crkve ili Gospinu kapelicu uz cestu, koju je postavio neki pobožni seljak, ili neko stablo koje raste samo u ovome kutku svijeta. U predgrađu Prata, skreće s autoceste na sporednu cestu. Hvatam se za dršku iznad vrata dok poskakujemo po pošljunčanoj cesti.

Gianluca uspori i ja kroz stabla ugledam jezero. Svjetluca kao svijetloplavi svileni taft. Rubove vode zamućuju divlji listovi na tamnozelenim stabljikama, koji se povijaju iznad obale. Pohranjujem tu kombinaciju boja u pamćenje. Kako bi bilo raskošno kreirati cipelu boje leda s obrubom od tamnozelenog perja. Spuštam prozor da malo bolje pogledam. Sunce udara vodu kao gomila srebrnih strijela.



- Ovo je jedno od mojih najdražih mjesta. Jezero Argento. Ovdje dolazim razmišljati. Dražesnu tišinu prekida zujanje mog mobitela. Stidim se što kvarim Gianlucin sveti prostor.

- Samo daj, javi se. Ne mogu se boriti protiv napretka.

Pogledam Gianlucu koji se nasmije, a zatim se i sama nasmijem. Posežem u torbicu i provjeravam mobitel.

Roman je poslao poruku:

Ti prva. Uvijek i zauvijek. R.

Nasmiješim se.

- Dobre vijesti? - pita Gianluca.

- O, da. - Vraćam mobitel u torbicu.

Tvornica svile u Pratu smještena je u modernoj zgradi, nepravilnoj građevini obojanoj zagasito bež bojom, i ima visoku ogradu od ukrasnog čelika. Nisko zelenilo uz rub ograde daje joj njegovan izgled.

Mnogi veliki dizajneri dolaze ovamo kupiti tkanine. Europljani vizionari stare garde, kao što su Karl Lagerfeld i Alberta Ferreti, ali i novi talenti kao Phillip Lim i Proenza Schouler, putuju u Prato. Neki dizajneri čak podižu ostatke tkanine s poda i utkaju ih u originalne dizajne; očito, čak su i otpaci ove tvornice vrijedni.

Kad se zaustavimo na porti, Gianluca pokazuje svoju osobnu iskaznicu. Od mene traže putovnicu. Gianluca je otvori na stranici s fotografijom i pruži čuvaru.

Kad se parkiramo, čekam da mi Gianluca dođe otvoriti vrata. Bio je pristojan glede zujanja mog mobitela, pa mu neću potkopati pravu talijansku pristojnost. Kad otvori moja vrata, uhvati me za ruku kako bi mi pomogao da iziđem. Od dodira njegove ruke, osjećam lagane žmarce niz kralježnicu. Mora da je to od proljetnog povjetarca, svježeg na vrelom suncu.

Prolazimo kroz ulaz s recepcijom s prozorčićem. Gianluca prilazi prozorčiću i zamoli da pozovu Sabrinu Fioravanti. Za nekoliko trenutaka, pojavi se žena dobi moje majke, s naočalama za čitanje na lančiću oko vrata, i pozdravi nas.

- Gianluca! - uzvikne.

On je poljubi u oba obraza. - Ovo je signora Fioravanti.

Žena se rukuje sa mnom, zadovoljna što se upoznajemo. - Kako je Teodora? - pita.

- Dobro je?

- *Vecchia*³²? - pita signora. - Kao ja.

- Samo po brojkama, ali ne i duhom. - Pomislim što u tom trenutku smjera moja osamdesetgodišnja baka.

Slijedim Sabrinu u tvornicu, u odjel gotovih tkanina, gdje se kićena svila glača i stavlja u bale koje suču tkaninu na ogromne kotače debljine debla. Ne mogu odoljeti da ne dodirnem tkanine, glatki pamučni saten izvezen tankim zlatnim nitima i baršun s četvorokutima sirove svile.

- Trebaju vam dvostrane tkanine? - pita Sabrina.

- Da. - Posežem u torbicu po popis. - I taft s baršunastim naličjem i prugasta svila, ako je imate. - Duboko udahnem.

- Postoji li neki problem? - pita me Gianluca. Pokazuje na duboke bore koje stvaraju

³² Stara?



broj jedanaest između mojih

- Ne, samo razmišljam - lažem.

- Što?

- Znaš, bore od brige. Ne obazirem se na njih.

Sabrina se vraća s nekim mladićem koji nosi hrpu uzoraka tkanine. Trebat će mi većina dana da ih pregledam. Sad znam zašto imam bore od brige. Ovo je velik posao, a baka nije ovdje da me uputi. Previše je zaposlena bacanjem lira s Dominicom pod toskanskim suncem, da bi se došlepala do ove tvornice i pregledala na stotine uzoraka tkanine kako bi pronašla ono što nam treba. Osjećam se napuštenom, eto što je. Ali sad je prekasno, sad smo ovdje i moram to učiniti sama.

Sabrina odlazi. Privlačim stolac i odložim torbicu na stol iza sebe. I Gianluca privuče stolac i sjedne sučelice meni. Stavljam popis na stol i počinjem pregledavati tkanine.

- U redu. - Pogledam Gianlucu. - Ka prvo, treba mi izdržljivi satenski žakard. Bež boje.

Gianluca prelista jednu hrpu i izvuče jedan uzorak. Podigne ga da ga bolje vidim.

- Ne smije biti previše ružičaste u bež - kažem mu. - Treba biti više zlatne.

Stavljam sa strane tkanine koje bi bile previše tanke čak i da ih same postavimo. Gianluca slijedi moj primjer. Zatim počne slagati na hrpu čvršće tkanine. Pronalazim teški dvostrani saten s filigranskim zlatnim viticama. Pitam se bismo li mogle rezati preko veza i nevoljko stavljam tkaninu sa strane.

- Ne sviđa ti se? - pita Gianluca.

- Predivna je. Ali mislim da ne mogu rezati oko uzorka.

Gianluca podiže tkaninu. - Možeš. Možeš kupiti dodatnu količinu i poprečno ponoviti uzorak. - Nabere tkaninu na stolu, a zatim je podvije. - Vidiš? Isto je i s kožom.

- U pravu si.

Stavljam svilu s viticama na vrh hrpe za kupnju. Uzoraka među kojima mogu birati neizmjereno je mnogo, ali odabir je fenomenalan. Počinjem zamišljati cipele od svakog uzorka koji uhvatim u ruku: kantonskog krepa, peau-desoie³³, matelasse, imitacije baršuna, faille³⁴ i svilenog sukna s prugama iste nijanse. Prepuštam se zabavi takvog zamišljanja i postajem sve brža prebirući duže vrijeme po uzorcima.

- Voliš li raditi cipele? - pita Gianluca.

- Zar se vidi? - Označim još jednu stavku na popisu. - Voliš li ti raditi kao štavilac?

- Ne baš naročito. - Sad Gianluca ima broj jedanaest između obrva. - Tata i ja se svađamo. Već je godinama tako. Ali gore je otkad je majka umrla.

- Koliko je dugo tvoj otac već udovac?

- U studenom je bilo jedanaest godina. - Podiže hrpu lanenih uzoraka s kraja stola. - Jesu li oba tvoja roditelja živa?

Potvrdno kimnem glavom.

- Koliko imaju godina?

- Otac ima šezdeset i osam. Ako ikad upoznaš moju mamu, ne smiješ se izbrbljati, ali ona ima šezdeset i jednu godinu. U mojoj obitelji imamo problema s godinama.

- Kakvih problema?

- Ne volimo ostarjeti.

- Tko voli? - On se nasmiješi.

³³ *Peau de soie* - srednje teški drapirani materijal sa satenskim tkanjem tkana rebrasta

³⁴ tkanina od svile ili vještačka svila ili pamuk



- Koliko ti imaš godina?
- Pedeset i dvije - odgovori. - Prestar sam.
- Za što? - pitam ga. - Za promjenu posla? To bi mogao u čas posla.

Gianluca slegne ramenima. - Moja je dužnost raditi s ocem. - Djeluje kao da se pomirio sa svojom sudbinom, ali kao da nije uistinu nesretan zbog nje.

- U Americi, kad nam nešto ne odgovara, mi to promijenimo. Vratimo se u školu i steknemo novu vještinu, ili promijenimo posao ili poslodavce. Nema potrebe rintati na poslu koji ne voliš.

- Mi u Italiji ne mijenjamo posao. Moje želje nisu najvažnije. Imam odgovornosti i prihvaćam ih. Potreban sam ocu. Puštam ga da misli da je on gazda, ali što je stariji, njegov odmor postaje sve duži.

- I kod bake je jednako.
- Ti radiš u obiteljskom poslu. - Gianluca zvuči obrambeno.
- Da, ali sama sam to odabrala. Željela sam raditi cipele.
- Mi ovdje ne biramo. Obiteljski snovi postaju naši snovi.

Razmišljam o svojoj obitelji i kako je ovo što je Gianluca rekao nekoć vrijedilo i za nas. Obitelj je bila prva, ali sad se čini da je moja generacija sve to pustila. Nikad ne bih mogla raditi s majkom, ali s bakom je drukčije. Generacija koja razdvaja baku i mene kao da nas povezuje u zajedničkom cilju. Međusobno se razumijemo na način koji funkcionira i poslovno i privatno. Možda je to zato što je njoj potrebna pomoć, a ja sam se zatekla uz nju u pravome trenutku da joj tu pomoć pružim. Ne znam. Ali moji snovi i snovi moje bake nekako su se susreli i stopili, stvorivši nešto novo za nas obje. Čak i sad, čini se, predaje mi uzde; nije važno što konj hramlje i ne vidi, za nju Obućarska tvrtka Angelini nešto vrijedi, a za mene je, čak i sa sve većim dugom i proizvodnjom cipela po mjeri u ozbiljnoj opasnosti, neprocjenjiva baština. Samo se nadam da ću je uspjeti sačuvati kako bih je mogla proslijediti sljedećem naraštaju.

Gianluca i ja ulazimo u visok atrij u središtu tvornice, gdje radnici provode odmor. Neki od mlađih su na svojim BlackBerryjima, drugi pričaju na mobitele, a sredovječni zaposlenici pijuckaju espresso i jedu voće. Ovdje ima radnika koji su umalo bakine dobi, što je velika razlika u usporedbi sa situacijom u Americi. Ovdje starije obrtnike - majstore - poštuju i sastavni su dio procesa izrade tkanina. Ovo bi trebao vidjeti moj brat Alfred, kako bi shvatio zašto baka i nadalje radi. Zadovoljstvo koje jedan obrtnik traži, ali tek nakon godina i godina učenja, jest savršenstvo samo. Majstor ga možda ne postigne, ali nakon godina učenja, obuke i iskustva, možda mu se približi. To je samo po sebi cilj kojemu vrijedi stremiti.

Gianluca mi donese kavu s mlijekom, a sebi bočicu vode. - Moja je supruga pila kavu s mlijekom, nikad espresso.

- To je cura mog kova.

Gianluca sjedne pokraj mene.

- Osjećam se krivom što si zapeo sa mnom. Sigurna sam da imaš važnog drugog posla.
- Imam li? - On se nasmiješi.
- Naravno. U Arezzu imaš kćerku i obitelj. Vjerojatno imaš i neki hobi ili djevojku.

On se nasmije.

- Što je u tome smiješno?
- Ti baš nisi nimalo suptilna.



- Oprosti. Samo pokušavam razgovarati.

On otpije vode i ostavi da moje pitanje leži na stolu kao ona odbačena hrpa tankog svilenog platna. Ali mene ovaj muškarac zanima, ne znam zašto. Nemam što izgubiti, pa počinjem čačkati po osobnim stvarima. - Zašto si se razveo?

- Zašto se ti nisi udala? - odgovori mi protupitanjem.

- Ti prvi.

- Moja se supruga željela preseliti u grad. Ali znala je da ne mogu napustiti oca. Stoga smo se dogovorili da će ona živjeti u Firenci, a ja u Arezzu, i da ću je posjećivati ili će ona vikendom dolaziti kući. Orsola se spremala na fakultet i činilo se da bi taj aranžman mogao funkcionirati. Činili smo što smo morali, što smo željeli. Ali to ne sačinjava brak.

- Meni zvuči idealno. Veoma je romantično kad se dva života ponekad spoje i polete iskre.

- To ništa ne valja. Jedno drugoga podrazumijevate.

- Pričaj mi o tome. - Razlozi iz kojih se Gianluca razveo zvuče strašno slično izlikama koje koristim kad me Roman razočara. Ponekad imam osjećaj da svoju vezu stavljamo na čekanje kako bismo obavili svoj posao. Međutim, nekako mislim da ljubav sve to uredi. Nije li ljubav najpraktičnija od svih osjećaja? Nije li ona konstanta? - Voliš li je još uvijek?

- Ne vjerujem da možeš voljeti nekoga tko tebe ne voli.

- Ponekad si ne možeš pomoći.

- Ja mogu - jednostavno kaže. - A sad ti meni ispričaj o sebi.

Moj mobitel zavibira. Izvučem ga iz torbice. - Spasila me tehnologija. - Provjeravam mobitel. - Gabriel je - kažem naglas. - Odgovorit ću mu kasnije.

- Tvoj dečko? - pita Gianluca.

- Ne, ne. Samo prijatelj. - Zatvaram mobitel i vraćam ga u torbicu. - Trebali bismo se vratiti na posao - kažem.

Slijedim Gianlucu atrijem natrag do hodnika prema radionici. Staklena vrata odvajaju aatrij od radionice. Gianluca utipka sigurnosnu šifru. Promatram naš odraz u staklu.

- Baš smo zgodan par, ha? - kaže on, susrećući moj pogled na staklu.

Pristojno kimnem glavom. Sjetim se nečega što mi je Gabriel rekao još na koledžu. Rekao mi je da muškarac nikad ne provodi vrijeme s nekom ženom ukoliko nešto ne želi. Gianluca provodi strašno puno vremena sa mnom. Pitam se što želi. Još posla? Možda. Ali mi godišnje ne možemo proizvesti više cipela no što proizvodimo. Mala je vjerojatnost da ću udvostručiti narudžbu kože. On gotovo kao da želi izliku da ne bude u štavionici. Čula sam ono vikanje. Kod Vechiarellija i sina nije samo igra i zabava. Možda sam ja njegova izlika da se malo izvuče iz štavionice.

Vraćamo se u radionicu i zauzimamo svoja mjesta za stolom. Sabrina je na njemu ostavila novu hrpu uzoraka.

- Još uvijek si ti na redu - kaže Gianluca. - Želim znati nešto o tebi. Pričaj mi o svom dečku.

- Ime mu je Roman. Glavni je kuhar u svom vlastitom restoranu. Spravlja rustičnu talijansku hranu.

Gianluca se nasmije. - Sva talijanska hrana je rustična. Već dvije tisuće godina hranimo se jednako. Hoćeš li se udati za tog Romana?

- Možda.

- Je li te zaprosio?

- Još ne. - Izraz na Gianlucinom licu ide mi na živce. - Hej, samo da se zna, u životu sam



već dobila bračnu ponudu.

- Naravno, imala si mnogo udvarača.

Samo ga pogledam. Šali li se ili me uistinu smatra fatalkom? Neka misli što hoće. Moja ljubavna prošlost, moja pre-Roman era, čini mi se davnom poviješću. Kad putuje, žena može iznova smisliti ili u cijelosti izbrisati svoju prošlost. To je jedna od velikih prednosti odlaska od kuće.

- Želiš li djecu? - pita on.

- Znaš, jako dugo ih nisam željela. Ali sad mislim da bih mogla imati djecu.

- Koliko imaš godina?

- Krajem ovog mjeseca napunit ću trideset i četiri.

On tiho zazviždi. - Bolje ti je da požuriš.

- Tko si ti? Policija za plodnost?

- Ne, samo sam stariji i imam iskustva. Za odgoj djece potrebna je energija. Trebala bi brzo imati djecu. To je najbolje što sam ja ikad učinio.

- Orsola je prelijepa i ima velikodušno srce. Trebao bi biti veoma ponosan na nju.

- Ona je najbolje što je izišlo iz mog braka.

- Misliš li da ćeš se ponovno oženiti?

- Ne - brzo odgovori.

- Izgleda da si glede toga odlučio.

- Imam kćerku. Kakve bi imalo svrhe ponovno se oženiti?

- Oh, ne znam. Iz ljubavi, možda?

- Ljubav nije ta koja sačinjava brak - kaže on. - Ljubav možda započinje brak, ali nešto drugo ga dovršava.

- Stvarno? - Odložim uzorke i nagnem se prema njemu.

- Molim te, objasni mi.

- U Italiji je brak nekoć bio združivanje dviju obitelji - započinje Gianluca.

- Da, i spajanje njihove imovine - kažem kimajući glavom. - Svojevrsni poslovni dogovor.

- Točno. I njihova vjerovanja o tome kako valja živjeti i stvoriti zajednički život. Ali ponekad se obitelji ne isprepletu. Vjerujem da je mene moja supruga voljela, ali mislila je da ću postići velike stvari u životu. A kad ja to nisam učinio, otišla je.

- Što je ona očekivala?

On mahne rukom. - Gradski život.

- Znaš, Gianluca, gradski život nije tako loš.

- Ja ga ne želim.

- Kako ga možeš ne željeti? On je najbolji. Baka i ja živimo u Greenwich Villageu u New York Cityju. I imamo vrt na krovu u kojem uzgajamo rajčice i ponekad, noću, toliko je mirno da pomisliš da si pokraj onog jezera koje si mi jutros pokazao. Stvarno.

- Ne vjerujem ti.

- Možda zato što je tamo toliko mnogo zgrada, i živimo tako blizu jedni uz druge, ali više cijenimo prirodu. Svako stablo je fascinantno. Cvijeće neprocjenjivo. Gradski ljudi toliko vole cvijeće da se ono kroz čitavu godinu hrpimice prodaje na svakom uličnom uglu.

- Meni je draže polje puno cvijeća.

- I to možeš dobiti, ako se odvezeš vlakom do botaničkog vrta u Bronxu. I nebo više primjećuješ. Naravno, ne mislim da išta može nadmašiti boje talijanskog neba, ali i ono



koje mi imamo veoma je lijepo.
grimizine zalaske sunca iznad

Zagađenje omogućuje neke božanstveno
New Jerseya.

On se nasmije. - Samo ga nemoj udisati.

- Najbolje od svega, naša zgrada gleda na rijeku Hudson. Rijeka je široka i duboka i kod Staten Islanda se u širokom luku ulijeva u Atlantski ocean. Kad dođe zima, rijeka se zaledi i nastane široko prostranstvo srebrnog leda. Nikad se ne zaledi čitavom širinom, kao jezero - na kojemu čovjek može klizati - umjesto toga se pretvori u velike sive komade leda nalik dijelovima slagalice, koji poskakuju na vodi dok ih sunce ne otopi. Ali danima, kad je hladno, vidiš kako se ti sivi komadi leda sudaraju jedan o drugoga, ondje gdje su nekoć pristajali jedan uz drugoga. A noću, prošećeš li uz rub rijeke, jedini zvuk koji ćeš čuti bit će tiho kuckanje komada leda dok plutaju po površini, a rijeka ispod njih nadire.

- Tako je mirno?

- Gotovo nijemo. Tijekom zime, parkovi i šetnica su prazni. Ja šećem onuda i rijeka je samo moja. Pitam se kako taj pogled može biti besplatan. Ali besplatan je.

- Pripada tebi.

- Pravim se da mi pripada. Jednog jutra prošle zime sama sam šetala dokom. Rijeka je bila zaleđena, ali nešto novo privuklo mi je pogled. Bio je to bljesak nečeg rubinski crvenog što se ljuljuškalo na komadu leda. Prišla sam kraju doka. Tri galeba uhvatila su ribu, veliku ribu. Proboli su je i sad su je jeli. Ono crveno što sam vidjela u daljini bila je riblja krv. Isprva sam okrenula glavu. Ali onda sam morala ponovno pogledati. Bilo je nečeg silno zanimljivog na paleti crne rijeke, srebrnog leda i riblje krvi boje kestena. Bilo je strašno, ali ujedno lijepo. Nisam mogla odvratiti pogled.

Gianluca pomno sluša svaku moju riječ.

Nastavljam: - To jutro sam nešto naučila o samoj sebi.

- Što si naučila? - Gianluca se nagne prema meni, čekajući moj odgovor.

- Mogu pronaći umjetnost i u najgorem trenutku. Nekoć sam vjerovala da se moja umjetnost mora baviti stvarima koje mi donose radost i daju nadu. Ali spoznala sam da umjetnost možeš pronaći u svim vidovima života, čak i u boli.

Dok nas Gianluca vozi natrag u Arezzo, pregledavam uzorke tkanine koje smo odabrali u tvornici svile. Meni je najdraži onaj od dvostrane svile s uzorkom rukom naslikanih kala lijana koji se ponavlja. Zamišljam kako tu tkaninu koristim za izradu otmjene cipele na navlačenje s gajtanima od crnog baršuna. Među uzorcima, samo ih je nekoliko naših starih, standardnih odabira. Nadam se da baka neće imati ništa protiv. Poduzela sam velik korak i dala narudžbu. Doživjela sam trenutak posvemašnjeg ushita kad sam prvi put u životu potpisala svoje ime na crticu označenu DIZAJNER na narudžbenici.

Sunce ovdje ne zalazi toliko, koliko zaranja iza brda. Sumrak kao da traje samo nekoliko trenutaka, i nakon toga se na grimiznom nebu pojavi mjesec kao rozeta tučenog vrhnja. Taj mjesec je romantičan i ja se nimalo ne čudim što je baka opčarana njime. - Znaš, tvoj otac i moja baka...

Gianluca svrne pogled sa ceste i pogleda me.

Napravim rukom međunarodni znak za seks.

On se nasmije. - Godinama. Otkad je umro tvoj djed.

- Zar tako dugo? - Kako vam se to sviđa? Mislila sam da znam sve obiteljske tajne.

- Bili su dobri prijatelji. Sad su nešto više.

- Mnogo više.



- Moj otac je bio dobar prijatelj i s tvojim djedom. Djed ti je bio silno pametan. Sjajna osoba. Kao ti - kaže Gianluca, skrećući s autoceste na bočnu cestu.

- Još jedno jezero? - pitam.

- Ne. Večera. - Nasmiješi se on.

Gianluca ponovno brzo skreće na novu sporednu cestu. Na čistini ispred nas, nalazi se dražesna kamena seoska kuća osvijetljena bakljama na ulazu. Ispred nje, parkirano je nekoliko automobila.

- Ovo je Montemurlo - kaže on. - Na pola smo puta do kuće.

Nakon što parkira automobil, položi ruku na moja križa kako bi me uveo u restoran. Uviđam da ubrzavam korak, ali on samo produži svoj kako bi održao korak sa mnom. Kad stignemo do vrata, Gianluca mi pokazuje da prođem kroz praznu blagovaonicu i iziđem u stražnji vrt.

Desetak stolova postavljeno je na trijemu ograđenom niskim zidom od poljskoga kamena. Zavjetne svijeće osvjetljavaju uštirkane platnene stolnjake na stolovima. Niz plamtećih baklji iza zida baca rječiće svjetla na polje. Čujem zvuk vode koja žubori.

Negdje napola udaljenosti, nalazi se veličanstven vodopad koji se slijeva niz planinu u malo jezero. Mjesečina na površini vode izgleda kao nabori bijele čipke na bijelom taftu. - Ako je hrana upola kao pogled, imamo pobjednika - kažem Gianluci.

Gianluca mi odmiče stolac da sjednem. Smješta me licem prema vodopadu. Zatim okrene svoj stolac prema meni, sjedne i prekriži duge noge. Zadnji put sam vidjela muškarca da ovako sjedi kad je to učinio Roman, za bakinim pultom, nakon što mi je pripremio večeru.

Konobar prilazi našem stolu i njih dvojica razgovaraju brzim talijanskim i toskanskim narječjem koje mi počinje zvučati poznato. Konobar otvara bocu vina i stavi je na stol. Proćelav je, s naočalama i odmjeri me od glave do pete, kao da kupuje meso za gulaš, prije no što se vrati u kuhinju.

Zatvaram jelovnik. - Znaš što? Naruči ti za mene.

- Što voliš? - pita Gianluca.

- Sve.

On se nasmije. - Sve.

- Tužno, ali istinito. Ja sam u onoj samotnoj kategoriji žena koje nazivaju stvarnim izjelicama. Nemam averzija, alergija ni antipatija.

- Ti si jedina žena na svijetu koja je takva.

- Oh, ja sam apsolutni unikat, Gianluca.

Konobar donosi tanjur hrskavog talijanskog prepečenog kruha s tankim kriškama talijanskog pršuta pošćekropljenog medom od kupina. Kušam ga.

- Sviđa li ti se?

- Fenomenalno je. Rekla sam ti. Volim svu hranu. Nabavi mi staklenku ovog meda.

Dok se naše jelo priprema, razgovaramo o danu koji smo proveli u tvornici i finom umijeću utiskivanja uzoraka na kožu. Nakon nekog vremena, konobar donosi veliku zdjelu tjestenine pošćekropljene maslinovim uljem. Zatim iz džepa svog prsluka izvuče malu staklenku. Skine poklopac i iz malene, bijele pamučne krpice izvadi tartuf (koji izgleda kao kvrgava bež repa). Zatim tankim srebrnim nožem brzim potezima prelazi preko tartufa koji pada na vruću tjesteninu u tankim listićima, dok je ne prekrije.

- Voliš li tartufe?

- Da - odgovorim ustima punim tjestenine i drvenastog, slatkog tartufa. Osjećam se



čudno jer jedem tartufe, kao da

- Ti stvarno voliš jesti. Žene

po jelu kao ptičice.

- Ja ne - odgovorim. - Jelo mi je među tri najdraže stvari na popisu.

- Koje su druge dvije?

- Bicikl s četiri brzine u vrući ljetni dan i večernja haljina Johna Galliana u hladnoj zimskoj noći. - Otpijem gutljaj vina. - Koje su tvoje tri najdraže stvari?

Gianluca kratko razmisli. - Seks, vino i dobar san.

Kategorija dobrog sna naglašava razliku od osamnaest godina između nas. Moji roditelji provode mnogo vremena govoreći o spavanju. Međutim, neću to istaknuti Gianluci, niti ću spomenuti da su jedini stariji muškarci s kojima sam se ikad družila bili moj djed i moj otac. Ljubavi između svibnja i prosinca nikad nisu bile za mene. Kad je riječ o ljubavi, volim sva četiri godišnja doba, pojedinačno kušana i raspoređena. Ni u kom slučaju ne želim preskočiti ljeto i jesen i ući ravno u zimu, ali vrijeme koje provodim s Gianlucom pomoglo mi je da shvatim vrijednost prijateljstva sa starijim muškarcem. Oni imaju mnogo toga ponuditi, posebice kad je ljubavna veza sigurno izvan jednadžbe. Od njega sam danas mnogo naučila - sam savjet o šivanju ponovljenih uzoraka vrijedio je putovanja. On također sluša, kao da je važno sve što ja imam reći. Mladići često hine da slušaju, ali misli su im na smjeru kojim se večer razvija, a ne ondje gdje u tom trenutku jest.

Konobar nam ponudi espresso. Gianluca mu kaže da pričeka.

- Želim ti nešto pokazati. Dođi.

S trijema niz kamenih stuba vodi širokog polja ispred vodopada. Gianluca skakuće niz stube, jasno mi dajući do znanja da je ovdje bio mnogo puta ranije. Slijedim ga.

Trava je već mokra od noćne rose pa skinem sandale i hodam bosa. Gianluca ispruži ruku i uzme moje sandale, držeći ih u jednoj ruci, a drugom uhvati moju. Tu gestu smatram više no neznatno prisnom, ali ne mogu dokučiti kako da izvučem ruku iz njegove, a da pritom ne ispadnem nepristojna. Osim toga, tu je i čimbenik vina. Popila sam dvije čaše. Danas jedva da sam išta pojela pa lebdim na tom divnom oblaku zvanom ošamućenost od dva pića dok prelazimo polje.

Stižemo do dubokog jezera vode boje modre tinte u podnožju vodopada. On se okrene prema meni. Voda ponire tako glasno da ne možemo razgovarati. Izvlačim ruku iz njegove i stavljam je u džep. On možda jest stariji, ali još uvijek je muškarac i budem li se za išta držala, tad će to biti Roman Falconi, kod kuće u Americi.

Ispružim ruku kako bih uzela svoje sandale. On mi ih daje. Krećem prva i vraćam se do našeg stola, na kojem je konobar ostavio kavu s mlijekom za mene, espresso za Gianlucu i zdjelu zrelih bresaka.

Uvlačim se u krevet i otvorim mobitel. Nazovem Gabriela.

- Kako je u Italiji?

- Opasno - odgovorim.

- Što se dogodilo?

- Baka ima ljubavnika.

- Oh, tako je opasno. Da nešto raščistimo. *Baka* ima ljubavnika, a ja sam sâm? Zamisli ti to.

- Hej, ne sviđa mi se kako to zvuči.



- Znaš što hoću reći. Ona ima osamdeset godina! Očito živahnih osamdeset - priznaje Gabriel.

- Postaje još gore. Sin njezinog dečka mi se uvaljuje.

- Prepusti se.

- Neću! Nikad ne bih prevarila Romana.

- Zašto mi onda to govoriš? Hej, bez prstena nema prevare. - Gabrielova filozofija: ne postoji prevara ako nema zaručničkog prstena. - Koliko godina ima Marmaduke?

- Gianluca. Pedeset i dvije.

- Dobro pedeset i dvije ili loše pedeset i dvije?

- Dobro pedeset i dvije. - Barem sam iskrena. - Iako, sijed je.

- Tko nije?

- Zaboravi da sam išta rekla. Zaljubljena sam u Romana.

- Drago mi je, jer to je jedini način da dobijem stol u Ca' d'Oro. A želim stol u Ca' d'Oro što ga češće mogu dobiti. Tvoj dečko je bomba.

- Je li bio dobar prema tebi?

- Tretirao me kao kralja. Čovjek bi pomislio da sam kritičar *New York Timesa*, a jedva razlikujem svinjska leđa od janjeće goljenice.

- Dobro za tebe. Hej, jesi li provjerio Romanovu pomoćnu kuharicu?

- Jesam. Ime joj je Caitlin Granzella. Upoznao sam je pri obilasku kuhinje.

- I?

- Daleko si od kuće. Ne treba ti slika u mislima.

- Gabriele!

- Dobro, dobro. Moram biti iskren. Zamisli Nigelu Lawson. Licem i tijelom. Vitku, ali zaobljenu. Građena je kao boca šampona Preli.

Ne kažem ni riječ. Ne mogu. Moj dečko ima božanstvenu pomoćnicu, a mene neće biti *tjednima*.

- Valentine? Diši. I ne brini. Mislim da gospodin Falconi ima trajne planove s tobom.

- Misliš?

- Jedino o čemu je govorio bio je Capri i kako će ti sve pokazati, i kako će po prvi put u životu otići na pravi odmor jer postoji samo jedna djevojka na čitavom svijetu s kojom želi biti nasukan na jednom talijanskom otoku - a ta djevojka si ti. Zato ne brini o gospodici *režem i sjeckam* u kuhinji Ca' d'Ora. On ne sanja o njoj. Lud je za tobom.

Gabriel i ja zaželimo jedno drugome laku noć i ja utonem u jastuke i sanjam o Romanu Falconiju. Zamišljam njega, modro more, ružičaste oblake i vrelo sunce iznad Caprija. Dok me hvata dubok i zadovoljan san, zamišljam oko tijela ruke svog ljubavnika na toplom pijesku.





Otok Capri

Zadnji tjedan prije odlaska iz Arezza, baka, Dominic, Gianluca i ja odradili smo postolarski obilazak Italije. Odvezli smo se do Milana i prošli kroz tvornicu Mondiale, kupivši dovoljno kopči, vezica i kvačica za još deset tisuća pari cipela.

Dok smo bile u Milanu, upoznale smo Bretovu međunarodnu poslovnu vezu, skupinu talijanskih financijera koji rade s dizajnerima koji se upuštaju u zajednički posao u Italiji i Americi. Podržali su Bretovu zamisao da razvijemo i drugu liniju proizvoda, sekundarnu našim cipelama po mjeri. Objasnila sam im da se u tom pogledu razvijamo. Spomenula sam mogućnost Bergdorfovih izloga, što je njima bilo uzbudljivo, budući da često posluju s cijenjenom kompanijom Neiman Marcus koja je sad vlasnik Bergdorf Goodmana.

Otišle smo i u Napulj upoznati se s Elisabettom i Carolinom D'Amico, stručnjakinjama za ukrase. Izgubila sam se u njihovoj radionici, pravoj igraonici za svakog dizajnera, prostorijama ukrasnih vezica i remenčića, perličastih kopči, mašni i karika. Te žene imaju smisla za humor pa njihov rad zna biti hirovit, ukrasi od školjki na moru osušene riže, zaljepljene kako bi izgledala kao zrnca pijeska na plaži; ili minijature draguljima urešene krune na kamejama; ili moj najdraži, svadbena torta, izrađena od ravno rezanih lažnih dijamanta u obliku torte preko naglavka cipele, sa zlatnim privjescima mladenke i mladoženje navrh gležnja, pričvršćenim odgovarajućim vezicama. Sjajno.

Danas je naše zadnje jutro u Arezzu i iako će mi nedostajati juha signore Guarasci i moj krevet s otvorenim prozorima kroz koje struji noćni zrak, jedva čekam odvesti baku u zračnu luku i ondje pokupiti Romana. Pokušat ću ne pokazati koliko sam nestrpljiva jer, koliko sam ja sretna što idem, toliko je baka tužna što odlazi.

Čeka me u hodniku ispred naših soba. - Spremna sam - tiho kaže.

- Idem po tvoju prtljagu. - Ulazim u njezinu sobu po kovčeg. Svoje sam torbe već ukrcala u automobil, zajedno s novom platnenom torbom prepunom uzoraka tkanine. Koža i tkanine koje sam naručila već su otpremljene i trebale bi biti u našoj radionici kad se vratim kući.

Signora Guarasci nas čeka u podnožju stuba. Napravila nam je užinu za put, peciva s pršutom i sirom, s dvije boce hladne Orangine kojima ćemo ih zaliti. Zagrli nas i poljubi i zahvali nam što smo bile njezine gošće.

Baka izlazi kroz vrata, hvata se za rukohvat i silazi niz stube. Dominic je čeka na zadnjoj stubi. Brzo zaobiđem baku kako bih im omogućila trenutak privatnosti.

Odlazim do automobila, koji je parkiran uz bok hotelčića, ukrcam bakin kovčeg u prtljažnik i čekam. Kroz gustu živicu od šimširovine, vidim kako se njih dvoje grle. Zatim je on nagne i poljubi onako povinutih leđa, na način koji nisam vidjela otkad je Clark Gable poljubio Vivien Leigh na komemorativnom videu filma *Prohujalo s vihorom*.

- Tata je jako tužan - kaže Gianluca iza mojih leđa.

Neugodno mi je što me je uhvatio kako špijuniram. - I baka je. - Okrenem se prema



njemu. - Hvala ti za sve što si učinio za nas na ovom putovanju.

- Uživao sam u našim razgovorima - kaže on.

- I ja.

- Nadam se da ćeš nas ponovno posjetiti.

- Hoću. - Promatram Lucu koji je, nakon tjedana zajedničkih obilazaka, postao prijatelj.

Kad smo se tek upoznali, bila sam sklona kritici i vidjela samo sijedu kosu, velik automobil i kćerku koja je gotovo mojih godina. Sad cijenim njegovu zrelost. Otmjen je, a nije tašt, i ima sjajne manire, a nije nadmen. Gianluca je ujedno velikodušan i tijekom našeg boravka, baku i mene stavio je na prvo mjesto. - Kladim se da si sretan što najzad odlazimo.

- Zašto to kažeš?

- Uzele smo ti toliko mnogo vremena.

- Uživao sam. - Pruža mi komadić papira. - Ovo je broj mog prijatelja Costanza na Capriju. Molim te, svrati ga posjetiti. On je najbolji postolar kojeg znam. Osim tebe, naravno - kaže Gianluca i naceri se. - Moraš ga vidjeti kako radi.

- Hoću - lažem. Ne kanim gledati cipele, a još manje ih obuvati dok sam na Capriju. Želim voditi ljubav, jesti špagete i sjediti uz bazen, tim redosljedom.

- Pa, hvala ti. - Pružam mu ruku. Gianluca je prihvaća i poljubi. Zatim se nagne i poljubi me u oba obraza. Kad usnama okrzne moje lice, koža mu miriše na cedar i limun, veoma svjež i čist, i podsjeća me na onaj prvi put kad sam sjela u njegov automobil, onog dana kad smo išli u Prato. Pogledam na sat. - Bolje da krenemo.

Gianluca i ja prilazimo podnožju stuba ispod ulaza u pansion Spolti. Baka i Dominic se smiju, dajući sve od sebe da njihov rastanak bude sretan. Dodirnem bakinu ruku, ali oni nastavljaju razgovarati dok se približavaju automobilu. Dominic pomogne baki da uđe u automobil, a Gianluca pridržava moja vrata otvorena. Sjednem za volan, a on zatvori vrata i provjeri kvaku jednako kao i onda kad smo išli u Prato.

Baka utone u sjedalo dok ja palim motor. Ona je usporena, a ja želim samo kliznuti iz Toskane i stići u zračnu luku, iskrcati baku i pokupiti Romana, kad će najzad početi zabava.

Polako vozim nizbrdo do glavne ulice Arezza, provjerim znakove i nastavljam prema rubu grada kako bih izišla na autocestu.

Pogledam baku, koja je tijekom našeg boravka ondje bila kao živahna tinejdžerka, a sad se na njoj vidi svaki dan svih njezinih osamdeset godina. Bijeli korijeni proviruju kroz njezinu smeđu kosu, a ruke, sklopljene u krilu, djeluju krhke. - Žao mi je - kažem i nastojim ne zvučati previše veselo dok je ona tako tužna.

- U redu je - odgovori ona.

Na autocesti dodam gas i mi jedrimo dobrom brzinom. Autocesta je danas naša i ja to u cijelosti koristim. Kad baka zadrijema, mislim da je bolje tako. Što više drijema, to će joj manje nedostajati Dominic.

Mobitel mi zazubi u džepu. Izvadim ga i otvorim.

- Dušo? - kaže Roman.

- Zar si već sletjeo?

- Ne, u New Yorku sam.

- Zar su ti otkazali let? - Snuždim se. Mrzim zračne kompanije!

- Ne, nisam otišao na let. A nisam te želio nazvati usred noći da ti to kažem.

- Što se dogodilo? - podignem glas.

Baka se probudi. - Što je bilo?



- Dobili smo dojavu da *New* restoran, vjerojatno u utorak na Capriju. Nadam se da shvaćaš, dušo.

York Times ovaj tjedan dolazi ocijeniti navečer, pa ću krenuti u srijedu i vidimo se

- Ne shvaćam.

- Kritika u *Timesu* mogla bi me uzvinuti ili uništiti.

- Odmor na Capriju mogao bi uzvinuti ili uništiti nas.

- Nikad u životu nisam prijetila muškarcu. Toliko o tome da žena mora biti slatka; uostalom, što Katharine Hepburn uopće zna o muškarcima? Nikad nije izlazila s Romanom Falconijem.

- Ovo je samo odgoda. Doći ću čim uspijem.

- Poštedi me. Umorna sam od čekanja da se pojaviš kad kažeš da ćeš se pojaviti. Umorna sam od čekanja da nas dvoje počnemo. Želim da dođeš na ovaj odmor kako si mi obećao.

On podiže glas. - Ova je kritika uistinu važna za moj posao. Moram biti ovdje. Ne mogu drukčije.

- Ne, ne možeš, zar ne? To mi pokazuje što ti je važno. Ja sam odmah iza tvoje teleće goljenice. Ili, jesam li uopće i na drugom mjestu?

- Ti si broj jedan, dobro? Molim te, pokušaj me shvatiti. Bit ću ondje i prije no što misliš. Možeš se opustiti dok ne dođem.

- Ne mogu razgovarati s tobom. Tek što nisam ušla u tunnel. Zbogom. - Gledam ravno ispred sebe; nema ničeg osim ravne ceste i modrog talijanskog neba. Naglo zatvaram mobitel i ubacujem ga u torbicu.

- Što se dogodilo? - pita baka.

- On neće doći. *Times* će pisati recenziju njegovog restorana i mora biti ondje. Rekao je da će doći u srijedu, ali to jedva da će nam ostaviti imalo vremena kad sleti, stigne na Capri i oporavi se od leta i vremenske razlike. - Rasplačem se. - A ja ću svoj trideset i četvrti rođendan dočekati sama.

- Povrh svega ostaloga, tvoj rođendan. - Baka odmahne glavom.

- Gotova sam s tim muškarcem. Ovo je kap koja je prelila čašu.

- Ne žuri - nježno kaže baka. - Sigurna sam da bi radije bio s tobom nego u restoranu s kritičarom.

- Nepouzdan je!

- Znaš da ima težak profesionalni život. - Bakin glas je smiren.

- Imam ga i ja! I sama se trudim ne raspasti. Ali trebao mi je Capri. Trebao mi je odmor. Nisam bila na odmoru četiri godine. Gotovo bih se mogla suočiti s noćnom morom kod kuće, kad bih se samo mogla malo odmoriti prije no što ponovno moram imati posla s Alfredom.

- Znam da je na tebi velik pritisak.

- Velik? Previše je pritiska. A ti ne pomažeš.

- Ja?

- Ti. Tvoja podvojenost. Sve mi se čini da bi voljela ostati u Arezzu i jednostavno zaboraviti ulicu Perry.

- Čitaš mi misli.

- Znaš što? Obje danas idemo kući. Neću sve izgubiti zbog Romana. Sačuvat ću barem svoj posao.

Čepkam po torbici tražeći BlackBerry kako bih poslala poruku našoj putničkoj agentici



Dea Marie Kaseta. Zaustavljam automobil uz rub ceste. Pišem:

Trebam drugu kartu na Alitaliji 16 danas u 4 popodne za New York. Hitno.

Vraćam se natrag na cestu.

- Nikad te nisam vidjela ovako ljutu - tiho kaže baka.

- Navikni se na to. Kuhat ću čitavim putem kući u New York.

Žena iza Alitalijinog pulta promatra me s mnogo razumijevanja, ali veoma malo nade. Na letu broj 16 iz Rima u New York nema nijednog slobodnog mjesta. Najbolje što je Dea Marie uspjela učiniti bilo je nabaviti mi hotelsku sobu i kartu za let sutra ujutro.

Spustim glavu na pult od nehrđajućeg čelika i zajecam. Baka me izvuče iz reda kako bi nestrpljivi putnici iza mene mogli uzeti svoje ukrcajne propusnice. - Ja ću ići s tobom na Capri.

- Bako, nemoj me, molim te, pogrešno shvatiti, ali ne želim ići na Capri s tobom.

- Shvaćam.

- Zašto ne odete Dominic i ti? Hotel je rezerviran. A ja ću uzeti tvoju kartu i otići kući.

- Ali ti bi se trebala odmoriti. Osim toga, Roman je rekao da će doći u srijedu.

- Ne želim da uopće dođe.

- To sad kažeš, ali Roman će brzo biti ovdje i vas dvoje ćete se pomiriti.

Baka uzme svoj mobitel i nazove Dominica. Promatram dugi red putnika. Ne uzvraća mi nijedan pogled razumijevanja ili sućuti. Ponovno se rasplačem. Lice me počne svrbjeti od suza. Obrišem ga rukavom. Sjetim se očevih riječi: *Kao da ti nikad ništa ne ide kako treba. Za sve se moraš potruditi.* Eto, sad imam jedno novo otkrovenje - ne samo da se za sve moram potruditi, nego taj trud može proći posve nenagrađen. U čemu je smisao?

- Sve smo dogovorili.

- Bako, o čemu ti govoriš?

- Ja sad idem s tobom na Capri. Dominic će mi se ondje pridružiti. Ostat ću s njim u kući njegovog rođaka, a ti možeš imati hotelsku sobu za sebe. - Baka me uhvati za ruku. - Slušaj me. Roman ovo nije učinio namjerno. Doći će u srijedu i ovako ćeš moći imati malo vremena za sebe dok ne stigne.

- Da, da, da - promrmljam dok me ona odvodi od paklenskog vrtloga Alitalijinog pulta. Slijedim baku, koja sad hoda ravna kao motka, živahnog koraka, očekujući ponovno ujedinjenje s Dominicom. Guram naša ogromna kolica s prtljagom punom težinom svoga tijela kroz međunarodnu zračnu luku Leonardo da Vinci - Fiumicino. Unajmljujem novi automobil i vraćam svu prtljagu natrag u prtljažnik novog vozila dok se baka smješta na suvozačko sjedalo i stavlja pojas. Šaljem poruku Dea Marie i javljam joj da je baka propustila današnji let i da joj rezervira nov na dan Romanovog i mog povratka. Ulazim u automobil i stavljam pojas.

- Vidiš? Za svaki problem postoji rješenje. - Baka mi vraća moju otrcanu ohrabrujuću rečenicu ravno u lice kao pljusku. - Na Capri!

Kad stignemo u Napulj, ostavljam unajmljeni automobil na predviđenom mjestu uz dokove. Osvrćem se oko sebe ne bih li pronašla nekoga tko će mi pomoći s prtljagom, ali čini se da ne postoji talijanska inačica patuljaka s crvenim kapama koji rade na pristaništu.

Natrpavam torbe na nova kolica za prtljagu i guram ih, kao šerpa, do pristaništa. Naša prtljaga kao da se umnogostručuje svaki put kad je premještam, ili se možda kolica smanjuju, ne znam, ali hrpetina je ogromna. Znojim se kao hrvač, kad stignem do



pristaništa kosa mi je mokra.

Baka stražari uz kolica dok nam ja kupujem karte za brod do Caprija. Stojimo u redu dok brod pristaje u luku. Kad se stepenice spuste, stampedo nestrpljivih turista zatutnja rampom na brod. Šaljem baku rampom i slijedim je, gurajući kolica.

Upravo kad pomislim da ću se srušiti i da će me nakon toga zgnječiti kotači mojih vlastitih kolica, brodski službenik koji od putnika uzima karte primjećuje moju dvojbu i povikne nekom klincu koji radi na pristaništu. Napokon mi netko dolazi u pomoć! Visok je, crne kose kao Roman, i ja ne mogu pomisliti kako mi ne bi trebao da je moj dečko došao na vrijeme. Na trajektu, sjednem pokraj bake. Dok trajekt isplovljava iz luke, izdišem i promatram pučinu. Nakon nekoliko minuta, već se vidi otok.

Capri je naguran u valovite tirkizne vode Tirenskoga mora, kao šeširić za zabave. Nazubljene litice, nastale erupcijama vulkana prije nekoliko tisuća godina, ovijene su živopisnim nijansama dragulja. Preko stijena se prelijevaju cvjetovi fuksije, eksplozije grimizne bugenvilije poniru s litica, dok smaragdni valovi uz rub vode otkrivaju blistavocrvene koralje, nalik kapljama crvenog voska svijeće na vinskoj boci.

Vreva na pristaništu na Capriju, s hotelskim nosačima koji grozničavo hvataju torbe i krcaju ih na kolica odmah me stavlja usred nekog Rossellinijevog filma u kojem tijekom rata evakuiraju neko seoce. Nosači izvikuju na talijanskom, turisti se jagme ne bi li dozvali taksije, a turistički vodiči mašu zastavicama kako bi okupili svoje skupine. Baka i ja stojimo usred svega toga iz nužde, ne vlastitim odabirom.

Ne mogu zamisliti kako će naša prtljaga stići do hotela u koji bi trebala stići, dok na manšeti jednog nosača ne opazim logotip Quisisane. Pokazujem mu našu hrpetinu prtljage. On razrogači oči i nasmije se. - To je sve vaše? - pita.

- Koliko će koštati? - povičem nadglasavajući buku.

- Samo napojnicu, signorina, samo napojnicu. - On se nasmije, ali dobit će veliku napojnicu samo zato što me nazvao *signorina*. Ovo *signorina* od ogromne je važnosti ženi koja će za nekoliko dana napuniti trideset i četiri godine. Ono je razlika između gospođice i gospođe, i ja grabim gospođicu kao pobjedničku kartu.

Hvatam baku za ruku dok se penjemo na otvoreni taksi za vožnju po pijesku s platnenim baldahinom umjesto krova. Vozač ubrza uzbrdo po nezamislivo uskim okukama, pokraj raskošnih kapija privatnih vila. Kameni zidovi starih palača prekriveni su voštanozelenim viticama bijelih gardenija. Neboderi u napuljskom zaljevu, iz kojega smo došle, odavde izgledaju zadimljeno i industrijski, kao hrpa sivih kutija za cipele u nekom skladištu.

Stigavši na vrh grebena, vozač nas iskrca na nekom trgu. Trg vrvi turistima, okupljenim na njemu kao cirkuske životinje u areni. Ulazna vrata otmjениh trgovina otvorena su i potiču kupce da uđu. Vozač pokazuje na ulicu kojom ćemo stići do hotela.

Baka i ja polako se probijamo kroz turiste. Bez prtljage, počinjem se osjećati kao da sam doista na odmoru. Hodamo uskom uličicom opasanom trgovinama koje prodaju koralje i tirkiz, Pradu, Gucci i Ferragamo. Zamjećujem mali štand na kojem se može kupiti sladoled od svježeg kokosa. Kupci su zakriljeni lisnatim zelenim kokoticama starih čempresa dok hodaju ulicom.

Hotel Quisisana zaguran je u niz velikih utvrda od štuka na samome vrhu hridina. Hotel izgleda kao scenografija iz snova u nekoj raskošnoj komediji Prestona Sturgesa, u kojoj odbjegla nasljednica, odjevena u večernju haljinu od paunovog perja, završi na džet-setovskom talijanskom otoku. Spektakularan je. Pogledam baku koja razrogači oči



ugledavši ga. Njezina je reakcija neprocjenjiva, ali ja svejedno želim da u ovom trenutku promatram Romanovo lice. Baka zna o čemu razmišljam i stisne mi ruku.

U unutrašnjosti hotela, gosti kao da se kreću usporeno pod renesansnim muralima u veličanstvenom predvorju. Mramorni pod s dijagonalnim crno-bijelim pločama poprskan je debelim bijelim sagovima. Kipovi rimskih božica na postoljima vire iz uglova, a raskošni kristalni lusteri trepere iznad sofa od mekane bijele svile i stolaca prekrivenih zlatnim damastom. Stakleni zidovi u stražnjem dijelu hotela otkrivaju široko stubište koje vodi do vrtova, s kružnim pločnicima koji lijeno zavijaju kroz tratine zasjenjene palmama.

Gosti u ovom talijanskom Brigadoonu odijevaju se raskošno jednostavno, pokraj mene leprša bijela svila i kobaltno modri kašmir, naglašeni gomilom zlata kamo god pogledaš, na lancima, karikama, privjescima, obručima. Žene su natopljene platinom i dijamantima, namazima blještavila na preplanuloj koži.

Stojim uz recepciju gdje rade neke od najzgodnijih osoba koje sam ikad vidjela. Žene imaju visoke jagodične kosti i ravne čeljusti mramornih skulptura Giacoma Manzua. Hotelski paževi, vitki i preplanuli, odjeveni su u bijele smokinge sa zlatnim epoletama, i svi su inačica princa na bijelom konju, govore veoma malo, ali željni ugoditi.

Objašnjavam svoju situaciju. Hotelski službenik se nasmiješi i daje mi plastični ključ koji izgleda kao kreditna kartica. - Gospodin Falconi se za sve pobrinuo.

Ta me objava podsjeća da je Roman uistinu kanio danas biti ovdje, da je sve savršeno isplanirao i uredio nam odmor iz snova od početka do kraja čak i ako nije ovdje da sa mnom podijeli prvi dan tog odmora. To nije dovoljno da bih mu oprostila, ali barem se počinjem unaprijed radovati srijedi na jedan posve novi način.

Baka me slijedi majušnim dizalom do najvišeg kata, kojeg zovu *attico*. Kad iziđemo iz dizala, pred nama je niša s ljubavnim sjedalom presvučenim blijedomodrim taftom i uljem na platnu na kojem su naslikani pastelni mondrijanovski četverokuti. Drveni pod blista.

Baka i ja ulazimo u ogroman apartman prepun svjetla i krasno namješten vedrim nijansama modre i ljuske jajeta. Zastajemo kako bismo se nagledale te ljepote, napola očekujući da ćemo na ljubavnom sjedalu zateći Caryja Granta i Grace Kelly kako šampanjcem nazdravljaju jedno drugome.

Odlazem torbicu na sekreter od trešnjeva drveta naglašen zlatnim listićima na površini za pisanje presvučenoj crnom kožom. Dugačka bijela sofa u stilu Luja XIV. pretrpana je jastucima presvučenim modrom svilom.

Baka zazviždi. - Opa!

Ulazim u spavaću sobu, u kojoj je ogroman krevet prekriven izrazito bijelim pokrivačem s nizom pastelno modrih gumba uz šav. Iza kreveta je kupaonica s dubokom bijelom kadom i prikladnim mramornim dvostrukim umivaonikom na nogicama od mjedi. Na podu je šik uzorak od nebeski modrih i bijelih pločica. Hvatam svoj odraz u zrcalu, dok upijam pojedinosti ovog romantičnog apartmana u kojem je sve opremljeno za dvoje. Izraz mog lica govori, *Kakva šteta bez muškarca!*

Francuska vrata se iz spavaonice otvaraju na veliki balkon s malenim stolom od lijevanog željeza i dva stolca u kutu. Ležaljka je okrenuta prema suncu. Na drugoj strani ležaljke, još je jedan stolac s odgovarajućim otomanom.

Hvatam se za ogradu i promatram preko vrtova zadivljujući ovalni bazen, smješten u tlo kao ahat. Besprijekorni suncobrani s mornarsko modrim i bijelim prugama otvoreni su oko bazena, kao špule tvrdih slatkiša.

Restoran u kojem je Roman provodio ljeta radeći nalazi se iza bazena. Otvoreni trijem



vodi do stuba i otmjene unutarnje blagovaonice. Trijem je uređen za večeru, malenih stolova prekrivenih djevičanski bijelim stolnjacima. Iza restorana i niz nazubljene kamene hridine pruža se pogled na *faraglione*, tri visoke stijene koje se uzdižu iz mora, u kojima je čuvena Modra špilja.

Ljeto je umalo stiglo, što potvrđuje gomila malenih limuna koji vise sa stabalca u posudi od pečene gline na terasi. Iako amaterka, ozbiljna vrtlarica kakva jesam, provjeravam crnicu u posudi kako bih vidjela treba li biljci vode. Ne treba. Netko se s ljubavlju brine o ovom stabalcu. Povučem listić s jedne grane i protrljam ga među dlanovima, oslobađajući miomiris slatkog agruma.

Tjeskoba proteklih nekoliko sati napušta me dok promatram bijelu jahtu na obzoru, koja ostavlja trag pjene na modroj vodi. Povjetarac na Capriju miriši na izdubljenu crvenu naranču napunjenu medom.

- Oh, Valentine. More. - Baka stane iza mene na balkon.

- Nikad u životu nisam vidjela ništa ovakvoga, bako. Sjedni. Idem nam donijeti neko piće. - Odlazim u sobu do hladnjaka i vadim iz njega dvije bočice soka od šipka. Čaše pronalazim na pladnju na sekreteru.

- Eto, zar ti nije drago što sam te natjerala da dođeš ovamo? - Baka stavi svoje sunčane naočale.

- Valjda jest. - Otvaram bočicu i nalijevam sok u čašu. Pružam je baki, a zatim natočim i sebi. - Kao da ti je laknulo. Doista nisi bila spremna otići kući, zar ne? Zašto? - Otpijem gutljaj.

- Znaš ti zašto - tiho odgovori baka.

- Mama će biti strašno povrijeđena jer joj nisi rekla za Dominica. Možda bi je željela nazvati.

Baka odmahne rukom. - Oh, ne bih mogla. Kako bih joj to objasnila? Nema nikakvog smisla. Ja sam osamdesetgodišnja udovica s lošim koljenima. Kad mi je dobar dan, osjećam se kao da mi je sedamdeset godina, a kad mi je dan loš, kao da ih na leđima imam devedeset i jednu. - Otpije malo soka. - Nisam računala da ću se u svojim godinama zaljubiti.

- To nikad ne računamo, zar ne? Sve je u redu dok se doista ne prepustiš tom zovu. A onda, preko noći, riječ je o vezi, sve je kompromis i dogovor. Jednom kad on voli tebe i ti voliš njega, morate dokučiti kamo to ide i što znači, gdje živjeti i što raditi. Doista, sve se svodi na to da je ljubav jedna divovska glavobolja.

Baka se nasmije. - Tako danas misliš. Kad te Roman privine u naručje na ovom balkonu, oprostiti ćeš mu. Hoćeš, ako si moja unuka. U našoj obitelji, mi smo sazdane da zanemarimo ono što nas unesrećuje.

- Bako, to je upravo ona najnezdravija stvar koju jedna žena može učiniti. Neću zanemariti ono što me unesrećuje! Potražiti ću vlastitu sreću. Zašto bih pristala na manje?

Telefon u sobi zazvoni. Baka zatvori oči i okrene lice prema suncu dok ja odlazim javiti se na poziv. Neće se pipirati sa mnom.

- Bako, zove tvoj *innamorato*. Dolje je u prizemlju. Ima tvoje torbe. Spreman je odnijeti te u vilu svog rođaka.

Baka ustaje sa stolca i zagladi suknju. - Dođi s nama. - Nježno me gleda.

- Ne.

Baka se nasmije. - Jesi li sigurna?

- Bože, bako, ja jesam mnogo toga, ali ne pada mi na pamet držati vam svijeću.



Baka uzima torbicu i odlazi do vrata. Slijedim je u hodnik i pritisnem gumb dizala. Mjedena vrata se otvore i baka uđe. - Lijepo se zabavi - kažem joj dok se vrata zatvaraju. Zadnje što vidim njezino je blistavo lice, koje zrači od očekivanja ponovnog susreta s Dominicom.

Budim se iz drijemeža na balkonu. Sunce je nisko na nebu. Pogledam na sat. Četiri su sata poslijepodne. Sjajno, odspavala sam puna tri sata. Ustajem i pogledam prema bazenu. Mornarsko modri i bijeli suncobrani još su otvoreni. Vidim neku ženu kako pliva u bazenu.

Moja prtljaga još uvijek je uz ormar u spavaćoj sobi. Izvlačim hrpe odjeće, nove stvarčice koje sam čuvala za svoj tjedan s Romanom. Pronalazim onu crvenu Macyjevu torbicu koju je mama krašom ugurala u moj kovčeg. Otvaram je. U njoj je novi kupaći kostim. Izvadim crnu likru iz torbice. - Nema šanse - glasno kažem držeći ga ispred tijela i promatrajući se u zrcalu.

Mama mi je kupila crni jednodijelni kupaći kostim (zasad dobro) s dubokim V-izrezom na grudima. Zaboravite izrez, riječ je praktički o rasporu. Naramenice su nabrane i široke, i stvaraju jednaki V-izrez i na leđima. To bi bilo u redu, da nema širokog pojasa od umjetnih dijamanta ravno preko struka. Na njemu je ogromna kopča s dva isprepletena slova C. Lažni Chanel, a ljudi ovdje nose pravi. Provjeravam rubove pojasa. Zašiven je. Čak i da mogu odšiti pojas (a tko bi to mogao kad ne dopuštaju da u prtljazi imaš male škariće), na tkanini bi ostala rupetina, a zadnje što je ovom kostimu potrebno još je novih otvora i izreza.

Dok navlačim naramenice kostima preko ramena, ne mogu vjerovati da mi je majka kupila ovaj kostim. U ovoj odjeći nešto prodajem, a čak me ni ne pokriva potpuno. Ja sam ciganka Rose Lee na talijanskoj rivijeri koju je odjenula odlučna filmska majka čiji je cilj zaručnički prsten.

Da budem poštena prema mami, ovo je vjerojatno bio jedini kupaći kostim koji je uspjela dograbiti, a koji je imao pojas od lažnih dijamanta, a svi znaju da moja mama nikad nije vidjela nijedan Swarovski kristal koji joj se nije svidio. Uz to, kostim je jednodijelni, što može biti pohvalno, ali ovaj otkriva toliko da je ispod njega potrebna dolčevita.

Pogledam svoj odraz u zrcalu od glave do pete. V-izrez na prsima toliko je dubok da otkriva dijelove mog tijela koji nikad nisu bili izloženi izravnom sunčevom svjetlu. Okrenem se i pogledam preko ramena. Leđa izgledaju u redu, ali to je više zbog kroja kostima, nego zbog mog tijela.

Na kostimu je etiketa na kojoj piše *slimsuit*, tako da je stražnji dio kostima dvostruko podstavljen, što znači da dodatno prekriva kao stari Spanx. Poziram kao John Wayne i objesim palčeve na kopču pojasa kao da su na njoj upute za gonjenje stoke. Kako uopće mogu izići iz ove sobe? Izgledam kao cura koja je izbačena iz plesnog zbora jer je pokazala previše kože u doba kad su cure mnogo pokazivale. Nakon desetak sekundi unutarnje modne rasprave, modri bazen me svejedno nesavladivo mami. Dovraga, kažem samoj sebi, nitko me ovdje ne poznaje, a u Quisisani se sigurno dosad vidio i dublji dekolte. Navlačim crne hlače do pola lista i majicu s kapuljačom preko kostima. Stavljam naočale, uzimam ključ i novčarku i krećem na bazen.

Mladi Talijan pritrči mi s ručnikom kad me ugleda uz rub bazena. - *Grazie* - kažem i dam



mu napojnicu.

Voda je jednake tirkizne nijanse kao more, ali ovdje izgleda tamnija zbog bijelog ruba i bijelih kipova na plicem kraju. Iza niskih zidova, konobari postavljaju stolove za večeru i rastvaraju niz tamnomodrih tendi iznad njih. Osvrnem se oko sebe. U bazenu nema nikoga i samo jedna žena leži na ležaljci i čita knjigu *Jednostavni genij* Davida Baldaccija. Imam bazen za sebe. Blaženstvo.

Skidam majicu i hlače. Ulazim u toplu vodu do vrata. Dlanovima mreškam vodu na površini. Odižem stopala s dna bazena i zaplutam u mekoći svile. Ispružim noge ispred sebe i plutam na leđima. Zatvaram oči i puštam da me obaviju nježni nabori vode.

Kasnoposlijepodnevno nebo svijetlomodre je boje, a povjetarac iz voćnjaka iza hotela donosi miris zrelih bresaka. Nakon nekog vremena, otplivam do kipa lava na plitkom kraju bazena. Hvatam vodu u kristalnim mlazovima dok mi teče kroz ruke. Topla voda i blagi povjetarac tješe me dok sunce polako zalazi. Što ću za večeru? Nemam nikakvih planova, pa plivam.

Plivam naprijed-natrag, od plitkog do dubokog kraja bazena, sporom inačicom kaprijskih krugova; bazen je moj. Rukama zaranjam u vodu ritmičnim pokretima i ubrzo dahćem. Ponovno plutam na leđima. Zamišljam kako ću se, mnogo godina nakon današnjeg dana, sjećati ovoga, sebe u vulgarnom kupaćem kostimu, same u glamuroznom odmaralištu. Razmišljam o bakinom savjetu da se ne obazirem na ono što me unesrećuje. Da pukneš od smijeha, budući da ona upravo u ovom trenutku traži svoju vlastitu sreću u nekoj vili s Dominicom.

Momak na bazenu sklapa suncobrane, dajući znak da se bazen zatvara. Suncobrani izgledaju kao modre pribadače koje strše u grimizno nebo. On namješta ležaljke u široki krug, a zatim odgura košaru s ručnicima iza zaslona od ratana.

- Valentina? - čujem kako netko doziva moje ime. Napravim piruetu u vodi i pogledam u smjeru iz kojeg je dopro taj glas.

- Gianluca? - Zakrilim oči od sunca na zalasku. Gianluca kleči uz bazen i drži moj ručnik. Ona dama s krimićem i momak koji radi na bazenu su otišli, ovdje smo samo Gianluca i ja. - Što ti radiš ovdje?

- Nisam mogao pustiti tatu da se sam vozi do Napulja.

Uspinjem se stubama iz bazena. Gianluca mi pridržava ručnik i kao sve drugo u Italiji, sporo mi ga pruža. Ispružim ruku i poklapam njegovu. Obrišem ručnikom kapi s njegove ruke. Zatim razgrnem ručnik i omotam ga oko tijela kao pelerinu.

- Coco Chanel? - pokazuje na pojas.

- Chuck Cohen.

- Chuck Cohen? - zbunjeno pita.

- Kopija.

- Si, si - smije se on. - Outlet?

- Da, da. - Podignem ruku. - Moja je majka kraljica outleta. Duga priča.

- *Mi piace*³⁵. - Original ili ne, njemu se kostim sviđa.

- Gianluca, nisam raspoložena za očijukanje. Da te upozorim. Ja sam u osnovi fugu riba, prepuna tjeskobe, tako da, udarim li o zid, eksplodirat ću. Trebala bih biti s dečkom na ovom romantičnom otoku; umjesto toga, sama sam i umalo do kosti nesretna. *Capisci*³⁶?

³⁵ Sviđa mi se.

³⁶ Razumiješ?



- Navlačim ručnik čvrsto oko tijela, kao zavoj. Ja sam hodajući ranjenik u ručniku na kojem je izvezeno ogromno slovo Q.

- Capisco³⁷. Što radiš za večeru?
- Da budem iskrena, kanila sam naručiti večeru u sobu i gledati neki film.
- Zašto?
- To je ono što radim kad sam sama.
- Ali nisi sama. Ja sam ovdje.

Gianluca, kao i svi muškarci određene dobi, izgleda najbolje na suncu koje zalazi. Sijede vlasi u njegovoj kosi postaju srebrne, djeluje viši no što već jest, a njegove čvrste crte lica bacaju upravo dovoljnu količinu sjene na njegove kosti, koja mu daje izgled mladenačke nepobjedivosti ili starog mudrog ratnika. Vi odaberite. Odmjeravam ga dok nadire noćni povjetarac. Mogla bih i gore proći glede društva za večeru, a osim toga, pomisao da jedem sama u onom apartmanu u potkrovlju bez Romana graniči sa samokažnjavanjem. Stoga kažem: - Idem se odjenuti.

Dok Gianluca čeka u predvorju, provjeravam svoj Black- Berry. Roman je poslao sveukupno jedanaest poruka i iz svake curi isprika, kad nije nakrcana obećanjima sjajnog seksa i beskonačnog kušanja regionalnog vina. Pregledavam poruke kao da su jelovnik nekog kineskog restorana za van i pokušavam doći do rezanaca. Odлучila sam zasad ostati ljuta na njega i vjerujem da na to imam pravo. Umjesto da odgovorim porukom Romanu, nazovem majku.

- Mama, kako si?
- Pusti mene. Kako si ti?
- Na Capriju sam. Ne moraš ići po baku u zračnu luku.
- Čula sam. Nazvala me. Kako je lijepo da ima dobrog prijatelja koji će je malo provesti naokolo. Mora da je na svojim putovanjima stekla krasna poznanstva.

- Gledaš li Jane Austen? - Majčin način izražavanja nedvojbeno otkriva da je ponovno na svemu britanskom.

- Sinoć su prikazivali *Razum i osjećaje*. Kako si znala? - pita ona. - Slušaj, mila, rekla mi je za Romana. Žao mi je. Što mogu reći? Taj čovjek ima posao koji mu uzima svo vrijeme. To je cijena uspjeha. Jednostavno ćeš morati biti strpljiva.

- Pokušavam. Ali, mama... onaj kupaći kostim?
- Da umreš za njega, ha? - zaciči mama.
- Ako si Pussy Galore u nekom filmu Jamesa Bonda.
- Znam! Tako je retro i šik. Kao Lauren Hutton u Vogueu iz 1972.
- A pojas?
- Obožavam taj pojas! Krasni su to lažni dijamanti.

Znala sam da će braniti staklo. - Mama, previše je.

- Na Capriju? Nikad. Liz Taylor i Jackie O ljetovale su ondje. Vjeruj mi, blistale su na bazenu, pa zašto onda ne bi i moja kćerka?

- Zar ti tako opravdavaš ovaj kostim?

Prekidam poziv i skinem hotelski ogrtač. Okupam se Quisisana gelom za tuširanje koji je prepun kakao maslaca, vanilije, breskve i nekog drvenastog bora. Mirišem tako dobro da bih se večeras mogla zaljubiti u samu sebe.

³⁷ Razumijem.



Izabirem zgodnu crnu suknju i bijelu bluzu s nabranim rukavima. Negdje u majčinim starim časopisima bila je stranica s magarećim uhom i na njoj fotografija Claudije Cardinale na odmoru u Rimu, na kojoj je bila odjevena u sličnu kombinaciju. Izvlačim srebrne sandale s jednostavnom bisernom kopčom na gležnju. Poprskam se svojim Burberryjem i krećem prema dizalu.

Hodam dugim hodnikom do glavnog ulaza. Svakojaki parovi različitih godina odjeveni su za večeru i vrve predvorjem. Hodam kroz njih i izlazim. Gianluca me čeka na vanjskom šanku. Mahnem mu. Ustane dok se približavam.

- Naručio sam ti piće - kaže. Moje piće je na stolu uz njegovo. Izvuče mi stolac. Sjednem, a zatim sjedne i on.

Podiže svoje piće i nazdravi mi. - Žao mi je što tvoje putovanje nije ispalo kako si se nadala, Valentina.

- Roman će doći u srijedu.

- Bene.

- Međutim, neću biti dobra prema njemu do petka.

- Zašto mu dopuštaš da se ponaša prema tebi na takav način?

- Vodi posao. Ponekad stvari izmaknu kontroli. - Ne mogu vjerovati da branim Romana, ali od tona Gianlucinog glasa postajem obrambena. - Ti ga ne poznaješ. Znaš samo da je trebao doći na Capri i da je morao otkazati, ali doći će čim bude mogao. Nije kraj svijeta.

- Ali ovo je tvoj prvi posjet Capriju.

- Točno.

- Trebala bi ga vidjeti s nekim koga voliš.

- Vidjet ću ga s nekim koga volim. Samo ne danas.

Ispijamo svoja pića i pridružujemo se mnoštvu posjetitelja u kaldrmom popločenoj ulici koja vijuga kroz grad. Neko vrijeme hodamo, a onda me Gianluca skrene s prometne ulice i uvede kroz drvena vrata. Zatvori vrata za našim leđima.

- Ovuda - kaže vodeći me kroz vrt i ispod trijema do dvorišta iza kuće. U obronak stijene urezan je restorančić sagrađen na kosini. Na svim su stolicama ljudi koji izgledaju prije kao mještani, nego kao otmjeni gosti Quisisane. Ovdje nema Bulgarijevog nakita, napuljskog zlata, Prada torbica ni kašmira. Samo gomila čistog, izglačanog pamuka s izvezenim pojedinostima i sandale od fine kože. Uklapam se kao salivena. Ovo su moji ljudi, radnička klasa, koja se odmara nakon cjelodnevnog rada.

Glavni konobar nasmiješi se Gianluci kad ga ugleda. Vodi nas do stola koji gleda na visoku strmu obalu i more u podnožju. Stolovi me podsjećaju na Ca' d'Oro, prisni i krasno postavljeni. Moram se sjetiti dovesti Romana ovamo. - Kako se zove ovaj restoran? - pitam.

- Il Merlo. Kos - odgovori Gianluca.

Sjedamo za naš stol. Konobar ne donese jelovnik, samo bocu vina. Otvori je i natoči nam.

- *La sua moglie, bianco o rosso*³⁸? - pita konobar.

- *Rosso*³⁹ - odgovori Gianluca.

- Oprosti, ali nije li me konobar upravo nazvao tvojom suprugom?

- *Si*. - Gianluca se naceri.

³⁸ Hoće li vaša supruga bijelo ili crno vino?

³⁹ Crno.



- Oh, u redu. Ili ti izgledaš mlad, ili ja izgledam stara. Koje od toga?

Gianluca se nasmije.

- Nije smiješno. U mojoj obitelji, star je nešto što treba izbjegavati i nijekati do smrti, kad više nije važno.

- Zašto?

- Pa, kao prvo, starost je spuštalica.

- Kako to misliš?

- Spuštalica je suprotna od nade. *La speranza. Non la speranza.*⁴⁰

- Ah, tako... Prestar sam za tebe.

- Ne želim te uvrijediti - kažem. - Ali tvoja kćerka je gotovo mojih godina. Dobro, ne baš gotovo mojih godina. Mogla bih joj biti sestra.

- Shvaćam.

- Dakle, to zapravo govori Majka priroda, ne ja. Ja ne mislim da si ti star, dapače, u mnogim je krugovima pedesetdvogodišnjak mlad. Samo ne za tridesettrogodišnju ženu.

Konobar nam donosi račiće u maslinovom ulju i košaricu peciva. Gianluca vadi račiće kruhom. Povodim se za njegovim primjerom.

- Koliko godina ima Roman? - pita Gianluca.

- Četrdeset i jednu.

- Znači, on bi mogao biti moj brat.

- Tehnički, da. - Vadim još malo račića. - Valjda.

- Ali on nije prestar za tebe.

- Oh, Gospode, nije.

- Zašto?

- Zato što tvoj otac hoda s mojom bakom. Sad, ako to nije epizoda Jerryja Springera koja samo čeka da bude prikazana na televiziji, ne znam što jest. Da se tvoj otac oženi mojom bakom, ti bi bio moj stric. Počinješ li shvaćati što želim reći?

On se nasmije. - Razumijem.

- Slušaj, ti si zgodan muškarac. I pametan si. I dobar si sin. To su sve predivne osobine.

- Promatram Gianlucu ne bih li pronašla još toga pohvalnog. - Imaš kosu. U Americi, to bi te stavilo na vrh ljubavnih spajalica. Samo što ja jednostavno o tebi ne razmišljam na taj način.

Gianluca ispruži ruku i obriše mi bradu svojim ubrusom.

- Protiv toga se ne mogu prepirati.

Naslanjam se na ogradu balkona ispred moje sobe dok se puni mjesec navlači iznad hridina, bacajući srebrne zrake svjetla na ponoćnomodru vodu. Sita sam i sretna nakon slasne večere. Gianluca može biti silno zabavan za jednog starijeg muškarca. Sviđa mi se kako se Talijani za sve pobrinu. Podsjeća me na oca i djeda, čak i na mog brata, koji svi nagrnu, kao Crveni križ, kad je kriza. Zato sam toliko nestrpljiva s Romanom. Znam za što je sposoban pa, kad ne može nešto srediti, pretpostavim da je to zato što to ne želi.

Čujem prigušene glasove i tihi smijeh dok se dvoje ljubavnika vraćaju iz vrta u hotel. Gledam kako vijugaju kroz čemprese na uskoj stazi i zaustavljaju se samo kako bi se poljubili. Ako ne možeš biti sretan na otoku Capriju, sumnjam da postoji ijedno mjesto na kugli zemaljskoj na kojoj to možeš.

⁴⁰ Nada. Ne nada.



Ulazim u sobu i potežem
ostavljajući vrata terase otvorena.

prozirne zastore na jednu stranu,
Uvlačim se u postelju i smještam na jastuke.

Koprenasta mjesečina svojom bjelinom presijeca moj krevet, kao veo mladenke.

Položim ruku na jastuk pokraj sebe i zamišljam Romana na njemu. Ne mogu ostati ljuta na njega i ne želim. Možda sam previše popila i otočki je alkohol izazvao moju sklonost opraštanju. Možda ljubav želim više od gorčine. Ma što bilo, ujutro ću ga nazvati i opisati mu šetnju kaldrmom popločanim ulicama, ružičaste zvijezde i ovaj krevet, koji kao da pluta na moru kad su vrata otvorena i kad dostruji noćni povjetarac. Radujući se kako ću s Romanom podijeliti sve ovo i još mnogo toga drugoga, tonem u dubok san.



Da Costanzo

Probudivši se ujutro, okrenem se i posegnem za mobitelom. Počinjem pisati: *Dragi Romane*.

Uto zazvoni hotelski telefon. Odlazim do stola i podižem slušalicu.

- Valentine, ja sam - nježno kaže Roman.

- Baš sam ti krenula pisati poruku - odgovorim.

- Strašno mi je žao - kaže on.

- U redu je, dragi. Dobila sam sve tvoje poruke i znam koliko ti je žao. Totalno te shvaćam. Kad vidiš ovu sobu i pogled, nećeš se više ni sjećati što je sve trebalo da dođeš ovamo.

- Ne, doista mi je žao - kaže on.

Sjednem na kauč. - Zbog čega?

- Sad ne mogu uopće doći.

Ne znam što bih rekla pa ne kažem ništa.

On nastavi: - Imam problema s jamcima. Ozbiljnih.

Još uvijek ništa ne kažem. Ne mogu.

- Valentine?

Najzad odgovorim: - Ovdje sam. - Ali nisam. Posve sam otupjela.

- I ja sam jednako uzrujan zbog toga kao i ti - nastavi on. - Želim biti ondje s tobom. Još uvijek to želim - kaže. - Želio bih...

Jednog ću dana, znam, razmišljati o ovome kao o trenutku kad sam se prestala pretvarati da sam doista u pravoj vezi s Romanom. Tko dopušta ovako nešto? Opraštam i zaboravljam da je učestalo otkazivao naše dogovore i propuštao prilike, vjerujem da je to dio rada na našoj vezi. To je naša normala. Romanova prva obveza je prema njegovom restoranu. Znala sam to kad smo počeli hodati, a znam to i sad, nasukana ovdje na Capriju bez njega. Nisam iznenađena; pomirena sam sa sudbinom. Ali to ne znači da zbog toga manje boli.

Zavlačim se natrag u krevet i navlačim pokrivač do brade. Neuspješna sam u ljubavi. Romanove isprike djeluju stvarne, uvijek im povjerujem. Te izlike mogu biti velike: prijetnja neposredne financijske propasti, ili smiješne: poplavio je sudoper u kuhinji restorana. Razmjer katastrofe nije važan, ja ga prihvatim i uzmem sve što mi on dobaci. Pravim se da se mogu nositi s time, a u nutrimi kuham od bijesa.

Osjećam se grozno pa zašto se onda ne bih predala najgoremu? Pretražujem svoje srce i nabrajam sve u čemu nisam uspješna. U glavi sastavljam popis svojih neuspjeha. Imam gotovo trideset i četiri godine (stara sam!) i nemam ništa ušteđenog novca (siromašna sam!) i živim s bakom (ovisna sam!). Nosim donje rublje koje sužava liniju i oblikuje tijelo. Želim psa, ali neću ga nabaviti jer bih ga morala voditi u šetnju, a ja u životu nemam



vremena za izvođenje psa u šetnju! Moj dečko je povremeni ljubavnik koji provodi više vremena na poslu nego sa mnom, a ja to prihvaćam jer smatram da to zaslužujem. Loša sam djevojka. Zapravo, u vezama sam jednako loša kao i on! Ni ja zbog njega ne želim žrtvovati posao.

Roman Falconi daje obećanja, a ja mu dopuštam da iz njih izmigolji zato što shvaćam koliko je teško živjeti kreativan život, bilo da je riječ o izradi cipela ili tjestenine za gladne ljude. Telefon zazvoni. Hvatam dah i uspravim se prije no što podignem slušalicu. Mora da se Roman opametio i predomislio. Ipak će doći! Znam! Podižem slušalicu. Samoj sebi govorim da ne smijem uprskati. Budi strpljiva, govorim samoj sebi dok dišem.

- Valentina?

To nije Roman. Gianluca je. - Da?

- Želim te odvesti da upoznaš mog prijatelja Costanza.

Ne odgovaram.

- Jesi li dobro? - pita Gianluca. - Rekao sam mu da čekaš da stigne tvoj dečko pa je oslobodio vremena za tebe danas poslijepodne.

- Danas poslijepodne mi savršeno odgovara - kažem i nakon što se dogovorimo kad ćemo se naći, spuštam slušalicu.

Uzimam svoju bilježnicu s noćnog ormarića i tražim popis stvari koje sam željela učiniti s Romanom na Capriju. Evo ga, napisan jasnim engleskim, popis božanstvenih, romantičnih izleta i obilazaka, mjesta na kojima ćemo jesti, hrane koju ćemo iskušati, radnog vremena bazena! Zapisala sam čak i to!

Najednom me obuzme tuga što te stvari moram obaviti sama. Rasplačem se, razočaranje je gotovo nepodnošljivo. Ovdje je tako romantično, a ja sam nesretna. Odbijanje je najgore, imao ti četrnaest ili četrdeset godina. Boli, ponižavajuće je i nepovratno. Uzimam kutiju papirnatih rupčića i izlazim na balkon. Jarkonarančasto sunce plamti na tamnomodrom nebu. Čamci s izbijeljenim jedrima ljuljuškaju se u luci. Dugo ih promatram.

Poželim nazvati baku, ali ne želim da potrači svoj tjedan u brizi za mene, ili još gore, nastojeći me uključiti u svoje planove s Dominicom.

Vidim jednu obitelj, dvoje djece s majkom i ocem, na putu do bazena. Djeca skakuću stazom kroz vrt, a roditelji ih slijede. Gledam kako stižu do bazena. Djeca skidaju odjeću i skaču u bazen, a majka odabire ležaljke i stavlja ručnike. Suprug zagrlji svoju ženu, iznenadi je s leđa. Ona se nasmije i okrene prema njemu. Poljube se. Kako lagana sreća izgleda odavde. Ljudi, odnosno svi ostali, nalaze sreću kad se zaljube i osnuju svoje obitelji. Meni se to nikad neće dogoditi. Znam.

Istuširam se i odjenem. Nakrcam platnenu torbu mobitelom, bilježnicom za skiciranje i novčarkom. Krećem prema vratima. Ne mogu više ni trenutka ostati u ovoj sobi; ona je samo podsjetnik na to tko nije ovdje. Pomisao na to natjera me da briznem u plač pa u torbu naguram i onu kutiju papirnatih rupčića.

Predvorje je mirno budući da je još rano. Prilazim recepciji. Otvaram torbicu i vadim novčarku.

- Zar se odjavljujete? - pita mladić na recepciji.

- Ne, ne. Ostat ću tjedan dana, kao što je bilo predviđeno. Samo bih željela da izbrišete gospodina Falconija s rezervacije i stavite sobu na moju kreditnu karticu, molim vas.

- Si, si - kaže on. Provuče karticu moje sobe i pronađe informacije. Uzima moju kreditnu karticu i promijeni podatke na računu.



- Hvala vam. I da, voljela bih čamcem obići otok.
- Apsolutno. - Provjerava raspored. - Za dvadeset minuta jedan kreće iz pristaništa.
- Biste li mi pozvali taksi?
- Naravno - kaže on.

Čamac za turističke obilaske zapravo i nije pravi čamac, već skif s nekoliko redova drvenih klupa obojanih jarkožutom bojom, na kojima sjedi po četvero turista, uključujući mene. Ima nas osamnaest, uglavnom Japanaca, Grka, nekoliko drugih Amerikanaca, jedan Ekvadorac i ja.

Kapetan je jedan stari napuljski morski vuk s bijelom bradom, slamnatim šeširom i otrcanim megafonom koji izgleda kao da je dobrano puta zaronio u Tirensko more. Dok čamac isplovljava s pristaništa, potisak motora diže nas na površinu vode.

Kapetan Pio objašnjava da će nam pokazati prirodne divote Caprija dok žena pokraj mene gura lakat u moje lice ne bi li uslikala Pia svojim mobitelom. Uskoro, svi turisti škljocaju mobitelima prema Piu. On zastane i nasmiješi im se. Sjetim se Gianluce koji je rekao da mrzi svu ovu tehnologiju. U ovom trenutku, i ja je mrzim.

Nedostaju mi veliki, glomazni, staromodni fotografski aparati koje nosiš na vezici oko vrata. Više od svega nedostaje mi činjenica da si morao štedjeti film za najbolje trenutke jer je bio previše skup da bi ga potratio. Sad sve slikamo, uključujući ljude koji slikaju. Možda je Gianluca u pravu, možda tehnologija ne vodi boljem životu i možda je umjetnost ludost.

Volim promatrati čamce na rijeci Hudson, ali posve je drugo biti na čamcu koji se naginje i skakuće na valovima.

Iznenadena sam koliko se ljuljamo u vožnji jer s pristaništa izgleda da čamci glatko klize po vodi. Nije li tako i u ljubavi? Iz daljine izgleda tako lako i bez imalo napora - ali kad se nađeš u njoj, iskustvo je posve drukčije. Osjećaš svaku kvrgu i pitaš se koji će te val zapljusnuti, hoćeš li preživjeti ili ćeš se utopiti u varavim dubinama, hoćeš li uspjeti ili se prevrnuti.

Naš je skif nezgrapno dok nas val baca kao staru kladu. Veliki se valovi pojavljuju niotkuda, podignu nas stopu uvis, a zatim muklo spuste na vodu. Poskakivanje počinje ponovno kad se pod nama zakotrlja novi val. Zubi me već bole od udaranja valova o rubove čamca. Osjećam težinu svakoga tijela na čamcu. Sjedimo toliko blizu jedni drugima da kad gadan val udari o bok čamca, kao da nas sve odalami olovna cijev.

Pio uvodi čamac u mirnu uvalicu (hvala Bogu) i pokazuje prirodnu formaciju stijena koja nalikuje kipu Blažene Djevice kakva se pojavila u stijeni u Lourdesu. Pio kaže da je ta Blažena Djevica čudo vjetra, kiše, vulkanske stijene i vjetra. U tom trenutku, čak i ja vadim mobitel i slikam.

Pio nas izvodi iz uvalice i pokazuje nam prirodne koralje koji rastu ispod ruba voda uz stijene. Dok valovi zapljuskuju stijene, namah se otkrivaju staklasto crveni krakovi koralja. Rasplačem se sjetivši se koraljne grane koju mi je Roman darovao kad mi je obećao ovo putovanje. Azijka pokraj mene upita: - Je li vam dobro? Imate morsku bolest?

Odmahnem glavom, ne, nemam morsku bolest, poželim vrisnuti! Srce me boli! Umjesto toga, nasmiješim se, kimnem glavom i pogledam prema pučini. Nije ona kriva što se Roman Falconi nije pojavio! Ova je neznanka samo pristojna, a uz to ne želi da joj se ispovraćam na lažnu Guccijevu torbicu.

Dok Pio upravlja čamac natrag na pučinu, a valovi nas bacaju amo-tamo, vidim mnoštvo drugih čamaca nalik našemu, nakrcanih turistima u obilasku. Dok mi



isplovljavamo iz jedne dražice,

- Kad ćemo vidjeti Modru Amerikanke.

drugi čamac uplovljava zauzeti naše mjesto.

špilju? - pita suprug Amerikanac supruge

- Uskoro, uskoro - odgovara Pio s umornim osmijehom koji govori da na to pitanje odgovara tisuću puta dnevno.

Čujemo zvuk harmonike koji dopire s mora. Sve se glave okrenu prema toj živahnoj melodiji. Otmjeni katamaran, s prugastom crno-bijelom tendom, uplovljava u vidokrug iza stijena. Neki muškarac svira harmoniku, dok njegov prijateljica leži na hrpi jastuka na obloženoj palubi, sa šešikom širokog oboda koji joj sakriva lice. Prizor je romantičan, takav zbog kojega svi mi nagurani na ovome čamčiću požalimo što nismo bili rastrošni i unajmili privatni čamac.

Glazba postaje glasnija kako se katamaran približava.

- Nije li to divno? - pita ona Amerikanka. - Ljubav u poznim godinama.

Pomnije promotrim katamaran. Blagi Bože. Pa ispod onog šešira je moja baka, kao Boticellijeva kurtizana koja se odmara, samo što ona ne jede grožđe, nego joj Dominic svira serenadu. Spustila bih glavu i rukama sakrila lice, samo što nema dovoljno prostora da savinem laktove.

Kapetan Pio dovikne skiperu katamarana: - Giuseppe! Hej, Giuseppe! - Skiper mu odzdravlja. S obzirom na to kako valovi tuku naš pretrpani skif, čudim se da skiper nije shvatio Piov pozdrav kao poziv u pomoć. Turisti na čamcu mahnu ljubavnicima i zatim ih počnu slikati. Kako je čudno biti na odmoru i slikati druge ljude kako se zabavljaju. Baka i Dominic imaju svoje vlastite *paparazze*. Mogla bih vrištati pa to i učinim.

- Bako? - zaviknem. Baka se uspravi, odmakne šešir s očiju i zaškilji prema našem čamcu.

- Zar ih vi poznajete? - pita me ona Amerikanka iza mojih leđa. Budući da je pretijesno da bih se okrenula licem prema njoj, poviknem "Da", i nadalje gledajući ispred sebe.

- Valentine! - mahne mi baka. Gurne laktom Dominica, koji mi mahne svojom harmonikom.

- Uživajte! - doviknem dok plovimo pokraj njih. Baka se ponovno smjesti na jastuke, a Dominic nastavi svirati.

Kako vam se to sviđa? Moju osamdesetgodišnju baku zavode na Tirenskom moru, a ja se gužvam na ovom čamcu poput srdele koju voze u ribarnicu - kao da mi je trebao još jedan razlog za plakanje na otoku Capriju, upravo sam ga dobila.

- Kako ti se svidjela Modra špilja? - pita Gianluca dok hodamo prema obučarskoj radionici Costanza Ruocca.

- Nismo mogli ući. Plima je bila previsoka.

- Šteta - kaže on i nasmiješi se.

- Zar je to smiješno?

- Ne, ne. Samo je tipično.

- Znam sve o tome kako mještani stave natpis da turisti ne bi ulazili.

- Hej, nemoj odavati naše tajne.

- Prekasno. Znam sve o vama Talijanima i vašim tajnama. Najbolje ekstra djevičansko maslinovo ulje zadržite ovdje umjesto da ga pošaljete nama, sačuvate i najbolje vino, a sad uviđam da je istina i da zatvorite nacionalnu znamenitost kad god želite plivati u miru. Krasno.



Slijedim Gianlucu uskim pločnikom uz trg i niz brdo. Ulazna vrata Da Costanza su otvorena, između dva velika prozora izloga, prepunih otvorenih, ukrašenih sandala za dame i muških mokasina svih boja od limeta zelene do intenzivno ružičaste.

Ulazimo u trgovinu, koja je jedna mala prostorija od poda do stropa natrpana desecima cipela na nakošenim drvenim policama. Cipele su kožne, svih boja od toplih zemljanih nijansi do jarkih poput šećernih dražeja. Osnovna sandala je ravna, s remenčićima u obliku slova T. Ukrasi, odvažno geometrijski, ono je što je čini posebnom: isprepleteni krugovi zlatne kože, otvoreni četverokuti mjesečevog kamena na kružićima akvamarina, nakupine rubina ili veliki smaragdni trokut na tankim zelenim kožnim remenčićima.

Costanzo Ruoco izgleda kao da ima sedamdeset godina i sijedu kosu nosi začesljanu od lica. Pognut je nad malom postolarskom klupicom u stražnjem dijelu trgovine. Promatra svoj rad i škilji. U ruci drži svoj *trincetto*, svoj mali radni nožić, i obrezuje remenčiće na sandali. Zatim taj nožić zamijeni onime koji se naziva *scalpello*, alatom oštrog vrha. Probuši rupicu u potplatu sandale i provuče vrpцу meke kože kroz nju. Potom uzima *martello* i tim čekićem pribije remenčić uz potplat. Ruke su mu spretne, brze i precizne, što je znak majstora na djelu.

- Costanzo? - nježno ga prekine Gianluca.

Costanzo podigne pogled. Ima širok, srdačan osmijeh i neizboranu kožu osobe koja ni zbog čega ne žali.

- Ja sam Valentine Roncalli. - Pružam mu ruku. On odloži sandalu i rukuje se sa mnom.

- Talijanka? - pita me.

Kimnem glavom. - S obje strane. Amerikanka talijanskog podrijetla.

Neki mladić u tridesetim godinama života, valovite crne kose, otvori vrata prekrivena zrcalom koja vode u skladišni prostor iza Costanza i uđe u trgovinu. Odlaze kutiju čavlića, koje ovdje zovu *le semenze*, na Costanzov radni stol.

Costanzo kaže: - Ovo je moj sin, Antonio.

- Ciao, Antonio.

Gianluca stavi ruku na moje rame. - Ostavit ću te s Costanzom.

- Nije sigurna sa mnom - našali se Costanzo.

- Odlično - odgovorim.

On se od srca nasmije.

- Danas vodim tatu i tvoju baku do Anacaprija - kaže Gianluca izlazeći. Antonio posluhuje kupca, a ja privlačim radni stolac do Costanza. Njemu to, izgleda, ne smeta. Nisam bila baš spremna provesti čitavo poslijepodne s jednim postolarom, ali kakvog drugog posla imam? Pomisao na još jedan solistički turistički izlazak kao što je bila jutrošnja vožnja čamcem dovoljna je da osjetim morsku bolest. Stoga činim ono što su učinile sve žene iz obitelji Roncalli prije mene - izvlačim najbolje iz situacije u kojoj jesam.

- Koliko ste dugo postolar? - pitam Costanza.

- Imao sam pet godina. Imam četvoricu braće i morali smo naučiti zanat. Ja sam treći naraštaj postolara u našoj obitelji.

- I ja sam - kažem mu.

On odloži svoj *scalpello*. - Izrađuješ li sandale?

- Cipele za vjenčanje. U New York Cityju.

- Brava. - Nasmiješi se.

Zidovi iza Costanzovog radnog prostora natrpani su kolažom fotografija. Na mnogima su ljudi koje nikad ranije nisam vidjela, između talijanskih ikona kao što su Sophia Loren



na ljetovanju u ravnim sandalama
Costanzovim mornarsko modrim
Clarka Gablea.

od zlatne kože, i Silvio Berlusconi, u
mokasinama. Pokazujem na fotografiju

- On mi je najdraži glumac - kažem mu.

- Meni ne. Ja volim Johna Waynea.

Smijemo se.

- Izradio sam Clark Gableove cipele za *Sve je počelo u Napulju* - kaže podižući *martello* i lupkajući po rubu remenčića.

- Kakav je bio?

- Visok. Simpatičan. Jako simpatičan. - Slegne ramenima.

- Hoće li vas smetati ako ostanem i promatram vas dok radite?

On se nasmiješi. - Možda ti mene možeš nečemu naučiti.

- Ne bih rekla.

- Da li sama kreiraš vjenčane cipele ili ih izrađuješ po tuđim zamislima?

- I jedno i drugo. Moj je djed dizajnirao šest osnovnih modela, a ja se nadam da ću kreirati nove.

- *Va bene* - kaže on. Uzme *trincetto* i oštricom noža obreže potplat od teleće nape, kao da guli jabuku. Vrpca kože padne na pod. On mi pruži potplat i pokaže na alatke na stolu. - Pokaži mi kako šiješ - kaže.

Uzimam potplat i označim na njemu točkice kroz koje ću provlačiti konac alatkom koja se naziva *la lesina* ili *puntervolo*. Zatim uzimam *la bucatrice* i izbušim rupe na označenim mjestima. Izvučem debelu iglu iz njegovog jastučića za igle (baršunaste rajčice, baš kao bakina!) i uvučem u nju čvrst, ali tanak konac od konoplje. Napravim uredan čvor na kraju konca i provučem ga kroz rupu na peti, a zatim uz rub prema prstima i potom po drugoj strani. Potrebno mi je oko tri minute da to učinim. - Brzo. Dobro. - Costanzo kimne glavom.

Ostatak poslijepodneva provodim uz Costanza. Cekićam i šijem. Režem i stružem. Glačam i laštím. Činim sve što mi on kaže. Zahvalna sam mu na poslu; tako ne mislim na to kakav je trebao biti moj odmor.

Gubim pojam o vremenu dok ne podignem glavu i opazim da se nad hridine spušta blijeda modrina sumraka. - Dođi na večeru - poziva me Costanzo. - Moram ti zahvaliti.

- Ne, ja sam zahvalna što mi dopuštate da radim s vama. Evo kako mi možete zahvaliti.

Costanzo me pogleda i nasmiješi se.

- Smijem li, molim vas, sutra ponovno doći? - pitam ga.

- Ne. Idi na plažu. Odmori se. Na odmoru si.

- Ne želim ići na plažu. Radije bih se vratila i radila s vama. - Iznenadena sam što čujem samu sebe kako to govorim, ali istog trenutka kad izgovorim te riječi, znam da su istinite.

- Moram ti platiti.

- Ne. Možete mi napraviti sandale.

- *Perfetto!*⁴¹

- Kad otvarate?

- Ja sam ovdje već u pet ujutro.

⁴¹ Savršeno!



- Doći ću u pet. - Prebacim torbu preko ramena i izlazim na trg.
- Valentine! - zazove me Antonio. - Hvala ti.
- Šališ se, zar ne? *Mille grazie*⁴². Tvoj tata je divan.
- Nikad nikome ne dopušta da sjedi s njim. Ti mu se sviđaš. Tati se nitko ne sviđa - smije se Antonio. - Očaran je.

- Da, tako ja djelujem na muškarce. Vidimo se sutra - kažem mu. Da, na muškarce imam određeni utjecaj, osim na onoga koji je važan, Romana Falconija.

Dok prolazim pokraj turista koji se ukrcavaju u autobuse, preglasno govore i previše se smiju, osjećam se usamljenijom no ikad. Možda sam smislila način da ovu katastrofu ipak pretvorim u nešto divno; provela sam dan učeći od majstora i zapravo sam uživala. I, ako me instinkt ne vara, ili ako je bar točniji u poslu no što je u ljubavi, imam osjećaj da sam upravo počela učiti ono što moram znati od Costanza Ruocca.

- Valentine? *Andiamo*⁴³ - doziva me Costanzo iz stražnje prostorije. Costanzo se iznenadio kad sam se doista pojavila na poslu kako sam rekla. Nema on pojma da mi zapravo čini uslugu i spašava ovaj odmor.

Odlažem posao i slijedim zvuk njegovoga glasa kroz skladište do unutarnjeg vrta sa stolicom i četiri stolca. Stol je prekriven bijelim platnenim stolnjakom, s posudom mirisnih crvenih geranija koji sprečavaju da ga ne otpuše vjetar.

Costanzo mi pokazuje da sjednem pokraj njega. Otvara običnu limenu kanticu s ručkom i vadi namirnice. Odmotava voštani papir sa štruce kruha. Uz kruh stavi zdjelicu sa svježim smokvama. Zatim izvuče limenku nečega što izgleda kao bijela riba prekrivena crnim maslinama. Izvadi i dva ubrusa. Na kraju podigne vrč domaćeg vina ispod stola. Natoči najprije meni, a zatim sebi.

Zareže kruh, koji uopće nije kruh, nego *pizza alige*, meko tijesto napunjeno nasjeckanim lukom i incunima. Reže krepku pizzu na tanke, duge kriške, a zatim dvije stavi na moj tanjur. Zagrizem hrskavu koricu koja ustupa pred slanim incunima, ublaženim slatkim lukom i maslacom u naborima tijesta.

- Dobro? - pita on.

Naglašeno kimnem glavom u potvrdu.

- Zašto si došla na Capri? - pita me.

- Trebala sam biti na odmoru. Ali moj je dečko imao problema na poslu i na kraju nije mogao doći.

- Zar je otkazao?

- Da.

- Kad odeš kući, to ćeš završiti, zar ne?

- Costanzo!

- Pa, posao mu je draži od tebe.

- Nije tako.

- Ja mislim da jest.

- Znaš, zapravo mi je drago što nije mogao doći ovamo, jer da je došao, ne bih provodila vrijeme s tobom.

On se nasmiješi. - Prestar sam ja za tebe - nasmije se.

⁴² Velika hvala.

⁴³ Idemo



- Izgleda da je to slučaj s većinom muškaraca koje upoznajem u Italiji.

- Ali da sam mlad... - Mahne rukom.

- Da, da, da, Costanzo. - Smijemo se od srca. Osjećam se istinski sretnom prvi put nakon mnogo dana.

Talijanski muškarci stavljaju žene na prvo mjesto. Romanovi prioriteti više su američki nego talijanski, budući da je njemu na prvome mjestu njegov restoran. Da budem poštena, ne mogu reći ni da su moji prioriteti jasno određeni niti da sam svladala umijeće življenja. Živim za posao, ne radim kako bih živjela. Roman i ja izgubili smo svoju talijansku prirodu. Tipični smo Amerikanci koji previše rade i imaju previše obveza i najgoru vrstu usmjerenosti samo na jedno. Tratimo sadašnjost zbog neke savršene budućnosti za koju vjerujemo da će nas čekati kad stignemo do nje. Ali kako ćemo stići do nje ako sad ne izgradimo vezu?

Način na koji živim iz dana u dan u New York Cityju najednom mi se čini smiješnim. Stavila sam hipoteku na svoju sreću zbog vremena koje možda nikad neće doći. Razmišljam o bratu, i o kući, Bergdorfovim izlozima i Bretovim ulagačima. Volim izrađivati cipele. Zašto mora biti kompliciranije od toga? Costanzo dolazi pješice na posao, radi cipele i ode kući. U njegovom životu postoji ritam koji ima smisla. Mala trgovina krasno uzdržava njega i njegove sinove. Otpijem gutljaj vina. Jako je i intenzivno, kao i svaka boja, raspoloženje i osjećaj na ovom otoku.

Costanzo mi ponudi cigaretu, koju odbijem. On zapali svoju i otpuhne dim.

- Što radiš zimi, kad nema turista? - pitam ga.

- Režem kožu. Izrađujem potplate. Odmaram. Ispunim sate - kaže. Costanzo se zagleda u daljinu. - Ispunim dane i čekam...

- Da se turisti vrate? - pitam.

On ne odgovori. Izraz na njegovom licu govori mi da ne pitam dalje. On ugasi cigaretu. - A sad, na posao.

Slijedim Costanza natrag u radnju. On zauzima svoje mjesto za radnim stolom, a ja sjedam za svoj. Costanzo izvadi novi uzorak iz svoje kutije i proučava ga. Ja podižem *trincetto* i jedan potplat iz hrpe koju mi je ostavio Antonio. Slijedim uzorak i obrežem izvanjski rub potplata kao jabuku, baš onako kako sam vidjela da to čini Costanzo prvoga dana. On me promatra s odobravanjem i smiješi se.

- Idi po svoju bilježnicu - zapovjedi mi Costanzo nakon poslijepodnevnog cappuccina. - Želim vidjeti tvoj rad.

Ustajem od stola i vraćam se u radionicu. Izvučem bilježnicu iz torbe.

- Je li sve u redu? - pita me Antonio.

- Tvoj otac želi vidjeti moje skice. Nasmrt se bojim. Ja sam samouka i ne znam jesu li moji crteži onoliko dobri koliko bi mogli biti.

Antonio se nasmiješi. - Ne brini, on će biti iskren.

Super, pomislim vraćajući se kroz skladište u vrt. Costanzo guli smokvu dok sjedam pokraj njega. Ispričam mu o natječaju za Bergdorfove izloge, a zatim otvorim bilježnicu i pokažem mu cipelu. On je pogleda. Potom suzi oči i zaškilji.

- Visoka moda - kaže. - *Molto bene.*⁴⁴

⁴⁴ Veoma dobro



- Sviđa ti se?

- Urešena je.

- Je li to dobro?

- To je ono što ja volim. - Pokazuje na naglavak cipele, gdje se gajtan spaja s remenčićem. - Originalno.

- Moj je pradjed nazvao svojih šest osnovnih večernjih cipela za mladenke po likovima iz opera. Dramatične su. Ali mogu biti i jednostavne. Klasične su, a to sa sigurnošću znamo zato što i nakon sto godina još uvijek izrađujemo cipele po njegovom dizajnu i prodajemo ih.

- Kakve cipele radite za zaposlene djevojke?

- Ne izrađujemo cipele za svaki dan.

- Trebale biste početi - kaže Costanzo.

To nije savjet koji sam očekivala od talijanskog majstora obrtnika, ali prihvaćam ga jer Costanzo zna toliko mnogo više od mene. - Zvučiš kao moj prijatelj Bret. On želi da smislim cipelu koja će se prodavati masama. Rekao je da bih svoje cipele po narudžbi mogla financirati cipelom koja će se prodavati u velikim količinama.

- U pravu je. Ne bi smjelo biti nikakve razlike između izrade cipela za jednu ženu i izrade cipela za mnoge. Svi vaši kupci zavređuju najbolje od vas. Zato nacrtaj cipelu koja im svima može poslužiti.

- Ne znam kako.

- Naravno da znaš. Nacrtala si tu cipelu za izlog; možeš nacrtati i drugu za svaki dan. Dajem ti zadatak. Uzmi svoj blok i prošeci trgov. Nacrtaj što više cipela možeš.

- Običnih cipela?

- Sve što vidiš, a da ti se sviđa. Gledaj kako se žena kreće u svojim cipelama.

- Mi turisti nosimo tenisice.

- Zaboravi tenisice. Gledaj trgovkinje na Capriju. Vidjet ćeš što ćeš nacrtati. - Nasmiješi se. - A sad idi.

Uzimam svoj blok i olovke, i odlazim na trg.

Smještam se u sjenu, na udaljeni kameni zid. Odlazem blok i promatram, baš onako kako me je uputio Costanzo.

Pogledom prelazim preko hrpa turista u Reebok, Addidas i Nike tenisicama i tražim mještanke, žene koje rade u trgovinama, restoranima i hotelima. Gledam njihova stopala dok se svrhovito kreću među mnoštvom. Ove zaposlene žene nose cipele ravnih potpetica, praktične ali lijepe, jednostavne mokasinke mornarsko modre ili crne boje, bež sa vezicama oko gležnja i lagano povišenom potpeticom, sandale od obične kože s funkcionalnim remenčićima u obliku slova T, a jedna odvažna trgovkinja obula je ugodne cipele od jarkoružičaste teleće nape. Moj pogled, kao i uvijek, privlači boja, ali primjećujem da tek pokoja žena na nogama ima cipele živih boja. Većina ih odabire klasičnu neutralnu.

Nakon nekog vremena, podignem noge i prekrizim ih ispod tijela. Počinjem crtati. Nacrtam jednostavnu kožnu cipelu ravne potpetice s plitkim gornjim dijelom koji prekriva prste, ali ne seže daleko na rist. Crtam je iznova i iznova dok ne dobijem oblik koji zadovoljava moje oko i koji bi najbolje pristajao ženskom stopalu bez obzira na veličinu, dužinu ili širinu.

Vidim majku i kćerku koje šecu ispred zlatarnice na uglu trga. Majka, u četrdesetim godinama života, odjevena je u usku mornarsko modru suknju i bijelu bluzu. Na ruci joj dok govori zveckaju debele srebrne narukvice. Na nogama ima mornarsko modre kožne



cipele ravnih potpetica s jednostavnom mašnom. Kćerka je odjevena u crnu majicu s naljepnicom i kratki bolero od smeđeg lana. Njezine traperice uskih nogavica spuštene su nisko na bokove. Na nogama ima smeđe cipele opšivene vrpcom zrnaste teksture. Cipele na majci su klasične i ona uspravno stoji, lakoćom koju pružaju udobne cipele. Njezine cipele su meke, ali nisu razgažene. Kćerka skakuće na jabučicama stopala dok uzbuđeno razgovara s majkom. Smeđe cipele pristaju njezinim stopalima ne zjapeći na peti i koža se pomiče s njom, glatko se savijajući kad stane na prste. Ne gužva se i ne uleknjuje.

Jedna starija žena, otprilike bakine dobi, prilazi zidu i sjedne nekoliko stopa od mene. Okrugla je i zdepasta, i ima gustu sijedu kosu začesljanu od lica i zavezanu crvenom mašnom. Odjevena je u crnu pamučnu ljetnu haljinu sa spuštenim rukavima. Cipele su joj obične mokasinke od crnog antilopa. Nasloni se na zid i otvori smeđu paprinatu vrećicu. Posegne u nju i izvadi zrelu trešnju, a zatim je zagriže. Košticu baci preko zida niz hridine. Sunce obasjava nešto svjetlucavo uz njezin okovratnik. Broš. Nagnem se ne bih li ga bolje promotrila.

Broš je u obliku krila s perlicama tirkiza i koralja, obrubljen nečime što izgleda kao pravi komadić dijamanta. Vidim da su pravi po načinu na koji odražavaju svjetlo. Radim s lažnim draguljima i oni sjaje jasno i jarko, ali pravi dijamant apsorbira svjetlo i blista iz faceta u unutrašnjosti.

Skupim hrabrost i približim joj se. Nasmiješim se. - Imate predivan broš.

- *Mia Mama's*⁴⁵. - Ona se nasmiješi i pokaže na zlatarnicu. - Moja obiteljska trgovina.

- Oh, krasno.

- Moj otac je napravio ovaj broš za moju majku.

- Izgleda kao krilo anđela - kažem joj. Moja majka ima božićni ukras u obliku kerubina s perlicama na krilima koji me podsjeća na oblik ovog krila na brošu.

- Si. Si. Moja se majka zvala Angela.

Žena presavine rub svoje papirnate vrećice i zatvori je. Ustane i mahne mi na odlasku. Otvorim svoj blok i nacrtam taj broš, anđeosko krilo prepuno kamenčića i obrubljeno dijamantima. Ne žurim crtajući te oblike. Polako se počinjem zaljubljuvati u taj oblik. Crtam ga uvijek iznova dok krilima ne ispunim čitavu stranicu. Trg se prazni jer turisti odlaze na zadnji autobus koji vozi niz brdo do pristaništa.

Nacrtam i zadnje krilo, spajajući krivulju s linijom na vrhu krila. Jednostavno, ali takav oblik nikad ranije nisam vidjela na cipeli. Pišem:

Anđeoske cipele

Zatim zatvaram blok i vraćam se Costanzu kako bih mu pokazala crtež.

Kad stignem do Costanzove trgovine, on već zatvara. Pogleda na sat i proizvede tobože prekoran zvuk, kao da me kori. Šali se da sam zakasnila i pritom silno uživa. Puštam ga da uživa. Zatim mu pokazujem moj zadatak. Pružam mu skicu. On je pogleda i pokaže na ukras. - Krila?

- Anđeoska krila.

- Sviđa mi se - kaže. - Zašto anđeli?

- Naša se trgovina zove Obučarska radnja Angelini. Ali znak je veoma star i kiša ga je isprala, pa sad piše Obučarska radnja Angel. Zato sam se, kad sam na trgu vidjela taj broš

⁴⁵ Mamin je



na jednoj staroj gospođi, zamislila. Veliki dizajneri imaju jednostavan logo, smjesta prepoznatljiv. Zato sam pomislila, što ako moj dizajn sadrži krilo anđela?

- A kad staviš cipele jednu uz drugu, dva krila.

- Simetrija! A ta krila mogu izraditi od dragulja ili kože ili mjedi. Mogu biti i izvezena.

- Možeš ih napraviti od bilo čega - kaže Antonio i slegne ramenima.

- Točno! - blistam od sreće. - Hvala ti što si me poslao onamo. Inače nikad ne bih bila vidjela taj broš.

- Svaka ideja za cipele koja mi je pala na pamet nadahnuta je promatranjem žena - kaže Costanzo. - Vidiš moju trgovinu? Postoji na tisuće kombinacija. Baš kao i žene, ne postoje dvije iste. Sjeti se toga kad budeš crtala.

Spakiram svoju torbu i odlazim. Kad se vratim na trg, posve je prazan. Spuštam se niz brdo do hotela. Kad stignem do ulaza, Gianluca sjedi ispred njega i čita novine na svjetlu koje jenjava.

- Čitanje u mraku loše je za oči - kažem mu.

On me pogleda i nasmiješi se, skine svoje naočale za čitanje i stavi ih u džep. Izvuče stolac pokraj sebe. Sjednem. - Hoćeš li raditi ondje svaki dan? Razmazit ćeš Costanza.

- Voljela bih da mogu ostati čitavu godinu.

- Ovamo si došla kako bi se odmorila.

- Ne želim se odmarati. Ne znam hoću li ikad imati prilike vratiti se ovamo. Ili hoće li Costanzo biti ovdje kad se vratim.

- Bit će ovdje. Svi ćemo biti ovdje. Osim tvog Romana.

- Tko ti je rekao? - Naslonim se na stolac. Italija postaje strašno nalik Americi, u kojoj moja obitelj privatne informacije prenosi brzinom zvuka.

- Tvoja baka. Nazvala ju je tvoja mama.

- Moja veza je međunarodni skandal. - Osvrnem se ne bih li ugledala konobara. Sad mi treba piće.

- On je budala - kaže Gianluca pozivajući konobara.

- Meni je dopušteno ljutiti se na Romana, ali tebi nije dopušteno vrijeđati ga. Još uvijek je moj dečko. - Ponekad Gianluca nije ni svjestan koliko zvuči kao moj otac.

- Zašto ne?

- Neću prekinuti s njim. A čak i da hoću, ne bih to učinila telefonski ili jednim od onih jadnih SMS-ova.

- Pametno. - Gianluca nam naručuje pića.

- Usput, samo mi pogoršavaš kad ističeš kakva sam idiotkinja. I ja imam malo ponosa.

- S tobom je sve u redu - uvjerava me Gianluca.

- Ma nemoj? Ja mislim da je nešto posve pogrešno kod žene koja ne želi tražiti ono što joj treba, a onda, kad to napokon zatraži, ispričava se.

- Postoji razlika između nastojanja da veza funkcionira i opraštanja onoga što ne bi smjela oprostiti - kaže Gianluca. - Tvoja baka želi da dođeš k nama.

- Hvala, ali sviđa mi se ovdje u hotelu.

- Postoje neke stvari na Capriju koje bih ti volio pokazati.

- Naravno. - Pristala bih na sve jer istina je, sad kad neće biti onog starog odmora o kojemu sam sanjala, ništa nije važno. - I ja tebi želim nešto pokazati - kažem.

Gianluca podigne obrvu na način koji graniči sa seksipilnim. U *to* se neću upuštati.

- Opusti se. Riječ je o jednom crtežu. - Izvučem blok iz torbe i otvorim ga na stranici s mojom novom cipelom. Gianluca izvadi svoje naočale za čitanje iz džepa i proučava crtež.



- Krasna je - kaže. - Orsola bi je nosila.
- Dobro. To je cipela koju bi mogla nositi baka, ili koju bi kupila moja majka, ili koju bih ja obula. Pokušavam pogoditi u živac. Imam čak i ime za njih. Cipele Angel. Što misliš?

- Ti imaš toliko mnogo ideja - kaže on.
- Trebat će mi. Kad ovaj mali talijanski san završi, vraćam se kući u ratnu zonu.
- Ne može biti tako loše.

- Znaš, Gianluca, to je razlika između vas rođenih Talijana i nas koje nazivaju Amerikancima talijanskog podrijetla. Vi živite uravnoteženim životom. Radite, jedete, odmarate. Mi to ne činimo. Ne možemo. Živimo kao da moramo nešto dokazati. Nikad nemamo dovoljno vremena, jedemo u trku i spavamo što je manje moguće. Vjerujemo da pobjeđuje onaj tko najnapornije radi. - Naša pića stižu. Nazdravljamo jedno drugome i otpijamo gutljaj.

- Što tebe čini sretnom? - pita on.

To me pitanje hvata nespremnu. Roman mi nikad nije postavio to pitanje. Ne sjećam se ni da je to ikad učinio Bret. Zapravo, ni sama sebe to ne pitam. Nakon kratkog razmišljanja, odgovorim: - Ne znam.

- Nikad nećeš moći biti sretna ako ne znaš što želiš.
- Oh, u redu, proročište Caprija, čovječe s odgovorima na najveća životna pitanja. Što tebe čini sretnim?
- Ljubav dobre žene.
- Dobar odgovor. To bi bio i moj odgovor prije tjedan dana. Imala sam ljubav dobrog muškarca, a nisam ga stavila na prvo mjesto.

- Zašto?
- Da sam ga stavila na prvo mjesto, možda bi bio ovdje.
- Da je pametan, on bi tebe stavio na prvo mjesto. Zašto kriviš sebe za grozno ponašanje tog muškarca?
- Prilično sam sigurna da sam imala neke veze s time.
- To je smiješno. Ako imaš ljubav, poštuješ je. Brineš o onome što voliš. Je li tako? - Gianluca je malo podigao glas. Sjećam se onog prvog dana u Arezzu, kad smo baka i ja otišle do štavionice, a Dominic i on imali nadmetanje u urlanju.
- Stani malo, Gianluca, nemoj se pjeniti kao što se pjeniš u štavionici. Ovo je miroljubiv otok. Ovdje nema urlanja.

Gianluca se nasmiješi. - Dođi i ostani s nama.

Nakon mjesec dana u Italiji, prava sam stručnjakinja za Vechiarellijeve. Kod Gianluce je obitelj najvažnija. On voli okupiti sve zajedno, bilo to oko blagovaoničkog stola kod kuće, ili u automobilu, ili u tvornici, i zaštitnički paziti na sve nas, kao pastir. On sprema hranu, donosi pića, pokazuje put; općenito, brine o svima oko sebe. Moja potreba da budem odvojena zacijelo mu se čini čudnom. Zašto ne bih bila s njima u vili njihovog rođaka? Pomisao da je Teodorina unuka u hotelu, a mogla bi biti u susjednoj sobi, sigurna, odmorna i dobro nahranjena za njega je bogohulna. - Ne, hvala. Doista volim svoju sobu u ovom hotelu.

- Ali mi imamo sobu za tebe.
- Nemate apartman u potkrovlju.
- Soba kod našeg rođaka veoma je lijepa.
- Sigurna sam da jest. Ali vjeruj mi, nije ova soba. Želiš li je vidjeti?



- Naravno - kaže on.

Gianluca me slijedi predvorjem hotela Quisisana i hodnikom do dizala. Dizalo je usko i smijemo se koliko smo stisnuti. Gianluca stavi ruku na otvorena vrata i izvodi me iz dizala kad se vrata otvore na mom katu. Ulazi za mnom u sobu. Svjež ranovečernji povjetarac struji apartmanom i nježno nabire prozirne zastore. Sobarica je stavila bijelu orhideju u vazu u dnevnom boravku.

- Moraš vidjeti pogled - kažem mu. Pokazujem na vrata koja vode do spavaće sobe i na balkon. - Odmah dolazim. - Gianluca izlazi na balkon, dok ja odlažem torbu i provjeravam poruke na mobitelu, jednu od majke, jednu od Tess i tri od Romana. Majka želi da joj pronađem torbu od krokodilske kože. Mislim da ona ne čita novine; krokodilska koža je zabranjena. Tess ostavlja poruku da je tata super i bih li djevojčicama mogla donijeti narukvice od koralja?

Preslušavam poruke od Romana, koji mi govori da me voli i da bi volio da je sa mnom. Tri jedna za drugom, s istom razinom molećive strasti. Zanimljivo je kako se Roman približio kad sam otpustila ljutnju. Možda zbog koktela, ali pišem mu SMS:

Pronašla sam posao na Capriju. Obožavam ga. Možda se nikad ne vratim. Na kraju ćeš ipak možda morati doći ovamo. Pusa, V.

Pridružujem se Gianluci na balkonu. - Što kažeš? - pokazujem na vrtove Quisisane i more iza njih.

- *Bella.*

- Sad vidiš zašto želim ostati.

Sumrak iznad Caprija izgleda kao modra mrežasta koprena koja se spustila na svjetlucavi otok. Stavljam ruku na ogradu i izvijam leđa, gledajući uvis, kako bih upila što više beskrajnog neba.

Najednom, osjetim ruke oko struka. Gianluca me privuće uz sebe i poljubi. Dok njegove usne oklijevaju na mojim, nježno i slatko, vrpca informacija odmotava se u mojoj glavi. Naravno da te *ljubi*, što si mislila da će učiniti, pozvala si ga u svoju *sobu, navečer*, pokazala si mu romantičan *balkon* sa zilijunom zvijezda iznad glave, pitala si ga što *misli* i njegove su misli otišle na seks i sad si u gabuli. Gabrielove riječi mi odzvanjaju u glavi: *nema prstena, nema prevare*. Poljubac je bio krasan i želim još. Nikad se nisam oporavljala od ljubavne veze koja propada u naručju nekog novog, pa zašto bih sad počela?

Zagrlim ga i kliznem rukama do njegovog vrata. On me ponovno poljubi. *Što to radim?* Prepuštam se, eto što. Ujedno dajem inicijativu, to je još gore. Sve na ovom otoku potiče vođenje ljubavi jer svaki miris, tekstura i nijansa tvore neodoljivu kulisu za jedno i samo za jedno. Počinje u kafićima za intimnim stolovima i stolcima, gdje se dotiču koljena i bedra; sa slatkim gutljajima sladoleda od kokosa nakon duge šetnje na vrućem suncu; s dekadentnim mirisom meke kože u Costanzovoj trgovini; sa svježom hranom, zrelih smokvama ubranim ravno sa stabla; sa slasnim slankastim morskim zrakom i mjesecom nalik uštogljenom bisernom gumbu na svilenkastom nebu koji čezne da bude otkopčan. Čak i cipele, a posebice sandale, opnaste vrpce zlata na smeđoj koži, spremne biti izuvene i razvezane, kažu *seks*.

Talijani žive čulnim životom, to *svi* znaju, ja to znam i zato se ne opirem ovim poljupcima.

Nekako bih smatrala uvredom samome životu da se opirem nečemu što djeluje tako prirodno. Ovi su poljupci jednako dio ljetnog dana u Italiji kao i branje smokve sa stabla i stavljanje ravno u usta. Od ono romantike što je ostalo na svijetu, najbolje se može pronaći



u Italiji. Gianluca me drži kao nagradu dok me dodir njegovih usana okružuje kao topli valovi u bazenu. Osjećam kako mu podliježem dok me Gianluca nježno ljubi u vrat. Kad otvorim oči, jedino što vidim su zvijezde koje proviruju kroz modrinu kao krhotine stakla.

Tad se sjetim Romana i kako smo nas dvoje trebali biti na ovom balkonu, pod ovim zvijezdama, na putu do onog kreveta uz svjetlo ovog mjeseca, i počinjem se odmicati. Ali nisam sigurna da imam snage odoljeti. Ja sam cura koja uvijek pojede i drugu kanolu! Zar ja ovo ne zaslužujem? Ne zaslužuje li to svatko?

- Oprosti - kažem mu.

- Zašto? - tiho pita Gianluca. Ne odustaje, ponovno me ljubi. Ovo nije nalik meni. Nikad ni ne pogledam drugog muškarca kad sam s nekim u vezi. Veoma sam vjerna, zapravo, često sam vjerna i kad to nije unaprijed dogovoreno. Mogu biti vjerna već nakon jednog izlaska. Toliko sam vjerna. Prirodno sam sklona staromodnoj odanosti. Spontanost i raznolikost nisu za mene. Dobro promislim o svemu, tako da se nikad nisam morala šuljati oko prošlosti na vrhovima prstiju i s kajanjem. Skoknem kroz nju neopterećena, slobodna! Ja sam besprijekorna žena! Moram reći Gianluci da ja inače ne činim ovakve stvari prije no što odemo imalo dalje. Hvatam ga za ruke i odmaknem se. Sad je još i gore. Sviđaju mi se njegove ruke na mojima. Dodir njegovih prstiju, njegove snažne radničke ruke štavioca, šalju srse uz moje ruke i niz kralježnicu, kao hladne kapi kiše koje udaraju o moju kožu za vrućeg dana. Čini mi se da je ovdje riječ o nekoj vrsti malarije.

- Što ja to radim? - puštam njegove ruke i okrećem se na drugu stranu.

- Shvaćam - kaže.

- Ne, ne shvaćaš. - Zarijem glavu u lice. Ništa nije kao zakloniti se u trenutku stida, samo što bih ja voljela da imam kapuljaču i maramu od pašmine i samotnu ćeliju u koju ću se zavući.

Ali prije no što mogu objasniti svoje osjećaje, ili preuzeti krivnju za svoje impulzivno ponašanje, njega nema. Čujem kako se zatvaraju ulazna vrata moje sobe. Stavljam ruku na usta. Ispod mog dlana, moje usne nisu zgroženo napućene. Ne, naprotiv, na moje veliko iznenađenje... smiješim se.

Dok pakiram svoje alatke zadnjeg dana u Costanzovoj radionici, pokušavam se ne rasplakati. Ne mogu objasniti što mi je značilo ovo vrijeme. Osjećam se budalasto što sam ikad željela doći ovamo kao turist i izležavati se uz bazen i spavati čitav dan, kad se ono što sam dobila zauzvrat ne može nabrojati. Pod Costanzovim vodstvom i suptilnim poticajem, postala sam umjetnica.

Naravno, baka me je naučila izrađivati cipele, ali nikad nije bilo vremena da me nauči kako hodati svijetom kao umjetnica. Nikad nije bilo vremena da me potakne na tom putu jer to nije nešto što je moja baka znala. Sanjari su bili moj pradjed i djed. Baka je tehničarka, praktična postolarka. Jednom je dizajnirala cipelu, ali to je bilo isključivo iz nužde. Nacrtala je balerinku i izradila je tek nakon što je izgubila brojne kupce koji su po balerinke odlazili Capeziju. Nije je nacrtala iz želje za kreiranjem, nego iz nužde. Morala je zaraditi novac. Za Teodoru Angelini izrada cipela nikad nije bila oblik samoizražavanja, već je predstavljala hranu na stolu, odjeću za moju majku i novac za milodare u crkvi Naše Gospe od Pompeja. U tome nema ničeg lošeg, ali ja sad znam da želim više. Želim reći više.

New York City mi je sve, ali sad znam da u mahnitosti i buci, u užurbanosti i strci, glas



umjetnika može biti zaglušen u nastojanju da zaradi za život. Shvaćam privlačnost sigurnosti, potrebu da zaradiš kako bi platio račune i isplatio plaće, ali umjetniku treba vremena da razmisli i da sanja. Vrijeme, nevezano i slobodno, hrani maštu. Poslijepodnevna siesta možda djeluje odmarajuće, ali za umjetnike kao Costanzo, to je vrijeme za razmišljanje o poslu tog dana i novim bojama i kombinacijama. Costanzo me je ujedno naučio da je običan život umjetnost. Naučio me je promatrati svakodnevne stvari i u njima pronalaziti ljepotu. Ja nisam obična postolarka, ja kreiram određenu cipelu za mušteriju koja pokušava svijetu izraziti nešto o sebi. Moj posao je prenijeti tu poruku, pronaći značenje u običnom.

Više ne vidim dosadnog galeba koji traži mrvice. Vidim paletu čiste bjeline, urešene crnim perjem s odvažnim bijelim točkama. Cipele. Ne vidim kameni zid u koji sunce u podne nesmiljeno tuče, vidim određenu nijansu sive sa zlatnim odsjajem. Kožu. Ne vidim izrasline povijuša na crnoj ogradi. Vidim zeleni baršun i crne kožne vezice. Čizme. Ne vidim modro nebo s oblacima, vidim balu izvezene svile. Ne vidim hrpu ružičastih božura koje mladi suprug nosi trgom kući svojoj mladenki, vidim draguljom urešenu resu na naglavku večernje cipele. Ukrase.

A kad sad pogledam neku ženu, ne vidim modu, ne vidim dob, ne vidim veličinu. Vidim moju mušteriju, kojoj sam potrebna kako bih joj dala upravo ono što govori tko je ona, dok ja svojim radom izražavam tko sam ja. Jednostavno. Ali ta me je spoznaja promijenila. Nisam više žena kakva sam bila kad sam prije mjesec dana sletjela u Rimu i neću biti ista kad se vratim kući. Kuću ću vidjeti ovim novim očima. E sad, to me pomalo plaši: što ako sam se toliko promijenila da više nemam one iste ciljeve na koje sam bila usredotočena kad sam krenula na put? Što ako se vratim kući i Roman nije muškarac za mene i nije vrijedno boriti se protiv Alfreda kako bih sačuvala radionicu i kuću? Što ako su oči umjetnice promijenile samu srž onoga što jesam? Što ako više ne želim ono o čemu sam nekoć maštala?

Costanzo mi je uz ručak jednog dana rekao da je udovac i na oči su mu navrle suze, pa se nisam dalje raspitivala. Ali ne želim otići s Caprija ne saznajući o njegovoj supruzi. Ma koliko me on naučio o umjetnosti, osjećam da još mnogo toga imam saznati o drugim stvarima, o srži života, o potrazi za pravom ljubavi.

Pridružujem se Costanzu na trijemu, gdje je on već postavio naš ručak na stol, kao i svakog dana. Vidim mozzarella sir i tanko narezane sočne zrele rajčice. Costanzo ih škropi maslinovim uljem.

- Naš posljednji ručak.
- Posljednja večera - smije se.
- Ne želim te napustiti.
- Nijedna žena ne želi napustiti Costanza Ruocca - ponovno se nasmije.

Sjedam za stol i stavljam ubrus u krilo. Costanzo mi napuni tanjur plodovima iz svog vrta. Lagani povjetarac leprša vrtom i šuška stolnjakom. - Prije no što odem, voljela bih da mi pričaš o svojoj ženi.

Costanzo posegne u košulju i izvuče zlatni lančić s vjenčanim prstenom.

- Kako se zvala? - nježno ga upitam.
- Rosa - odgovori. - Rodila se kao Rosa de Rosa. - Costanzo podigne ruku. Ustane i ode u trgovinu. Kad se vrati, pruži mi smeđu omotnicu. Otvorim je. U njoj su brojne fotografije, neke crno-bijele, neke u boji, snimljene jarkoplavim Ektachrome filmom iz 1960-ih, neke instamaticovim foto aparatom iz 1970-ih, kad su rođeni njihovi sinovi, i još



više njih snimljenih polaroidom,
na stolu i pričvršćivali na

onakvih kakve smo nekoć snimali, razvijali
četverokute od ljepenke.

Nježno odlažem hrpu fotografija na stol. Najveću od njih, crno-bijelu fotografiju koja prikazuje Costanza i Rosu na dan njihovog vjenčanja, snimio je profesionalni fotograf. Rosa je sitna brineta božanstvenih razmaknutih smeđih očiju. Podsjeća me na moju sestru Jaclyn. U kosi ima mali veo s mrežicom, a odjevena je u bijelu satensku haljinu s okovratnikom i uskim strukom iz kojeg se širi puni krug suknje. Na majušnim stopalima ima otmjene dječje cipele. Costanzo stoji pokraj nje, s rukom oko njezinog struka.

- Oženio sam je 23. rujna 1963. Bio je to najsretniji dan mog života.

- *Bella* - kažem mu.

- Zvao sam je Bella Rosa. A ponekad samo Bella. - Costanza izdaje glas.

- I ti si veoma zgodan. - Mahnem rukom, baš onako kako to Costanzo često čini. On se nasmije. Na kraju krajeva, sjetim se i nikad neću zaboraviti, on je Talijan. Muški ego dolazi nedirnut zajedno s rodnim listom. - Strašno ti nedostaje.

- Ne mogu govoriti o njoj jer, u mom životu, sa svim riječima koje sam ikad čuo, nikad nije postojala nijedna koja bi opisala što mi je ona značila. Pokušavam, ali čak ni riječ *ljubav* nije dovoljna. Ona je bila moj svijet. Otkad je umrla, nikad, ni u jednom trenutku, nisam prestao voljeti je ili misliti na nju. Čak i sad, kad bi mogla ušetati kroz ona vrata, dao bih vlastiti život samo za jedan trenutak s njom.

Posegnem preko klupe i stisnem Costanzovu ruku. - Svaka bi žena trebala biti voljena tako kako si ti volio Rosu.

- Teško mi je živjeti bez nje. Gotovo nemoguće. Rado ću primiti smrt, kad dođe, jer ću ponovno vidjeti Rosu. Samo se nadam da će ona htjeti ovog starca.

- Ne brini, htjet će te. Stariji muškarci imaju mnogo prednosti. - Tijekom svog boravka na Capriju, nisam naučila samo umjetnost.

- Umrla je 1987. Ništa nije isto. Smokve nemaju isti okus, ni vino, ni rajčice. Sve je dobro odnijela sa sobom. Od nje sam naučio sve o životu. O ljubavi, naravno. - Costanzo ustane i pogleda me. - Čekaj. Imam nešto za tebe - kaže i vrati se u trgovinu.

Tjedan dana provela sam Kod Costanza učeći ono što sam trebala znati. Naučila sam o *gropponiju*, najboljoj kravljnoj koži za izradu potplata; *capretto*, najmekša janjeća koža, divna je za remenčice; a *vitello*, čvršća koža, dobro funkcionira na punoj cipeli. I naučila sam da svijet izvan ovog otoka prisvaja zanatsko umijeće koje je ovdje rođeno, proždire Costanzove tehnike i dizajne bez njegovog dopuštenja, samo kako bi masovno proizveo svoju inačicu za gomilu na odmoru.

Prepredeni poduzetni Amerikanci dolaze, kupuju Costanzove sandale, odnesu ih kući, kopiraju i otvoreno krađu dizajn, a nakon toga imaju drskosti otići istim dobavljačima od kojih kupuje Costanzo i pokušati kupiti elemente koje on koristi za svoje sandale s potpisom. Dobavljači, svjesni lopova, odbijaju prodati skorojevićima. Odanost je još uvijek najbolja talijanska osobina.

Costanzo me je naučio i male stvari, sitnice koje pridodaju radnim navikama koje s vremenom postaju tehnika umjetnika. Kad oblikujem petu, sad uzimam nož i obrežem rub kao koricu jabuke dok ne bude savršeno primjerena stopalu mušterije. Costanzo me je naučio šivati ravne šavove u unutrašnjosti cipele, koji ih čine udobnijima mušteriji. Naučio me je da prigrlim boju, da je se nikad ne bojim. Ako talijanski premijer može nositi kožne mokasine boje dinje, svatko može.

I sama sam nešto naučila. Naučila sam da su turisti na Capriju veoma glasni jer su



toliko oduševljeni pogledom da od uzbuđenja podižu glas. Naučila sam da je putovanje još uvijek najbolji način da prodrmaš svoj život, promijeniš gledište i prigrliš nadahnuće, ali moraš biti posve budan i željan sve upiti, jer u protivnom samo tratiš vrijeme. I naučila sam da nisam potrebna baki kako bih skrbila o njoj, ili brinula zbog nje, ona je samodostatna. Posve se dobro snalazi i sama.

Costanzo se vraća do stola s kutijom za cipele u rukama.

- Costanzo, ne mogu ti dovoljno zahvaliti na ovom tjednu koji smo proveli zajedno.

- Dobra si postolarica. - Polako kimne glavom. - Kao ja kad sam bio mlad.

- To mi znači sve na svijetu. To je sve što želim.

- Samo ti marljivo radi, i kad budeš stara kao ja, znat ćeš kakav je osjećaj provesti život izrađujući nešto lijepo za nekog drugog. To je ono što doista dajemo svijetu. A sad, imam dar za tebe - kaže.

- To nije potrebno.

Costanzo mi pruža kutiju za cipele. Prije no što podignem poklopac, sjetim se obećanja koje mi je dao prvog dana kad sam došla raditi. - Napravio si mi sandale!

- Nisu za tebe. Tvoja su stopala prevelika za ove cipele.

Pogledam Costanza. - *Mille grazie* - kažem tonom koji ga natjera na smijeh.

Otvorim kutiju i pogledam u nju. Podižem filcanu zaštitu. Hvatam dah i izvadim cipelu, otkrovenje po obliku, pojedinosti i formi.

Costanzo je izradio cipelu prema mom dizajnu za Bergdorfov natječaj. Stavljam je na dlan ruke, kao krunu, i proučavam.

Moja je skica oživjela; gornji dio načinjen je od teleće nape, sa zlatnobijelim gajtanima; potpetica koja izgleda kao da je izrađena od slojeva drveta, izrezbarena je i otmjena; naglavak od ispupčene kože, svaka pojedinost je ovdje, izrađena u mjerilu i nijansi koje sam nacrtala u svojoj bilježnici. Materijali su raskošni, izrada majstorska, svaki šav tako majušan da je praktički nevidljiv. Cipela općenito djeluje suzdržano raskošno, a sve pojedinosti besprijeckorno su izvedene. Ta cipela govori *nova* mladenka, *nov* život, *novi* koraci koji će je tamo dovesti! Veličina trideset i šest. Veličina uzorka! Cipela koja je toliko dugo živjela u mojoj mašti sad je u mojim rukama, veličanstvena unikatna kreacija koja priziva mladost moje bake, ali je istodobno posve u sadašnjem trenutku.

Na oči mi navru suze. - Ne znam što bih rekla.

- Dizajn je tvoj - odgovori Costanzo. - Ja sam bio samo postolar.

- Ali tvoje mu je zanatsko umijeće udahnuło život.

- To bi bez vizije bilo nemoguće - kaže on. Zatim podigne cipelu otprilike stopu iznad stola i baci je. Cipela padne, savršeno nakošena, i zaljulja se s jedne na drugu stranu na stolu, a zatim se zaustavi. - Je li ti poznat ovaj pokus?

Niječno odmahnem glavom.

- Kad napraviš potpeticu, testiraj je. Ako se ravnomjerno zaljulja i zaustavi, ovako - baca i drugu cipelu na stol; ona se zaljulja i zaustavi jednako kao i ona prva - napravila si cipelu kako treba. Ako se prevrne, moraš preraditi potpeticu kako bi postigla pravu ravnotežu.

- Hoću - obećam. - Costanzo, mi u radionici cipelama dajemo imena. Istina je, ja nisam neka ljubiteljica opere. Ali sam žena koja voli dobru priču. Zato, ako nemaš ništa protiv, ovu bih cipelu voljela nazvati Bella Rosa, u čast tvojoj supruzi. Odnosno, ako se ti slažeš s time.

Costanzu zasuze oči; zamagle mu modru šarenicu, baš kao maglica na moru u sumrak.



Kimne u pristanak da cipelu nazovem po njegovoj supruzi. Imam njegovo dopuštenje. Zapravo je silno jednostavno. Prava ljubav je bez mušica. Ona je tvrdi disk. Izdržljiva. Vječita. Na ovome se svijetu Costanzova i Rosina ljubav dogodila, ali vječnost je mjesto na kojemu živi. Ljubav ostaje onoliko dugo koliko čovjek pamti. Ja znam njihovu priču i sad ću je ispričati. Pomislit ću na Costanza i Rosu svaki put kad krenem crtati, ili izrezati neku šablonu ili zašiti šav. On je promijenio moje gledište i zato ga nikad neću zaboraviti. Ne bih mogla.

Držim cipele u rukama i prisjećam se one priče o postolaru i vilenjacima. Postolar i njegova žena bili su tako siromašni, toliko pritisnuti neimaštinom da su ostavili zadnji komadić kože na radnom stolu i posve iznureni otišli na spavanje. Sljedećeg jutra, pronašli su savršen par cipela načinjen od te kože. Stavili su cipele u izlog i netko ih je odmah kupio. Tim novcem, postolar i njegova supruga kupili su još kože i iz noći u noć, ostavljali na stolu zalihe. A svakog jutra, dočekale bi ih nove cipele, koje su načinili vilenjaci, još ljepše od prethodnih. To je priča o tome kako će, kad si najporazniji, netko naići i pomoći ti, možda te čak i spasiti. To je ono što je Costanzo učinio za mene. A sutra, moram otići kući i učiniti to isto za Obućarsku radnju Angelini - na umjetnički način.

Sunce boje zrele marelice plamti visoko na nebu iznad bazena hotela Quisisana zadnjeg dana mog boravka na Capriju. Trijem i vrt prepuni su gostiju koji se sunčaju i plivaju. Izlazim iz vode, ispružim se na ležaljku i puštam da me sunce zagrije do kostiju. Nije ovo loš način da čovjek dočeka trideset i četvrti rođendan. Nije baš ono što sam imala na umu, ali raspoložena sam prigrliti sve što mi život pošalje. Na primjer, umjesto da se borim protiv onog kupaćeg kostima koji mi je majka poslala, obogatila sam ga modnim dodacima. Kupila sam par ogromnih okruglih naušnica načičkanih majušnim bijelim safirima. Sad komplet izgleda kao da je tako bilo planirano. Napadan je i svjetlucav, ali planiran.

- Sretan rođendan - kaže Gianluca sjedajući na ležaljku pokraj mene.

Uspravim se. - Baka ti je rekla.

- Ne, ne. Pogledao sam u tvojoj putovnici kad smo stali na porti tvornice svile.

- Zašto si to učinio?

- Pitao sam se koliko imaš godina. Bio sam sretan kad sam otkrio da ih imaš trideset i tri.

- I ja sam bila. Bilo je potrebno da napunim trideset i četiri kako bih cijenila trideset i tri, ako shvaćaš što želim reći.

- Shvaćam. - Uputi mi pogled koji kaže da je razmišljao o onim poljupcima na balkonu jednako često kao i ja. Obrazi mi se zarumene od uzbuđenja i stida. On će misliti da je od sunca.

- Kakvi su ti planovi za danas? - pita.

- Gledaš ih.

- Volio bih proslaviti s tobom tvoj rođendan.

Naslonim se na ležaljku i navučem šešir preko očiju. - S tobom sam već dovoljno slavila.

- Zar nisi uživala?

Podignem obod šešira s očiju. - Oh, uživala sam. Ali nisam smjela. Doživjela sam tridesete, a da nikad nisam prevarila nijednog svog dečka. Onda si ti to prekinuo.

- Kako možeš brinuti zbog nekoliko poljubaca kad on nije održao riječ i pridružio ti se



ovdje?

Amerikanka na susjednoj ležaljci, preplanula od solarija i odjevena u kupaći kostim s uzorkom orhideja, odlaže svoju knjigu Jackie Collins i počinje prisluškivati naš razgovor.

- Znam da ste vi Talijani izmislili *vendettu*, ali ja ne vjerujem u nju. Neću povrijediti Romana samo zato što me je razočarao. Poljubila sam te jer sam to željela... a sad - to kažem dovoljno glasno da bi me ona gospođa čula - morat ću te ubiti.

Gianluca se nasmije.

Nagnem se prema znatiželjnici. - Ja sam dominantan tip - kažem joj.

- Hajdemo - kaže Gianluca.

Nisam neka naročita obožavateljica iznenađenja i zato sam, kad me Gianluca ugura u taksi na trgu kako bi se odvezli do pristaništa, sigurna da idemo čamcem negdje na Capri. Kad sam obilazila otok, nisam promatrala zbivanja na pristaništu. Zamijetila sam samo redove turista koji su čekali da se ukrcaju na skifove i iskuse prirodne divote Caprija. Ovaj put, prolazimo pokraj mnoštva i ja slijedim Gianlucu do samoga kraja pristaništa, gdje lokalni ribari i obitelji drže svoje barke. Ukravamo se na maleni bijeli motorni čamac s unutrašnjošću od crvene kože.

- Upravo je ovakvih boja i Mustang mog tate iz 1965. - kažem Gianluci. - Još uvijek ga ima.

- Ovaj čamac pripada obitelji mog rođaka.

- Hoćeš reći da se nisam morala gužvati s turistima kako bih vidjela zanimljivosti? Da sam mogla biti na ovom malom ljepotanu?

Gianluca pokrene čamac i izvede ga na otvoreno more, pokraj turista. Ma kako brzo vozio na kopnu, na moru je dvostruko brži. Upravlja čamcem po glatkoj vodi. Bez napora preskakujemo valove. Ovako se treba voziti, pomislim dok preskačemo tirkizne valove, okupani maglicom morske vode koja nas hladi na vreloj suncu. Gianluca vješto upravlja čamcem, ali moj je pogled uperen u more, samo kako ne bi bio uperen u njega. Mnogočemu se čovjek može diviti na Gianluci Vechiarelliju, ali zadnje što mi treba još je jedan Talijan u životu.

Jurimo oko otoka dok se u vidokrugu ne pojavi stražnji dio hotela Quisisana. Ulaz u Modru špilju je otvoren.

Uvjerivši se da nitko nije unutra, Gianluca stavi čamac u ler blizu ulaza. Popne se na greben i izvuče znak na kojem piše NON ENTRATA IL GROTTTO. Objesi znak na stari čavao iznad ulaza, a zatim izvuče maleni čamčić na vesla iz alkovera iza grebena. Spusti čamčić u vodu i posegne rukama prema meni.

- Šališ se - pokazuje na upozorenje. - Hoćeš reći da je istina?

Spuštam se u njegovo naručje i on me podiže u čamčić.

- Spusti glavu - savjetuje mi Gianluca. Pognem glavu dok ulazimo u špilju. Isprva, jedino što vidim siva je stijena, kameni ulaz, a zatim, kako Gianluca vesla dalje, ulazimo u modrinu.

Kad sam bila djevojčica, bila sam opsjednuta panoramama u uskršnjim jajima, onima načinjenim od bijelih šećernih ljuski urešenih glazurom u boji. Na rubu šećernog jajeta nalazio se prozorčić i kad bi ga približio očima i pogledao unutra, ugledao bi oslikan neki prizor. Jednim bih okom proučavala vijugavu zelenu glazuru koja predstavlja travu, minijaturnu princezu sa suknjicom od tila koja sjedi na majušnoj gljivi s točkama od šećera, zelenu šećernu žabu koja odmara uz njezine noge i jarkomodre bombone, raspoređene oko tog prizora poput ukrasnog kamenja u vrtu. Satima bih gledala



unutrašnjost jajeta i zamišljala kako bi bilo biti unutra. Taj isti osjećaj imam i u unutrašnjosti Modre špilje.

Ona je zemlja čudesa od glatkog sivog kamena, zidova izlizanih od morske vode koji vode do glatkog safirnomodrog jezera. Svjetlo prodire kroz otvore u stijeni iznad glave i tvori na vodi srebrne lijevke. Na kraju ove udubine, i dublje u špilji, nalazi se tunel koji vodi onkraj ovog jezera, i kroz njega vidim još više svjetla što ponire između stijena i odražava se na vodi, stvarajući dojam dubine i tamnije modrine.

- Možeš plivati - kaže Gianluca.

- Ozbiljno?

Gianluca se nasmiješi. Skinem odjeću za plažu i kliznem u vodu. Hladna je, ali meni ne smeta. Otplivam do mjesta na kojemu svjetlo ulazi kroz *faraglione*. Stavljam ruku na srebrnu zraku i ruka mi zasvijetli. Plivam uz rub jezera. Dodirujem koralj koji raste na stijeni. Voštanocrveni jezički čvrsto prijanjaju uza stijenu, kao predivne žile koje vode dublje u vodu. Zamišljam koliko duboko koralji zacijelo poniru, ukorijenjeni u dno mora na nekom čarobnom mjestu gdje se rađaju boje. Čujem kako Gianluca ulazi u vodu. Pliva prema meni.

- Sad shvaćam onaj natpis - kažem. - Zašto bi ovo i s kime želio podijeliti?

- Stvoreno je da bi se dijelilo.

- Znaš što sam željela reći.

- Znam - kaže on. - Je li baš onako kako si zamišljala?

- Da.

- Veoma je malo stvari u životu za koje to možeš reći - kaže on.

- Istina.

- Dođi sa mnom. - Plivam s Gianlucom kroz tunel i dublje u špilju do druge galerije ispunjene svjetlom. Kad pogledam uvis, kao da vrha kamene planine nema i ovo je mjesto na koje se mjesec povlači kad izađe sunce.

- Sad bismo trebali poći - kaže Gianluca.

Otplivam do čamca i podignem ruku prema Gianluci.

On me povuče u čamac. Pruži mi ručnik. - Lijepe naušnice - kaže.

- Pristaju uz kupaći kostim.

- To vidim. - Nasmiješi se.

- Znaš, ponekad nema smisla boriti se protiv neizbježnog - kažem mu. Naravno, govorim o naušnicama, a ne o vezama na talijanskom otoku.

Gianluca vraća čamčić u njegovo skrovište i natpis natrag na greben, a zatim mi pomogne da se smjestim u naš motorni čamac. Jurimo pokraj plaža Caprija i na drugu stranu otoka gdje se s obale vide vile Anacaprija. Ogromne palače, izgrađene u stijeni u slojevima, povezane prozračnim trijemovima, pokazuju kako žive bogataši, toliko mnogo bolje od nas ostalih. - Mi bismo trebali imati taj pogled - kažem Gianluci.

- Zašto? - pita on.

- Zato što bismo ga mi cijenili.

Gianluca kimne glavom na spomen ovoga "mi". Bez obzira na moje loše ponašanje, bio mi je dobar prijatelj na ovom putovanju. Imamo mnogo toga zajedničkog. Čini se da je sitnica dijeliti zanimanje za posao i iste obiteljske probleme, ali mi ih dijelimo, i bilo je lijepo razgovarati s nekim tko razumije odakle potječem. I s Romanom to imam do određene mjere, ali istina je da on svoje dane i noći provodi na veoma drukčiji način od Gianluce i mene. Cijenim Gianlucin pogled na svijet. Pretpostavljam da između štavioca i



postolara postoji tijesna veza umova, mi se oslanjamo jedni na druge kako bismo sačuvali svoje obrte, barem u radionici.

Gianluca zaustavlja čamac u mirnoj uvalici. Izvadi izletničku košaru s hranom koju najviše volim: svježi, hrskavi kruh; svijetlozeleno maslinovo ulje; sir; rajčice, tako zrele da im je koža karamelizirana od sunca; i domaće crno vino koje ima okus krepkog hrasta, trešanja i slatkog grožđa. Sjedimo na suncu i jedemo.

Pokušavam ga nasmijati, što je lako. Gianluca ima dobar smisao za humor; iako sam nije duhovit, cijeni ga kod drugih. Oponašam američku turistkinju koja je pokušala nagovoriti Costanza da joj snizi cijenu dok joj na kraju nije rekao, "Grozni ste. Odlazite." Otišla je ljuta kao ris.

Sjedimo na kasnopolijepodnevnom suncu dok vjetrić ne postane hladan. - Vrijeme je da se vratimo - kaže on.

Gianluca zaturira na mjestu i pozove me da upravljam. Nikad ranije nisam vozila čamac, ali volim misliti da sam otvorena iskušavanju novih stvari pa prihvaćam volan samouvjereno i pomalo drsko. Čovjek bi pomislio da će nakon vožnje s ručnim mijenjačem od Rima do Napulja upravljanje ovim malenim čamcem biti lako. Ali začuđena sam koliko je sirove snage potrebno da bih okrenula volan. Nakon nekoliko trenutaka, počinjem se snalaziti na vodi i čvrsto hvatajući volan, upravljam čamcem čitavim tijelom.

Kad se približimo pristaništu, usporim i prepustim volan Gianluci. U trenutku kad pustim volan, umalo padnem, ali me on uhvati jednom rukom, a drugom preuzme volan.

Približivši se pristaništu, Gianluca dobaci uže momku koji ondje radi i on ga omota oko stupa i priveže čamac. Gianluca izlazi prvi i zatim me podigne na pristanište. Hodamo do taksi stajališta i pomaže mi da uđem u vozilo. Ne govorimo dok vozač naglo skreće s ceste prema trgu i natrag do hotela Quisisana.

Pred nama se kotrlja duga noć i pitam se gdje će nas ova vožnja odvesti. Jednom, u našoj radionici, June mi je ispričala priču o oženjenom muškarcu s kojim je imala vezu i rekla je, jednom kad ga je poljubila, već je bila kriva, pa zašto onda ne ići do kraja? Pogledam Gianlucu koji promatra preko brežuljaka Caprija modro more u podnožju. Na licu ima zadovoljan izraz. Kad stignemo na vrh, Gianluca izlazi iz taksija sa mnom.

- Sad ću te napustiti - kaže hvatajući me za ruku.

- Tako je rano. - Zvučim razočarano. Jesam razočarana.

- Znam. Ali zadnju bi noć trebala imati za sebe. Sretan rođendan. - Nasmiješi se i nagne prema meni. Zatim me poljubi u obraz. Zacijelo izgledam zbunjena jer on podigne obje obrve s izrazom koji kaže: *Nećemo ponovno*. Stavlja mi na dlan paketić zavezan likom. Podignem pogled kako bih mu zahvalila, ali njega nema.

Hodam sama natrag do hotela. Zaustavljam se u predvorju Quisisane i osvrnem oko sebe, zamišljajući koliko će mi nedostajati ovaj veličanstveni ulaz kad odem. Odlučujem preurediti naš tmurni ulaz u Ulici Perry čim stignemo kući. Trebamo ga oličiti, postaviti novu rasvjetu i sag. Još sam nešto naučila u Italiji - ulazi su važni.

Kad izađem iz dizala u potkrovlju, posljednji put pogledam sliku iznad ljubavnog dvosjeda. Svaki dan kad sam dolazila i odlazila iz hotela, čekala sam ovdje dizalo i promatrala ovu sliku. Danima mi je bila misterij. Sad shvaćam što predstavljaju sve one Mondrianove kockice - one su prozori, na stotine prozora. Za mene, ovo je putovanje značilo promatranje kroz njih i naravno, promatrala sam. Sjednem na ljubavni dvosjed ispod slike koju sam zavoljela i otvorim Gianlucin paketić.

Dok odrješujem mašnu i odmatam papir, ruka mi malo drhti. Podižem poklopac na



kutiji i vadim postolarsku alatku, urezao moje inicijale.

novi čekić, *il trincetto*. Gianluca je na dršku

Otvaram vrata svoje sobe i u njoj je na stoliću za kavu velika antička vaza prepuna krvavocrvenih ruža i grančica jarkožutih malih limuna. Zrak je ispunjen miomirisom slatkih ruža, trpkih limuna i bogate zemlje. Zatvaram oči i polako udahnem.

Zatim podignem karticu sa stola. Taj Gianluca, pomislim otvarajući karticu. Zato je onako odjurio. Želio me je iznenaditi cvijećem. Otvaram omotnicu i izvučem karticu.

Sretan rođendan, dušo, volim te. Dođi kući k meni. Roman

Od svih važnih lekcija koje sam naučila u Italiji, najvažnija je: putuj s malo prtljage. Guranje naše prtljage kroz tri talijanske regije pretvorilo me je u minimalistkinju. Malo mi nedostaje da postanem redovnica i odreknem se svih svjetovnih dobara. Baki, međutim, ne. Ona ne pušta te kovčege, brižno ih nakrcava i zna sadržaj svake vrećice i svežnja. Starim ljudima trebaju stvari. Uz njih se osjećaju sigurnima, ili bar tako kaže baka.

Baka se drži za dršku kolica dok ja guram naše torbe kroz carinu u zračnoj luci John F. Kennedy. Vratile smo se u Sjedinjene Američke Države, što znači da ponovno moram početi živjeti stvarni život i suočiti se sa svojim odgovornostima. Počinjem obvezujući se bakinom zdravlju i općenitom dobrostanju. Nazvat ću i dogovoriti joj pregled kod doktora Sculca u Bolnici za posebnu kirurgiju. Baki trebaju nova koljena i dobit će ih, makar to bilo zadnje što ja učinila.

Provjeravam mnoštvo na dolascima. Obitelji, prijatelji i vozači čekaju nas, odmjeravaju nas od glave do pete dok tražimo nama poznata lica.

Roman čeka s mojim roditeljima. Mama je odjevena u crvenu ljetnu haljinu s odgovarajućim sunčanim naočalama i maše malom talijanskom zastavom. Krasna gesta. Tata stoji pokraj nje i maše samo svojom ljudskom rukom.

Roman se nadvija nad njima, u trapericama i modroj košulji Brooks Brothersa. Izgleda zgodno. Uvijek tako izgleda, zbog čega su sastanci i rastanci tako slatki. Kad nam se pogledi sretnu prvi put nakon mjesec dana, srce mi zabubnja. Doista mi je nedostajao i ma koliko bila ljuta na njega, volim ga. Nos me zapeče kao da bih se mogla rasplakati.

Poljubim oca i majku, i zatim Romana. On me privine u naručje, a moji roditelji i baka klepeću o putovanju, kao da ne primjećuju da me on ne može pustiti iz ruku. Ovo bi trebala biti zanimljiva vožnja automobilom. Roman uzima kolica s prtljagom od mene i gura. Mama, tata i baka hodaju iza nas. Govorim mu o Costanzu i što je propustio na Capriju. Prolazimo kroz vrata u garažu.

- Dušo, mi ćemo uzeti torbe. Ti idi s Romanom - kaže mama.

- I ja sam se dovezao - kaže Roman.

- Oh, dva automobila. Super. U redu. Možete uzeti moje torbe. Ne želim ih više nikad vidjeti.

Tata pomaže Romanu da nakrca prtljažnik njegovog Olds Cutlass Supremea torbama koje sam ja teglila kroz Toskanu i južnije. Izvadim svoju osobnu prtljagu iz automobila i držim je u rukama. - Dragocjeni teret - kažem baki. - Cipele. Želim ih imati uza sebe.

- Naravno - odgovori ona.

Oni ulaze u tatin automobil, a Roman meni otvara vrata suvozačkog sjedala njegovog automobila. Ulazim u vozilo i zadrhtim, iako je gotovo lipanj. Sjećam se prve zimske noći kad sam sjedila u ovom automobilu i koliko smo bili sretni. Roman sjedne za volan i zatvori vrata. Okrene se prema meni. - Nedostajala si mi.



- I ti si meni nedostajao.

- Lijepa si - kaže i poljubi me.

- To je od sunca na Capriju. - Slegnem ramenima, otklanjajući njegov kompliment koji zvuči iskreno. Ne znam što bih vjerovala. Kad je riječ o Romanu, jedino što sa sigurnošću znam jest da se stvari stalno mijenjaju. - Želiš li prespavati kod mene? - tiho me upita.

- Naravno - odgovorim.

Roman je, kao i svi muškarci, mojim brzim odgovorom uvjeren da je sve oprošteno. Vjeruje ono što mu kažem, zašto i ne bi? Ne želim previše razmišljati o našem ponovnom sjedinjenju i pretvoriti ga u čudovišnu raspravu o našoj budućnosti i našoj vezi. Za to imamo godine, ili možda ne? Kad je riječ o ljubavi, tu sam slaba. Ne borim se za sebe ni za ono što ja želim. Savršeno sam sretna praviti se da sam zaboravila uvredu, Italiju i sve neugodnosti. Sad sam kod kuće i sve će biti dobro. Možemo nastaviti gdje smo stali.

Roman priča o onoj večeri kad je u njegov restoran došao kritičar i o pritisku pod kojim je bio. Kad mi kaže da mu je Frank Bruni iz *Timesa* dao tri zvjezdice, zagrlim ga. Zbog njega glumim da sam uzbuđena, čak i luda od sreće, i sve sam što on od mene treba: zainteresirana, puna podrške i posve na njegovoj strani. Kad on mene pita o Italiji, odgovaram općenito, ali mu ne objašnjavam kako mislim da sam se promijenila i kako su ljudi koje sam ondje upoznala imali velik učinak na mene. Počinjem mu pričati o brošu one starice, ali zvuči smiješno pa mijenjam temu i vraćam razgovor natrag na njega.

Gledam njegovo lice, njegov veličanstven vrat, njegove ruke i duge noge, i uzbudim se. Ali to nije ono duboko uzbuđenje; to je samo moderna krivotvorina prave stvari. To je onaj dio mene koji voli biti u vezi. Volim stabilnost i to što sam dio para. Nisu važni naši problemi, zajedno smo i to je dovoljno. Više no dovoljno. Roman Falconi možda jest Chuck Cohen ljubavi, lažnjak, a ja tražim proizvod visoke mode, ali je moj.

Idem u njegov stan i vjerojatno ću voditi ljubav s njim, ali to neće značiti ono što bi značilo prije mjesec dana, ili još prije samo tjedan dana. Tad smo svoju vezu gradili na čvrstim temeljima. Sad se uvukla sumnja i moram otkriti što je to što sam na početku vidjela. Samo se nadam da će svi moji osjećaji nagrnuti natrag kao onaj prvi put kad me je poljubio. Možda tad naša veza može početi iznova i možda tad dokučim kako biti u vezi s Romanom i njegovim restoranom.

- Jednog dana ćemo zajedno otići na Capri - obeća on. Na svu sreću, promet na LIE je gust i on mora budno promatrati cestu. U ovom trenutku mu pokušavam vjerovati. Ali nekako znam da to govori samo zato što misli da će me to zadržati usredotočenu na budućnost, umjesto na sadašnjost u kojoj su naši međusobni problemi živi i zdravi.

- To bi bilo super - kažem. To nije laž. Bilo bi super.

Sljedećeg se jutra budim u Romanovom krevetu, duboko ispod toplog pokrivača. Dobro sam spavala, umorna od vožnje do Rima i leta natrag za New York. Pogledam i uz vrata ugledam svoju torbu s potrebnim stvarčicama za jednu noć i moju osobnu prtljagu u kojoj je Bella Rosa.

Ustajem i odlazim u Romanovu kuhinju. Na pultu je kuhana kava i pecivo, s porukom: *Otišao na posao. Tako sam sretan da si kod kuće.*

Točim kavu. Sjednem u njegovoj kuhinji i promatram svijetlo, suncem osvijetljeno potkrovlje i umjesto da mi djeluje muževno i romantično, kao što mi je djelovalo prije Italije, na punom dnevnom svjetlu izgleda nedovršeno, golo, kao da mu trebaju stvari. Privremeno.





Pedeset osma i Peta

Danas je rok za predaju cipela za natječaj za Bergdorfove izloge. Izlazim iz podzemne željeznice na Columbus Circleu, držeći kutiju u kojoj su Bella Rosa cipele u pregibu ruke, kao novorođenče. Budimo iskreni, ovo je moja inačica dragocjenog tereta. Neki ljudi rađaju djecu, ja rađam cipele.

U naprtnjači imam skicu one haljine koju su dizajnirali Rag & Bone. Iz zabave sam fotografirala cipele, smanjila ih u odgovarajućem omjeru i stavila ih na stopala modela na skici vjenčаницe koju nam je poslala Rhedd Lewis. Ujedno sam dodala i svoj izvorni crtež tintom i vodenom bojom, fotografiju mog nadahnuća - bake na njezinom vjenčanju - i fotografiju Costanza i mene pod suncem Caprija, na taj mu način iskazujući poštovanje kao postolaru koji je izradio cipelu po mom dizajnu.

Guram se kroz pomična vrata na bočnom ulazu i prolazim pokraj odjela s torbicama do dizala. Osvrnem se na kupce želeći poviknuti, *Molite za mene*, ali pretpostavljam da je jedina duhovna povezanost koju ove dame ikad iskuse zen koji nastaje tijekom tretmana lica mikroabrazijom. Ne vjerujem da pale svijee Svetom Krispinu tražeći duhovno vodstvo.

Kad iziđem iz dizala na osmome katu, ne dočeka me ona vedra čekaonica koje se sjećam s našeg sastanka otprije nekoliko mjeseci. Pretrpana je, puna ljudi i glasna, kao peron podzemne željeznice u Četrdeset i drugoj ulici, samo što ovdje nitko ne čeka vlak. Čekaju Rhedd Lewis. Čini se da se svaki veći proizvođač cipela predstavlja što je napadnije moguće kako bi privukao pozornost. Donald Pliner ima vjenčane cipele koje vise sa stabla palme na stolu; dostavljač Christiana Louboutina nosi pladanj keksa, na kojem je cipela puna slatkiša; prava metar i devedeset visoka manekenka amazonka, odjevena kao mladenka, nosi cipele koje izgledaju kao Pradine. Stručnjak za odnose s javnošću nosi ogromnu fotografiju cipele Giuseppea Zanottija s nekom francuskom rečenicom preko postera. Cipele od lakirane kože koje su zaštitni znak Alicije Flynn Cotter umjetnički vise na modelu štanda za hot dog preobraženom u vjenčana kola. Prava je ludnica. Probijam se kroz natjecatelje do recepcionerke.

- Rhedd Lewis, molim - kažem joj.
- Jeste li došli s cipelom? - pita me nešto tipkajući.
- Mogu li, molim vas, razgovarati s njezinom pomoćnicom?

Ne podižući pogled sa zaslona računala, odgovara: - Otišla je po Craiga Fissea. A ja sam samo zamjena. Možete ostaviti svoj rad na hrpi.

Srce mi se snuždi dok promatram hrpu kutija za cipele, od kojih su neke dostavljene osobno, a neke kurirskom službom, bačenih u kutu kao otpaci na putu do smeća. Ne mogu ostaviti Bella Rosu ondje, neću to učiniti.

Rheddina pomoćnica pojavi se na vratima. Napeto se smješka i promatra preko gomile.



Guram se prema njoj. Najednom se osjećam kao dijete u crkvi Svete agonije koje za vrijeme odmora nikad neće biti odabrano za igru lanca probijanca. Ali predaleko sam stigla da bih sad bila stidljiva.

- Sjećate li me se? - pitam je.

Ne sjeća me se.

- Ja sam Valentine Roncalli iz Obućarske radnje Angelini. Ovo je naš rad. - Stavljam kutiju pred nju. Ne mičem se dok ona nagoni ne posegne za njom. Zagura kutiju s cipelama i omotnicu s dodatnim materijalom ispod ruke kao jučerašnje novine.

- Super. Hvala - kaže, gledajući mimo mene onu manekenku u vjenčanici.

- Hvala vama na prilici... - započinjem, ali buka u prostoriji postaje nesnosna kad dostavljači i sporedne atrakcije shvate da je žena s kojom razgovaram Rheddina pomoćnica. Ovo je očito trenutak koji su čekali i sad se hrpimice guraju naprijed i izvikuju ne bi li privukli njezinu pozornost. Progurujem se kroz njih natrag do dizala.

Kad iziđem na Pedeset i sedmu ulicu, naslonim se na zgradu. Posve sam drukčije zamišljala ovaj trenutak. Mislila sam da ću cipele predati Rhedd osobno i da će ona otvoriti kutiju i onesvijestiti se; ili sam zamišljala njezino osoblje u sobi za sastanke gdje će neka bahata, ali nadarena pomoćnica ustati i reći, "Moramo dati priliku nefavoritu", na što će se Rhedd Lewis rasplakati i na kraju opametiti kad odabere cipele Angelini, a ne nekog fićfiričkog salonskog dizajnera. Toliko sam mnogo scenarija odvrtjela u glavi, a sad zamišljam naše cipele u hrpi na podu među svim ostalim radovima. Zamišljam kako se gube. Zamišljam kako gube. Zamišljam nas. Gubimo.

Brzim se korakom vraćam na postaju podzemne željeznice. Obrazi mi gore od nelagode. Da vam nešto kažem, ne možete se osjećati manji no što se osjećate kad su oko vas divovski neboderi Midtown Manhattana i kad su vas u Bergdorf Goodmanu upravo otpustili kao staru cipelu. Što će misliti o bakinoj fotografiji u onoj cifrastoj vjenčanici ili onom budalastom snimku Costanza i mene ispred trgovine cipelama? U svojoj prezentaciji nisam dramatizirala fino talijansko zanatsko umijeće, bila sam srdačna i iskrena, a iznad Četrnaeste ulice na Manhattanu to znači slatunjava. Zašto bi oni marili što sam ja dio tradicije koja seže stotinu godina u prošlost? Takvi su i Nathanovi hot dogovi i Durconovi patent zatvarači. Zavređujem izgubiti.

Ali one cipele? One zavređuju priliku. Na trenutak, pomislim da otrčim natrag do Bergdorfa, uspnem se dizalom, zaobiđem mnoštvo, recepcionerku i pomoćnicu, i umarširam ravno u ured Rhedd Lewis i kažem joj točno, vatrenim riječima, zašto običan čovjek mora pobijediti. Umjesto toga, vadim karticu za podzemnu iz naprtnjače i spuštam se stubama prema kući, prema Obućarskoj radnji Angelini.

June me pokušava razvedriti dugom pričom o njezinom ujaku koji je kupovao lutrijske srećke, uvjeren da će dobiti. Iz tjedna u tjedan ih je kupovao, a kad je umirao, poslao je sina da kupi srećku. Umro je, a ta srećka je donijela pet tisuća dolara. Pouka njezine priče: moram umrijeti da bi se naše cipele našle u Bergdorfovima izlozima, iako ne vjerujem da je June to imala na umu kad ju je ispričala.

- Evo je. - Podignem crnu cipelu ravne potpetice ukrašenu anđeoskim krilom od tucanog srebra. Ovo je moj prvi par cipela za svaki dan za običnu ženu, prvi primjerak za pokretanje sporedne linije Obućarske radnje Angelini. Tu ću liniju nazvati Cipele Angel, nadahnuta našim znakom i krilima koje sam nacrtala na Capriju. Ujedno, u svakom novom pothvatu, a posebice jednom tako neizvjesnom kao što je ovaj, nije naodmet



zazvati sve nebeske sile da
uzdati u anđele ni pozvati
čemu drugom.

poguraju stvari u našem smjeru. Ne libim se
upomoć moje svece, ni u ovome ni u bilo

Odlazem dovršenu cipelu na radni stol. Baka i June je proučavaju. June zazviždi. Baka je uzme u ruku. - Maštovita je.

- I funkcionalna - doda June.
- Sad samo moram dokučiti kako je masovno proizvoditi.
- Dokučit ćeš - veselo kaže baka.

Otkad smo se vratile iz Italije, baka kao da je na nekoj drogi. Leprša po stanu, veselo obavlja svoj posao, čak se primila nekih poslova za koje se zaklela da ih nikad neće obaviti - na primjer, praznjenja ormara u staroj sobi moje majke. Posjetile smo i doktora Sculca, koji će prvog prosinca dati baki nova koljena, čime će imati dovoljno vremena za rehabilitaciju prije Nove godine.

Dok je ona bila zaposlena reorganizacijom, ja sam bila zaposlena istraživanjem kako da proizvedem svoju novu liniju cipela. Odlučila sam proizvesti cipele u Americi kako bih mogla nadgledati proizvodnju. Naravno, moram biti otvorena za sve jer, na kraju krajeva, ovo je za mene novo područje, a nemam učitelja da me uputi. Sve što sam dobila svojim poslovnim dogovorom s Alfredom jest vrijeme. On mi je punopravni partner i njegova se riječ računa, u pedesetpostotnom omjeru. Imam godinu dana da postignem zaradu u radnji, što će ga spriječiti da proda kuću. Nastojim ne razmišljati o onih šest milijuna dolara koji bi me zauvijek oslobodili ovog partnerstva, već radije shvaćati ovaj poduhvat cipelu po cipelu. Oglasi se zvonice u predvorju.

- Spreman sam za otkrivanje spomenika - kaže Bret s ulaza. Zatim uđe u radionicu. - Kako nam ide? - pita.

- Pozdravi prvi par Cipela Angel. - Podignem primjerak. Dok ga Bret proučava, stavljam na stol svoj poslovni plan. - Ovdje je analiza troškova izrade. U Italiji sam pronašla neke inovativne materijale. Ovo je zapravo imitacija kože. Plasirat ćemo je kao tkaninu, ne kao kožu, što bi se trebalo svidjeti kupcima i sniziti trošak. Izrađena od kože, ista bi cipela u početnoj cijeni bila skuplja trideset i tri centa po dolaru. Nove sam materijale pronašla u Milanu. Kako ti se čini?

- Val, pa ti si to doista izvela. Bit ću sretan odnijeti tvoj plan ulagačima. Ima li kakvih novosti o Bergdorfovim izlozima?

- Tek sam odnijela prototip. Ne bih računala da ćemo pobijediti na tom natječaju, Brete. Konkurencija je gadna i Francuzi su, a to su dva elementa koja su u svijetu mode nepobjediva.

- Reći ću ulagačima da vas je Rhedd Lewis osobno odabrala za natječaj i uz malo sreće, sa svime će se složiti prije no što Rhedd objavi pobjednika natječaja.

- Zvuči kao sjajan plan. - Zahvalno se nasmiješim Bretu. U tom trenutku, zazvoni mi mobitel. Javljam se na poziv.

- Val, mama je. Dođi u bolnicu New York. Jaclyn rađa! Povedi mamu! - Mama mi spusti slušalicu očito uspaničarena.

- Jaclyn rađa u bolnici New York.
- Idi po moju torbicu - mirno kaže baka.

Ulaz u bolnicu New York uvelike je kao starinska banka; s mnogo stakla, ogromnim predvorjem, višestrukim vratima na guranje i ljudima, gomilom ljudi, koji čekaju u redovima. Imam mamu na mobitelu, koji ona koristi kao uređaj za praćenje kako bi



opisala svako skretanje i zavoj koji će nas dovesti do odjela za roditelje. - Da, da, znam - bez mobitela. Prekinut ću za trenutak. Samo da svoje dovedem ovamo - čujem je kako govori nekom prigušenom glasom u pozadini. Baka i ja uspijevamo pronaći porodiljski odjel na šestom katu, gdje nas mama čeka pred vratima dizala.

- Kako je ona? - pitam je.

- Tek što nije rodila. To je sve što znamo. Svima sam rekla da se liječnik preračunao! Jaclyn je tako brzo okrupnjela. Netko nije izračunao kako treba.

Hodamo za mamom natrag u čekaonicu. Tata čita pohabani primjerak *Forbesa*, dok Tess vodi Charismu i Chiaru podalje od ljudi u čekaonici s kojima nismo u rodbinskoj vezi. Baka sjedne na kauč, a ja zauzimam stolac pokraj oca.

- Došle smo prerano - šapne mi baka nakon sat vremena. - Ovo bi moglo potrajati satima.

- Sjećaš se kad se Jaclyn rodila? - pita Tess sjedajući pokraj mene.

- Nazvala si je po svom omiljenom Charlijevom anđelu, Jaclyn Smith. Još uvijek ne mogu vjerovati da je mama pristala na to. - Zagrlim Tess oko ramena.

Gospođa McAdoo pojavljuje se sa svojom sestrom; strpljivo čekaju sat vremena i zatim odu. Da budem poštena, ovo je četrnaesto unučje gospođe McAdoo pa u osnovi nema uzbuđenja.

Na kraju odustaje i Tess i odvodi Chiaru i Charismu kući. Tata zaspe na kauču i hrče tako glasno da nas bolničarka zamoli da ga odvedemo. I onda, nakon šest sati, dvije runde Starbucksove kave i sat i pol vremena slike, ali ne i tona emisije Andersona Coopera na televizoru u čekaonici, najzad, deset minuta nakon ponoći, petnaestog lipnja 2008. godine, Tom izlazi iz rađaone.

- Curica je - kaže. - Teodora Angelini McAdoo.

Majka zakliče, baka pljesne rukama, počašćena i zapanjena. Otac zagrli Toma, pljeskajući ga po leđima. Mama se lati mobitela i nazove Tess, a zatim Alfreda, kako bi im rekla za dolazak na svijet najnovijeg člana naše obitelji. Baka, mama i ja odlazimo vidjeti Jaclyn. Ona leži u krevetu sa svojom kćerkom u naručju. Iscrpljena je i natečena, njezine inače krupne i bistre oči upale su joj u lice kao grožđice na vrhu muffina. Pogleda nas. - Nije li prekrasna? - šapne.

Okupimo se oko nje i gugućemo.

- Nikad više. - Njezin izraz lica od blaženog postaje odlučan. - Nikad više.

U taksiju na putu kući, provjeravam mobitel. Preslušam poruke. Tri su od Romana, zadnja posve kratka. Nazovem ga. On se javi. Ne kažem ni bog. - Dušo, strašno mi je žao. Jaclyn je rodila. Čitavu smo večer bile u bolnici.

- To su sjajne vijesti - kaže on. - Zašto me nisi nazvala?

- Rekla sam ti, bila sam u bolnici.

- Posvuda sam ti ostavio poruke.

- Romane, ne znam što bih rekla. Bila sam posve zaokupljena time. Isključila sam mobitel. Žao mi je. Želiš li da sad dođem k tebi?

- Znaš što? Odgodimo to za neki drugi put. Za neku drugu noć. - Zvuči iscrpljen, i istini za volju, više razdražen nego umoran.

Zatvaram telefon. Baka gleda kroz prozor i pravi se da nije čula naš razgovor.

- Čovjek bi pomislio da sam ga ostavila nasukanog samog tjedan dana na Capriju. A samo smo trebali večerati zajedno - kažem joj. - Muškarci.



Sutradan ujutro i baka i ja smo umorne od dugog dana u bolnici. Baka je nazvala sve svoje prijateljice da im kaže kako je njezina nova praunuka ujedno i njezina imenjakinja. Nikad ne recite da nije važno po kome je dijete dobilo ime. U mojoj obitelji, to je najveća čast. Nikad nisam vidjela baku sretniju.

Odnosim poštu u radionicu i pregledavam je dok ne nađem na omotnicu iz Italije. Pružam je baki. - Dobila si nešto od Dominica.

Ona odlaže šablonu na kojoj je radila i uzima omotnicu iz moje ruke. Brižno je otvara oštricom svojih škara. Hvatam četku i laštím kožu na modelu Ines. Kad pročita pismo, baka mi pruža nekoliko fotografija koje su poslane s njime.

- Orsola se udala - kaže.

Na živopisnoj fotografiji u boji, Orsola je mladenka od koje zastaje dah, odjevena u jednostavnu bijelu svilenu haljinu četvrtastog okovratnika, s bijelim ružama uz porub. Rub haljine strši od njezinih stopala kao rub zvona. U ruci drži buketić bijelog runolista.

Pokraj Orsole stoji njezin mladoženja, jednako lijep kao i ona, plave kose začesljane od lica na taj važan dan. Uz mladoženju su njegovi roditelji, zgodan par. S druge strane, uz Orsolu stoji žena koju nikad nisam vidjela i drži Orsolu za ruku; zacijelo Gianlucina bivša supruga i Orsolina majka. Iste je visine kao kćerka, kratke kose i istih profinjenih crta lica. Vidim da je žilava, i definitivno ima broj jedanaest između očiju. Gianluca ju je dobro opisao.

Srce mi brže zakuca kad na fotografiji ugledam Gianlucu pokraj njegove bivše supruge. Možda mi je nelagodno jer sam ga poljubila, ili me možda pogled na njegovu bivšu suprugu, ženu njegovih godina, podsjeća na razliku u godinama između nas. Gianluca je odjeven u otmjeni sivi dnevni sako. Izgleda zgodno i profinjeno, ne kao radnik štavilac što u životu jest. Njegov osmijeh zrači srećom zbog kćerke. Dominic, vojvoda od Arezza, odjeven je u sivi dnevni sako s prugastim crno-bijelim šalom oko vrata, i ponosno stoji uz svog sina.

- Dominic piše da je Gianluca pitao za tebe.

- To je baš lijepo od njega. - Brzo mijenjam temu. - Kako je Dominic?

- Nedostajem mu - kaže baka. - Znaš, zaljubljen je u mene.

Baka to kaže jednako nehajno kao da naručuje ručak. Odlažem četku. - Jesi li ti zaljubljena u njega?

Ona brižno odloži pismo. - Mislim da jesam.

- Ne brini, bako, godina dana će brzo proći i nama će trebati još kože pa ćeš ponovno biti s njim.

Ona me pogleda. - Mislim da ne mogu čekati godinu dana.

- Možeš ga posjetiti kad god želiš.

- Mislim da posjet više nije dovoljan.

Zapanjena sam. Moja baka ima osamdeset godina; zar bi doista stubokom promijenila život i otišla živjeti u Italiju? To mi se ne čini mogućim, a u svakom slučaju nije nešto nalik njoj.

Ona nastavi: - Čitav se život borim sa samom sobom. Uvijek sam rastrgana između onoga što želim i onoga što bih trebala učiniti.

- Bako, kad čovjek ima osamdeset godina, mislim da dobije propusnicu. Mislim da je vrijeme da činiš ono što želiš.

- Čovjek bi pomislio da je tako, ne bi li? - Baka skrene pogled i nastavi: - Ali nije lako



promijeniti ono što je temeljno i osnovno u tebi, čak i ako želiš da to možeš učiniti. U ovoj radionici radim već duže od pedeset godina i pretpostavljam da ću zauvijek raditi.

- Ali, zaljubila si se... - podsjetim je. - To sve mijenja - glasno kažem, kao da je to nešto za što doista znam da je istina.

- Ljubav funkcionira jedino kad se dva života spoje bez žrtvovanja. Nitko ne bi trebao odustati od onoga što jest zbog druge osobe. Ljudi to čine, ali to ih ne čini sretnima, ne dugoročno.

Telefon zazvoni i prekine naš razgovor. - Obučarska radnja Angelini - kažem u slušalicu.

- Rhedd Lewis za Teodoru Angelini - odgovori pomoćnica.

Prekrijem dlanom slušalicu. - Bako, Rhedd Lewis je.

Baka uzima slušalicu od mene. Čini mi se kao da joj je potrebno dvadeset godina da kaže: - Halo? - Pomno sluša, a zatim odgovori: - Rhedd, ako nemate ništa protiv, voljela bih da Valentine preuzme ovaj poziv. Dizajn je njezin. Samo trenutak. - Baka mi vrati slušalicu.

- Valentine, pomno sam proučila svaku cipelu poslanu na natječaj. Bila sam ushićena, razočarana, šokirana i zgrožena. Bilo je pravog smeća i istinskog umjetničkog genija...

Zašto mi to govori? Ne treba mi još i kritika povrh odbijanja. Pređi na stvar, gospođo.

Rhedd nastavi: - Ali nigdje ni u jednom radu nije bilo toliko poleta, toliko energije, toliko novog pogleda, ali s poštovanjem prema prošlosti. Ti si se pokazala sjajno dorasla situaciji i u dizajnu Bella Rose spojila si tradiciju s bilom trenutka na umjetnički i prirodan način. Zapravo, osjećam strahopoštovanje. U božićnim izlozima Bergdorfa imat ćemo cipele Angelini. Čestitam.

Spuštam slušalicu i vrisnem tako glasno da golubovi u ulici Charles preplašeno odlete. - Pobijedile smo! Pobijedile smo! - Baka i ja se zagrlimo. June dolazi s ručka.

- Koji se to vrag ovdje događa? - pita.

- Pobjedile smo, June! Radit ćemo cipele za Bergdorfove izloge!

- Blagi Bože, mislila sam da je netko dobio na lotu - odgovori June.

- Mi smo dobile!

Odjenem jednu od maminih vintage haljina Diane Von Furstenberg. Ova je crno-bijela, kao da je po njoj razlivena boja. Kosa mi je duga i razlijeva se kao griva same Diane Von Furstenberg u vrijeme kad su ove haljine prvi put bile moderne. Želim izgledati dobro za proslavu naših divnih novosti s Romanom. On ih još ne zna jer ga kanim iznenaditi njima u restoranu. Večeras, kad je njegova slobodna večer, radnici popravljaju struju pa ga namjeravam odvesti na veliki slavljenički objed u Chinatownu. Navlačim sako.

- Bako, što ćeš ti večerati?

- Podgrijala sam *manicotti* koje si skuhalo.

- Kakvi su?

- Dobri kao i prvi put. - Baka je podigla noge i gleda televiziju u svom naslonjaču.

- Što ćeš ti raditi večeras? - pitam je, kao i uvijek.

- Gledat ću vijesti i nakon toga idem spavati.

- Nemoj me čekati budna.

- Nikad te ne čekam. - Namigne mi.

Taksi me iskrca u ulici Mott. Prije no što utipkam sigurnosnu šifru kako bih ušla u Ca' D'Oro, provjerim u zrcalu u torbici ruž na usnama. U izlogu su spuštene zastori.



Utipkavam sigurnosnu šifru i ulazim u restoran. Dočekaju me zavjetne svijeće koje trepere na izbojku murala, kao i na stolovima. Roman zacijelo već zna moje novosti. Vjerojatno je nazvao baku i baka mu je sve rekla pa je pripremio slavljeničku gozbu za mene. Bože, život je dobar.

Čujem Romanov glas u kuhinji pa se približim na vrhovima prstiju kako bih ga iznenadila. Prišuljam se vratima. Pogledam u kuhinju.

Roman se naginje nad tavu na štednjaku, dok neka žena duge plave kose boje ishlapljenog šampanjca i s kuharskom pregačom, sjedi na pultu za rezanje i pijucka čašu vina. Podiže stopalo i lupne ga prstima po stražnjici. On se okrene i nasmiješi joj se. Zatim me opazi. A onda se i ona okrene i ugleda me.

- Dušo, što ti radiš ovdje? - pita on.

Odvratim pogled od njega i prikujem ga uz nju. Nju je stid. Skreće pogled na drugu stranu.

- Pobijedile smo na Bergdorfovom natječaju. - Okrenem se i vratim u restoran. Ne idu mi dobro ovakve scene, previše su dramatične za mene. Brzim korakom odmičem ka vratima. Ne mogu reći da sam uzrujana. Umrtvljena sam. Ali naravno, kako Tess uvijek voli naglasiti, nastane li ikad neka kriza, stani pokraj Valentine, jer ona će dvadeset i četiri sata nakon što se dogodi nešto grozno glatko poricati da se dogodilo. Spuštam ruku na vrata kako bih izišla. Otvaram ih. Roman je tik iza mene.

- Čekaj - kaže.

Već sam vani na pločniku. Ne čekam. - Laku noć, Romane.

- Stani. Duguješ mi toliko.

E sad sam bijesna. Svaka riječ koju on izgovori izlika mi je da mu vratim pakošću. - Što to točno ja tebi dugujem?

- Dopusti da ti objasnim.

Pomisao da je doista smislio izliku za ono što sam vidjela posve me izbezumi. Voljela bih zaurlati na njega, ali toliko sam bijesna da ne mogu uobličiti riječi.

- Ona je šef sale kojeg sam kanio zaposliti, ali sad neću.

- Znaš što, Romane? Ne vjerujem ti. - Okrenem se kako bih otišla.

On me ponovno zaustavi. - Slušaj, između nas se ništa ne događa. Malo je popila, zato je očijukala.

- Volim obranu pićem. - Okrenem se, ali ovaj put zato što su mi u očima suze. Toliko o Tessinom pravilu dvadeset i četiri sata, prekršila sam ga večeras već nakon trideset sekundi. Neka vidi da plačem. Nije me briga. - Romane, tvoja zamisao veze jest da me vidiš kad možeš. Ja sam kao glet pasta. Ukrcaš me između onog važnog.

- Ti si jednako zaposlena kao i ja. - Izraz njegovog lica postaje blaži. - Mislim da ti se sviđa pomisao da si sa mnom, ali ne mislim da sam ja taj.

Da sam mlađa i da je on druga osoba, pomislila bih da je ovo neki trik, smišljen da mi odvrati misli s one seksi indiskrecije u kuhinji. Ali nije trik, on ima pravo. Sviđa mi se da je uz mene kad ga želim, ali ni ja nisam uistinu prisutna u ovoj vezi.

- Žao mi je. - Gotovo mi je nemoguće reći da mi je žao, ali uspijevam. A zatim kažem ono najteže od svega jer uistinu vjerujem u to. - Volim te.

Roman me promatra. Zatim odmahne glavom, kao da to ne može prihvatiti. - Mislim da postoji netko drugi.

- Šališ se. Ja sam ta koja te je upravo uhvatila u kuhinji s drugom ženom.

- Nisi me uhvatila. Bio sam posve nedužan. Otkad si se vratila iz Italije, hladna si i ja ne



mogu prodrijeti do tebe. Preklinjao sam te da mi oprostiš što sam propustio naš zajednički odmor. Pokušao sam ti se iskupiti. I drugi ljudi imaju zahtjevne karijere, ali im veze funkcioniraju. Mislim da su nama poslovne obveze samo izlika. Nemamo ono što je za pravu vezu potrebno. Jednostavno nemamo.

- Ja mislim da imamo. - Od pomisli da ću ga izgubiti hvata me očaj. Osjećam nalet panike, želim mu obećati sve na svijetu samo da mi pruži još jednu priliku. Želim priliku da sve učinim kako treba, da dokažem svoje osjećaje, da se predam, da se obvežem, i da mu pokažem koliko ga volim. Glava mi je prepuna njegovih slika, na krovu prošli Božić dok je pekao sljezove kolačiće s djecom, igrao košarku s mojim nećacima, hvatao baku za ruku na cesti bez ikakvog razloga. Nisam spremna oprostiti se s ovim dobrim muškarcem. Ali ne znam kako da mu pomognem da shvati tko sam i za što sam sposobna, jer mu nikad ničime nisam pokazala ni najmanju naznaku osobe koja ja u svojoj nutrini jesam. Držim ga na doseg ruke, a većinu vremena još i dalje, a ne znam zašto.

- Valentine, ako je to istina, tad bismo trebali pokušati.

- Moram razmisliti o tebi, Romane. Ne želim ovo pretvoriti u veliki Band-Aid koji će završiti s nama u krevetu, gdje ćemo sve izgaditi i nakon toga će sve biti super nekoliko tjedana, a onda će se ovo... ponovno dogoditi. Nešto ne valja, a ja moram dokučiti što. Ti zaslužuješ bolje.

- Ozbiljno to misliš? - Na njegovom je licu izraz koji već neko vrijeme nisam vidjela: nada.

- Osim toga, na Capriju sam poljubila jednog muškarca. Eto. Rekla sam. Mučilo me i žao mi je. Strašno mi je žao. Istina je, ja nemam nikakvog prava uletjeti u Ca' d'Oro i suditi te zbog one plavuše kad sam i sama učinila glupost.

- Zašto? - pita on.

- Bila sam bijesna na tebe. Samo zato.

- Laknulo mi je.

- Molim? - Ne mogu vjerovati da je to njegova reakcija. Gdje je srdžba? Ljubomora?

- Znao sam da nešto nije u redu i sad si mi rekla.

- Još uvijek želim biti s tobom - kažem mu.

- A ja želim da naša veza uspije - priznaje on.

- Onda idi unutra i reci biondini da je mjesto šefa sale popunjeno.

On ne pušta moju ruku. - Želiš li doći sa mnom?

- Ne bih rekla. - Poljubim ga. - Dođi k meni noćas.

- A Teodora?

- Zatvorit ću vrata i staviti hitove rođaka Brucieja⁴⁶ pa neće ništa čuti.

- Vidimo se kasnije - kaže on.

- Evo. - Tražim po torbici i dajem mu rezervni set ključeva, ključeva koje mu kanim dati već mjesecima. Vise na privjesku hotela Quisisana.

Roman pogleda privjesak. - Ti to ozbiljno.

- Da, najozbiljnije.

Okrenem se i zaputim ulicom, a kad stignem do ugla, osvrnem se. On još uvijek stoji i promatra me. Mahnem mu. On mene uistinu voli. To nije nešto što sam spremna izgubiti.

⁴⁶ Cousin Brucie nadimak je radijskog voditelja Brucea Morrowa, koji je prenosio čuvene rock koncerte iz Palisades Parka, a između ostaloga predstavio Beatlese tijekom njihovog povijesnog koncerta na stadionu Shea.



– Bako, doma sam! - viknem sa stubišta. Jedva čekam skinuti ovu haljinu i navući pidžamu i završiti naš razgovor o Dominicu. Želim da se baka ugodno smjesti u krevet prije no što Roman dođe ovamo. Večeras, želim joj se povjeriti glede Romana i ljubljenja s Gianlucom i saznati što bi ona učinila da je na mom mjestu. Mislim da bi ona odabrala Romana, jednako kao i ja. - Bako, doma sam! - poviknem ponovno ulazeći u kuhinju. Televizor je upaljen, ali baka nije u svom naslonjaču. Čudno, obično ugasi televizor prije nego što ode gore u sobu. Odlažem torbicu na stol i počinjem skidati sako, a onda ugledam bakino stopalo na podu iza kuhinjskog pulta. Pritrčim pultu. Baka leži na podu. Kleknem pokraj nje. Diše, ali ne reagira kad je zazovem imenom. Grabim telefon i zovem 911. Hitna pomoć odvezla je baku u bolnicu Svetog Vincenta. Već je kod kuće došla k svijesti, ali bila je zbunjena i nije bila sigurna kad je pala. Moja majka i otac brzo su stigli u bolnicu, budući da je u ovo doba noći jedva išta prometa iz Queensa. Tess, Jaclyn i Alfred prolaze kroz vrata, izbezumljenih lica. Gotovo je deset sati, ali baka je zamolila mamu da pozove njezinog odvjetnika, njezinog starog prijatelja Raya Rinaldija koji živi u ulici Charles. Majka je učinila točno kako joj je baka rekla i Ray je sad s njom na intenzivnoj njezi.

Roman gurne staklena vrata i pritrči do mene. - Kako je ona?

- Slaba je. Ne znamo što se dogodilo - odgovori mama. Baka nikad nije bila bolesna, niti je ikad pretrpjela ijednu ozbiljniju ozljedu. Mama nije naviknuta na ovo i preplašena je. Otac je zagrlji oko ramena. Ona se rasplače. - Ne želim je izgubiti.

- U dobrim je rukama. Sve će biti u redu - ohrabruje Roman mamu. - Ne brini.

Bolničarka iziđe iz intenzivne i promotri sve nas. - Je li ovdje neka Clementine?

- Valentine - kažem i mahnem rukom.

- Pođite sa mnom.

Odjel za intenzivnu njegu je pun i baka leži u najudaljenijem kutu s dvije uzbibane modre zavjese koje je odvajaju od starca kojemu se prsa nadimaju dok spava. Kad priđem bakinom krevetu, Ray Rinaldi sklopi veliki papirnati fascikl. Ray je sad djed, s gustom, bujnom sijedom kosom i aktovkom koja je vidjela i bolje dane.

- Vidimo se vani - kaže mi. Zatim me potapša po leđima. - Teodora, sve će biti učinjeno točno kako želiš.

- Hvala ti, Ray - šapne baka i s naporom se osmijehne. Sklopi oči.

Prilazim krevetu i uhvatim je za ruku. Kapci joj jedva primjetno zalepršaju i neznatno se razdvoje, kao dva crna zareza, ni u kom slučaju kao one široke, bademaste talijanske oči kakve ima kad je dobroga zdravlja. Naočale su joj na lancu na prsima, jednako kao što su bile kad je pala. Na čelu joj je izbila ljubičastomodra masnica, na mjestu gdje je licem udarila o pult. Nježno stavim ruku na tu modricu. Topla je pod dodirom. Baka me pogleda i sklopi oči. - Ne znam što se dogodilo.

- Već će oni otkriti što je bilo.

- Nije mi bilo dobro. Ustala sam po čašu vode i to je zadnje čega se sjećam dok nije došla hitna. - Baka gleda u daljinu, kao da u njoj traži znak na cesti.

- Ne vidiš valjda Blaženu Djevicu Mariju, zar ne? - našalim se. - Nemojmo sad početi s mističnim vizijama. - Pogledam u smjeru njezinog pogleda i sve što vidim je zid i ploča ispisana imenima pacijenata i brojevima lijekova.

- Je li to to? - pita me ona.

- Kako to misliš?

- Završava li ovako?



- Nema šanse! Nikamo ti ne ideš. Daj živni! Pa tek si dobila praunuku nazvanu po tebi. Mama te želi odvesti na krstarenje. To prekriži. Mrzila bi ga. Evo, ovo je bolje: još uvijek me moraš naučiti rezati ispupčenu kožu. Imam još mnogo toga naučiti, a ti si jedina koja me može podučiti. Tu je i Dominic. Dominic te voli!

- Ja samo želim izrađivati cipele i kartati.

- I hoćeš!

- ... i uzgajati rajčice.

- Apsolutno. Uzgajat ćeš rajčice.

- ... i želim ići kući u Italiju.

Baka skrene pogled i, na svoj način, odredila je granice svog života za mene. Bi li išta moglo biti jednostavnije? Sve što itko treba da bi bio sretan je neki posao, prijatelji koji se okupljaju na razgovor i kartanje, dobar objed od rajčica iz vlastitog vrta i svako toliko, putovanje u Italiju, gdje nalazi mir i utjehu u naručju starog prijatelja.

Osvrnem se po odjelu za intenzivnu njegu bolnice Sveti Vincent. Čist je i funkcionalan. Na vidiku nema nijedne drangulije. Kakvo mjesto za razmišljanje o ozdravljenju, a kamoli o spasenju. Bolničarke više ne nose uštirkane bijele odore sa šeširićima, kao u starim filmovima. Nose havajske košulje i zelene kiruruške hlače. Teško mi je shvatiti medicinsku prognozu koju mi izriče netko u kostimu za havajsku proslavu.

- Rekla sam tvojoj majci da mi pozove Raya - tiho kaže baka. - Tebe i Alfreda ovlastila sam za upravljanje Obučarskom radnjom Angelini i zgradom. Vjerujem da ćete vas dvoje smisliti što treba učiniti.

Čujem bakine riječi u glavi, grdi me jer se svađam s bratom: *Više od ičeg drugog želim da se moja obitelj slaže.* Alfred i ja smo riskantan par i u najboljim okolnostima. Zajedničko vođenje posla nikad neće funkcionirati, mogu se samo nadati da će se baka brzo oporaviti kako bi imala život o kojemu sanja, a dok ona živi taj život, ja bih mogla voditi njezinu tvrtku, pod svojim vlastitim uvjetima. - U redu, bako - kažem. - Mi ćemo se za sve pobrinuti. Obećavam ti. A ti ćeš začas biti sa mnom ponovno u ulici Perry.

- Valentine? - Mama me nježno budi. Spavam na stolcu u bakinoj sobi u bolnici Sveti Vincent.

- Je li ona dobro? - Uspravim se i pogledam prazan krevet. Bake nema.

- Odveli su je na pretrage.

- Koliko je sati? - Podižem rukav i pogledam na sat. Gotovo je podne.

- Nema je u sobi od osam - kaže mama i ja u njezinom glasu čujem zabrinutost.

- Znaju li što joj je bilo?

Tata, Jaclyn, Tess i Alfred ulaze u sobu.

- Je li imala moždani udar? - pita Tess.

- Ne znamo još - odgovori mama.

Alfred duboko udahne i nakašlje se. - Ne želim biti u pravu. Ali ovaj put me morate poslušati. Baka više ne može što je nekoć mogla. - Gleda ravno u mene. - Moraš je prestati pritiskati - tiho kaže.

Armand Rigaux, bakin liječnik, vitak, otmjen muškarac prosijede kose, ulazi u sobu sa svojim papirima. Okupljamo se u krugu oko njega.

- Imam dobre vijesti - počne doktor Rigaux. - Teodora nije imala moždani udar i njezino srce ni na koji način nije ugroženo.

- Hvala Bogu! - Moja majka od olakšanja stavi ruku na srce.

- Ali ima ozbiljan artritis u koljenima. Koljena joj popuste i padne. Kad je sinoć pala, to



je bilo opasno. Prilično je gadno nema nikakvih neuroloških obaviti još neke pretrage.

udarila glavom i želimo biti sigurni da oštećenja. Zato ćemo je zadržati ovdje i

- Što kažete na zamjenu koljena? - pitam.

- Sad to razmatramo. Izgleda kao dobar kandidat. A uz pomoć svih vas, oporavila bi se u čas posla.

- Ja bih za svoju majku sve učinila - kaže mama.

- Istina je - kaže doktor Rigaux promatrajući nas - operacija je jedini način da budemo sigurni da se ovo neće ponoviti.

Treći dan u bolnici baka je provela na dodatnim pretragama, a moja mama, sestre, brat i ja izmjenivali smo se uz nju i radili joj društvo. Otišla sam na nekoliko sati provjeriti s June je li sve u redu u radioni, istuširati se i preodjenuti. Promijenila sam plahte u bakinoj sobi za mamu i tatu kako bi mogli prespavati, i one u maminoj staroj sobi za Jaclyn, ako poželi ostati.

Baka žudi za pristojnom hranom. Ne može podnijeti još jedan dan suhe puretine sa žutim umakom i šalicom pudinga. Nakrcam torbu Tupperwareovim posudama s tjesteninom, vrućim pecivima, salatam od artičoka i komadićem pite od buče.

Vrativši se u bolnicu, prolazim kroz vrata i krećem na treći kat. Kad skrenem iza ugla u hodniku, vidim da se ispred bakine sobe okupila skupina ljudi. Uspaničarim se i potrčim.

Kad stignem onamo, Tess, Jaclyn i moja majka stoje zajedno ispred bakine sobe. Na drečavom zelenom bolničkom svjetlu, žene iz moje obitelji izgledaju kao seljanke u nekom Antonionijevom filmu, s onako tmurnim izrazima lica, tamnom kosom, crnim očima i još crnijim podočnjacima.

- Što se dogodilo?

- Unutra je gužva - kaže Jaclyn.

- Zašto? - Ona ne odgovori pa ja uđem. Mama me slijedi.

Na krevetu pokraj bake sjedi Dominic Vechiarelli i drži baku za ruku. Zacijelo izgledam kao da sam vidjela duha, jer zadahćem od začuđenosti i sve se oči okrenu prema meni. Ali istina je, postoji dokaz, Dominicovi kovčezi uspravljeni su uz stolac za posjetitelje.

Moj otac stoji uz uznožje kreveta. Mahne mami da mu se pridruži i kad ona to učini, zagrli je oko ramena. Roman stoji pokraj njega, u trapericama i svojim klompama za rad. Zamijetila sam ih samo zato što je plastika zašljapkala po podu kad se prebacio s jedne noge na drugu.

Dok moje oči upijaju listu posjetitelja, ugledam Gianlucu. Pokušavam ne reagirati. U Americi izgleda zgodniji no što ga se sjećam iz Italije, i mlađi, u kožnoj jakni, puloveru i izbljedjelim trapericama. Grlo mi se stegne od pogleda na njega, ali zasad ću za to okriviti suhi bolnički zrak. Pamela i Alfred stoje malo dalje od kreveta, uz prozor.

- Što, što se događa? - tiho pitam. Čvrsto stišćem dršku torbe s hranom jer, u ovoj prostoriji, počinjem imati osjećaj da je ona jedino što je stvarno.

Mama me zagrli oko ramena. - Dominic je doletjeo kad je čuo da je mama u bolnici. Očito, Ray Rinaldi dobio je upute da ga nazove kad god je baka bolesna ili joj treba... nešto.

- Mama me pogleda, zbunjena. Ne zna za Dominica i sad, najednom, saznaje da je Dominic Vechiarelli prvo ime na bakinom popisu kontakata u hitnom slučaju.

- Hm, i ti si ovdje... - promucam pogledavši Gianlucu.



- Doletio sam s ocem. Ne mislim da je za njega pametno putovati sam - odgovori Gianluca ne skidajući pogled s Romana.

Romanove oči se suze dok uzvraća pogled Gianluci. Sluti da je on muškarac kojeg sam poljubila. Ali ispod časti mu je sumnjati kad kaže: - A ja sam baki donio panna cotta, jer voli kako je pripravljam. - Zarije ruke u džepove i pogleda me.

- Sad kad je Valentine ovdje, mogu Teodoru pitati nešto što je od ljeta čeznem pitati. Molim vas, svi uđite - objavi Dominic.

- Nema mjesta - kaže Tess s vrata.

- Molim vas, stisnite se - kaže mama. - Mi smo jedna velika talijanska obitelj, zajedništvo je naša stvar - izjavljuje, kao da se ispričava za sobe veličine pregratka u ovoj gradskoj bolnici. Nazočni u prostoriji malo se pomaknu kako bi napravili mjesta za moje sestre i njihove muževe.

Dominic uhvati baku za ruku i pogleda je u oči. - Hoćeš li se udati za mene?

U sobi vlada grobna tišina, osim zujanja bakinog srčanog monitora.

Tad moja majka izlaze: - Blagi Bože, mama, pa nisam znala ni da imaš dečka.

- Već deset godina. Otkad je tvoj otac umro - tiho kaže baka.

- Hoćeš reći da sam mogla biti sretna zbog tebe deset godina, a ti mi nisi rekla? - zajauče mama. - Stvarno, mama!

- Mike, za ime Božje, budi sretna zbog nje sad - kaže moj otac. - Pogledaj je. Glava joj je puknula kao kokos, a ne prestaje se smješhati. To je dobro.

- Neka odgovori - prekinem ga. Suspregnem dah. Bakino *da* znači svršetak života koji volim. Izgubit ću je zbog Dominica, brda Arezza i otoka Caprija brže no što mogu reći Gianluca. Ali istina je, toliko je volim da njezinu sreću želim više od vlastite. Prekrižim prste priželjkujući *da*.

- Da, Dominic, udat ću se za tebe - kaže mu baka. Dominic je nježno poljubi.

Moja obitelj, uključujući moju majku, kao da se ukočila čuvši riječ *da*, kao da gledaju kako lonac uljnih pereca eksplodira na štednjaku. Na meni je da ublažim šok ovoga svega. Na kraju krajeva, ja sam znala.

- Čestitam! - kažem, priđem krevetu i zagrlim baku, pazeći da izbjegnem cjevčice u njezinoj ruci. - Tako sam sretna zbog tebe. - Suze mi navru na oči, ali uistinu sam ispunjena srećom zbog svoje hrabre bake koja mi pokazuje, čak i u ovom trenutku, kako riskirati, kako živjeti.

Osjetim da su se moje sestre i brat okupili oko mene.

Jaclyn se rasplače. - Ni ja nisam znala da imaš dečka! Voljela bih da me svi prestanete štiti. Mogu to podnijeti.

Mama nijemo izgovori *postporođajno ludilo* Gianluci i privine Jaclyn u zagrljaj. Tess zagrlj Alfredu, a tata pruži ruku Dominicu da se rukuje s njim. Dominic skoči na noge i umjesto rukovanja, zagrlj tatu.

- Tata? - kaže tata Dominicu, a zatim pogleda nas ostale i slegne ramenima. - Svi pozdravite... *tatu*. - Moje sestre i ja se nasmijemo. Ubrzo, svi se smiju. Čitava obitelj.

Mislim da je pošteno reći da, kad se stvari raspadaju u mom životu, raspadaju se na svaki način, tako da sudbina bude sigurna da sam naučila lekciju. Postoji samo jedno mjesto na koje mogu otići sabrati misli i shvatiti što će bakin novi život značiti za sve nas, i zato sam



ovdje, visoko iznad svih srazova, na našem krovu.
 Kliznula sam iz bolnice, ostavivši baku da proslavi svoje zaruke s obitelji. Ispratila sam Romana, koji se morao vratiti u restoran, ali je bio počašćen što je nazočio Dominicovoj prosidbi. Poljubio me na ulici, nadahnut ljubavlju koju je vidio u sobi 317.

Na West Side Highwayu je zastoj, gomila automobila na raskršću, svjetla, trube, jedva čujni bijesni uzvici i ja, umjesto da poželim da ta gradska buka uthine, želim da bude glasnija kako bi zaglušila misli u mojoj glavi.

Pogled na moju netom zaručenu baku u njezinom bolničkom krevetu označio je kraj jedne ere. Zaboravite činjenicu da sam ja sad jedina neudata žena u mojoj obitelji; čini se da sam ujedno jedina razumna, jedina koja zna što ova promjena znači, za sad i za ubuduće. Evo što će se dogoditi. Baka će se udati i otići. Moje će sestre podići svoje obitelji. Moja majka će se pobrinuti da otac jede tofu s tjesteninom od integralnog brašna jer je to njezino jamstvo da će on živjeti i izbjeći novi rak prostate. Moj brat će, čim nazdravimo šampanjcem na bakinom vjenčanju, staviti znak "na prodaju" ispred broja 166 u ulici Perry, a Obučarska radnja Angelini i ja ostat ćemo beskućnice. Čovjek bi rekao da će sve biti dobro za sve u mojoj obitelji, osim, naravno, za mene.

Sunce zaranja duboko u maglu iznad New Jerseyja, stvarajući ljubičastu prugu na obzoru. Vjetar zatvori vrata krova iza mene. Ne okrenem se kako bih se uvjerila da je to samo vjetar, dapače, ne skrećem pogled s rijeke Hudson koja teče u glatkim virovima i grimiznim nijansama karnevalskog stakla na zalasku sunca.

- Valentina? - zazove me glas iza mojih leđa.

- Ako nisi Salvatore Ferragamo koji mi nudi posao ili Carl Icahn koji je donio ček kojim će spasiti ovu obučarsku radnju - odlazi.

U sljedećem trenutku, više od metar i osamdeset čistog Talijana stoji pokraj mene. Zatvorim li oči, sa sigurnošću bih znala da je to Gianluca Vechiarelli, po čistom mirisu cedra, limuna i kože. Da sam moja majka, ili neka od mojih sestara, bacila bih mu se u naručje. U očaju, one se vole osloniti na muškarca. Ali ja ne. Ja prekrižim ruke na prsima i odmaknem se korak od njega, ostavljajući mu dovoljno prostora da promatra prostranstvo donjeg Manhattana s našeg krova. - Možeš prespavati u ljubičastoj sobi. Tvoj tata neka spava u bakinoj. Kupaonica je na kraju hodnika, ali to znaš jer si morao proći pokraj nje kako bi došao do stuba koje vode na krov.

- Hvala ti. Ali odsjest ćemo u hotelu. U Maritimeu - kaže on.

- To je nepotrebno. Sad ste obitelj.

- Zar ti nije drago zbog zaruka? - tiho me upita.

- Zbog nje. Zbog bake. Da. I zbog Dominika. Naravno da mi je drago.

- *Va bene.*

- A ti? Jesi li ti *va bene* zbog njih?

Gianluca slegne ramenima i rastegne usnice u ravnu liniju. Ovo su njegove suzdržljive usnice. Sjećam se tog izraza iz tvornice svile u Pratu, kad sam mu pokazala savršeno dražestan, ali očito loš uzorak satena. - Da, znaš, Gianluca, bilo bi ti pametnije da se ukrašaš u taj autobus ljubavi, jer oni će živjeti s tobom.

- Znam. - On se nasmiješi.

- Ljubav valjda pronalazi voljke žrtve bez obzira gdje i bez obzira kad. Zapravo je kao sve drugo u životu, uključujući bolest. Svi smo jednake mete.

- Zašto si...



- Sarkastična? To je samo jedna tvrda ljuštura preko druge tvrde ljušture.

- Zašto odguruješ ljubav, kao da je možeš naći svaki dan?

- Mislila sam da govorimo o mojoj baki.

- Pričaj sa mnom. Bojiš me se. Ja nisam ono o čemu si sanjala.

- Kako ti znaš o čemu ja sanjam?

- Veoma je jednostavno. Ne nalaziš vremena za onog kuhara iako ga voliš. Ili si možda vjerovala da ga voliš, pa se sad osjećaš obaveznom. Žena kakva jesi, strastvena žena, izlazi na površinu kad radiš. Tad si spokojna. S muškarcima? Ne. S kožom? Itekako.

- Griješiš. Rado bih prihvatila muškarca koji mene prihvaća kao ženu i postolarku. Ali muškarci, barem oni koje ja znam, možda kažu da je u redu da žena bude posvećena svojoj karijeri, ali zapravo misle: ne toliko posvećena da bi zbog nje imala manje vremena za njega. Mogu imati svoj veliki život, ali se on mora uklapati u njegov veliki život, kao savršeni rupčić u džepu savršeno krojenog muškog odijela. Da upotrijebim katoličku riječ i da budem točna, žrtva je ono što je potrebno. Muškarci žele posvemašnju predaju. To je ono što njima treba.

Gianluca se nasmije. - A ti znaš što muškarci traže?

- Nemoj mi se rugati.

- Ako znaš što muškarac želi, zašto mu to ne daš kako bi osigurala vlastitu sreću?

Pogledam rijeku. I tad, trenutak moje osobne preobrazbe nahrupi prema meni kao poklopac prozorčića brodskih kabina u noćnoj vožnji riječnim taksijem. To prosvjetljenje nailazi polako i sigurno. Isprva, izdaleka, svjetla su nejasna i trepere na mutnim valovima, zatim, kako se približavaju obali na strani Manhattana, pretvaraju se u reflektore koji uvode čamac u luku jakim, neumoljivim svjetlom. Onakvim svjetlom koje jednostavno mora otkriti istinu u svim njezinim pojedinostima. Najednom, vidim samu sebe jasno kao dan. - Dragi, dragi Gianluca... - zaustim.

On djeluje iznenađen jer sam mu se nježno obratila.

- Romanu Falconiju potrebna je žena na blagajni restorana, jednako kao što je njegova majka pomagala njegovom ocu u njihovom restoranu. Tebi treba prijateljica. Treba ti žena koja može sve ostaviti i otići sjediti pokraj nekog jezera... onog sa ždralovima...

- Jezera Argentino.

- Da, da. Žena koja može sjediti s tobom u ovoj fazi tvojega života i biti ondje. Ti želiš tišinu i mir i prirodu. Želiš ploviti uz obalu.

- Sad ti mene analiziraš.

- Gianluca, to je istina. Saslušaj me. Strašno me privlačiš. I ta me je privlačnost zasljepila. Kad sam te upoznala, imala sam dečka, i iskreno govoreći, nisi moj tip. Međutim, zgodan si i imaš prekrasne ruke, i što je najseksipilnije, dobar si otac. Ali ja nisam za tebe. U ovom trenutku, nisam ni za jednog muškarca. Zapravo, u ovom trenutku, ja odabirem umjetnost. Odabirem blaženstvo koje nastaje stvaranjem nečega radom vlastitih ruku.

- Ne moraš odabrati jedno ili drugo. Možeš imati ljubav i posao zajedno.

- Ali ne mogu! Pokušala sam. Proteklu sam godinu provela pokušavajući biti ondje za Romana. Ne mogu provesti narednu pokušavajući biti ondje za tebe. Svi će na kraju završiti razočarani i tužni i neispunjeni...

- Zar ti to uistinu vjeruješ? - On odmahne glavom.

- Ja to znam.

Gianluca pogleda prema rijeci Hudson, baš kao što sam ja mnogo puta učinila. On vidi



mutnosivu vodenu masu, a ja svemirom mogućnosti. Vidim da

vidim rijeku koja se spaja s većim oceanom, mu se moja rijeka ni najmanje ne sviđa.

Nakon nekog vremena, kaže: - Tvoj grad... strašno je bučan. - Prilazi vratima i čujem kako se zatvaraju dok se on vraća stubama u kuću. Okrećem se prema svojoj rijeci koja me nikad nije iznevjerila. Ona je moja konstanta, moja muza. Naginjem se preko ograde i promatram West Side Highway, koji u sumraku izgleda kao razmotana bala ljubičaste indijske svile, probodena majušnim zrcalima. To je rijeka koju volim i grad koji je moj dom. Da, bučan je, ali je moj - baš onakav kakav mi se sviđa.

Bakin stol za Dan zahvalnosti po sredini ima jato papirnatih gusaka, koje su joj izradili njezini praunuci i praunuke. Sviđaju mi se jarkonarančaste svijeće u svijećnjaku ispod lusteru. Gabriel pomaže mojim sestrama da donesu pladnjeve iz kuhinje na stol. Brzo zagrlim Gabriela. - Hvala ti što si došao.

- Zadovoljstvo mi je. Trebao mi je razlog da ispečem kolač s brusnicama, a tvoj mi je poziv dao savršenu izliku.

- Hoće li Roman doći? - pita mama.

- Poslao je zaslađeno vino. - Uvijek mi se činilo smiješnim da je svojoj djevojci, postolarki, pripremio vrč slatkog vina⁴⁷. - Mora raditi - lažem. Umjesto da na ovaj blagdan objavim da sam prekinula s Romanom, odlučujem biti neodređena o tome jednako kao što je moja majka svih ovih godina neodređena o svojoj dobi. Roman i ja smo pokušali pronaći vremena jedno za drugoga nakon što je baka izišla iz bolnice, ali između ispunjavanja narudžbi u radionici i brige o baki, nisam se pobrinula za njega. Odlučili smo prekinuti.

- Nitko ne radi napornije od Romana - uzdahne mama.

Tess mi pruži vrč hladne vode kako bih napunila čaše na stolu. Slijedi me sa zdjelama s umakom.

- Zar nećeš reći mami za Romana? - tiho upita.

- Ne.

- Znaš, bila je znatiželjna glede Gianluce.

- Tu se nema što reći. - Izbjegavam pogledati Tess, koja zna čitavu priču: mjesec iznad Caprija, poljupce, špilju. U njezinom umu, to je *puno* ničega.

- Itekako se mnogo što ima reći! Zaljubila si se u Romana i nakon toga te munja ponovno pogodila u Italiji s Gianlucom. Dva božanstvena muškarca u jednoj godini! To je bajka. Ti si Pepeljuga s dvojicom, prebroji ih, dvojicom prinčeva. - Tess ispravlja platnene ubruse uz tanjure.

- Oh, da, samo što kad sam probala cipelice, bile su broj trideset i šest, a ja nosim četrdeset jedan.

- Zaguraj se - kaže Tess.

- Pokušala sam! Ali budimo iskreni: ovo je Pepeljuga koja će si sama napraviti cipelice.

Okupljamo obitelj oko stola. Tata sjeda na čelo, a baka sučelice njemu. On podiže čašu.

- Zahvalimo najprije na dobrome zdravlju naše obitelji, a posebice maminom oporavku nakon pada. I, kad smo već kod toga, zahvalimo Bogu na novoj Teodori, bebi T.

Jaclyn zaljula svoje novorođenče u naručju.

Tata nastavi: - I kao obično, Gospode, zahvaljujemo ti na iznenađenjima koje život donosi. Na pamet padaju mamine zaruke, zašto i ne bi? One su nas uistinu šokirale.

⁴⁷ U izvorniku cobbler - igra riječi, budući da cobbler znači i postolar i zaslađeno vino



Gabriele, lijepo te je vidjeti...

Kao i kod većine molitvi mog oca, one nemaju pravi svršetak, pa gledamo jedni druge i junački se svi prekrizimo kako bismo mogli poslužiti hranu.

- Želim da svi ovo vidite. - Tess podigne časopis *In Style*. - Silno sam ponosna na tebe. - Tess prosljeđuje sjajnu fotografiju Anne Christine, zvijezde filma *Lucia, Lucia*, obuvene u Cipele Angel, izrađene od teleće nape boje koralja sa zlatnim ukrasima u obliku anđeoskih krila. Poslala sam Debra McGuire jedan par u Kaliforniju, a ona je zatražila još dodatnih pet pari, od kojih je jedan završio na stopalima filmske zvijezde u usponu.

Mama ponosno pogleda fotografiju. - Obožavam ih. Prava Valentine.

- Narudžbe će poteći. Jednostavno znam - ohrabrujući kaže Tess.

Kad časopis stigne do Alfreda, on pogleda fotografiju i prosljedi je Pameli koja, po prvi put otkad je upoznala mog brata, djeluje dužno zadivljena njegovom obitelji.

- Bako, jeste li odredili datum vjenčanja? - pita Jaclyn.

- Valentinovo 2009., u Arezzu - odgovori baka i nasmiješi mi se. - Obožavam taj blagdan i ime moje unuke, pa zato.

Dok moja obitelj raspravlja o svojim planovima putovanja na vjenčanje, iz koje zračne luke, kojim unajmljenim automobilom, koliko ćemo soba rezervirati u pansionu Spolti, moje sestre zamišljaju što će odjenuti, kako će njihovi muževi uzeti slobodne dane s posla, a moja majka, zbunjena, pita se kako će naći dobrog ugostitelja i cvjećara u toskanskom gradiću navrh brda, jedemo našu večeru za Dan zahvalnosti.

Alfred mi pruži časopis. - Posrećilo ti se. Dobila si odgodu - tiho kaže.

- Dok god plaćam sve račune i rate kredita, ne možeš me zatvoriti - kažem srdačno, ali odlučno. Više se ne prepuštam sitničavoj ljutnji. Nemam snage i boriti se protiv brata i preuzeti upravljanje obućarskom tvrtkom. Alfred, naravno, ništa ne odgovori. Zna da je ženu kakva sam bila prije godinu dana zamijenila gorila od četiristo kilograma s poslovnim planom. Nismo još gotovi s hrvanjem, ali on barem zna što ja mislim. Zasad.

Sestre mi pomažu oprati posuđe i rasrkčiti kuhinju dok muškarci gledaju nogomet. Ovo je zadnji obiteljski Dan zahvalnosti u ulici Perry. U ovo doba sljedeće godine, baka će živjeti sa svojim novim suprugom u njegovom domu iznad štavionice.

Pakiram ostatke da svatko nešto ponese kući. Gabriel toči ostatke Romanovog zaslađenog vina, znajući da je ovo zadnji put kako uživa u njemu ne naručivši ga u Ca' d'Oro. Šaljem baku u krevet da razgovara s Dominikom telefonom. Sretna sam što sam sama na kraju dugog dana. Začujem ključ u bravi u prizemlju. Mora da je mama nešto zaboravila. Zatim čujem glas koji me tiho zaziva sa stubišta. - Valentine?

Roman ulazi u dnevni boravak. Stojim uz kuhinjski pult i promatram ga.

- Kakvo je bilo vino? - pita.

- Izvrsno. Imam tvoj vrč. - Podižem ga.

- Zato sam i došao ovamo. Po vrč. - Roman se nasmiješi.

Gledam ga i upijam sve pojedinosti na njemu, od slojeva njegove duge kose do njegovih čarapa. Promatram njegova stopala, raspoložena sam prigrliti i njegove žute plastične klompe, ali on večeras ima prave cipele i to (napokon!) fine Todove mokasinke od antilop kože. Iz ove povoljne pozicije i u ovom trenutku u našoj povijesti, ne mogu vjerovati da smo prekinuli. Nije li to čudno, kako želim ono što ne mogu imati, a kad to dobijem, ne shvaćam što sam dobila. - Zar uvijek provjeravaš svoje djevojke kad prekineš s njima?

- Samo tebe.



Prilazi mi, privine u naručje i poljubi najprije u obraz, a zatim u vrat. - Nisam gotov s tobom.

- Romane, strast nikad nije bila naš problem.

- Znam. - I on je razmišljao o nama. I očito, došao je do nekih istih zaključaka kao i ja. - Valentine, između nas je mnogo strasti.

- Možda ćemo ostati prijatelji, a onda, kad ostarimo, spojiti ćemo se kao baka i Dominic, unajmiti kamp kućicu i putovati po cijeloj Americi.

- Kakva grozna ideja - kaže Roman. Način na koji to kaže, natjera me na smijeh. - Znaš, razmišljam o onoj prvoj večeri kad sam te vidio na krovu. I kako nisam smio gledati, ali nisam mogao odoljeti. Nisam želio odoljeti. Ponekad razmišljam o toj noći kad te nisam poznavao i kako sam zamišljao kakva ćeš biti, budem li ikad imao sreće upoznati te. A onda sam te upoznao i bila si toliko mnogo bolja od žene kakvom sam te zamišljao. Tad sam se zaljubio u tebe. Nadmašila si moja očekivanja i još uvijek me iznenađuješ više no što me je ijedna žena u životu iznenadila. Čudno je to. Znam da je gotovo, ali za mene ne može biti gotovo.

Čvrsto privinem Romana. - Ja nikamo ne idem, ali u ovom trenutku ne mogu biti s tobom jer ti ne zaslužuješ biti drugi, ti bi trebao biti prvi. Ne želim da me čekaš, ali ako budeš sam, kad se stvari srede, i ako pomisliš na mene - kažem i uhvatim njegovo lice rukama - upotrijebi ovaj ključ.

- Dogovoreno - kaže on.

Roman zna i ja znam da vjerojatno nikad neće upotrijebiti taj ključ, da će on završiti na dnu njegove ladice i da će ga jednog dana, kad bude nešto tražio, pronaći i sjetiti se što smo jedno drugome značili. Ali zasad će ga držati u džepu i kad mu bude potrebno da vjeruje da postoji mogućnost, izvadit će ga, pogledati i razmisliti o vožnji na drugu stranu grada, do West Villagea.

Sjetim se vrča s vinom i gurnem mu ga pod ruku. Promatram ga dok odlazi. Tad se, dok se njegovi koraci spuštaju niz stube, sjetim da mu nikad nisam napravila one čizme koje sam mu obećala. Toliko sam mnogo stvari namjeravala, toliko mnogo toga nisam napravila.

Sunce blista iza nebodera, kao tigrovo oko u ovo rano prosinačko jutro. Nebo čuva svjetlo kao da je zakopano u unutrašnjost sivog vunenog kaputa. Baka i ja stojimo na uglu Pete avenije i Pedeset i osme ulice držeći u rukama papirnate šalice vruće kave, baka crne, a ja s mlijekom i bez šećera. Njezin zaručnički prsten s dijamantom svjetluca na crnim stupcima šalice za kavu iz grčke zalogajnice. Krasna kompozicija boja.

Kao dva arhitekta u drevnome Rimu, škiljimo ispred našeg remek-djela hladnim, ciničnim očima i zamjećujemo svaku pojedinost. Dok ga proučavam, premještam težinu s jedne noge na drugu. Baka se odmakne nekoliko koraka i nagne glavu, lagano namještajući točku gledišta. Nismo izgradile *duomo*, katedralu, čak ni vrtni kip, napravile smo vjenčane cipele i one su ovdje u Bergdorfovim blagdanskim izlozima. Predstavljena je čitava naša linija. Od pogleda na sto godina naših cipela u izlozima zastaje nam dah.

Pokraj nas štopotaju dostavni kamioni, ali mi se nimalo ne obaziremo na njih. Pneumatski čekići naglašavaju buku i podsjećaju nas da u svako doba dana ili noći u New York Cityju netko negdje na ovom otoku nešto radi. Stojimo kako se čini dugo vrijeme. - Onda? Kako ti se čini? - najzad upitam.

- Znaš, tvoj djed i ja smo se strašno dugo svađali koji je film bolji, *Doktor Živago* ili



Djevojka koju sam volio. Ja sam glasala za *Djevojku koju sam volio* jer je bio o mojoj skupini... ali sad - ona otpije gutljaj kave i nastavi - sad kad vidim ove izloge i dramu u pojedinostima ruskog stila, moram reći da glasam za *Doktora Živaga*.

- I ja - kažem i zagrlim je oko ramena.

Ovi blagdanski izlozi su za odrasle. Nekoliko uličnih blokova južnije, možete stati u red iza crvenog baršunastog užeta ispred Saksa na Petoj aveniji ili Lorda & Taylora i pogledati minijature božanstvenih božićnih sela za djecu. Vidjet ćete snijegom prekrivene planine obrubljene šljokicama, klizače koji izvode piruete na jezerima od zrcala i igračke vlakova s malim darovima omotanim folijom.

Međutim, ovdje kod Bergdorfa nećete dobiti nimalo kiča, a dobit ćete svu kremu. Ovdje se odvija sofisticirana blagdanska priča o pravoj ljubavi u ruskom stilu na način na koji je dramtiziraju američke mladenke. Vjenčana gozba za oči Rhedd Lewis počinje u bočnim izlozima na Pedeset i sedmoj ulici, ovija se oko pročelja trgovine na Petoj aveniji i završava u bočnim izlozima na Zapadnoj pedeset i osmoj.

Dok naše oči prate radnju prvog izloga, gledamo pozlaćene drvene konje u prirodnoj veličini kako vuku veličanstveno kostimirane mladenke koje stoje na pocakljenim kolima i baroknim saonicama, nakićenim draguljima. Pri pomnijem promatranju, vidiš da su prevozna sredstva ukrašena pravim nakitom - naušnicama s kupolasto poliranim draguljima, zlatnim ogrlicama s krupnim dragim kamenjem, svjetlucavim širokim narukvicama i ogromnim kupolastim prstenjem, koji svi zajedno sačinjavaju blistavi mozaik.

Fabergeova jaja otvorena su u prednjem planu, a iz njih se izlijevaju slobodni dijamanti i biseri na postolju od riže za vjenčanja. Stare knjige razasute su po tlu, a pojedine stranice lepršaju zrakom. Iz izloga u izlog, stranice i riječi se mijenjaju - tu su *Doktor Živago* (naravno), *Ana Karenjina*, *Tri sestre*, *Braća Karamazovi* i *Rat i mir*, baš prikladno za vjenčanje (!).

Kulise su rukom naslikani murali ruskog sela, jednoličnih, četvrtastih brda iza polja bijelog snijega. Ovi izlozi, sofisticirane žive slike, zapravo pričaju priču, dok mladenke okružuju lutke koje predstavljaju Ruse radničke klase - odjevene u dosadnozelene tvorničke pulovere, pregače od vrećevine i radničke čizme preko ručno pletenih vunениh čarapa. Dramatizirane kao umjetnice na usluzi mladenkama su švelje, uzgajivačice orhideja, pomagačice pri odijevanju, vozači, i da, čak i jedan postolar, koji kleči i nazuva cipelu (našu Lolu!) na stopalo mladenke ovijene bijelim baršunom s ukrasom od hermelina na glavi.

Ne promiče mi supostavljenost profinjenih mladenki koje predstavljaju veoma bogate zaljubljene i radnika koji olakšavaju njihove snove. Mnogo je ruku potrebno da bi bila stvorena ljepota. Mladenke nose pomno izrađene haljine velikih dizajnera, među kojima su Rodarte, Mare Jacobs, Zac Posen, Marchesa, John Galliano i Karl Lagerfeld. Njihovi potpisi su u kutu svakog izloga, ispisani zlatom.

Prva mladenka, u mješavini tila preko satenske haljine, na nozi ima Ines, koja viri ispod ruba njezine haljine koju je podigao postolar. U sljedećem je izlogu mladenka u bijelim svilenim hlačama i bluzi koja se vijori, sparenih s Gildom, koja oblikom i izvezenim naglavkom otmjeno pristaje hlačama širokih nogavica.

Za njom slijedi mladenka koja je leđima okrenuta ulici. Mladenka je odjevena u kazališnu, usku haljinu i čizmice do gležnja Mimi. Rhedd je naše bijele satenske vezice zamijenila konopljom indigoplave boje, kako bi dobila zapanjujući kontrast u teksturi.



U sljedećem je izlogu mladenka u kratkoj haljini načinjenoj od perlica i marabuovog perja, na vrhovima prstiju u Flori sa zlatnim lančićima umjesto mašni oko listova noge. U izlogu u kutu, mladenka nosi srednjovjekovnu haljinu četvrtastog izreza s urešenim gornjim dijelom od pocakljenih četverokuta naglašenih dugim, prozirnim rukavima u obliku trube. Lutak u izlogu nosi njezine cipele, bijele platnene Osmina cipele s običnim vezicama dok ona promatra svoja bosa stopala na snijegu.

Ali zadnji je izlog onaj koji mi najviše znači. Bella Rosu nosi mladenka u Armanijevom putnom kostimu od bijele vune. U jednoj ruci drži kartu, a u drugoj tijaru, dok bježi iz nesretne ljubavne priče na ulicama Saint Petersburga. Čvrsta cipela glatko funkcionira s kostimom po mjeri, kao da je načinjena da mu da uporište.

Voljela bih da je Costanzo Ruocco ovdje da vidi Bella Rosu, ali zasad ću sačuvati ovaj trenutak u sjećanju i kad se vratim na Capri, prepričat ću mu ga najbolje što znam. U kutu zadnjeg izloga, piše:

*Sve je cipele kreirala Obućarska radnja Angelini
Greenwich Village
od 1903.*

- O moj Bože! O moj Bože! - Baka i ja se okrenemo i ugledamo moju majku koja proviruje kroz prozor taksija s vozačem u livreji. Iskoči iz vozila i prije no što se ono posve zaustavi i pridruži nam se na pločniku.

Pitala sam se što bi moja majka mogla odjenuti za prvo promatranje ovih izloga. Nije me razočarala. Mama je u sivom vunenom kostimu s hlačama, sa šalom od umjetne leopardove kože prebačenim preko ramena. Njezine cipele visokih potpetica su mutno srebrne boje, s velikim četvrtastim kožnim kopčama na prstu. Ne znam kako joj to uspijeva, ali moja mama uvijek je u skladu s vremenom. Ujedno ima i velike, crne, ovalne sunčane naočale, nedvojbeno u znak počasti *Doručku kod Bergdorfa*. U jednoj ruci drži vrećicu peciva iz Eisenberga, a drugom skida naočale. Vrećicu pruži meni i zatim otrči niz ulicu pogledati izloge.

Mama pobjednički podiže ruke visoko u zrak dok promatra izloge. Traži naše cipele i kad ih pronađe, radosno usklikne. Nikad je nisam vidjela ovako ponosnu, čak ni na vrhuncu Alfredove zadivljujuće studentske karijere kad je diplomirao s najboljim ocjenama na Cornellu. Ovo je drugi veliki trenutak za nju. Dotrči do bake i zagrlji je. - Tata bi bio tako ponosan! - Mama obriše suzu.

- Bio bi. - Baka poravna krznenu šal na maminim ramenima, koji joj se pomaknuo dok je trčala.

- A ti! - Mama se okrene prema meni. - Ti si ovo ostvarila! Ti si preuzela žezlo obitelji Angelini i nosila si ga... nosili se žezlo? U svakom slučaju, nije važno, nastavila si našu tradiciju... - stisne ruku u šaku - i ustrajala si i od naučnice postala majstorica i sad pogledaj... obavila si sav taj naporan posao i odvela našu malu obiteljsku tvrtku u novo stoljeće na veoma spektakularan način. U Bergdorf jebeni Goodman! - Mama ne može odoljeti ne biti domaća cura iz Queensa čak ni na trenutak. Zatim nastavi: - Cipele Angelini, bok uz bok s Pradom i Verdurom i Puccijem! Viva Valentine! Divim ti se. I silno sam ponosna na tebe.

Ponekad kad mi se mama ulaguje, u ustima osjetim neki metalni okus, ali ne i ovog



jutra. Iskreno je ganuta i puna ljubavi. Svaka bi majka trebala imati ovakav trenutak slave, kad njezin trud urodi plodom i sve što je svakodnevno ulagala u svoju djecu vrati joj se u obliku rezultata izloženih pred čitavim svijetom.

Bit ovoga trenutka nije u brendiranju, ili zaradi, ili plasmanu na tržište. Bit je u našoj obitelji i tradiciji našeg zanata. U onome što činimo. Ovi izlozi govore o našoj predanosti ljepoti i kvaliteti - svaki šav, obrub i vezica, sve je to izrađeno rukom i usavršeno vještinom koja može nastati samo iz prakse, tehnike, iskustva i vremena. Prepoznali su nas i nagradili u svijetu u kojem koncept ručno izrađenog brzo blijedi. Zamislite to.

Sunce, bijelo i čisto kao pun mjesec, podiže se i razdvaja sive oblake iznad staklenih zgrada na istočnoj strani Pete avenije, stvarajući bljesak na izlozima trgovine koji ih pretvara u zrcala. Na trenutak, slike iza stakla nestaju. Ne vidimo one mladenke na snijegu, ni dragulje i jaja, ni naše cipele od kože, antilopa, satena i svile. Sve što ostaje naš je odraz, majka, kćerka i unuka, koje su ovog jutra neprekinut lanac najfinijeg talijanskog zlata. Voljela bih sačuvati ovaj trenutak zauvijek, nas tri, ovdje na Petoj aveniji. Ali ne mogu. Stoga činim najbolje što mogu i hvatam baku za ruku, a drugom zagrlim mamu i čekam da se blijedo zimsko sunce pomakne kako bismo još jednom mogle uživati u našoj sreći.



za vas: Janja 



Zahvale

Moja majka, Ida Bonicelli Trigiani i njezina sestra, Irma Bonicelli Godfrey, imaju živa i prekrasna sjećanja na svog oca, Carla, kojemu je posvećen ovaj roman. U njemu sam slobodno iskoristila sjećanja na njihovo djetinjstvo, što me približilo tom čovjeku, mom djedu, kojega nikad nisam upoznala. Najdublje sam im zahvalna na tome!

Jane Friedman je vizionarka i izvrstan vođa i ona me je dovela u Harper, predala u ruke sjajnih Jonathana Burnhama, Briana Murraya i Michaela Morrisona, i u obitelj ljudi za kojima sam luda: moje ljubljene, odlične urednice Lee Boudreaux, njezine fenomenalne desne ruke, Abigail Holstein, i nadarene ekipe koju sačinjavaju Kathy Schneider, Christine Boyd, Kevin Callahan, Tina Andreadis, Leslie Cohen, Mary Bolton, Archie Ferguson, Christine Van Bree (oh, naslovnica!), Sarah Maya Gubkin, Lydia Weaver, Emily Taff, Nina Olmsted, Jeff Rogart, Stephanie Linder, Kathryn Pereira, Jeanette Zwart, Andrea Rosen, Virginia Stanley, Josh Marwell, Brian Grogan, Carl Lennertz, James Tyler, Cindy Achar, Roni Axelrod, Kyle Hansen, Carrie Kania i David Roth-Ey.

Doživjela sam pustolovinu života istražujući umijeće izrade cipela u Italiji. Gina Casella koordinirala je tu zabavu, učenje i prevođenje (!), zajedno s nadarenima Patrizijom Curiale, Cofartigianato MODA; Andreom Benassi, glavnim tajnikom UEAPME (Europskog udruženja obrtnika, malih i srednjih poduzetnika); Emanuelom Picozzijem, Odnosi s javnošću, veleposlanstvo SAD-a u Rimu; i Eliom Chiarottijem, našim vodičem po Rimu. Dok smo putovale i proučavale, Ginina kćerka Isabella Padask bila je savršena stalna pratiteljica našoj Luciji.

Od srca zahvaljujem majstoru obrtniku, postolaru Costanzu Ruoccou i njegovom sinu Antoniju iz Da Costanzou na otoku Capriju. Costanzo mi je velikodušno podario svoje vrijeme, tehnike i obiteljske priče, koje cijenim i onkraj ovih stranica. U Rimu, Carmelo i Pina Palmisano iz Il Calzolaio, podijelili su svoje znanje o izradi cipela i uvide u obiteljski posao koji su bili neprocjenjivi.

Suzanne Gluck, moja draga prijateljica i agentica, izvor je energije, znanja i mudrosti (da ne spominjem dobar ukus!). Hvala i ekipi Williama Morrisa: Sarah Ceglarski, Liz Tingle; Cari Stein, Aliciji Gordon, Philipu Grenzu, Erin Malone, Tracy Fisher, Eugenie Furniss, Cathryn Summerhayes, Theresi Peters, Davidu Lonneru i Raffaelli de Angelis.

U Endeavoru, zahvaljujem mojoj dugogodišnjoj prijateljici i agentici Nancy Josephson, Grahamu Tayloru i čarobnoj Michelle Bohan.

U Movielandu, ljubav i zahvalnost: Susan Cartsonis, Roz Weisberg, Julie Durk, Lou Pittu, Raquel Carreras, Marku Lindsayu i Nancy Kloppe.

Michael Patrick King, cijenim tvoje savjete, upute i podršku više no što riječi mogu



iskazati.

Hvala i najboljoj pomoćnici na svijetu: Kelly Meehan. Zahvala i našim stažistima Megan Stokes i Kasey Typmanick. Na oku sokolovom zahvaljujem: Suzanne Baboneau, Emily

Lavelle, Lauren Lavelle, Jean Morrissey, Rachel Desario i Brendi Browne. Hvala i Anotniji Trigiani na marketinškoj stručnosti i viziji.

Ann Godoff, hvala ti što si otvorila vrata mojoj spisateljskoj karijeri.

Ljubav i hvala: Larryju Sanitsky, Ianu Chapmanu, Caroline Rhea, Nancy Bolmeier Fisher, Catherine Brennan, Craigu Fisseu, Toddu Doughtyju, Johnu Searlesu, Jill Gillet, Kim Hovey, Libby McGuire, Jane Von Mehren, Lauri Ford, Nigelu Stonemanu, Debbie Aroff, Meryl Poster, Gayle Perkins Atkins, Joanni Patton, Billu Persky, Mariu Cantone, Jerryju Dixonu, Debri McGuire, Gail Berman, Tomu Dyja, Jakeu Morrisseyu, Carmen Elena Carrion, Cynthiji Rutledge Olson, Brownie i Connie Polly, Susan Fales-Hill, Connie Marks, Wendy Luck, Mary Testa, Dolores i Emilu Pascarelli, Eleni Nachmanoff, Sharon Watroba Burns, Jimu i Mary Hampton, Dee Emmerson, Diane Festa, Joanne Curley Kerner, Jacku Hodginsu, Ruth Pomerance, Donni Gigliotti, Sally Davies, sestre Karol Jackowski, Allison Roche, Karen Fink i Maxu i Robyn Westler.

Hvala vam Time i Lucia, na svemu ostalom pod suncem, uključujući i sunce!

I na kraju, zahvalna sam na fotografiji mog djeda Carla Bonicellija, koja se pojavljuje na stranici s posvetom. Snimljena je negdje oko 1930. godine, u njegovoj radionici u The Progressive Shoe Shop na broju 5 u ulici West Lake u Chisholmu, Minnesota. Ona mi je donijela utjehu, snagu i nadahnuće tijekom pisanja ovog romana i uvijek će.



